UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Novissima Polyanthea, In Libros XX. Dispertita

Dominicus

Francofurti, 1613

T.

urn:nbn:de:hbz:466:1-97211

Visual Library

POLYANTHEÆ NOVÆ LIBER XVIII.

T

Tabula.

¶ DEFINITIONES ET ETYMOLOG.

TAbula, Græce σανὶς, ἴδος, ἡ, dicitur. Tabula ſecunda poſt naufragium, peccatorum eſt pœnitentia, & verecundia. *ſecund. B. Thom. 3. part. q. 84. art. 60.*

¶ LOCI BIBLICI.

Tabulæ teſtimonii Moſi datæ, *Exod.* 31. 18. & 32. 15. lapideæ erant, & digito Dei ſcriptæ, 31. 18. & 32. 16. *Deut.* 9. 10. Tabulæ lapideæ, 2. *Cor.* 3. 3. Adumbrabant humani ingenii ſummam duritiem, à qua cor hominis non regenerati lapidem denominatur, *Ezech.* 11. 19. & 36. 26. cui opponitur cor carneum, non quod in carne verſatur, ſed è contrario, quod vi Spiritus Dei factum eſt mollius, vt in eo tanquam nouis tabulis Euangelii gratia poſſit inſculpi, vt prædictũ fuit *Ier.* 31. 31.

Tabulæ teſtimonii franguntur, *Exod.* 32. 19. *Deut.* 9. v. 17. Dei iuſſu alteræ fiunt, *Exod.* 34. v. 14. in arca reconduntur. *Deut.* 10. *Hebr.* 9. 4.

¶ PHILOSOPHICÆ SENTENTIÆ.

De tabulis pictis. Dial. XI.

Franſc. Petrarch.

DOL.

Pictis tabulis delector. R. Inanis delectatio, nec minor vanitas quam magnorum hominum ſæpe fuit, nec tolerabilior quam antiqua. Siquidem omne malum exemplum tunc fit peſſimum, quando illi vel authorum pondus adiungitur, vel annorum vndecunque ortæ conſuetudinis robur ingens conſenuerit, & vt bona in melius, ſic mala in peius ætas prouehit. Sed vtinam, qui maiores noſtros vanis in rebus facile vincitis, eoſdem in ſeriis æquaretis, virtutemq; cum illis gloriam miraremini, cum quibus pictas tabulas ſine fine miramini. G. Valde vtiq; pictas tabulas miror. R. O mirus humani furor animi omnia mirantis niſi ſe! quo inter cuncta non ſolum artis, ſed naturæ opera nullum mirabilius. G. Pictæ delectant tabulæ. R. Quid de hoc ſentiam ex iam pictis intelligere potuiſti. Omnis quidem terrena delectatio ſi conſilio regeretur, ad amorem cœleſtis erigeret, & originis admoneret. Nam quis vnquam quæſo riui appetens fontem odit: As vos graues, humi accliues, affixiq; cœlum ſuſpicere non audetis, & obliti opificem illum ſolis ac lunæ tanta cum voluptate tenuiſſimas picturas aſpicitis, atq; vnde tranſitus erat ad alta diſpoſitis: illic metam figitis intellectus. G. Pictis tabulis delector vnice. R. Penicillo, & coloribus delectaris, in quibus & precium & ars placet ac varietas, & curioſa diſperſio. Sic exanguium viui geſtus atq; immobilium motus imaginum & poſtibus erumpentes effigies, ac vultuum ſpirantium lineamenta ſuſpendunt, vt hinc erupturas paulo minus præſtoleris voces, & eſt hac in re periculum quod his magna maxime capiuntur ingenia. Itaq; vbi agreſtis læto & breui ſtupore prætereat, illic ingenioſus ſuſpirans ac venerabundus inhæreat. Operoſum ſane, neque tamen huius eſt operis abinitio artis originem ac incrementa retexere & miracula operum & artificum induſtrias & principum inſanias & enormia precia, quibus hæc transmaria mercati Romæ in templis deorum aut Cæſarum in thalamis inque publicis plateis ac porticibus conſecrarunt, neq; id ſatis niſi ipſi huic arti dextras atq; animos maiori exercitio debitos applicarent, quod iam ante nobiliſſimi Philoſophorũ Græciæ fecerant. Vnde effectum vt pictura diu quidem apud vos vt naturæ coniunctior ante omnes mechanicas in pretio eſſet. Apud Graios vero (ſi quid Plinio creditis) in primo gradu liberalium habetur. Mitto hæc, quoniam & intentæ breuitati, & præſenti propoſito quodammodo ſunt aduerſa, videri enim poſſunt morbum ipſum, cuius remedium pollicebar alere, & rerum claritas ſtupentis amentiam excuſare. Sed iam dixi, nihil errori detrahit e[...] magnitudo. Immo hæc quidem ideo attigerim, vt liqueret [...] ius quanta vis eſſet, ad quam tot tantiſq; ſit ingeniis [...] cui & vulgus errorum princeps, & conſuetudinum [...] dies, cumuluſq; ingens omnium malorum ſemper a[...] ceſſerint, vt voluptas ſtuporq; animos ab altiore [...] tione dimoueat, diſtrahatq;. Tu autem, ſi hæc ficta & [...] fucis manibus vſq; adeo delectant, attolle oculos ad [...] humanum ſenſibus, animam intellectu, cœlum aſtris, [...] ram pinxit, ſpernes quos mirabaris artifices.

Taciturnitas.

¶ DEFINITIO: ET ETYMOL.

TAciturnitas, Græce ἐχεμυθία, σιωπηλότης, [...] taceo dicitur. Hebr *Demi*, & *Demahah*, à verbo [...] muit, compeſcuit, ſubiecit. Hinc δαμάω, δαμάζω, [...] domas, domare. Victoria magna, compeſcere linguam [...] pertinaci ſilentio. Eſt autem taciturnitas, qua mentes [...] tes quid deceat, & quid non, ſilent cogitabundæ: nec [...] rendum, antequam mature cuncta, examuſſim diſputan[...] re magis quam ex pectore erumpat oratio. Huius opp[...] linguacitas. Vnde dicaces, locutuleii, blaterones, lingu[...] balones & futiles à veteribus ſunt nominati.

Taciturnitas in dicendis, & locutio in tacendis eſt [...] *ſecund. B. Thom. 2. 2. q. 73. art.*

Taciturnitas eſt obſeruantiæ genus, in ſilentio ac ſermo[...] do conſtituta. Terent. in Andria. *Sed iis, quas ſemper [...] ſitas, & fide & taciturnitate.*

Tacitus, qui tacet, & ſcit tenere ſecreta. Taciturnitas, qu[...] facile tacet. Diminutiuum, taciturnulus.

¶ LOCI BIBLICI.

Taciturnitas laudatur, *Prou.* 10. 19 & 17. 27. *Eccl.* 20. 1.

¶ PATRVM SENTENTIÆ.

Quam plures vidi loquendo in peccatum incidiſſe, [...] tacendo: Ideoq; tacere noſſe difficilius eſt, quam loqui. [...] pleroſq; cum tacere neſciant. Rarum eſt tacere quenquam [...] bi loqui nihil proſit: ſapiens eſt ergo, qui nouit tacere. [...] *offic.*

Silendi patientia, opportunitas loquendi, & contemp[...] rum, ſunt maxima fundamenta virtutum. *ibid.*

Diu conſidera quid loquendum ſit, & adhuc tacens, [...] quid dixiſſe pœniteat: ſapiens vt loquatur, multa prius [...] qui d aut cui, quo loco, vel tempore dicat. *Hieronym. in* [...] *piſt.*

Ille ſcit recte dicere, qui & ordinate nouit tacere. [...] *Moral.*

Pleriumq; nimis taciti, quum iniuſte aliqua patiuntur [...] criorem dolorem prodeunt, vulnera quippe clauſa plu[...] quia quum putredo, quæ intus feruet, eiicitur, ad ſalutem [...] peritur. *in paſt.*

Sancti viri, quum prodeſſe audientibus nequeunt, etiam [...] tacentes volunt. *in quadam homil.*

Quaſi quoddam nutrimentum verbis eſt cenſura ſilenti[...] quandoq; excreſcentiam ſermonis accipit, qui prius ord[...] humilitatem tacet. *In Ezech.*

Sicut incauta locutio in errorem pertrahit, ita indiſcretum [...] tium eos, qui erudiri poterant, in errore reliquit. *in paſt.*

Vtinam recedendo vel tacendo compeſceret, quos reſpond[...] non potuit: quia malitia non docetur ſermonibus, ſed exci[...] de malum hominem tacendo melius, quam reſpondendo [...] potes. *Chryſ. ſup. Matth. c. 21.*

Et loqui, & tacere, perfectio eſt. Eſt autem vtriuſque [...] cauſa, verborum tenuiſſe menſuram. Aliquoties nimia ta[...] nitas ſtultitiæ adſcribitur, ſicut verborum nimietas a[...] refertur, ſecundum illud ſapientis: eſt tacens non habens [...]

...eſt tacens ſciens tempus apti temporis: de qua re ſi no... requiras arbitrii iam malo aliquis in tacendo ſtul... nimium loquendo iudicetur inſanus. *Val. Epiſcop. in* ...

...in domo non ſuſcipiendam, id eſt, garrulos & ver... eodem tecto non habendos, dicebat Ariſtot. *Hiero. l. 2. con*...

...proculdubio vitius celerius neceſſaria ſentire, & tar... prorumpere: neſcit enim pœnitenda loqui, qui pro... prius tradit examini. *Caſſid. l. 3.*

...compertum eſt, vt omnibus artibus hoc ſit ſcientiæ pre... quo rarior.

...diſcipulis aduenientibus, prius legitur tacendi pa... quam loquendi monſtraſſe doctrinam, & ſic incipientem ...inter diſputantium coætaneorum cathedras mutuum ...quinquennium, vt etiam celeriora quorumpiam ingenia ...ante laudari, quam deberet agnoſci. Quia donec ſcien... combiberis, non maior eſt gloria dixiſſe quod noueris, ...quod neſcias. *Sidon. epiſt. lib. 7.*

...hanc in ſtudiis ſuis conſuetudinem ſeruaſſe legitur, ...ſeptennium iuxta numerum ſeptem liberalium artium ...pulorum ſuorum de his, quæ ab ipſo dicebantur, ratio... auderet, ſed fidem da e verbis magiſtri, quouſq; om... Scholares vero noſtri, aut nolunt, aut neſciunt mo... in diſcendo ſeruare, & idcirco multos ſtudentes, ...entes inuenimus. *Hug. in didaſcalicon l. 3.*

...hominem melius poteſt tacendo aliquis vincere, quam ...do. Quia malitia non inſtruitur ſermonibus, ſed excita... dominus credendo compeſcere ſtuduit, quos reſpondendo ...eſcuit. *Ioan. Chryſoſt. ſuper Matth.*

...verba pauca. Tolle verboſitatem ſermonis ſuperflui. ...quium non effugiet culpam. Linguoſus homo imperitus ...vero paucis vtitur verbis *Iſidor. Soliloquior. c. 31.*

...ſola verba non reprimit, ad noxia cito tranſit. Sic ſermo ...prehenſibilis, expectatione audientium vtilis eſt. *Ibi*-

¶ POETICAE SENTENTIAE.

Lucian.

Ἀῤῥήτων ἐπέων γλώσσῃ σφρηγὶς ἐπικείσθω,
Κρείσσων γὰρ μύθων, ἢ κτεάνων φυλακή.
Arcanorum verborum linguæ ſigillum imponatur,
Præſtantior enim ſermonum, quam poſſeſſionum cuſtodia.

Palladas.

Ἡ μεγάλη παίδευσις ἐν ἀνθρώποισι σιωπή.
Μάρτυρα Πυθαγόραν τὸν σοφὸν αὐτὸν ἔχω,
Ὃς λαλέειν εἰδὼς, ἑτέρους ἐδίδασκε σιωπᾶν,
Φάρμακον ἡσυχίης εὐκρατὲς εὑράμενος.
Magna eruditio inter homines ſilentium.
Teſtem Pythagoram ſapientem ipſum habeo.
Qui loqui ſciens docebat tacere:
Remedium quietis potens inueniens.

Incertus Interpres.

Non mediocre bonum ſeruata ſilentia præbent,
Huius Pythagoras non leuis author erat.
Qui fari callens alios reticere docebat.
Inueniens monitis corda quieta ſuis.
Πᾶς τις ἀπαίδευτος, φρονιμώτατός ἐστι σιωπῶν,
Τὸν λόγον ἐγκρύπτων ὡς πάθος αἴσχρότατον,
Quilibet indoctus prudentiſſimus eſt tacens,
Sermonem occultans veluti paſſionem turpiſſimam.

Alciatus expreſſit.

Quum tacet haudquicquam differt ſapientibus amens:
Stultitiæ eſt index linguaq; voxq; ſua.
Ergo premat labia, digitoq; ſilentia ſignet.
Et ſeſe Phariam vertat in Harpocratem.

Borbonius.

Nobile lingua bonum, ſi fari in tempore nouit:
Nobile lingua malum, ſi fari in tempore neſcit,

Menander.

Γλώσσης μάλιστα πανταχοῦ πειρῶ κρατεῖν.
Linguæ maxime vbique conare imperare.
Γλώσσης ματαίας ζημία προστέτηκεται.
Linguam ſtultam damnum ſubſequitur.
Διὰ δ᾽ ἡ σιωπῆς πικρότεροι κατήγοροι.
Per ſilentium autem amarius accuſas.
Ἐνίοις τὸ σιγᾶν ἐστι κρεῖττον τοῦ λέγειν.
Nonnullis tacere eſt præſtantius quam loqui.
Εὐκαταφρόνητον ἐστι σιγηρὸς τρόπος.
Contemptibile quid eſt taciturnus mos.
Ἡ γλῶσσα πολλοὺς εἰς ὄλεθρον ἤγαγεν.
Lingua multos ad perniciem attraxit.
Ἢ λέγε τι σιγῆς κρεῖττον, ἢ σιγὴν ἔχε.
Vel dic aliquid ſilentio præſtantius, vel ſilentium habe.
Πολλοῖς ἀπόκρισις ἡ σιωπὴ τυγχάνει.
Multis reſponſum ſilentium eſt.
Ἡ γλῶσσα πολλῶν ἐστιν αἰτία κακῶν,
Lingua multorum eſt cauſa malorum.
Ἢ δεῖ σιωπᾶν, ἢ λέγειν ἀμείνονα.
Vel oportet tacere, vel dicere meliora.
Κρεῖττον σιωπᾶν, ἢ λαλεῖν ἃ μὴ πρέπει.
Melius eſt tacere quam loqui quæ non decent.
Οὐδὲν σιωπῆς ἐστι χρησιμώτερον.
Nihil ſilentio eſt vtilius.
Σιγὴ ποτ᾽ ἐστὶν αἱρετωτέρα λόγου.
Silentium interdum eligibilius ſermone.
Δεῖ σιωπᾶν καὶ λαλεῖν, ὅπου χρεών.
Eſt vbi oporteat tacere, & loqui vbi oportet.
Νοεῖν γάρ ἐστι κρεῖττον, ἢ σιγὴν ἔχειν.
Conſiderare melius quam ſilentium habere.

Plautus in Ciſtellaria.

Tacere nequeo, quod tacito vſus eſt.

Idem in Rudente.

Tacita mulier eſt bona ſemper, quam loquens.

Terent. in comœd. 5.

Tua quod nihil refert, percunctari deſinas.

Ouid. Artis lib. 2.

Eximia eſt virtus præſtare ſilentia rebus.
At contra grauis culpa, tacenda loqui.

Idem lib. 3. Amorum.

Qui furor eſt, quæ nocte latent in luce fateri?
Et quæ clam facias, facta referre palam?

Martialis lib. 5. ad Poſthumum.

Quæ mihi præſtiteris memini ſemperque tenebo.
Cur igitur taceo Poſthume tu loqueris?
Incipio quoties alicui tua dona referre:
Protinus exclamat, Dixerat ipſe mihi.
Non belle quædam faciunt duo ſufficit vnus
Huic operi ſi vis vt loquar, ipſe tace.
Crede mihi, quamuis ingentia, Poſthume, donex
Authoris pereunt garrulitate ſui.

Horat. Epiſt. lib. 1. 19. ad Lollium.

Protinus vt moneam (ſi quis monitoris eges tu)
Quid de quoque viro, & cui dicas ſæpe videto.
Percontatorem fugito. nam garrulus idem eſt.
Nec retinent patulæ commiſſa fideliter aures,
Et ſemel emiſſum volat irreuocabile verbum.

Idem ſerm. lib. 1. Sat. 4.

Abſentem qui rodit amicum
Qui non defendit alio culpante, ſolutos
Qui captat riſus hominum famamque dicacis,
Fingere qui non viſa poteſt, commiſſa tacere
Qui nequit: hic niger eſt, hunc tu Romane caueto.

Pit. per Auſon.

Loqui ignorabit, qui tacere neſcit.

Plaut. Perſ.

Ne hoc quoiquam homini dicerem, edictum eſt mihi
Magnopere, nec quoiquam homini crederem: omnes muti vt
prius
Loquerentur hoc quam ego.

Auſon. Paulino, Epiſt. 12.

Vnde iſtam meruit non felix charta repulſam,
Spernit tam longo ceſſatio quam tua faſtu?
Hoſtis ab hoſte tamen per barbara verba ſalutem
Accipit & ſalue mediis interuenit armis.
Reſpondent & ſaxa homini percuſſus ab antris
Sermo redit, reboat nemorum vocalis imago,
Littorei clamant ſcopuli, dant murmura riui,
Samniferumque canit ſepes depaſta ſuſurrum,
Eſt arundineis modulatio Muſica ripis,
Atque arguta ſuis loquitur coma pinea ventis,
Incubuit foliis quoties leuis Eurus acutis,
Dindymaque Idæo reſpondent cantica luco,
Nil multum natura dedit, non aeris ales,
Quadrupeſue ſilent: habet & ſua ſibila ſerpens,
Et pecus æquoreum tenui vice vocis anhelat.
Cymbala dant flictu ſonitum: dant pulpita ſaltu:
Tacta pedum: tentis reboant caua tympana tergis.
Iſiacos agitant Mareotica ſiſtra tumultus:
Nec Dodonæi ceſſat tinnitus aheni,
In numerum quoties radiis ferientibus icta
Reſpondent dociles moderato verbere pelues.
Tu velut Oebaliis habites taciturnus Amyclis,
Aut tua Sigalion Ægyptius oſcula ſignet,
Obnixus Pauline taces.

Terent. in Eunuch.

Tu pol ſi ſapis, quod ſcis, neſcias.

Hor. lib. 1. Epiſt.

Arcanum neque tu ſcrutaberis vllius vnquam
Commiſſumq; teges, & vino tortus & ira.

Ex Carcino, de Taciturnitate.

περὶ σιωπῆς.

Πολλοῖς, γὰρ ἀνθρώποισι φάρμακον κακῶν.
Σιγὴ, μάλιστα δ' ἐστὶ σώφρονος τρόπου.
Multis enim hominibus pharmacum malorum eſt
Taciturnitas, quæ peculiaris eſt frugi moribus.

Sophocles.

Ω παῖ σιώπα, πολλ' ἔχει σιωπὴ καλά.
Γλώσσης μάλιστα πανταχοῦ πειρῶ κρατεῖν.
O puer tace, multa continet bona ſilentium.
Linguam imprimis vbique moderari coneris.

Silentium & continentia linguæ omni vacent periculo.

Καὶ γέροντι, καὶ νέῳ τιμὴν φέρει
Ἡ γλῶσσα σιγῆς καιρίαν κεκτημένη.
Tum ſeni, tum iuueni conciliat honorem
Compos ſilentii lingua tempeſtiui.

Athenodorus.

Ἔστι καὶ τὸ σιγῆς ἀκίνδυνον γέρας.
Silentii præmium periculo vacat.

Amphis.

Οὐκ ἔστι κρεῖττον τοῦ σιωπᾶν οὐδὲ ἕν.
Nihil eſt quidquam præſtantius quam tacere.

Philonides.

Κρεῖττον σιωπᾶν ἐστιν, ἢ λαλεῖν μάτην.
Satius eſt tacere, quam temere loqui.

Euripides in Hippolyto.

Σιωπῆς οὐδὲν ἔργον ἐν κακοῖς.
Silentio non eſt opus in malis.

¶ Sententiæ Philosophicæ.

Nihil æque proderit, quam quieſcere, & minimum cum aliis loqui & plurimum ſecum *Sen. 16. Epiſt.*

In hoc incumbe, vt libentius audias quam loquaris: quod tacitum velis, nemini dixeris. Auribus frequentius quam lingua vtere. Quicquid dicturus es, antequam aliis, tibi dixeris. *Idem de Moribus.*

Taciturnitas ſtulto homini pro ſapientia eſt: tacere qui neſcit, neſcit loqui. *idem in Prou.*

Iam olim in prouerbio eſt nobilis illa Simonidis ſententia quæ celebratur, & apud Latinos prouerbii loco: Nam nulli tacuiſſe nocet, nocet eſſe locutum. Etiam Valerius Maximus *lib. 6. c. 2.* ſententiam hanc tribuit Xenocrati, Quid, inquit, Xenocratis reſponſum quam laudabile? Quum maledico ſermoni quorundam ſummo ſilentio intereſſet, vno ex eis quærente, cur ſolus linguam cohiberet? Quia dixiſſe me, inquit, aliquando pœnituit, tacuiſſe nunquam. *Eraſ. in Chil. 3. cen. 5.*

Zenon perpeſſus eſt omnia potius, quam conſcios delendæ tyrannidis indicaret. *Cic. Tuſc. q. l. 2.*

Nihil æque proderit, quam quieſcere, & minimum cum aliis loqui, & plurimum ſecum. *Senec. epiſt. 16.*

Tardiloquum te eſſe iubeo. *idem Epiſt. 39.*

Nemo quod audierit tacebit. Nemo quantum audierit, loquetur.

Qui rem non tacuerit, non tacebit authorem. *Idem in Epiſtola. 107.*

Alium ſilere quod voles, prius ſile *idem in Hippolyto.*

Silentium præſtat ornatum. *Ariſt. l. Politicorum.*

Hæc eſt vna de virtutibus philoſophiæ. Quia cum orator non aliter niſi orando probetur, philoſophus non minus tacendo pro tempore, quam loquendo philoſophatur. *Macrob. lib. 7. Saturn. cap. 1.*

Nunquam enim patres conſcripti taciturnitatem optimum ac tutiſſimum adminiſtrandarum rerum vinculum labefactari volebant. *Val. Max. lib. 3. tit. de inſtitutis antiquis.*

Adeo magna patriæ charitate tenebantur, vt arcana patrum conſcriptorum, multis ſeculis nemo ſenatorum enuntiauerit. *ibid. lib. 2. c. 1.*

Ἃ ποιεῖν αἰσχρόν, ταῦτα νόμιζε μηδὲ λέγειν εἶναι καλόν.

Quæ factu turpia, hæc puta neque dicto eſſe pulchra.

Μᾶλλον τήρει τὰς τῶν λόγων, ἢ τὰς τῶν χρημάτων παρακαταθήκας, δεῖ γὰρ τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας τρόπον ὅρκου πιστότερον φαίνεσθαι παρεχομένους.

Magis ſerua ſermonum quam pecuniarum depoſita. Nam boni viri officium eſt, ita ſe gerere, vt eius mores plus fidei, quam aliorum deierationes mereantur.

Δύο ποιοῦ καιροὺς τοῦ λέγειν, ἢ περὶ ὧν οἶσθα σαφῶς, ἢ περὶ ὧν ἀναγκαῖον εἰπεῖν· ἐν τούτοις γὰρ μόνοις ὁ λόγος τῆς σιγῆς κρείττων, ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις ἄμεινον σιγᾶν, ἢ λέγειν.

Duo fac tempora dicendi, vel de quibus ſcis manifeſte, vel de quibus neceſſe eſt dicere. In his enim ſolis ſermo ſilentio melior: In aliis vero præſtantius tacere, quam loqui. *Iſocrates ad Demonicum.*

Καλὸν ἡσυχία. *Pulcrum taciturnitas. Periander.*

Λάλει ὀλίγα. *Loquere pauca. Bias.*

Nunquam me pœnituit tacuiſſe: quod loquutus ſim, ſæpe. *Plut. in opuſc.*

Magna eſt ſapientia tempeſtiuum ſilentium, & omni ſermone præſtantius. *ibid.*

Quid Xenocratis reſponſum? quam laudabile? cum maledico ſermoni quorundam ſummo ſilentio intereſſet, vno ex his [...] cur ſolus linguam cohiberet? quia, inquit, dixiſſe me [...] pœnituit, tacuiſſe nunquam. Et illud, Nam nulli tacuiſſe [...] cet eſſe locutum. *Val. Max. li. 7.*

Loqui ignorabit, qui tacere neſcit, ſapienti expedit [...] quam loqui contra ſe. *Seneca de Sent. orat.*

Xenocrates loquaci cuidam, Audi, inquit melius [...] tura, aures duas accepimus. *ibid.*

Perſæ magnam rem ſuſtineri poſſe non credunt [...] graue ſit, quod homini facillimum voluerit eſſe [...] *lib. 4.*

Optimum ac tutiſſimum adminiſtrandarum rerum [...] taciturnitas *Val. Max. li. 2. cap. 2.*

Mulieri taciturnitas conuenientior, oblocutio vero [...] *Heliodor. lib. 1.*

Sermo in caſtris circumlatus, arcana conſeruare [...] niam velociter procurrens vſque ad hoſtes diffunditur [...] *bello Perſ. lib. 2.*

Sunt ii æmuli obſeruandi, qui ingeniis apparent [...] moribus occultis præditi linguaq; pollent ab animo [...] ac cuſtodia muniendum os nec ſinenda eſt lingua temere [...] tium ſeptum & labiorum munitionem euagari, qu[...] quaſi duplici vallo eſt incluſa. *Nicet. Man. Com. lib. 1.*

¶ Apophthegmata.

Cleanthes. Cum quidam ad tacentem Cleanthem [...] quid taces? atqui iucundum eſt cum amicis confabulari [...] quidem, reſpondit Cleanthes: ſed quo iucundius, co[...] amicis oportet concedere. *Stob. ſer. de taciturnitate.*

Apollonius, annitendum eſſe dicebat, & quidem [...] indicens loquamur. Eſt enim, inquit, viri plane impe[...] tacere, & quæ non decet efferre. *Eod. ſerm.*

Diogenes ad quendam qui ſe philoſophum profitebatur [...] gabat vero contentioſe, dixit: Vah, miſer! cur id quod [...] in vita philoſophi corrumpis, & verbis audes te philo[...] ctare? *ibid.*

Ariſtoteles quidnam in vita difficillimum eſſet [...] ſpondit Tacere quæ dicenda non ſunt. *Stob ſerm. de ta[...]*

Idem interrogatus, quamobrem cum alios doceret [...] taceret? dixit, Nempe eos quidem ipſa non ſcindit, [...] acuit. *Ant. & Max ſerm. de taciturnitate.*

Theophraſtus iuuenem in conuiuio tacentem, ani[...] dixit: Si imperitus taces, peritus es: ſin vero peritus, im[...] *Eod. ſerm.*

Democritus cum animaduertiſſet quendam multa [...] ſputantem: Hic, inquit, non dicendi peritus mihi videtur [...] no tacendi imperitus. *ibid.*

Plutarchus, Nemini inquit, dixeris quod vis tacere. [...] enim ab alio poſtulabis ſilentii fidem, quam tute tibi non [...] Item, Tacere non ſolum ſitim prohibet, teſte Hippocrate [...] tiam quoq; & dolorem. Item, ſilentii neminem, [...] mos pœnituit. Item, Taciturnitas vbiq; tutum ornamentum [...] ueni. *in Moralib.*

Baſilius Magnus. Dicenda tacendaque noſſe debemus [...] diuina omnia linguæ verbis explicanda ſunt, ne mens [...] totum ſolem intueri volens, id etiam quod habet lumen [...] *Ant. & Max. ſerm. de taciturn.*

¶ Similitudines.

Maximi Monachi. Vt corpora modicis laboribus aug[...] animus honeſtis & ſeriis ſermonibus. *Serm. 15.*

Plutarchi: Vt monas non exit ſuum finem, ſed ſemper [...] net, vnde & nomen habet: dyas autem initium differen[...] tum, protinus enim per ſe duplicatur ad multudinem: [...] nec apud vnum manet, vere arcanus eſt & ſecretus: quod [...] rum tranſierit, iam ſpargitur in famam. *in Moral.*

¶ Adagia.

Mutus Hipparchion. ἄφωνος Ἱππαρχίων.

Vbi quis repente obmuteſcit, quum maxime vox illius ex[...] id quod non raro conſueuit quibuſdam in cœtu dicturus [...] ſubito, velut attonitis, vox faucibus hæreat.

Ne gry quidem. μηδὲ γρῦ φθέγγεται.

Pro eo, quod eſt, ne tantulum quidem.

Acanthia cicada. Ἀκάνθιος τέττιξ.

In indoctos atque infantes, aut muſices ignaros torque[...] bio ſolitum.

Reddit Harpocratem.

Catullus dixit, pro eo, quod eſt, impoſuit ſilentium.

Statua taciturnior.

In hominem vehementer infantem ac tacitum Horat.

Statua taciturnior exit.

Itidem Iuuenalis diuitem quempiam, ſed infantem [...]

…ſtatue ſimilem facit. Truncoque ſimillimus Hermæ.
…Pythagoreis.
…ter taciturnis. Sumptum à Pythagoræ ſchola, in qua
…ſilentium indicebatur auditoribus.
…perdidit ſilentium. τὰς Ἀμύκλας ἀπώλεσεν ἡ σιγή.
…taciturnitas fuiſſet incommodo.
…rematis ritu.
…φόρημα vocant Satellitium illud ex barbarorum fece
…quod olim Tyranni ad cuſtodiam corporis adhibebant. In
…addebatur Regum perſonis δορυφόρημα, vt aſtarent,
…etiam loquerentur.
…ne lingua.
…mutus qui in conſultationibus aut diſceptationibus ipſi
…habent quod dicant, verum aliorum ſententiis annu-
…
…perſona, κωφὸν πρόσωπον. Martial.
…in eos, qui in conſeſſu deliberantium, aut diſputanti-
…in conuiuiis, cæteris loquentibus ſoli tacent.
…magiſtri.
…magiſtros Gellius libros vocat qui loquũtur quidem nobis.
…magis quam ſcapha. ἀφωνότερος σκάφης.
…conſueuit, qui propter humilitatem conditionis apud
…non audent hiſcere.
…præmium. σιγῆς ἀκίνδυνον γέρας.
…: Eſt & fideli tuta ſilentio merces. Silendo nemo peccat,
…ſæpe.
…tacuiſſe nocet, nocet eſſe loquutum. Schweigen vnnd
…niemand kräncken. Man hat ſich ehe verredt dann

…ornat ſilentium. γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει.
…animal natura loquax, nulla de re magis cohoneſtatur,
…tio: maxime apud viros, quum de rebus ſeriis agi-

…committenda, alia celanda.
…quibus apud quemuis effutiendum, at nec familiari-
…omnia proferenda ſunt. Ad hanc ſententiam quadrat
…ex Odyſſ.
…τι μὲν φάσθαι, τὸ δέ γ᾽ ἂν κεκρυμμένον εἶναι.
…dum eſt aliud, contra aliud reticendum.
…nos, neſcis.
…in Eunucho: Tu pol ſi ſapis, quod ſcis, neſcis. Idem in He-
…quod ſcis ſi ſapis. Prouerbio certam in tacendo fidem
…, dum quis quod ſcit, perinde continet ac diſſimulat,
…
…ceſcit.
…qui metu attonitus, aut ſtupefactus admiratione tacet,
…illud Homeri:
Τὸν δέ μιν ἀμφασίη ἐπέων λάβε.
Illum corripuit ſtupor atq; infantia linguæ.
…gaudere.
…tam apud ſe voluptatem ſentire.
Quid ſapit, in tacito gaudeat ille ſinu. Homer.
Ἐν θυμῷ γρηῦ χαῖρε, καὶ ἴσχεο.
…tacito longæua ſinu preme gaudia nutrix.
…continet arcanum.
…qui celat arcanum, neq; cuiquam effutit, quadrabit il-
…Homeri ex Odyſſ. φ.
Τῇ δ᾽ ἄπτερος ἔπλετο μῦθος:
Huic pennis dicta carebant:
…, haud longius auolabant.
…citius loquentur.
…in Perſa: Muti prius loquentur quam ego. Ne hoc, inquit,
…homini dicerem, edictum eſt mihi magnopere, nec cuiquam
…crederem, omnes muti vt prius loquerentur hoc, quam ego.
…Schwätzer hette es bald geſagt.
Areopagita taciturnior.
…batur qui commiſſum arcanum optime contineret.
…um ad os apponere.
…geſtu ſignificamus nos ſcire quippiam, quod tamen nolumus
…
…Bacchæ more. Βάκχης τρόπον. Diog.
…tetricis ac taciturnis dictitari ſolitum, quod eſſent huiuſmodi
…laudes illæ Bacchico afflata furore. At Iuuenalis retulit ad vi-
…intemperantem:
Qui Curios ſimulant, & Bacchanalia viuunt.
…mutus magis quam piſcis. ἀφωνότερος τῶν ἰχθύων.
…de vehementer infantibus atq; infacundis. Conuenit in hominem
…indicat taciturnitatis. Piſces enim nullam edunt vocem. Stum̃
…ein Stockſtummer als ein Fiſch im Waſſer.
…Gall. Plus mouet qu' vn poiſſon.
…Rana Seriphia. βάτραχος ἐκ Σερίφου.

❡ Exempla Profana.

…Exemplar taciturnitatis honeſtæ D. Maria virgo, hanc virgines,

hanc fœminæ omnes imitentur: pauciloquam quidem, ſed admira-
culum ſapientem. Lud. Viues de Chriſtian. fœmina lib. 1.

Diſertiſſimum Homerus Vlyſſem, maxime taciturnum expreſſit,
filiumque eius & coniugem, & nutricem: ſiquidem audis eam di-
centem:

Ἕξω δ᾽ ὡς ὅτε τις κρατερὴ δρῦς ἠὲ σίδηρος.
Non ſecus ac fortis quercus ferrumve tacebo.

Apud Spartanos in Phiditiis natu maximus commõſtratis fori-
bus. ταύτῃ οὐκ ἐξέρχεται λόγος, audientibus omnibus proclamabat.
Plut. lib. 2, conui. & in Lycurgo.

Quum M. Catoni Vticenſi, etiamnum puero, vitio daretur taci-
turnitas (nec enim cum pueris exercebatur, nec à quoquam audiri
volebat) ait: carpant taciturnitatem: modo vitam probent. Et addi-
dit: tum demum abrumpam hoc meum ſilentium: cum ea loqui
potero, quæ ſunt indigna ſilentio. Plut.

Leana meretricula, cum nullis tormentis adduci potuiſſet: vt
conſilia Harmodii & Ariſtogitonis tyrannicidarum detegeret: ſta-
tuam apud Athenienſes æneam meruit. Iphicratis opus. Leæna ſci-
licet, cui ob taciturnitatem lingua adempta eſſet. Alexand. ab A-
lex. l. 1. c. 30. ex Plin. l. 34. c. 8.

Papyrius, ob taciturnitatem eorum, quæ in Senatu conſultaban-
tur, puer etiamnum prætexta à Roman. Senatu donatus eſt. Macrob.
l. lib. 1. Saturn. c. 6. & Gellius lib. 1. c. 23.

Caius Cæſar libertinæ mulieri, quod tormentorum nullo crucia-
tu adigi potuiſſet, vt patroni crimen proderet, octingenta donauit.
Suet.

Dogma Pythagoræ philoſophi excellentiſſimi fuit præter Pa-
lingeneſiam, & μετεμψύχωσιν, id eſt, regenerationem, & tranſani-
mationem, item abſtinentiam ab eſu carnium & fabarum: de qui-
bus Oui. lib. 15. Metamorph. & Virg. in 6. ſcribunt, & ἐχεμυθίαν, id
eſt, taciturnitas illa, qua diſcipulos elinguabat toto quinquennio, vt
apud ſe docere diſcerent, & loqui dediſcerent.

Philippus Beroaldus in comment. in Quæſt. Tuſculan. lib. 3.
Diogenes Laert. libr. 8. de vitis Philoſophorum, Raphael Volaterra-
nus lib. 28. Philologiæ. Rauiſius Textor refert, triennium præſcri-
ptum fuiſſe ſilentium, in ſecunda parte cap. Taciturnitas in offi-
cina.

❡ Hieroglyphicvm.

Per numerum 1095. Ægyptii ſoliti ſunt Taciturnitatem iudicare,
cauſas vide apud Pier. Valer. l. 38. p. 362. F.

Vide, ſupra, Lingua, Sermo, Silentium.

Tactus.

❡ Definitiones et Etymolog.

Tactus, Græce ἁφή, ἥ, ἧ, & ἅπτομαι, tango dicitur. Eſt autem tan-
tus ſenſus eorum, ex quibus componitur animal, & per quæ
corrumpitur. ſecund. B. Thom. in quæſt. de veritate. qu. 26 art.
3. cap.

Tactus à tango venit, vnde tangibile.

❡ Philosophicæ Sententiæ.

Omnes animantes ſenſus tangendi participes ſunt. Lib. 2. de ani-
mo, c. 2. T. 17.

Sine tangendi ſenſu nullus alius extare poteſt: cum tactus ſine
aliis adſit. Lib. 2. de anim. c. 3. T. 31.

Cum cæteris ſenſibus à beſtiis longe multumque ſuperemur: ta-
men tactus iudicium in nobis, quam in pleriſq; aliis, acrius eſt. Lib.
2. de anim. c. 9. T. 94.

Tactus & rei eſt, quæ ſub tangendi ſenſum cadit, & rei quæ non
cadit. Lib. 2. de anim. c. 11, T. 120.

Si ſolus nobis tactus datus eſſet vnum duo eſſe iudicaremus. Lib.
de Somniis c. 2.

Ea pars in qua ineſt tangendi principatus, terrena eſt: ea vero qua
guſtamus, quædam ſpecies tactus eſt, ob eamq; cauſam, & tangen-
di, & guſtandi ſenſus cordi adiunctus eſt & annexus. Lib. de Sen-
ſu, c. 2.

Tactus in parte corporis ſimilari conſiſtit, vt carne. Lib. 1. de
Hiſt. c. 4.

Tactus multipliciter dicitur, & quod multipliciter dicitur, vel
dicitur æquiuoce, vel altera ab alteris, in prioribus. Ariſt. in 1. de gen.
& cor. c. 2, tex. 14.

Tactus proprie dicitur de habentibus poſitionem. Ariſt. in 1. de
gen. & cor. c. 2. tex. 44.

Tactus qui eſt in Mathematicis, dicitur ſecundum poſterius à
vero tactu, qui eſt in animalibus. Auerroes in prim. de gen. text.
44.

Tactus tripliciter conſideratur, vt eſt tactus tantum, vt eſt ſen-
ſus tantum, & tactus, vel, prout eſt ſenſus & tactus, & huius com-
plexionati,

plexionati , & vt eſt tactus non accipitur niſi per coniunctionem materiæ. *Alb.Magn.in 3.Eth.tract.3.c.4.*

Tactui quid ſit vnum ſubiectum, non eſt manifeſtum vt auditui ſonus. *Ariſt.in 2.de anim.c.7.*

Tactus eſt rerum tactilium ſuſceptio,atq; deprehenſio, quæ tunc fit,cum id, quod contrectandi potentiam habet, ad ſimilitudinem rei tactilis immutatur. *Alex. Aphrodiſ.in 1.anim.c.18.*

Tactus eſt abiectiſſimus & infimus omnium ſenſuum. *The. in 2. de an.c.2.text.27.*

Tactus non eſt vnus ſenſus, quia circa plura paria contrariorum verſatur. *idem in 2.de anim.c.39.tex.116.*

Tactus in mediocritate tangibilium qualitatum conſiſtit. *In 3.de anim c.70.tex.60.*

Tactus & guſtus non indigent medio, reliqui vero ſenſus medio indigent. *Auer.de ſenſ.& ſenſ.*

Tactus non ſentit rem, niſi per medium intrinſecum, nec aliquid, quod ſibi non ſit coniunctum. *Alb. Magn.de princ.mot.proceſ. tract.1.*

Tactus eſt quaſi ſubiectum non omnium ſenſuum, ad quem omnes ſenſuus quaſi referuntur. *idem in 2.de cæl.tract.1.c.4.*

Tactus eorum eſt,quæ in materia permiſta ſunt. *Idem in 10.Eth. tract.1.c.10.*

Tactus eſt ſenſus præcipuus eorum quæ pertinent ad conſiſtentiam animalis,ex quibus animal conſtat & nutritur. *D.Thom.in 2.de anim.li.6 tex.77.*

Tactus in parte corporis ſimilari conſiſtit,vt in carne: denique in parte ſanguinea,vel in ea,quæ ſanguinei proportione reſpondet. *Ariſt.hiſt.anim.1.c.4.*

Tactum omnia animalium genera habent. *idem hiſt.4.c.8.*

Tactus ſenſorium primum incertum eſt, nam non eſt caro, non pars eiuſdem aliqua,ſed aliquod intimum. *idem de par.ad c.10.*

Tactus ſenſus omnibus primo ineſt, & vt vegetatiuum poteſt ſeparari à tactu & omni ſenſu, ſic & tactus ab aliis ſenſibus. *Ariſt. in 2.de animi c.2.tex.17.*

Tactus & guſtus ſenſorium, eſt cor: quia eſt oppoſitum crebro, & calidiſſimum. *Ariſt.de ſenſ.& ſenſ.c.2.*

Tactus & guſtus,vt tactus ſolus neceſſarius eſt animali,& neceſſarium eſt ſine quo res non eſt id quod eſt , & propter quod eſt, aut omnes ſenſus animali ſunt neceſſarii, vt neceſſarium intelligitur illud,ſine quo res præſeruari nequit. *Albert. Magn de ſenſ.& ſenſ. tract.1.c.2.*

Tactum omnia animalia habent , quia eſt magis neceſſarius, quam alii ſenſus,etſi viſus ſit perfectior. *D.Thom.in ca.1. Metaph. lib.1.*

Tactus & guſtus immediate tendunt ad cor,& alii ſenſus fundantur in ſenſu tactus. *Pet.de Aluer.de iuuent.& ſeneƈt.*

Tactum certiſſimum habet homo , vnde prudentiſſimus omniũ animalium eſt. in hoc enim omnia animalia ſuperat, cum in aliis ſenſibus à pluribus ſuperetur. *Ariſt.in 2.de anim.c.5.tex.94.*

Tactu homo egregie ſentit, eo quod temperatiſſimum corpus habet. *Alex.Aphr.in 1.de anim.c.16.*

Tanguntur præſentia,& non abſentia. *idem ibid.c.18.*

Tactus ſequitur bonitatem diſcretionis in homine, non autem ſic alius ſenſus. *Auer.in 2.de anim tex.94.*

Tactum bonum qui habent, ac mollem carnem, ingenioſi ſunt. *D.Thom.in 2.de anim,lib.19 94.*

Tactum meliorem habet animal.quando reductam habet complexionem ad medium. *ibid.li.23.text.109.*

Tactus eſt homini excellentiſſimus quia proportionatæ, vt nobiliſſimæ formæ:& tanto inter homines magis aptus mente,quanto eſt melioris tactus. *idem de ſenſ.& ſenſ.lect. 9.*

Tactus affectiones omnes corporum tribuunt, ſecundum inclinationem autem ad locum. Vitales enim facultates iudicat,caliditatem, frigiditatem,ſiccitatem, humiditatem, lenitatem, aſperitatem,cedentia, retinentia, mollia, dura,graue, & leue tactus præiudicat:ratio vero decernit, per mutationem à medio, & ad medium. *Tim.Loc.de anim.mund.& nat.*

Tactus non ſolum nuntiat,atque tangit,quod aliquid ſit propinquum,ſed etiam quaſi paſſus tangibilis ipſius nunciat differentias, ac niſi quid obſtiterit,id etiam ſentiat è longinquo. *Plot. En.4. li.4.c.4.*

Tactus vbi acutiſſimus eſt , declarat optimam corporis ineſſe complexionem. *Mar.Fic,in Plat.Theol.lib.10 c.4.*

Tactus terræ aſcribitur, cum per omnes terreni corporis partes fiat, in neruis,qui terreni maxime ſunt expleatur, facillime tangat, quæ ſoliditatem habent , & pondus quod terra corporibus tribuit. *idem in Plat.conuiu.or.5.*

Tactus & guſtus non tam facile momenti cedunt , vt viſus & auditus, ſed motorem ſortiti ſunt vehementem , ideo obtuſius ſentiunt,ſed ſæpe dolorem & voluptatem vehementiorem habent, quæ paſſionis vehementia iudicium ſenſus impedit. *Idem in Plat. Timæum,c.59.*

Tactus & guſtus quatuor connumerant medici gradus,primum qui vix ſenſu percipiatur , Secundum qui manifeſte percipiatur, ſed non offendat,tertium iam offendentem & lædentem,quartum breui interimente *idem in Plat.leg.*

Tangere quod aliquid debet, deincepsab illo quod tan[...] ſitum eſſe oportet,ita vt contiguum locum teneat illum [...] eſt. *Plat.in Parmen.*

Tangendi ſenſus à diis genitus eſt, vt calida,frigida,m[...] leuia,grauia,lenia aſpera dignoſcat. *Alcin.c,19.*

Tarditas.

¶ DEFINITIO ET ETYMOL[...]

TArditas,cunctatio, mora,pigritia:Gr. βραδύτης, H[...] *hatsluth*,à verbo *hatſal*, piger fuit , & Oreah,[...] protractus eſt,longus fuit.

¶ PHILOSOPHICÆ SENTENTI[...]

De grauis ingenii tarditate.Dial.
Franſc.Petrarch.
DOL.

At graui duroq; ſum ingenio. R. Grauedo mol[...] quoq; minuitur,ſi diligenter intenderit. D. At pigro [...] ingenio. R. Quid tu igitur huic morbo indignatione [...] ſuccurrendum putas ? Longe alio remedio res eget,[...] gendum ſomno,non libidini, non cibo , non vino, n[...] bulis non captandæ excuſationum cauſæ & reflexa [...] pa inertiæ ſuccumbendum, ſed vigilandum, cogitan[...] dum,anhelandum, enitendum, aſſurgendum, inc[...] excutiendus torpor, propellenda ſegnities, abſtinen[...] bus,incumbendum ſtudiis. Nil tam graue quod non [...] durum quod non leniat, nil tam obtuſum , quod no[...] pigrum quod non vrgeat,nil deniq; tam defoſſum,ta[...] quod non eruat, tam ſopitum quod non excitet in[...] nio tardo ſum.R. Qui velocitatem ingenii laudem d[...] dicturos infamiam certe ſcio. Malim tamen ingen[...] modeſtum,quam velox & præruptum. Nam vt in[...] gloriæ,nec ſpes operum magnorum,ita hinc errorum[...] turpius ignominiæ metus eſt, tolerabilius autem [...] glorium quam infamem.D.Ingenio ſegni ſum. R.Q[...] gnibus fieri ſolet,ſtimulos adhibe, non hinc tibi co[...] ſed laboris occaſio data eſt. Sunt qui ſtatim,quod no[...] nerit deferendum putent, at tu preme,inſta,contend[...] animum difficultas erigit,alit labor,illic maxime ni[...] æſtimat, vbi reſiſtentiæ plus inuenerit. Factum ſtudi[...] Socratem legis, diſertumq; Demoſthenem, & qua[...] dit,ſingulare quidem nomen pauci occupant. Rano[...] meritum.D.Ingenio hebes ſum,R.Non tibi profect[...] pta, ſed induſtriæ inuenta neceſſitas.Glorioſius aute[...] dio prouehi quam natura , quanto ſatius propoſito [...] quid agere,quam caſu, D. Ingenio tardo prorſus, & [...] R. Si literis non potes, at virtuti ſtude. Nemo ad ill[...] nioſus, vbi non acumen quæritur, ſed voluntas, ad q[...] literas nihil prodeſſe , alii obeſſe etiam opinati ſunt[...] ſtudiis in ſolitudines abiere & eximiæ illis ſcientiæ [...] rantia literarum, de quorum iudicio pronunciare d[...] (de quo conſtant) extremum accipe. Nemo te falla[...] ſtupor,nec ſtultorum voces moueant. Maius tutius[...] quam literis clarum fieri, Itaq; ſemper illud optabile,[...] formidabile res oſtendit , quod ſi ad virtutem anim[...] acceſſerit , tum demum conſummatum quiddam a[...] eſt ea quidem, ſi qua in rebus humanis poteſt eſſe per[...]

¶ SIMILITVDO.

Roterodami. Vt in inſerendo calamus altius dep[...] fert,ſed durat fortius:Ita præſtat ſic rem aggredi,vt fi[...] rabilior potius,quam vt præſens ſpectes lucellum.[...]

¶ ADAGIA.

Interuallo perit fames,& optime perditur. Διὰ μέσ[...] ἔρρει καὶ κάλλιστ' ἀπόλλυται.

Mora multis rebus adfert remedium.

Summi ingredi pedibus.

Qui clanculum & cautim, aut pedetentim, vt aiunt, [...] liquid, ſummis pedibus ingredi dicuntur.

Pulmo prius veniſſet. *Plautus.*

Dictum eſt olim in lentos ac ceſſatores.

Coruus aquat. κόραξ ὑδρεύει.

Dici ſolitum , vbi quis non citra negotium atq; inge[...] quereretur ea quæ cuperet. Aut vbi quis rem nou[...] efficere.

Profectus ad Apaturia, rediit Maio. Ἀπιὼν ἐς Ἀπατούρια [...] Θαργηλιῶνα.

Dici ſolitum in eos , qui licentius immorarentur [...] am.

Callipides. Καλλιππίδης.

…uerbio dicebatur, qui in moliendis negotiis, cum multa …minaretur, nihil tamen conficeret, aut quemadmodum …: qui ſedulo mouens ſeſe, nihil promoueret. Callipides …

…bera. ὀψὲ βέλτιον.
…ſultandum, at vbi ſtatueris, mature, quod opus facto, …eſt.
…pugnæ partes, re peracta, veniendum. πολέμου καὶ μάχης …
…proverbialis, vbi quis negotio peracto, tum demum ad-…

…ἐπὶ θύμοις. Plut.
…perinde valere, quaſi dicas, in ipſo negotio: iuxta …quo vetamur ad aras conſultare.
…ſiam reperit. Αμαία τὴν Αζησίαν μετῆλθεν.
…uenit de re diu multũmq́ue quæſita, deſideratáq́ue.
…Et ſimilia.
…in Symp. oſtendit, olim cognomina quædam prouerbi-…fuiſſe in eos, qui ſerius ad conuiuium accederent.
…hoſpitatur Ηρακλῆς ξενίζεται. Athenæus.
…, vbi quis diutius in conuiuio commorari videretur.
…anus. μένε γραῦ ἐμὸν σὲ παῖδα φιλήσοντα.
…anus meum filium, te ſuauiaturum. Nam priuſquam …puer, illa deceſſerit. Adhibebimus ſpem ſeram ſignifica-…

…bos aliquando herbam. μένε βοῦς ποτὶ βοτάνην.
…illi: adhuc tua meſſis in herba eſt, quo itidem ſpes tar-…atur.
…ſa & porrecta.
…ſignificare cunctationem & ancipitem hæſitantiam ac …interuallum illud, inter omittendum quod cœptum eſt, & in-…quod nouari oportet.
…beretæa. Υπερβερεταία.
…antur olim admodum ſerotina, quæque vix tandem adue-… Apud Macedones, extremus anni menſis Υπερβερεταῖος ap-…atur.
…ſero contingunt, ſed magnifica.
…intelligi volumus, famam aut præmium aliquod ſerius …contingere, verum hoc præſtantius ac durabilius, quo diu-…, vt tarditatem ſtabilitate, perpetuitatéq́ue compenſet.

Ὄψιμον, ὀψιτέλεστον, ὅου κλέος οὐκ ἀπολεῖται.
Tarda & ſera nimis ſed fama & laude perenni. Die trå-…ſicht werden gern gut. Was baldt auffgehet / fellet balt. …wol anſetzt / leſt gern gute letzt.
…orum vltimus nauigat. ἔσχατος Μυσῶν πλεῖ.
…uerbiali ioco dicebatur, qui fruſtra laboraret, vel vbi dura …importarentur, factúq́ue difficilia.
…iudex eſt. Βοῦς δικάζει.
…autem tum bunas iudicare cum lis in longum profertur, …explicatur. Zenodotus.
…luna. Ακεσταῖα σελήνη.
…in comperendinatores, qui nouam ſubinde cauſam com-…, quod negotium propoſitum in aliud differre tempus …. Diogenianus.
…onicæ lunæ. Αχονικὰς σελήνας.
…audiendum, Cauſaris. Eicitur autem hoc de promiſsis aut pa-…incertis atque infirmis.
…δειπνος.
Quaſi conuiuiorum appetens. Hoc nomine Cæſar appellabat …, qui quum tardius ad cœnam veniret occupatus negotiis, ta-…cœnarum cupiditatem, non recuſaret iis, à quibus roga-…
…δειπνος.
…abantur apud antiquos τρεχέδειπνοι, qui cunctantius ad con-…venirebant, κατ' ἀντίφρασιν (vt apparet) ceſſatoribus cele-…tribuentes apud Athenæum.
…. More Niciæ cunctari.
Traducebatur enim Nicias quod cunctator eſſet in re militari. …ex μέλλειν, quod eſt cunctari, & Νικίας, qui fuit dux …ienſibus.
Placide bos. ἀτρέμας βοῦς.
…eſt: Lente bos, ſubaudit, incedit, aut ſimile quippiam. Con-…in illos, qui placide & paulatim rem conficiunt.
Caudæ pilos equinæ paulatim vellere.
Dicitur de eo, qui tempore atque aſsiduitate conficit id, quod vi …atque impetu fieri nequit. Hinc Horatius in Epiſtolis.

Vtor permiſſo caudæq́ue pilos vt equinæ
Paulatim vello.

Quiſquis tarde venit ad cœnam vocatus: aut claudus: aut non …ſymbolas. ὅστις ἐπὶ δεῖπνον ὀψὲ κληθεὶς ἔρχεται, ἢ χωλός ἐστιν, ἢ οὐ δί-…συμβολάς.
Et idem: An quoquam ad cœnam properas conuiua vocatus.
Nemo nos inſequitur. οὐδεὶς ἡμᾶς διώκει. Plato lib. 7. de legibus.
Hoc prouerbium etiam hodie tritum manet, cum ſignificamus li-…esse, diutius in re quapiam immorari. Nemo nos inquiunt, impellit. Perſonne ne nous preſſe. Germani eodem modo. Es jaget vns niemandt / was haben wir zu eylen.

Feſtina lente. σπεῦδε βραδέως.
Quadrat in illos, qui præpropere famam affectant, maluntq́ue paratam ac magnam, quam ſolidam & perpetuam. Cum hoc & illud Catonis conuenit: Sat cito, ſi ſat bene. *Aſſez toſt, ſi aſſez bien.* Eyle mit weil.

Pedetentim. κατὰ πόδας βάσις. *Terent.*
Dici ſolet de iis, qui non præcipitanter atq́ue inconſiderate ſed ſenſim & cunctanter negotium aggrediuntur & arte magis quam impetu rem gerunt. Pas à pas.

Tacito pede. ἡσύχῳ ποδί.
Seu Lento pede. Vſus: cum cautim ac pedetentim ad rem aliquam accedimus. Apud Latinos aliquando, Tacito pede, pro furtim ac clanculum vſurpatur, teſte Ouidio.

Sero veniſti. ὀψ' ἦλθες.
Aduerſus eos, qui mercede aliquid faciunt, aut poſt tempus adueniunt. Du biſt zu ſpaat kommen.

Poſt feſtum veniſti. κατόπιν τῆς ἑορτῆς ἥκεις.
Dicitur in eos, qui negotio alicui egregio non interfuerunt. Legitur & hoc pacto: Poſt Panathenæa: *Item.* Poſt Pythia veniſti. Du kommeſt / wann der Ablaß geben iſt.

Teſtudinis gradus.
Quadrat hoc prouerbium in eos, qui lente & cunctanter negotium aliquod aggrediuntur. Huic opponitur, Grallatorius gradus. Cum quis præpropere & feſtinanter aliquid ſuſcipit. Plautus.

Celerius Elephanti pariunt.
Licebit his verbis quorundam nimis lenta molimina; aut etiam cunctationem immodicam ſignificare.

Annus eſt. Seculum eſt.
Atque id genus alia. *Terentius: Et noſti mores mulierum, dum comuntur, dum poliuntur, annus eſt. Et: Seculum eſt quod nihil abs te literarum redditur.* Item: *Iamdudum ætatem, pro admodum dudum. Et tempus per longum huiuſmodi ſignificamus.*

¶ Fabvla.

Ruſticus.

Qui in arborem aſcenderat ruſticus, de illa delapſus grauiter femur dextrum læſit. Huic alius forte præteriens ſe conſilium daturum dixit, quo vſus nunquam de arbore caderet. Vtinam, inquit ille, ante caſum meum dediſſes, ſed profuerit tamen etiam in poſterum, dic igitur. Tum ille alter: caue inquit, ne velocius terram repetas, vnde aſcendiſti, quam in arborem euaſeris.

Fabula docet, ſæpe cunctationem & moram eſſe laudabilem, maxime iis in rebus, in quibus feſtinatio damnoſa eſſe poſſet.

Vide, Mora, Cunctatio.

Temeritas.

¶ DEFINITIO ET ETYMOLOG.

TEmeritas, Græce, ἀβουλία, ας, ἡ, & ἄβουλος, ου ὁ, ἡ. temerarius dicitur, & προπέτεια. Et temerarius is cenſetur, qui leuiter, nullo conſilio adhibito, ſine vlla cauſa aliquid aggreditur. Gr. ἄβουλος, ἀπερίσκεπτος, παράβολος, θρασύς; Hebr. *Zedh*, & Temeritas, *Zadhon*, à verbo *Zodh*, efferbuit, intumuit, ſuperbiuit, temerarius fuit, temere egit. Hinc ἀζέθω, ferueo, & Lat. æſtuo, item æſtus. Eſt autẽ temeritas, cum inconſiderata dolorum perpeſſione gladiatoria periculorum ſuſceptio. *ſecund. Cic. lib. 4. Rhetor.*

Temeritas ſiue præcipitatio, eſt defectus conſilii & ſpecies imprudentiæ. *ſecund. B. Thom. 2. 2. q. 45. art. 25. cap fir.*

Temeritas eſt per quam fieri dicuntur, quæ ratione non geruntur, vel propter impetum voluntatis vel paſſionis, vel ex contemptu, quæ cauſatur ex ſuperbia. Ideo continetur ſub præcipitatione, quæ reſpicit vtrumque, ſed magis primum. *ex B. Thom. 2. 2. q. 55. art. 3.*

Temerarius eſt ille, qui nihil omnino formidat, ſed aduerſus omnia vadit. *ſecund. Ariſt. l. 2. Ethic.*

¶ Biblici Loci.

Temeritas damnatur. *Prou.* 15. 22. 14.

Temeritatis exempla, Iſraelitæ, *Num.* 14. 40. 41. *Deut.* 1. 42. 43. Ioſaphat, 2. *Chron.* 20. 22. Ioſias, 2. *Chron.* 35. 22. Petrus, *Matth.* 26. 51. Thomas, *Ioan.* 11. 16. Exorciſtæ, *Act.* 19. 13. 16.

Temeritatis punitæ exempla. Iſraelitæ, *Num.* 14. 45. *Deut.* 1. 44. Ioſaphat, 2. *Chron.* 20. 37. Ioſias, 2. *Chron.* 35. 23. Ioſeph, & Azarias, 1. *Macch.* 5. 59. 60.

Temeritas cupiens cognoſcere quæ Deus non patefecit, vel non neceſſaria, vel ad nos non pertinentia, fugienda, quia hoc vitium prohibitum eſt à Deo, *Rom.* 11. 20. & 12. 3. 16. 1. *Tim.* 6. 17. Redarguitur item à Chriſto, *Ioan.* 14. 22. 23. & 21. 22. *Act.* 1. 6. 7.

Temeritas literata ſeu apparentis ſapientiæ ſtudium, vitium eſt,

eſt nempe quum quid falſam ſapientiam, id eſt, malas aut vanas artes ſectatur. Ideo fugiendum, quia noxium. *Prou.9.18.Ier.10.2.*

¶ Patrum Dicta.

Temeritas aſſerendæ incertæ dubiæque opinionis, difficile ſacrilegii crimen euitat. *Aug.de Gen.ad lit.c.1.*

Temeritas inſcitiæ fœtus. *Nazianz.Orat.6.*

Quibus conſilium eſt, cadunt ſicut folia. *Anton ſerm.30.*

Temeritate ſua capiuntur præuaricatores. *idem ibid.*

Qualis ciuitas eſt, cuius diruta ſunt mœnia: talis eſt vir, qui non omnia cum conſilio agit. *ibid.*

Temeritas eſt, quando quis ira percitus conuiciatur, modo qui neminem decet, aut ſeipſum vlciſcitur, aut aliquo pacto iniuſte quicquam audet. *Chryſoſt.in ep.ad Phil.homil.5.*

Non intelligentes docemus, & neſcientes arguimus, & dicta Dei homines emendamus. *Hilar.de Trin..10.*

Vides fortitudinis matrem eſſe prudentiam, nec fortitudinem, ſed temeritatem eſſe quemlibet auſum, quem non parturiuit prudentia. *Bernard.de conſider.l 2.*

¶ Sententiae Philosophicae.

Omnis actio vacare debet temeritate & negligentia. *Cic.1.Offic.*

Nihil eſt temeritate turpius, nec quicquam tam indignum ſapientis grauitate & conſtantia, quam aut falſum ſentire, aut quod non ſatis explorate perceptum ſit & cognitum, ſine vlla dubitatione defendere. 1.*de Natur deor.*

Nihil eſt à grauitate ſapientis, errore, leuitate, temeritate diſiunctius. 4.*Acad.*

Satius eſt idipſum de quo ambigitur, concedere, quam impudenter reſiſtere. 1.*de Nat.deor.*

Quid eſt tam futile, quam quicquam approbare non cognitum. 1.*Acad.*

Inſignis eſt temeritas: cum aut falſa aut incognita res approbatur. Nec hoc quicquam eſt turpius, quam cognitioni & perceptioni aſſertionem approbationemq; præcurrere. 1.*Acad.*

Quid eſt ſtultius, quam incerta pro certis habere, ac falſa pro veris. *Cato.maior.*

Ne cui rei temere aut arroganter aſſenſerimus. 2.*de Inuent.*

Ipſa conſuetudo aſſentiendi periculoſa eſſe videtur, & lubrica. 1.*Offic.*

Temere affirmare de altero, eſt periculoſum, propter occultas hominum voluntates, multiplicesq; naturas. *Cic.Br.*

Cauendum eſt ne incognita pro cognitis habeamus, iiſque temere aſſentiamus, ſed adhibeamus ad conſiderandas res & tempus & diligentiam. 1.*Offic.*

Pleriq; errare malunt, eamq; ſententiam quam adamauerunt, pugnaciſſime defendere, quam ſine pertinacia, quod conſtantiſſime dicatur, exquirere. 4.*Acad.*

Audaciæ & temeritati potius ſero, quam nunquam obuiandum eſt. *Liuius Decad.1.*

¶ Sententiae Historicae.

Temerarii longe facilius audentes vocantur, quam cauti & prudentes. Qui enim præter officium ſit quippiam auſus, ex aliorum beneuolentia, quibus forte vir acceſſit viſus, honorem, Is vero qui prudenter & caute periculum ſubterfugerit, nec tamen pro votis rem geſſerit, incidentium proculdubio rerum ſubiturus eſt noxam, & ſi quid eius ex animo ac ſententia egerit, nihil prorſus feciſſet imperitis videbitur. *Procop.de bello Goth.l.3.*

Vbi primum impetum effudit, velut quædam enimalia amiſſo aculeo, torpet. Et licet felicitas aſpirare videatur: tamen ad vltimum temeritati non ſufficit. *Curt.l 4.*

Hoſtium temeritas commodam dimicandi facultatem præbet. *Caſ.l.6.de bel.Gall.*

Ego id verum eſſe exiſtimo quod dici ſolet, temeritatem ſæpenumero homines ad inſaniam & ad nihilum adducere ſolere. *Polyb.l.4*

Pericli contra ſexaginta armatorum Pelopponeſiorum ac Bæotorum dimicandum nullo modo viſum eſt, etiam ſi de ipſis Athenis ea dimicatio fuiſſet futura: ideo ciues ſuos pugnam poſcentes indigneq; hoſtium populationes ferentes, verbis mitigauit, docendo, arboribus quidem exciſis facile alias enaſci, hominum iacturam reparatu haud ita procliuem eſſe. Præterea populum nequaquam in concionem aduocauit, ne aliquid præter animi ſui ſententiam agere cogeretur. Ac quemadmodum nauis rector, vento mari incumbente, omnibus recte curatis inſtructiſque armamentis, arte ſua vtitur, valere, iuſſis eorum qui naui vehuntur, periculumque & nauſeam non ferunt, lachrymis precibuſque, ita Pericles vrbe tum clauſa, omnibuſq; locis præſidio firmatis, ſua conſilia ſecutus eſt, parui faciens obtrectationem indignationeſq; ciuium, Enimuero & ex amicis multi precibus eum vrgebant, inimici minis, ac criminibus territabant, multi cantilenis ac dicteriis imperium eius exagitabant, mollitiem & proditionem obiicientes: verum his omnibus nihil motus Pericles, æquo animo & tacitus ignominiam odiaq; tolerauit, miſſaq; in Peloponneſum claſſe centum nauium, ipſe in vrbe remanſit, reſq; domi miniſtrauit tantiſper dum hoſtes diſceſſerunt. *Plutarch. in Pericle*

Dies me deficiat, ſi reges imperatoreſq; temere in ho[...] ras tranſgreſſos cum maximis cladibus ſuis exercituum[...] enumerare velim. Athenienſes, prudentiſſima ciuitas, b[...] relicto, authore æque impigro ac nobili iuuene, magna c[...] ciliam tranſmiſſa, vna pugna nauali florentem rempubl[...] perpetuum afflixerunt. Externa & nimis antiqua repeto[...] M. Attilius, inſigne vtriuſq; fortunæ exempla, nobis do[...] ſint. *Liu.Decad.3.l.8.*

Non ſemper temeritas eſt felix. *idem ibid.*

Impetus immodicus temerariuſq; ab initio, facile eua[...] rumq; temporis viget. *Dion l.58.*

Temeritatis ſubiti & vehementes ſunt impulſus: quo[...] hominum mentes concuſſæ, nec ſua pericula diſpicere[...] cta iuſta æſtimatione proſequi valent. *Val.Max.l.9.c.8.*

Nonnullis quidem hominibus temere agere, ſimul[...] tingit, quod ex nullo ante oculos exemplo coniicere p[...] nam finem eorum temeritas ſit habitura. *Procop.de bel.V[...]*

¶ Apophthegmata.

Demonax aliquando in balneis, cum refugeret ing[...] feruentiorem, & alius illum appellaret meticuloſum: Q[...] an hoc pro patria paſſurus eſſem? Sentiens, temeritate[...] titudinis, ſubire periculum, niſi ob cauſam grauem & h[...] at. *Eraſ.l.8.apoph.*

Demoſthenes. Quum Athenienſes geſtirent Harpalo[...] tias, iamq; Alexandrum armarent, derepente apparuit P[...] quem Alexander maritimis negotiis præfecerat: hic, qu[...] metu attonitus conſileſceret: Quid facerent, inquit De[...] ſi ſolem videant, qui non poſſunt obtueri lucernam? I[...] merarios motus exprobrauit, *Eraſ.l.4.apoph.ex Plut.*

Antigonus cum audiuiſſet filium in extraordinario[...] hoſtibus interfectum eſſe, nil aliud dixit, quam: Sero [...] iiſti, mi fili, qui tam temere in hoſtes te conieceris, ne[...] tis, nec meorum monitorum memor. Senſit vir prude[...] cum merito perire, qui nec ſuæ ſalutis, nec bonorum [...] nitorum memor, temere in periculum ſe coniiciat. *Eraſ[...] matione de morte.*

Fabius Max. audiens Minutium collegam, qui felic[...] los hoſtes iam deiecerat, multum laudari, ait, ſe magis [...] Minutii collegæ fortunam, quam aduerſam pertime[...] ens, illius temeritatem periculoſiſſimam eſſe Reip. q[...] ſucceſſus attolleret, in extremum diſcrimen adducturam[...] populum Romanum: ſed aduerſis caſibus futuram mode[...] *Plut.in Rom.apoph.*

Idem Minutius, cum Fabium tanquam cunctatorem [...] inſimulaſſet, quod præ timore pugnam detrectaret, par[...] cum Fabio copias, eoq; inuito prælium cum Annibale [...] eſt, inquit Fabius, non celerius quam timui deprehendit [...] meritatem. *Bruſ.l.3.c.16. ex Plut.*

Scipio Africanus dicere ſolebat, in re militari turpe [...] Non putaram: quod aliis in rebus interdum locus datur [...] tu ta poſteriorib. conſiliis melioribus corrigere: cæter[...] ro peraguntur, ea non oportere temere aggredi, quod [...] re eſt inemendabilis. Idem dictum locum habet & in his qu[...] facta mutari non poſſunt: vt in ducenda vxore, in ſacris [...] *Plut.in eius vita.*

Auguſtus Caſ. eos qui leuem ob cauſam periculis ſe ex[...] ſimiles aiebat eſſe aureo hamo piſcantibus: qui plus dam[...] ſemel hamo acciperent, quam multarum capturarum lu[...] reparari, *Fulgoſ.l.7.c.2.*

Philo. Quæ abſq; ratione fiunt, inquit, omnia ſunt tur[...] vero cum ratione, omnia decora. Item, citra doctam co[...] nem nihil decore fieri poteſt. Scientia enim à bono co[...] tur: at inconſulta temeritas malorum omnium ſcaturigo[...] Meditatio ſera lucrum non habet, & in exitu rei inutilis e[...] do. *Ant.ſerm.de temerario conſilio.*

¶ Similitudines.

Plat. Sol cum maxime tollitur in altum, arduus ad po[...] ptentrionalem, tum minimum mouetur. Ita quo maior [...] as, hoc magis coercenda eſt animi temeritas. *In Meral.*

Roterodami. Columbo in volatu pernicitas: ſed dum [...] aere, ſibi placens, implicatis ſtrepitu pennis capitur ab [...] alicubi accipitre: ita multi dum oſtentant ſuas vires, ma[...] vtuntur, obliti ſui præda fiunt inimicis. *In Simil.*

Thriuerii. Quemadmodum nulli magis ſubmerguntur [...] qui natandi valent conſuetudine: Sic in malis rebus quo [...] maior artifex, eo in certioribus verſatur periculis. *In apoph.[...]*

¶ Adagia.

Oportet remum ducere, qui didicit. [illegible]
Plutarch.

Vnumquemq; decet eam artem exercere, quam antea did[...]
Horat.in arte poetica.

Ludere qui neſcit campeſtribus abſtinet armis,
Indoctuſq; pilæ, diſciue, trochiue quieſcit.

Qui luſus non nouit legem, abſtineat.

…lla ratio. ἀλίθρὐ ὐδ' εἷς λόγος. *idem.*
…, *quum imminet nobis fatale exitium, Deum adi-*
…*um ac rationem.*
…ps fueris ad iurandum.
…*prouerbii ſpeciem, ſi quis hominem poſt acceptum ma-*
…*eat.*
… quiſque nouit artem in hac ſe exerceat. *Cic.*

Horatius.

…em agere ignarus nauis timet, abrotanum ægro
…n audet, niſi qui didicit dare, quod medicorum eſt,
Promittunt medici, tractant fabrilia fabri. Ein jeglſcher
…ſehen.
…e me doce. δεϊπνεῖν μὲ δίδασκε. *Ariſtophanes.*
…ſiter ſurpatur, ſi quando docere, præire aut etiam re-
…atur aliquem imperitus negotii, de quo diſcrepatur.
…ſcipiendum negotium temere.
…otentem, & cum quo non ſit ſuſcipienda ſimultas, aut lis,
…aliquo præſidio fulciares, quadrabit illud Homeri.
…αὐτῆς μὲν ἐρυκακοι ἀντιβολήσας.
…φι θεῶν.
Hunc cunctaturus non inerit obuius vllus.
Abſque Deis.
… manibus, ἀνίπτοις χερσὶν. *Diogen.*
…, quod eſt, irreuerenter atq; imparate. Mit vngewaſche-
…nden.
… pedibus ingredi. ἀνίπτοις ποσὶν ἀναβαίνειν. *Lucianus.*
…illotis pedibus ingredi, eſt confidenter atq; imperite rem
…aggredi, tanquam prophane & irreuerenter. Er fält mit
…ſſeln darein.
…batæ.
…net in eos, qui temere nulloq; iudicio inſectantur quippi-
…repugnant alicui.
…itatem gerit ſine populi ſuffragio.
…uis imperioſior eſt in alieno negotio, aut in ædibus alienis.
…viel zuſchaffen / vnd iſt jhm wenig befohlen. Item / Er hat
…ſchaffen aber wenig außzurichten. Item / Er hat viel zu re-
…n anderer Leut Häuſer.
…tia confidentiam parit: prudentia vero cunctationem.
…onymus ad Euagrium ita refert: Imperitia confidentiam, e-
…timorem creat. Plinius: Recta ingenia debilitat verecun-
…erſa confirmat audacia.
…ulo ad Synagogam. *Tertull.*
…r dici ſolitum, vbi quis demittit ſeſe à ſumma tranquil-
…n ſummos tumultus: aut vbi quis ſtatim aggreditur nego-

…calceatus in montes.

Theocritus ἐν νομεῦσι.

Εἰς ὄρος ὄχ' ἕρπεις, μὴ ἀνάλιπος ἔρχεο Βάττε,
Ἐν γὰρ ὄρει ῥάμνοι τε καὶ ἀσπάλαθοι κομόωντι.
Batte: caue pedibus nudis perrepere mortem:
Quippe rubis, tribuliſq; viret mons vndiq; denſus.
…ſuſcipit aliquod vitæ genus, armet ſeſe aduerſus occurſura
…moda, ne pœniteat ſuſcepti.

¶ Exempla Profana.

…pud *Romanos* ignominiæ cauſa militibus audacioribus, qui nec
…nec conſilii ſatis haberent, vena ſoluebatur: quæ non tam
…, quam medicina fuit: vt ſuperflua ſanguinis parte de fluxa, ſe
… intra gyrum rationis continerent. *Alexand. ab Alex. l. 2. c. 13.*
…uilius Cæpio Conſul cum Cn. Manlio, qui quum contra Cim-
… in Italiam irruentes, temerarie pugnans, de exercitu XXC. M.
…um amiſiſſet: ex iuſſu populi Romani, bona eius publicata,
…imperium primo poſt Tarquinium abrogatum: ipſe in publicis
…is extinctus: inde tractus & diſcerptus eſt ad ſcalas Gemonias,
… *lib. 67.*
…crates frugalem & rebus ſuis contentum animi habitum ſimi-
…eſſe dicebat viæ breui & amœnæ, multum enim gratiæ & pa-
… laboris habet. *Laert.*
…dem quærenti, quis ditiſſimus eſſet? pauciſſimis contentus, re-
…dit. Virtus enim ſuis rebus contenta naturæ opulentia eſt.
…ens.
Crates cum in forum incidiſſet, alios ementes, vendentes alios
…templatus: illi, inquit, quod rem inter ſe contrariam agunt, ſe
…os iudicant: at ego me, quod vtriuſque, tum emendi, tum ven-
…diſum immunis. *Stob. & Laert.*
…abinorum iudicium non ſolum ſtultum, ſed ſibi ipſis pernicio-
… fuit, qui Sextum Tarquinium temere credendo ex hoſte hoſpi-
… fecere, ex hoſpite ducem, quo non tantum victi, ſed libertate
… fortunis omnibus exuti fuere.
…ithridatis ingens ea temeritas fuit, qua imperium Aſiæ ani-
…o concipiens, vt diligentius ſitum inſpiceret, ipſe ſolus eam pera-
…uit, periculoque ſe obiecit, vt illuc ſeruus deduceretur, vbi im-
…ium quærebat. Cui periculo etiam domeſtica mala acceſſerunt:
…odice enim ſoror ac coniux, cum mortuum eum eſſe arbitrare-
…, multis per adulterium ſe commiſcuit, ipſiuſq; reditum verita,
…eram dedit vt rediens interimeretur. Q. Sertorius cum aduer-
ſus Cimbros vna cum Mario pugnaret, mutata veſte in hoſtium ca-
ſtra penetrauit, vt illic hoſtium conſilia, atque ordines exploraret:
quippe nimis magno periculo inter feras gentes id agere aggreſſus
eſt, quod per alios vilioris fortunæ homines minore Reip. periculo
aſſequi potuiſſet.

¶ Hieroglyphica.

Temerariorum hieroglyphica tabella is eſt, qui equum ferociſ-
ſimum conſcendit. Raptans illum fert equus, nec deſcendere pati-
tur. Huic quidam obuius & quærens qui tam feſtinanter abit, re-
ſpondet miſer, equum digito demonſtrans, verbaque in auras eua-
neſcentia ſpargens, quo iſti placet. Temerarios etiam ſi quis inter-
roger, Quo fermini? reſpondebunt ſi vera fatentur, Quo noſtris
placet cupiditatibu, nempe voluptati, ambitioni, auaritiæ. *In Hie-
roglyphic. collectan. lib. 6.*

Non te quæſiueris extra, inquit *Perſius Sat. 1.* Hieroglyphicon
illud à Cochlea teſtæ ſuæ incluſa petitur, & temerariis principibus
atque rebus publicis (aliorum potentiorum principum reſpectu)
non multum valentibus, ac quibus quies tuta damnoſaq; & exitioſa
temeritas eſt, apprime conueniens. Monet autem eos Satyricus, ne
immature prodeant cum certo vitæ ſuæ periculo. Audiat ergo turba
imbellis monitum, Cochleæ aptatum. *Non tibi tela nocent latitan-
ti, erumpere at auſam configunt, &c. ibid.*

Icarus, Ixion, & Phaeton, à poetis decantati temeritatis infelices
exitus proponunt.

¶ Exempla Alciata.

In Temerarios.

Dum dormit, dulci recreat dum corpora ſomno,
Sub picea, & clauam cæteraq; arma tenet.
Alciden Pygmæa manus proſternere letho
Poſſe putat, vices non bene docta ſuas.
Excitus ipſe, velut pulices, ſic proterit hoſtem
Et ſæui implicitum pelle leonis agit.

Aliud:

In præceps rapitur, fruſtra quoq; tendit habenas.
Auriga, effreni quem vehit oris equus.
Haud facile huic credas, ratio quem nulla gubernat,
Et temere proprio ducitur arbitrio.

Aliud.

Aſpicis aurigam currus Phaetonta paterni
Ignivomos auſum flectere Solis equos:
Maxima qui poſtquam terris incendia ſparſit,
Eſt temere inceſſo lapſus ab axe miſer,
Sic pleriq; rotis fortunæ ad ſidera Reges
Euecti, ambitio quos iuuenilis agit,
Poſt magnam humani generis cladémq; ſuamq;
Cunctorum pœnas deniq; dant ſcelerum.

¶ Fabula.

Tigris.

Venator incolis & ſagittis feras perſequebatur, quibus fugitan-
tibus, tigris ſe bellum ſolam ſuſtentaturam eſſe profitetur: in huius
de latebris ſuis, femur, ſagittam venator conicit. Tum illa grauiter
ingemiſcere, & circumſpicere, ac quærere authorem vulneris. Cui
obuiam facta vulpecula: Quis te læſit? ô fortiſſima (inquit) ferarum,
Neſcio, inquit illa, ſed ſentio viri robuſti adhibitam manum fuiſſe.

Refutat fabula temeritatem audacium. Qui autem viribus præ-
ſtant, plærumq; incautiores eſſe conſueuere. Docemur igitur hoc,
vt intelligamus, victoriam non tam virium eſſe quam prudentiæ.

Vide Audacia, Fortitudo.

Temperantia.

¶ Definitio et Etymologia.

TEmperantia, Græce σωφροσύνη ἡ, & σώφρων, ονος, ὁ, ἡ, temperatus
dicitur. Temperantia quorundam iudicio dicta eſt ab Heb. *Do-
ber*, i. modus rei, μετριότης, à verbo *Dabar*, loquutus eſt. Nam
vt in ſermone modus obſeruari debet, ita in ſingulis aliis vitæ par-
tibus, quæ ſine temperantia conſtare nequeunt. Et *Mezehg*, mixtu-
ra, ſi quis vinum generoſius aqua temperat, commode bibit: ita
temperantiam & eorum qui affectus moderantur vita longe meli-
or apparet, Et de homine iracundo ad mitiorem mentem reuerſo
dicere ſolemus, *Il a mis de l' eau en ſen vin.* Eſt autem temperantia,
rationis in libidinem, atque alios non rectos impetus, animi ſum-
ma & moderata dominatio. *ſecund. Cic. lib. Rhetor.*

Temperantiæ partes ſunt: Continentia, Clementia, & Modeſtia.
ſecundum eundem.

Temperantia eſt moderatio cupiditatum rationi obediens. *ſec.
eund. lib. 2. de fin. bonor. & mal.*

Temperantia eſt mediocritas circa voluptates corporis. *ſecund.
Ariſt. lib. 3. Ethic.*

Temperantia eſt affectio coercens & cohibens appetitum ab his
quæ turpiter appetuntur, *ſecund. Aug. de lib. arbitrio.*

Temperantia eſt virtus ſpecialis: ſi ſumatur antonomaſtice, vt
refrenat

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

refrenat à maximeallicientibus. Sed eſt virtus generalis communiter. *ſecund.B Thom.2.2.q.141.art.129.*

Temperantia, *inquit Ariſt.* virtus eſt de concupiſcibili naſcens parte,ob quam animi turpibus non ſubiiciuntur voluptatibus.

Temperantiæ proprium eſt, corporis voluptates non ſuſpicere turpiſq; voluptatis vſus nequaquam cupidam eſſe, ac iuſtam etiam vereri licentiam, componiq; animo in paruis, vt in magnis, quæ ad vitam humanam pertinent, rebus. Ad temperantiam vero accedit animi compoſitio, munditia, verecundia,reuerentia.

Temperantia eſt ratio in libidinem atq; in alios non rectos impetus animi firma & moderata dominatio. Cuius extrema ... temperantia & inſenſibilitas. Græce σωφροσύνη vocatur.

Temperantia eſt affectio coercens & cohibens appetitus ... quæ turpiter appetuntur. *D. Aurelius Aug. de lib. arbitrio ... moribus Eccleſiæ dicit*, munus temperantiæ eſſe in coercendis ... dandiſq; cupiditatibus, quæ nos à recto & bono auertunt ... cium eſt, contemnere omnes corporeas illecebras, laudem ... pularem.

❡ DIVISIO.

Temperantia Virtus. *Ex B. Thom. 2.2.*

- *Specialis, vt refrenat à maxime allicientibus.*
  - *Materia.*
    - *Circa quam.* *Obiectum, & eſt bonorum delectabilium in concupiſcentiis tactus ... modum rationis, vel legis diuinæ.*
    - *In qua* *Subiectum, & eſt appetitus ſenſitiuus, vel concupiſcibilis & iraſcibilis ...*
  - *Partes. Primæ Secundæ quæ. 62. art. 4. q. 143.*
    - *Integrales.*
      - *Verecundia, per quam aliquis refugit turpitudinem temperantiæ contrariam ...*
      - *Honeſtas, per quam aliquis amat pulchritudinem temperantiæ.*
    - *Subiectiuæ.*
      - *Abſtinentia a cibo.*
      - *Sobrietas a potu.*
      - *Caſtitas quantum ad delectationem principalem coitus.*
      - *Pudicitia quantum ad circumſtantes delectationes, vt in oſculis, tactibus, amplexibus.*
    - *Potentiales.*
      - *Continentia, quæ refrenat motum voluntatis, commotæ ex impetu ... qua fit, vt licet homo immoderatas concupiſcentias patiatur, voluntas ... vincatur.*
      - *Humilitas, quæ refrenat motum ſpei & audaciæ.*
      - *Manſuetudo ſiue Clementia, quæ refrenat motum iræ tendentis in vindictam ...*
      - *Modeſtia, quæ refrenat motus & actus corporales.*
      - *Bona ordinatio: ad quam pertinet diſcernere quid ſit faciendum, ... tendum, & quid ordine ſit agendum, & hoc firmiter perſiſtere.*
      - *Ornatus quo homo obſeruat decentiam, in eo quod agit.*
      - *Auſteritas in colloquiis amicorum vel quibuſcunq; aliis.*
      - *Parcitas ſecundum Macrobium, vel per ſe ſufficientia ſecundum Andronicum, ... qua ſuperflua non requiruntur.*
      - *Moderatio ſecundum Macrobium, vel ſimplicitas ſecundum Andronicum ... homo non nimis exquiſita requirit.*
  - *Actus duplex. q. 141. art. 4.*
    - *Principalis & proprius, qui eſt moderari concupiſcentias delectabilium tactus ...*
    - *Secundarius, qui eſt moderari alias concupiſcentias.*
- *Generalis dicitur, quia nomen temperantiæ ſignificat quandam temperiem, id eſt, moderationem, quam non ponit ... humanis operationibus & paßionibus, quod eſt commune, & in omni virtute morali.*

Partes temperantiæ ſunt.

Manſuetudo, Liberalitas, Grauitas, Triſtitia, Seueritas, Verecundia, Vrbanitas, Amicitia, Beneuolentia, Concordia, Amor, Pax, Continentia, Clementia, Pudor, Caſtitas, Pudicitia, Honeſtas, Moderatio, Taciturnitas, Frugalitas, Parſimonia, Bonitas, Puritas ſiue Innocentia.

Manſuetudo eſt verborum ſuauitas, erga aliquos lenitatem mentis oſtendens, morumq; facilitas, obuiaq; voluntatis ſuæ in aliquem oſtenſio. Cuius extrema, *Irritatio immobilitas.*

Partes manſuetudinis ſex ſunt.

Comitas, eſt cum animi verborum ſuauitate, quadam vultus hilaritate, non grauate aliquid ſe agere aut acturos oſtendunt, aut pollicentur.

Benignitas, cum animi excitantur ad facile excipiendum, quæ ab aliis dicuntur. Hinc Plautinum illud: *Mihi ad argumentum hoc enarrandum eſt comitas ſi ad auſcultandum veſtra erit benignitas*: quum benigne alicui operam noſtram præſtamus planeq; iuuamus. Cuius contrarium *Malignitas.*

Facilitas, eſt animi quædam ingenuitas, qua ſeſe ſubmittunt acquieſcuntque alterius ſententiæ, nihil elatum de ſe ſignificantes. Cuius contrarium eſt *Peruicacia.*

Humanitas eſt qua animi, humana id natura poſtulante, erga omnes iuuandos aliqua in re commouentur, præſertim quos videant calamitoſos: Cuius contrarium, *Inhumanitas*, tum etiam inſolentia. Eſt tamen etiam videre vbi humanitas pro eruditione ſumatur: quod diſcere proprium ſit hominis.

Humilitas eſt, qua animi, vbi expedias, honeſtumque ſit, tum verbis, tum corporis geſtu prudenter ſe ſuaque ſubmittunt nihil de ſe aut arroganter fieri, aut dici volentes. Cuius contrarium, *Superbia.*

Tranquillitas eſt qua mites & ſedati ab omni perturbatione animi ſunt, ſumpta tranſlatione à fluctibus. Cuius contrarium eſt *Atrocitas vel fluctuatio.*

Liberalitas virtus eſt, ingenue, vbi honeſtas exigit, impendens. Liberalitas, *inquit Ariſtot.* eſt delectum pecuniarum in rebus laudabilibus adhibere: impenſas, vbi decor poſtulet, inſumere: auxilium ferre, vbi res poſtulet. non auferre, vnde non decet. Eſt autem *inquit*, liberalis amictu mundus ſi non lautus, & domicilio ornatus, & præparatus circa ea, quæ honeſta, quæque viuendo ſuauitatem habeant, vnde etiam nulla expectetur vtilitas: qui alit animalia, vnde capiatur animus delectatione, aut aliqua naſcatur admiratio. Liberalitatem comitatur humilitas, benignitas, humanitas, & eſſe miſericordem, amicis iucundum, hoſpitalem, ... honeſti amatorem: denique ad ſumptum faciendum ... & quando neceſſe ſit, nihil grauare facient ac libere ... ius extrema, *Auaritia & Prodigalitas.* Partes autem, ... de qua ſupra dictum, munificentia, hoſpitalitas, beneficentia ... nentia. Græcis appellatur ἐλευθεριότης. *Egregium librum de ... litate ſcripſit Iouianus Pontanus ad Actium Sincerum.* ... autem in eroganda recte pecunia.

Partes Liberalitatis ſunt quatuor.

Munificentia eſt, qua animi, vbi & quando opus eſt ... & quibus conuenit, erogant munera. Cuius extrema, ... *Tenacitas.*

Hoſpitalitas eſt, quum vltro & miti & humano induti ... nullo noſtro allecti commodo hoſpites accipimus. Cuius ... *Hoſpitandi oſtentatio, & in hoſpites Odium*: quo vitio ... quique in ciuitatibus & domibus flagrant, idque præcipue ... ex ipſorum ſententia ceſſerit, qui hoſpitio admittuntur ... λοξενία vocatur.

Beneficentia eſt, qua mitis animus ad cuiuis benefaciendum ... mouetur. Cuius extremum vel contrarium eſt *Maleficentia* ... qui ei vitio alligatur, maleficus appellatur. Græcis vocatur ... σία: dicta quod aliis benefaciendo proſit.

Abſtinentia eſt, qua inducuntur animi, vt ab alienis ... rebus. Cuius contrarium, *Rapacitas*. Vel, eſt ſecundum ... cohibitio gulæ, luxuriæ, cupiditatis, auaritiæ, ambitionis ... fluitatis. Græce ἐγκράτεια.

Grauitas eſt, per quam in loco, tempori, ac perſonæ ... ſentaneus inter moroſitatem & delectationem verſatur, ... iam corporis ac ſermonis habitum gerit cum dignitate. ... trema *Moroſitas & Abiectio*, vt Apuleius fingit placentia ... ipſius, triſtitia, & ſeueritas: vel, Grauitas eſt firmitas ac ... animi & in vultu, moribus, verbis, rebus agendis quædam ... tas, Græce σεμνότης nominata.

Partes grauitatis duæ.

Triſtitia eſt habitus ſiue totius corporis quidam (ſi ſic ... qui) vultus, nec in ſecundis rebus gaudibundus, nec ... cuſſus, in dolorem: nempe nullo tempore ſe immutans ... lendo, aut ſubmittendo. Cuius contrarium *Laſciuia.*

Seueritas eſt mentis quædam iuſta duritia, & corporis ... factis, tam in ſe, quam in alios, prout res poſtulare videatur, ... delictum remittens, legibus nimium atrociter obtemperans ...

…riſque vim victo nullis precibus animo complectens. Cu…rarium, *Licentia*. Temperantiæ partes aliæ ſuis locis & ti…tinentur.

¶ Biblici Loci.

…perantia in cibo, potu & concubitu, *Tob.*6.15. *Eccl.*3.3.6. *Ec*… & 31.7. *Dan.*1.8.11. *Rom.*13.13. & 14.17. 1. *Cor.*7.4.5. & *c. Gal.*5. …*moth.* 3.2. 2. *Timoth.* 1.7. & 2. 6. 12. 1. *Petr.*1.13. & 5.8. 2. *Petr.*

…perantiæ nomen interdum ſtricte accipitur pro ſobrietate, …caſtitate interdum late pro complexu plurium virtutum …rum, & in hunc modum definitur. Temperantia eſt vir… animi noſtri motum & affectionem in voluptatibus cor… appetendis fugiendisve regit & moderatur, ſic vt illis frua… diuinæ voluntati, naturæ & rectæ rationi, ordini item …rum, locorum & temporum conſentaneum eſt.

…a temperantiæ & ſic temperantis duo ſunt. 1. honeſtas &… voluptates corporis abſentes moderate expetere, & præſen… moderate frui. 2. illis voluptatibus ſic vti & frui, ne quid … eas committat, quod poſſit vel famam, vel valetudinem, … familiarem lædere.

… huic continenter ſtudendum, I. Quia mandata eſt à … Decalogo, *Exod.*20.1. *Petr.*3.7. omnibus quidem omnium … & ætatum hominibus: 1. *Tim.*3.2. *Tit.*1.8. & 2.1.2.5.6. …*Tim.*2.9. II. Debita eſt pro redemptione noſtri per Chri… & illuminatione per Euangelium, *Tim.*2.11.12. III. Vna cum … & pietate requiritur ad exſpectationem plenæ redemptionis …ſtum tandem perficiendæ? *Tic.*2.13. IV. Præclaros effectus … ſiue corpus, ſiue animam hominis ſpectes. Conſeruat enim …em hominis & pulchritudinem: in anima autem confirmat …ruat ingenium, iudicium ac memoriam, adhæc prudentiam …nus nomen σωφροσύνης accepit, & in primis reddit & con… hominem aptum ad cultum diuinum. Huic oppoſita eſt in…rantia, ſenſuum cupiditas, & hypocritica eorum temperan… Curios ſimulant & Bachanalia viuunt.

…tes Temperantiæ ſunt continentia, parſimonia, verecundia, … Continentia ſobrietatem complectitur, vigilantiam, pu…m, caſtitatem. De quibus omnibus ſuis locis actum eſt.

¶ Patrum Sententiae.

…us temperantiæ eſt in coercendis ſedandiſque cupiditati… quibus contrariamus in ea, quæ nos auertunt à legibus Dei, …ctu bonitatis eius, cuius officium eſt contemnere omnes …tas illecebras laudemque popularem. *Auguſt. lib. de morib.* …

…temperatus in rebus huius vitæ habet regulam vtroque Te…nto confirmatam, vt eorum nihil deligat nihil per ſe appeten… putet. *ibid.*

…temperantia maxime honeſti cura, decoris conſideratio ſpe… & quæritur. *ibid.*

Qui acceptis rebus non extollitur, qui eas ad vſum vanæ gloriæ …torquet, qui ſolus poſſidet quod accepit, ſed hoc indigentibus …corditer diuidit, ſcit abundare. Qui acceptis alimentis non …rgitationem ventris vtitur, ſed ad reparationem virtutis, …us carni tribuit, quam neceſſitas petit, ſcit ſatiari. Qui autem …orum inopiam ſine murmuratione tolerat, nec pro neceſſi…ctus agit aliquid, vnde anima laqueum peccati incurrat, ſcit …, quem vides diuitias, aut gloriam, aut mundanam potenti… conſidera labilitatem ipſorum, & illecebram effugies. *Ambr.* …*Greg. hom.*1. *in Ezech.*

… omni peccato vis eſſe ſuperior, res alienas ne curioſe inqui…: multa enim in te ſunt de quibus alium ſuſpectum habes. …ter agentes ride, infelicibus vero condole: alterum enim fe…tatis merces eſt, alterum vero philoſophiæ eſt documentum. …*dem.*

… vera temperantia, niſi in Chriſti vita? ſoli temperantes di… ſunt, qui eius vitam imitari ſtudent. In caſſum quis laborat …quiſitione virtutum, ſi aliunde eas ſperandas putat quam à Do… virtutum, cuius doctrina ſeminarium prudentiæ, miſericor…pus iuſtitiæ, vita ſpeculum temperantiæ, mors fortitudinis in… *Bernard. ſup. Cant. ſerm* 23.

Non eſt temperantia in ſolis reſecandis ſuperfluis, eſt & in admit… neceſſariis. *Item*, Temperantiam non abſurde definit, qui … nec præcedere neceſſitatem, nec excedere dicat, iuxta illud …loſophi, ne quid nimis. *Idem de Conſid. l.*1.

Temperantia eſt modus vitæ in omni verbo vel opere. Hæc au… ſobrietatis & verecundiæ ſeu modeſtiæ comes eſt: humilitatis …am cuſtodit, ſeruat animi tranquillitatem, continentiam & …tatem diligit, decus fouet & honeſtatem, reſtringit ratione ap…tum, iram contemnit, nec rependit contumeliam. *Idem lib.* …*dine vitæ.*

Temperantia eſt refrenatio cupiditatis aduerſus ea, quæ carnaliter delectant. Item, ea ſic nos ſolicitat dicens, videte ne grauentur corda veſtra crapula & ebrietate, & curis huius mundi. *Idem hom. de villico iniq.*

De lætitia & triſtitia naſcitur temperantia, cuius eſt triſtitia cauſa, lætitia fructus. *Item*, Comitetur lætitiam triſtitia, quia moderate læta amplectitur, qui triſtia reminiſcetur. Temperet ergo lætitiam triſtitia, temperata lætitia nihil aliud eſt quam temperantia. *Id. in paruis Sermonib. ſerm.*6.

Nec velis delicate viuere, nec diteſcere, & gloriæ cupidus eſſe: iſta enim ſunt vitæ corruptio, nos vero non ſumus corruptibiles. *ibidem.*

Temperantia facit abſtinentem, parcum, ſobrium, moderatum, pudicum, tacitum & verecundum hæc virtus ſi in animo habitat, libidines frenat, affectus temperat, deſideria ſancta multiplicat, vitioſa caſtigat, omnia inter nos confuſa ordinat, cogitationes prauas remouet, ſcientiam inſerit, ignem libidinoſæ voluptatis extinguit, mentem placida tranquillitate componit, & totam ab omni ſemper tempeſtate vitiorum defendit. *Proſper. de vita contemplat.*

Satius eſt temere mittere lapidem, quam verbum, peſſima res eſt omnibus ſeruire cupiditatibus. Attendamus nobis ipſis, & alios non reprehendemus: multa enim in nobis ſunt, propter quæ alios carpimus. *Nilus in ſententiis.*

Cohibe oculum: cum enim non attenderis, circumuoluitur. Parce vtere lingua: ſæpe enim profert, quæ melius fuiſſet celari, ſolum quantum indiget impende delicate viuere ne eligas, amorem enim huius vitæ conciliat: inimicitia autem aduerſus Deum ex vtroq; naſcitur aduerſare in vita gaudium: ipſum enim lubricum eſt, præcipitat exultantes. *idem ibid.*

Diuitias ſi habes, diſtribue: ſi vero non habes, ne collige, neceſſarium exiſtima ſuis rebus contentum eſſe: permitte autem Deo eius rei curam. Iram compeſce: nimia enim inſaniam parit. Quando te voluptatis affectus inuaſerit, oppone ipſi metum hominum & Dei offenſam. Munito aures & oculos: per illa enim ingrediuntur omnia tela malitiæ. *ibid.*

Ita exerce corpus, vt motus carnis compeſcas: &, ſi æger fueris corpus cura, vt ſanitatem adipiſcatur, non vt delitiis eneruetur. Nihil tutum eſt quod modum excedit: modum autem ſeruare conuenit. Quando vides diuitias, aut gloriam, aut mundanam potentiam, conſidera labilitaem ipſarum, vt illecebras fugias. *ibid.*

Si omni peccato vis eſſe ſuperior, res alienas ne curioſe inquirito: multa enim in te ſunt de quibus alium ſuſpectum habes. Feliciter agentes ride, infelicibus autem condole, alterum enim felicitatis merces eſt, alterum vero philoſophiæ documentum. Diteſcere, nec gloriæ cupidus eſſe: iſta enim ſunt vitæ corruptio, nos vero non ſumus corruptibiles. *ibid.*

¶ Poetarum Dicta.

Pythagoras.

Κρατεῖν δ' εἰθίζεο τῶνδε.
Γαστρὸς μὲν πρώτιστα δ' ὕπνου, λαγνείης τε, καὶ θυμοῦ.
Imperare aſſueſce te his:
Ventri quidem primum, & ſomno libidiniq; & iræ.

Plautus in Pœnulo.

Hoc vnum tamen cogito,
Modus omnibus in rebus optimus eſt habitu.
Nimia omnia nimium exhibent negotium hominibus ex ſe.

Seneca.

Quod vult habet, qui velle quod ſatis eſt poteſt.

Claudianus

Semper inops quicunq; cupit, contentus honeſto.
Fabricius paruo ſpernebat munera regum.

Horatius.

Pauperies immunda domus procul abſit, ego vtrum
Naue ferar magna an parua ferar vnus & idem.

Lucretius.

Quod ſi quis vera vitam ratione gubernet,
Diuitiæ grandes homini ſunt viuere parce,
Æquo animo, neq; enim eſt vſquam penuria parui.

¶ Sententiae Philosophicae.

Temperantia voluptatibus imperat, alias odit atque abigit, alias diſpenſat, & ad ſanum modum dirigit, nec vnquam ad illas propter ipſas venit. Scit optimum eſſe, modum cupidorum, non quantum velis, ſed quantum debeas ſumere. *Senec. in Epiſt.*

Temperantia eſt enim, quæ in rebus aut expetendis, aut fugiendis, rationem vt ſequamur, monet. Nec enim ſatis eſt iudicare, quid faciendum non faciendumve ſit: ſed ſtare etiam oportet in eo, quod ſit iudicatum. Plerique autem quod tenere, atque ſeruare id, quod ſtatuerunt, non poſſunt, victi & debilitati, obiecta ſpecie voluptatis, tradunt ſe libidinibus conſtringendos, nec quid prouenturum ſit, prouident, ob eamque cauſam propter voluptatem, & paruam, & non neceſſariam, & quæ vel aliter pararetur,

ſaretur, & qua etiam carere poſſent ſine dolore, tum in morbos graues, tum in damna, tum in dedecora incurrunt. Sæpe etiam legum, iudiciorumque pœnis obligantur. Qui autem ita frui volunt voluptatibus, vt nullos propter eas dolores conſequantur, & qui ſuum iudicium retinent, vt voluptate victi faciant id, quod ſentiunt non eſſe faciendum: hi voluptatem maximam adipiſcantur prætermittenda voluptate: Iidem etiam dolorem ſæpe perpetiuntur, ne, ſi id non faciant, incidant in maiorem. Ex quo intelligitur, nec intemperantiam propter ſe fugiendam eſſe, temperantiamque expetendam, non quia voluptates fugiat, ſed quia maiores conſequatur. *Cic.l.1.de Finib.bonor & mal.*

Temperantia conſtat ex prætermittendis voluptatibus corporis. *Idem l.3.de Nat.deor.*

Satius eſt ſecuram vitam degere ſtramentis incubantem quam perturbationibus agitari, aureum habentem cubile.

Gratia eſt habenda naturæ beatæ, quod ea quæ neceſſaria ſunt, parabilia fecerit: quæ autem non facile parantur, minime neceſſaria. *Pythagoras.*

Septem ſapientum Apophthegmata.

Modus optimus omnium,

Genitorem oportet reuereri.

Libenter audire quidem oportet, non quæuis tamen temere.

Linguam bene ominantem non maledicam, habere conuenit.

Virtutis eſt proprium, iniuſtitiam odiſſe, pietatem cuſtodire, ciuibus optima conſulere.

Cum vxore neque lites, neque blanditias, præſentibus aliis exercere conuenit. Famulos ebrios ne caſtigaueris: ſi minus, ebrius ipſe videberis.

Vxorem duc ex æqualibus: Si enim ex ſuperiori familia duxeris, non affines tibi, ſed dominos comparabis.

In diuite fortuna ne ſuperbias: Pauper, non animo deiiciaris.

Ne quid nimis.

Voluptatem fuge, parit enim triſtitiam.

Sermonem obſigna ſilentio: ſilentium autem occaſione.

Amicos non cito comparabis: quos autem comparaueris; non ſtatim reiicies.

Parere cum didiceris, imperare ſcies.

Deum Conſule. Amicos cole. Quod noueris, non ſtatim dic. Sciens tace. In tuos manſuetus ſis.

Noſce teipſum. Inter procula non multum loquere: delinques enim.

Ad amicorum conuiuia tardus accede: ad calamitates autem cito.

Nuptias frugaliter celebra. Bene ominare de homine mortuo.

Natu maiorem reuerere. Curioſum in alienis oderis.

Iactura turpi lucro præferenda. Calamitoſum ne irriſeris.

Domum tuam guberna. Fac ne tibi lingua mentem præcurrat.

Iracundiæ moderare. Impoſſibile ne deſideres. In via non acceleres pergendo, neque manum moueas: inſanientis enim indicium eſt. *Cleobulus.*

Menſam ſumptuoſam quidem fortuna, frugalem autem temperantia apponit.

Temperantia quæ iucunda ſunt auget, & voluptatem maiorem efficit.

Patris temperantia maximum eſt liberis præceptum. *Democritus.*

Si quem efficere diuitem velis nihil pecuniarum adde, ſed de cupiditate detrahe. *Epicurus.*

Temperantia eſt, quæ in rebus aut expetendis aut fugiendis, vt rationem ſequamur, monet, quæ animi pacem affert & eos quaſi quadam concordia placat ac lenit. *Cic.1.de finib.*

Temperantia facit abſtinentem, parcum, ſobrium, moderatum, pudicum, tacitum & verecundum, hæc virtus ſi in animo habitat, libidines frenat, affectus temperat, deſideria ſancta multiplicat, vitioſa caſtigat, omnia intra nos confuſa ordinat, cogitationes prauas remouet, ſcientias inſerit, ignem libidinoſæ voluptatis extinguit, mentem placida tranquillitate componit & totam ab omni ſemper tempeſtate vitiorum defendit. *Proſper de Vita contempl.*

Eas tres virtutes, fortitudinem, iuſtitiam, prudentiam, frugalitas eſt complexa. *Cic.3.Tuſc.*

Non poteſt temperantiam laudare is, qui donit ſummum bonum in voluptate: Eſt enim temperantia libidinum inimica. *Idem 3.Offic.*

In omnibus adhibendus eſt modus neceſſarius. Nam & gratia, ſi minima eſt & immodica, ita & mores, ſi multi ac varii: & verba, ſi perpetua & infinita, & obtundentia: & fama, ſi magna & inquieta & inuidioſa ſit: nec laudabilia nec vtilia ſunt. *Gellius libro 4.*

Nihil tam æque tibi proderit ad temperantiam omnium rerum, quam frequens cogitatio breuis æui, & huius incerti: quid facias reſpice mortem. *Sen.epiſt.115.*

Nihil eſt tam præclarum, tamque magnificum, quod non moderatione temperari deſideret. *Max.l.1.*

Nunquam fama periclitati ſunt, qui temperantiam inter ſeruare cœperunt. *Veget.l.4.*

Magna pars libertatis eſt, bene moratus venter. *Seneca epiſtol.114.*

Temperantiam exigit Philoſophia, non pœnam. *Idem epiſtol.5.*

Frugalitas paupertas voluntaria. *Idem epiſt.17.*

Frugalitas producere ſenectutem poteſt. *Idem epiſt.59.*

Temperantiæ officium eſt, nequaquam proſternere modeſtiam ſeruare: itaq; iis conuenit, qui corpus deſpiciunt Philoſophia viuunt. *Plut.in Phædon.*

Hoc mihi videtur eſſe ſignum, ad quod proſpicientes vitam debemus, omnia tam publica quam priuata ad rentes, vt, iuſtitia & temperantia illi adſit, qui futurus non autem cupiditatibus omnia ſunt permittenda: quas onari, inexplebile malum eſt, latroniſque more vitam agere *in Gor.*

Temperatis hominibus lex eſt Deus, intemperatis vero *Idem 1. de Legib.*

Hoc modo verſandum eſt in conuiuio, circumacto quid ad tuum locum peruenerit, manu extenſa mode ſi prætererit, noli retinere: ſi nondum appropinquauerit um appetitum extendas: ſed expecta donec ad te venerit nimo ad diuitias, magiſtratus, & nuptias affici debes, conuiuio dignus. *Epictetus.*

Socratis admirabilem doctrinam approbare debemus tias ex vſu metiri iubeat: non enim immenſas poſſeſſiones vocabat: ſed tantum, quantum requiritur ad vſum doc uebatur autem ne iudicio falleremur, & eos pauperes, ſeſſionis, ſed animi penuria laborarent, exiſtimaremus. *ſeu Xenophon in fragm epiſt.*

Qui ſe à corporis voluptatibus abſtinet, eoque ipſo temperans: qui id moleſte acerbeque fert, is intemper dus eſt. *Ariſt.Eth.l.2.c.3.*

Et temperans voluptates fugit, & prudens ſequitur dolore vacat: non quod voluptatem efficit. *Ethicor. libro cap.11.*

Ex eo temperantes efficimur, quod & nos à voluptatibus nemus, & cum ii ſumus, ab iis facillime abſtinere poſſumus *Ethic.c.2.*

Temperantia intemperantiæ, & inſenſibilitatis mediet *Lib.1.Mag.Moral.c.21.*

In voluptatibus & doloribus, non omnibus quidem, ſed pus pertinentibus, iiſque potiſſimum quæ tactu percipiuntur nus etiam in doloribus modus eſt temperantia: nimium rantia. *Ariſt.l 2.Eth.c.7.*

Eſt præclarum officium & opus, ab ea quæ aliena ſit, nere ſe propter temperantiam. *Lib.2.de Repub.c 3.*

Hæreat in voluptatibus corporis temperantia neceſſe eſt, men omnibus. Qui enim delectuntur iis, quæ ſub aſpectum itemque iis quæ ſubiecta ſunt odorationi, nec ii quidem qui bus gaudent, quæ ſubiectæ ſunt auditioni temperantes app niſi improprie. *Lib.3.Eth c.10.*

Cupiditates malæ & vehementes non exiſtere in temp *Lib.7.Eth.c.2.*

Temperantis voluptates ſunt quædam proprie. *Lib.7. cap.11.*

Temperantia & iuſtitia & in negotiis gerendis neceſſ & in otio, potiuſque otioſos & quietos attingit. *Lib.7. de cap.15*

Temperantia eſt per quam, ita vt lex præcipit, domi ditates habentur: cui intemperantia aduerſatur, *Lib.1. cap. 9.*

Σωφροσύνην, id eſt, temperantiam hoc appellamus nom σώζουσαν τὴν φρόνησιν, id eſt, quaſi ſeruantem prudentiam. *Ethic.c.5.*

Debet in moderato viro & temperante rationi congruere animi, quæ cupiditatum eſt ſedes. *Ariſt.l.3.Eth.c.12.*

Appetit temperans quæ decet omnia: & quemadmodum ratio præcipit. *ibid.*

Temperans quis appellatur, propterea quod nec ſe priuan ptate doleat, nec abſtinere, *Eth.3.Eth.c.11.*

Verſantur in iis voluptatibas omnibus temperantia & inte rantia, quarum reliquæ ſunt participes animantes. Itaq; ſer belluinasq; eſſe conſtat: cuiuſmodi ſunt quæ guſtatu tactuque piuntur. *Eth.l.3.c.10.*

Temperans ſi cum homine ſtupido conferatur, intemper cum intemperante, nullius ſenſus videbitur particeps. *Ethic. cap.8.*

Nec temperantes belluas dicimus, nec intemperantes, metaphoram: etiam ſi aliud animantium genus alii præſtet, lantia, contrectatione, & libidine omnia vorandi. *Eth.l.7.c.6.*

¶ Hi

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

¶ Sententiæ Historicæ.

…us, quum ſuam ipſius temperantiam oſtenderet, faciebat, vt …gis omnes exercerent. Quum enim vident homines, eum …ime licet vti contumelia, hunc viuere temperanter, tanto …qui ſunt imbecilliores nulla vti contumelia videri volunt. …tem, & temperantiam ita diſtinguebat, quod pudentes quæ …n propatulo eſſent ſugerent, temperantes vero ac pudentes, …quæ in obſcuro. Et continentiam quoq; hoc pacto maxime …urur exercendam, ſi ſeſe ipſe oſtenderet minime per præſen…oluptates abſtrahi à bonis actionibus, ſed potius laborem ſu…um honeſtate coniunctum velle ſeſe prius quam voluptates. *…de pædia Cyri, lib.* 8.

…temperantiam & iuſtitiam homines ſe minus mutuo læden…ges ſunt concordes & felicitatem non fœdiſſimis voluptati…honeſtate metiuntur. *Dionyſ. Halic. li.* 2.

…lum eſt maius donum, quod acceptum bonitati muſarum ho…ferre debeant, quam quod doctrina & diſciplina emolliuntur …antur ingenia, modumq; tenere, & nimia omnia vitare di… *Plut. in Coriolano.*

…nos eoſdem in omni fortuna viri moderati ferunt, neque …ſecundæ extulerunt, nec aduerſæ minuerunt. *Liuius, Decad.*…

…tates, ea ciuitas, id regnum æterno in gradu facile ſteterit, …imum vitium. Veneris pecuniæque cupido ſibi vindicaue…n quo iſtæ generis humani certiſſimæ peſtes penetrauerint, …na dominatur, infamia flagrat. *Val. Max. lib.* 4. *cap.* 3.

…perantia nulli eſt inuiſa. *Tacit. Annal. l.* 11.

…tius eſt inopem Rempubl. obtinere, quam ad diuitiarum cu…n per diſcriminum atq; dedecorum veſtigia peruenire. *Iul. …l. in Pertinace.*

…ura paucis contenta, & bona corporis habitudo quouis cibi …æque conſeruatur. *Nicet. Man. Comm. l.* 4.

…il eſt quod in animam adfectionum expertem ius habeat: non …non fera, non flumen vorticoſum. Si rex eris adfectionum a…peccatiq; Dominus, ſuper baſiliſcos & truculentas feras ince…nem humiliabis, manſuefacies tigrim. *Conſtant. Manaſſ. an…ag.* 9.

…o iniuriæ maiores ſunt, quoque magis nos commouent, eo …proprium prudentiæ eſt, iuſtam indignationem iudicii ma…t & vtilitatis ac publici commodi, conſideratione moderari: …um ſeipſum temperare, & proprias cupiditates vincere, quo …s ſunt qui id poſſint, & quo iuſtiores ſunt cauſæ, quibus ho…n indignatio & appetitus concitatur, tanto maiorem habet … *F. Guiard. hiſt. li.* 4.

¶ Apophthegmata.

…thagoras. Quibus, inquiebat, à corpore ſolutus non egebis, il…nia contemne: & quibus etiam defuncto erit opus, illis tibi va… Deos adiutores precibus aduoca. *Stob. ſerm. de temperantia.*

…exander à quibuſdam hortatus vt Darii vxorem & filias for…ræſtantes inuiſeret & ſpectare vellet, reſpondit, Turpe futurũ …qui viciſſent viros à mulieribus vinci. *Curtius.*

…rates alios in foro vendentes, alios ementes contemplatus, illi …t) quod rem inter ſe contrariam agunt, ſe beatos iudicant: at …e, quod vtriuſq;, tum emendi, tum vendendi, neceſſitate ſum … *Stob. & Laert.*

…iſthenes Voluptatem in tantum execrabatur, vt diceret ſe …e inſanire, quam voluptate affici. Inſaniam aufert medicus: vo…s quum æque mentem eripiat homini, vix ſanabile malum eſt. …li. 6.

…mocritus dicebat, Cœnas lautas & ſumptuoſas ſuppeditare po…fortuna: at contra faciles, & quæ ſufficiant neceſſitati, temperan… *Stob.*

…dem, Optimum dicebat homini vitam agere animo vt plurimũ …ratiſſime triſti: quod fieri poterit, ſi voluptates non in perituris …s locentur. *Stob. ſer. de temperantia.*

…dem, Menſam precioſam fortuna (inquiebat) apponit, frugalem …ntentam temperantia. Item, Patris temperantia, optimum libe… præceptum. Item, Temperantia quæ iucunda ſunt auget, & vo…ptatem maiorem facit. *Eod. ſerm.*

…crates dicebat oportere voluptates non ex aliis, ſed ex nobis i…aucupari: corpus autem vt decet præparatum & compoſitum …volebat. Item, Nulla re indigere Dei eſſe, quam pauciſſimis au…Deo proximum. Item, interrogatus quibuſnam rebus maxime …mendum eſſet? reſpondit, Turpibus & iniuſtis voluptatibus. …b.

…crates, Frugalem & rebus ſuis contentum animi habitum ſi…em eſſe dicebat vitæ breui & amœnæ: multum enim gratiæ & …um laboris habet. *Laert.*

…dem, quærenti, quis ditiſſimus eſſet? qui pauciſſimis contentus, …pondit. Virtus enim ſuis rebus contenta naturæ opulentia eſt: …b.

Pythagoras Temperantiam robur animæ eſſe dicebat. Hæc enim …imæ paſſionum expertis lumen eſt. *Laert.*

Diogenes, indignum eſſe aiebat athletas & citharœdos ventre & voluptatibus ſuperiores eſſe, hos vocis & illos corporis gratia: propter temperantiam vero neminem iſta contemnere. *Laer.*

Antiphon, Qui turpia, inquit, neq; cupiuit, neq; attigit, is non eſt temperans. Nihil enim exiſtit à quo ſibi temperauerit, aut modeſtus & temperans dici mereatur. *Stob.*

Iſæus, Sacrificium maximum iudicabat, vitam quotidie modeſtã & temperantem præſtare. *Stob.*

Iamblichus, Temperantia, inquit, cum exterminet à nobis quicquid imperfectum & perturbationibus obnoxium reperit, quomodo non perfectos nos redderet? Quod autem ita ſe res habeat, vel ex Bellerophontis fabula cognoſces, qui cum temperantia auxiliatrice, Chimæram, id eſt, belluinum, agreſte ferumq; voluptatum genus omne confecit. Item, Bona illa moderatio, qua voluptates intra certos limites coercentur, familias ſimul & ciuitates ſecundum Crateris ſententiam, conſeruat: imo ad Deorum naturam propius iam accedit. Quamobrem Perſeus ad ſummam temperantiæ laudem aſpirans, duce Minerua, Gorgonis caput, cupiditatem nimirum quę deorſum in materiam trahit, & ſaxeos efficit homines, ſtolidis affectibus repletos, amputauit. *Ex Epiſt. de temperantia apud Stobæum.*

Anonymus, Temperantiam eſſe dixerunt animæ partium mutuam confuſionem. Imperium, voluptates, vniuerſale cognomen omnium virtutum: item, vocarunt eam Columnam fortitudinis, galeam contra laſciuiam, oculorum aurigam, beneuolentię cuſtodem, cogitationum circumciſionem, luxuriæ caſtrationem, efferueſcentis animi hoſtem opera turpia impedientem, continentiæ promotricem, cordis conſiliariam, precum & votorum directricem. *Stob. ſerm. de temperantia.*

Demoſthenes, Nullum homini malum accidere poſſe affirmabat, qui ſapientiæ fundamenta temperantiam & continentiam iecerit. *Stob. ſerm. de temperantia.*

Æſchines. Temperantis viri vitam tam puram tamque ſinceram eſſe oportere dicebat, vt ne turpitudinis quidem ſuſpicionem de ſe præbere poſſit. *Stob. eod. ſerm.*

Ageſilaus. Quod ad corporis curam attinebat, nulla in re melius habebat, quam hi quibuſcum viuebat: à ſaturitate quidem & crapula in totum abſtinens: ſomno vero ſic vtebatur, non vt ille dominaretur, ſed vt ſeruiret negotiis: aduerſus æſtum autem & frigus ſic erat inſtructus, vt quatuor animi temporibus vnica tantum veſte vteretur. Cæterum quum in tentorris inter milites ageret, velut vnus quilibet è numero, nihilo meliorem culcitram habebat quam cæteri. Illud aſſidue habens in ore: Principis eſſe non mollitie delitiiſue, ſed temperantia ac fortitudine priuatis hominib. antecellere. *Plut. in Lac. apoph.*

¶ Similitudines.

Chryſoſtomi. Quot curam canum habent, ne plus quam expedit, impleantur, vt veloces ſint, & venatici, dum fame premuntur: ſe vero non curant, ne crapulentur? Et bruta quidem temperanter agere docent, ipſi vero ad brutorum feritatem deducuntur. An non videtur tibi eſſe opus temperantiæ, cum canis qui fame medetur, poſtquam venatus aliquid ceperit, à præſenti ſe continere eſca, & appoſitam cernens menſam, licet vrgente fame, dominum expectat? Reueremur noſmetipſos. Veſtros docet ventres ita philoſophari. Canis futuræ voluptatis ſpe, præſentem contemnit: tu non vis præſentia contemnere, ſpe futurorum bonorum. *Chryſ. hom.* 47.

Iuſtini philoſ. & martyr. Fugienda & liguritio contento paucis ac neceſſariis. Nam ſicut corpus morbidum, multis variiſq; opus habet remediis: ſic male affecta anima, tantum non coriis veſci appetit: *in Epiſt. ad Zenam & Serenum fratres.*

Hieroclis. Vt animum noſtrum doctrina ac virtute ornare decet, vt cum iis quæ perpetua ac diua ſunt, cohabitare poſſit: ſic ſplendidum corpus, purum, ac ſine materia oportet parare, vt cœleſtium corporum ſocietatem ſortiatur. *In aurea Pythagoræ carmina.*

Vt Athenienſes nunquam de pace conſultabant niſi pullati, quemadmodum dicebat Demades: Ita nobis non venit in mentem moderatior victus, niſi iam febri æſtuantibus & admotis pharmacis. *Plut.*

Vt nautæ ſereno cœlo nonnihil laxant vela, cum eſt ſuſpicio tempeſtatis, contrahunt: Ita corpori recte affecto nonnihil permittendum, contra ſi quid timebitur morbi, cautius agendum, *Plutarch.*

Vt tranquillitate corpus expeditum redditur aduerſus imminentem tempeſtatem: Ita tenui victu, parcaq;, vt medici loquuntur, diæta vtendum, vt ſi incidas in opiparum conuiuium poſſis enatare. *Plut.*

¶ Adagia.

Zenone moderatior Ζήνωνος ἐγκρατέστερος.

Teſtatur & Laertius in Zenonis vita, philoſophum hunc tum in victu, tum in voluptatibus Venereis vſque adeo patientem ac

pæcum fuiſſe, & crudis duntaxat veſceretur, ac pallio prætenui tegeretur.

Philoſophari.

Qui ſententias ſerias dicunt, Græcis dicuntur φιλοσοφεῖν. Philoſophari pro temporare affectibus, & aduerſus res acerbas infracto eſſe animo.

¶ Exempla Profana.

Ægyptiorum ſacerdotum mores præparci in victu, ac frugi prorſum bonæ, & contemplationi dedita mens, in ſtuporem vſq; à Chæremone Stoico narrantur. *Cælius li.13.c.25.ex D.Hier. & Diod.Sic.l.2.c.2.*

Pythagoras philoſophus oluſculis tantum, & frugibus veſcebatur, carnibus abſtinebat, potum illi fons tribuit. Caſtus in matrimonio vixit: mox in cœlibatu Damam ſuam filiam ad virginitatis votum induxit. *Laert.*

Demonax philoſophus Hadriani tempore, inter alias animi dotes vitam quoque continentiſſimam egit. *Volater. lib. 15. Anthrop.*

Cleomenes Leonidæ F. vt in coniugio cum Agiatide Agidis fuit ſucceſſor: ita quoq; ſtudiorum imitator, luxus & voluptatis omnis hoſtis. *Theat. Zvving.*

Numa Pompilius ſecundus Rex Romanorum vitam egit frugaliſſimam: otio non ad voluptatem & delicias, non ad quæſtum: ſed ad Deorum immortalium cultum, & ad ipſorum naturam, quantū poterat, cognoſcendam, vtens. *Plut.*

M.Catonis abſtinentiæ teſtis Epirus, Achaia, Cyclades inſulæ, maritima pars Aſiæ, prouincia Cyprus: vnde cum pecuniæ deportandę miniſterium ſuſtineret, tam auerſum animum ab omni Venere, quam à lucro habuit, in maxima vtriuſq; intemperantiæ verſatus materia. *Val.l.4.c.5.Plut.in eius vita, & Florus in Epitome.*

Tacitus vir conſularis, ſenex & grauis, factus eſt Roman. Imp. omnium aſſenſu: vir temperans, ſobrius, & librorum lectioni intentiſſimus. Frugales menſulas holuſculis, & leguminibus Pythagoricis inſtructas, multo lautiores eſſe dicebat, quam Mileſiorum ſumptuoſa faſtidia. *Guido Bituricenſis.*

Alexander inuicti cognomen aſſecutus Diogenis temperantiam vincere cupiens, ad eum in ſole ſedentem acceſſit, admonens vt ſi quo egeret, indicaret. Mox, inquit, de cæteris: interim velim vt à ſole mihi non obſtes. Quamobrem facilius Darium armis quam Diogenem diuitiis vicit.

Epaminondæ fama motus *Artaxerxes Perſarum Rex,* cum ſibi amicum eum facere cuperet, Diomedontem cum quinq; talentis ad eum miſit, qui ducem hac de re compellare non auſus, iuueni cuidam munus tribuit. Epaminondas autem vix auditis verbis primis, Diomedontem vocari iuſſit, dixitq; ſibi pecunia opus non eſſe: quoniam ſi de bona re apud Thebanos eius opera deſideraretur, ſemper eam ſine præmio facturus eſſet. Quod ſi mala foret, totius orbis aurum, vt ab ipſo obtineretur, non effecturum.

Socrates neq; riſit in vita neq; fleuit, quin vno ſemper eodemq; vultu viſus eſt. Mirum videri poteſt quod eximiam illam animi temperantiam, neq; nuptialis lætitia variare potuit, neq; triſtitia illius diei quo venenum hauſit.

Alexander cum Darii hoſtis coniugem omnium fœminarum, quæ ætate illa florebant, pulcherrimam, filiaſque cum caſtris cepiſſet: tam ſanĉte penes eas ſe habuit, quam ſorores ac filias ac poſtremo filiam vnam ſibi iunxit matrimonio.

Apollonius Tyaneus diuitias non ambiens, ſcientiæ cupidus, pecuniæ continens inter epulas abſtemius & ſobrius, aquam ſemper bibit neglecto vino. Dicebat enim potores aquæ leniorem ſomnum capere neq; vertigines vllas pati & facilius conſpicere per omnia vaticinationem.

Temperantiſſimus *Iulianus Imperator* fuit, qui mortua Helena coniuge quamquam iuuenis admodum, multos annos in cælibatu, abſq; vlllo Veneris commercio egiſſe creditur, captaque in Perſide vrbe Maiozanalacha, in qua formoſæ permultæ mulieres erant, nō modo nulla abuſus eſt, verum, vt continentior eſſet, ipſarum quoq; conſpectum effugit.

¶ Exempla Sacra.

Ioſeph, Iacobi patriarchæ filius, iuuenis omnium temperantiſſimus, à Moſe diuino ſcriptore graphice depinguitur, *Geneſ.c.39.42.45.50.*

Moſes toto gubernationis ſuæ curriculo exemplum eſt miræ temperantiæ: Vide *Exod.*14.13 & 15.25 & 16.8 & 18.24. *Nu.*11.29 & 12.3.13 & 14.13 & *c.*16.22.46.

Iobi patriarchæ temperantia, præſertim *c.* 29 & 31. elegantiſſime deſcripta legitur. *Samuelis* item 1. *Sam.*14.1.3.4. & *c. Dauidis*, vt patet, ex 1. *Sam.*18.23 & 24.7.10.12 & 25.32 & 26.11.

His adiungimus, *Paulum* Apoſtolum, cuius temperantia præſertim innumeris teſtimoniis approbatur, teſte Luca in Actis Ap. Ex hiſtoria Eccl. pauca quædam exempla ſubiicere libet, aliis fere innumeris omiſſis.

Gregorius, cognom. Thaumaturgus, quum pro conſu[...]
Alexandria Ægypti cum doctis atq; delectis viris, in habitu [...]
honeſto, de quadam quæſtione Philoſophica diſputaret, [...]
cum illis exerceret, meretrix accedit ineptis geſtibus forma[...]
tans, & mollitiem luxumq; præ ſe ferens, atque per omnia [...]
cebat, & quæ faciebat, ſeſe conſueſcere cum eo ſimulans: [...]
mercede fraudatam eſſe conquerebatur. At cum illi qui [...]
gorii puritatem & continentiam non ignorabant, indigna[...]
ita aduerſus meretricem commouerentur, ipſe neq; vna [...]
tus eſt cum iis qui ipſius nomine ſtomachabantur, neq; [...]
huiuſmodi dixit, cum calumniis premeretur, quale pro[...]
eſſet eum, qui grauiter moleſteq; rem ferret: non teſtes [...]
cauit, non iureiurando probrum ab ſe reiecit, non maliti[...]
qui hæc aduerſus eum macchinati erant, conuicit, ſed ſub[...]
ſedata voce, conuerſus ad quendam familiarem. Heus tu, [...]
mera ei pecuniam, ne diutius importunitate ſua propoſi[...]
nis tractatum conturbet. Quum autem is, cui hoc iniung[...]
meretricula ſciſcitatus, quantam pecuniam ab illo po[...]
mora omnem adnumeraſſet, atq; ab laſciuis & proteruis [...]
bus aduerſus ſobrium & continentem inſidiæ perpetratæ [...]
iam in manibus illius infamis lucrum eſſet: tunc diuinitus [...]
tis Gregorii continentia probatur, & æqualium calumni[...]
Simul enim atq; manu pecuniam accepit, ſpiritu infe[...]
gno correpta, fremituq; immani atq; ferali, diuerſo à vo[...]
ſono ingemiſcens, collabitur prona in medio cœtu congreg[...]
ſpectaculum horrendum atq; terribile præſentibus [...]
quum & capillus, quem ſuis manibus vellebat, dilacerata [...]
ctus, & oculi inuerſi eſſent, & os ſpumas emitteret. At [...]
dæmonio ſuffocari deſiit, quam magnus ille Gregori[...]
um inuocaſſet atq; placaſſet. *Gr. Nyſſanus in vita Gregorii Thaumaturgi.*

Alia quæ ſubiicimus exempla ex *Socratis hiſt. Eccl. lib. 4.* [...]
ſumpta ſunt, quæ veterum Chriſtianorum ab impia, cru[...]
riſſimaq; Gentilium ſocietate ſegregatorum, & in ſolitu[...]
ſacrata viuentium, temperantiam laudabilem produnt. 1. [...]
nunquam ſeipſum nudum aſpexit, dicere ſolitus turpe [...]
cho ſuum ipſius corpus nudum contemplari. 2. *Pior* inter [...]
dum comedere ſolebat, atq; cuidam interroganti cur [...]
reſpondit, ſe in cibo ſumendo non quaſi opus facere, [...]
peruacaneum quiddam. Item, ne animus, inquit, dum com[...]
ciatur voluptate corporea. 3. *Macarius* erga illos qui in [...]
greſſum venirent ſeueritate tum reuerentia tempera[...]
Euagrius, inquit, quendam monachum dixiſſe aridiorem [...]
remq; victus rationem, eamq; ſemper æqualiter obſeruan[...]
charitate iungeretur, monachum breui ad portum [...]
vacuitate ab omnibus animi perturbationibus perductum [...]
dam in ipſo meridiei articulo ſiti vehementer oppreſſus, [...]
rium accedens, aquam poſtulauit, qua ſitim leuaret. Et [...]
vmbra (inquit) contectus eſto. Nam multi qui vel terra [...]
ciunt, vel nauigio mare tranſmittunt, ſunt iſta quidem [...]
ſtituti. 6. *Alius.* audito patris obitu, nuncium ſic alloqu[...]
compellauit, Deſine loqui blaſphemias: nam pater meus [...]
mortalis. 7. *Pambo*, vir illiteratus, ad quendam accedens [...]
diſceret, & cum primum verſum Pſalmi trigeſimi octaui [...]
nempe, Dixiſti, cuſtodiam vias meas, vt non delinquam [...]
mea, ſecundum audire noluit, ſed diſcedens, Vnus hic, inqu[...]
ſufficit, ſi modo cum re ipſa & opere diſcere potuero. [...]
verſum docuiſſet, quærenti quod per integrum ſemeſt[...]
ſet diſcipulum, Pambo reſpondit, ſe verſum Pſalmi nondum [...]
didiciſſe. Longo dein ætatis ſpatio percurſo, cuidam ex no[...]
tanti virum verſum didiciſſet, reſpondit, ſe decem & no[...]
integris vix didiciſſe eum opere explere. Et hæc quidem [...]
de variis temperantiæ ſpeciebus refert *Socrates* hiſtoricus [...]

¶ Hieroglyphica.

In ſacris noſtrorum literis id erat temperantiæ ſignum, [...]
ſalutari victima lumbos eximi mos erat, tanquam impu[...]
lo, propter concitandæ libidinis titillatū, ſemine per co[...]
uino autem præcepto lumbos præcingi iubemur, cum [...]
ſolennia ferimus, quæ tunc temporis inſtituta ſunt, cum [...]
ex Ægypti captiuitate, hoc eſt, ex voluptatum & deliciarum [...]
bris, agnum, i. puritatem edere admonemur, & in caſtimo[...]
uictu diſcumbere. *Io. Pierius, lib* 34.

Sacræ literæ temperantiam & moderationem ſignifica[...]
gulum & zonam, qua fluxæ animorum cupiditates coerc[...]
xurianti a compeſcuntur, & modus denique imponitur. [...]
*br.*40.

Hieroglyphicum cubiti vna cum fræno manu prætento, [...]
rantiam præ ſe fert. *Idem. l.*36 & 48.

Caprificus fuit etiam Ægyptiis temperantiæ ſymbolum [...]
quidem collo tauri quantumlibet laſciuientis alligata, anim[...]
cire minime permittit, ſed laſciuia eius atque petulantia [...]
hibita eum obtemperantem reddit, neq; quicquam [...]
ſtius facere. *idem l.*52.

Templa

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Templum.

¶ DEFINITIO. ET ETYMOL.

Templum, propriè locus vel in cœlo notatus ab augure, vel in terra à tuendo, i. conſpiciendo dictum, quod ex omni parte, vel quod ex eo omnis pars aſpici poſſit, vt ait Donatus. Primo autem ipſum dictum eſt templum, quia ipſum primo aſpectu ... In terris templum dictum eſt quilibet locus inauguratus ... diuini cultus gratia. Græc. ναός, νεώς, ἱερὸν ἀνάκτορον. Hebr. ... id eſt, palatium ſplendidum, quod dicitur tum de templo, ... aula principis: nomenque ducit à pulchritudine conſummata ... perfecta præ cæteris ædificiis. Hinc Græc. αἴγλη, ſplendor. Vide ... templo ſeu palatio *Pſ*.5.8 & 18.7. & 45.9. & 144. *circa finem. Prou.* ... *Ierem*.7.4.

¶ BIBLICI LOCI.

Templum pro illo templi atrio, quod populi atrium dicitur, ... 21. v.12. templum ab atrio manifeſte diſtinguitur, *Luc*. 1.9. ... templum Domini extrui incipit, 1. *Reg*. 6.1.2. *Para*. 3.1. quando, quanto tempore, & qua forma ſit extructum, 1. *Reg*. 6.1. & c.7.1. & c.2. *Par*. ... 4.1. & c. quorſum extructum, 6.19. dedicatur, 1. *Reg*. 8.63. ca... completur, v.11. à Ioa Rege Iſrael expilatur, 2. *Reg*. 14.14. Ioæ re... iuſſu inſtauratur, 2. *Paral*. 24.5. profanatur per Achaz, 28. ... conſecratur per Ezechiam, 21, v.1. & c. profanatur & conſecratur ... per Manaſſen. 37.7.15. exuritur, 2. *Reg*. 25.9. prout prædictum ... *Para*.7.20. iterum extruitur, 1. *Eſd*. 1.4.5. capitur, 6. v.3.7. ... & accenditur, 1. *Macch*. 1.23.33. profanatur, v.49.57. mun... & conſecratur, 4.3.62. *Macch*. 10.1. eius deuaſtatio, *Dan* 9.26. ... 24.2. *Mar*. 13.2. *Luc*. 19. v.41. contra templum prophetatur, ... 1. *Reg* 9.7.21.12.2. *Paral*. 7.20. *Pſal* 74.6. *Eſa*. 66.1. *Ierem*. ... & 26. v.6.12. *Amos* 9.1 *Mich* 3 2 *Zach*. 11.2.

Templum, orationis domus, 2. *Paral*. 6.21. *Eſa*. 56. v.7. *Matth*. 21 ... & exaudit Deus, 1. *Reg*. 8.29 & 9 3.2. *Paral*. 6. *Matth*. 21. ... Templum Dei, Patris domus. *Ioan*. 2.16. templum ſpirituale, & ... Dei, 2. *Sam*. 7.13. *Prou* 9 1. *Agg*. 2. v.8. *Matt*. 7.24 & 16.18. *Ioan* ... 1. *Cor*. 3.19 & 6,19. 2. *Cor*. 6.16. *Eph*. 2.20. 1. *Tim*. 3.15 *Heb*. 3.6.1. ... templum Dei, ſinguli fideles dicuntur. 1. *Cor*. 3.16 & 6.19.2. ... eo quod Deus per Spiritum ſanctum ipſos in Chriſto ſan... & quaſi apud eos domicilium delegerit. Eadem ratione ... etiam idem nomen tribuitur, *Eph*. 2.21. cum fideles vnus in ... quaſi ædificum compinguntur. Templum Dei violare, id ... ſacram polluere ac contaminare dicuntur Paulo, 1. *Cor*. 3. ... carnali facundia puritatem Euangelii inquinabant, quiq; ſa... ſcindebant Eccleſia, quod neq; ſunt impune laturi. Tem... ſacrificiorum domus, 2. *Paral*. 7.12. veſtigiorum Dei locus, ... 43.7. locus ſanctus, *Geneſ*. 28.10. *Exod*. 5. v.5. ſpelunca latronũ ... *Matt*. 21. v.13. à Chaldæis ſuccenditur, 2. *Reg*. 25.9. *Pſ*. 74. ... 13.

Templi inſtaurandi diſpoſitio, *Ezech*. 41. v.1. inſtauratio, 2. *Eſd*. 3.9 ... 4. v.4.24. continuatur, 6.14. dedicatur, v.16. eius deſtru... dicitur, 2. *Paralip*. 7.7. *Luc*. 21.6. templi ſecundi gloria, gloriæ ... præſtat, *Agg*. 2.10. templi profanatio, *Ioan*. 2.14. profanatores ... puniuntur, *Eſaia* 56 5.2 *Macch*. 3.25.26. *Matth*. 21.12. *Ioan*. 2.15 ... templi religio & ſanctitas, 2. *Reg*. 11.15. *Marc*. 11.16.

Templa manu facta non inhabitat Deus, quaſi iis concludi poſ... vel his indigeat, vt homo domo ædibus, 1. *Reg*. 8.27.2. *Paral*. 6.18 *Eſa*. ... *Ier*. 23.24. *Act*. 7.48 & 17.24. alioquin Deus in templis materia... habitare dicitur, 1. *Reg*. 6. v.13 & 8. v,12. 1, *Paral*. 23.25. *Pſ*. 78. 90 ... 2.13. *Ierem*. 7.3.7. *Matth*. 23 21. *Act*. 7,46. templa idolorum, 1. *Sam* ... & 39.1. *Regum* 11.7.2. *Reg*. 10.21 & 17.32 & 19.37. 1. *Paral*. 11.10. *Ba*... 6.16.30. *Eſaia* 37.18. *Ier*. 43.12. *Dan*. 14,1. & c. 1. *Macch*. 1,50 & 6. ... 10.83 *Act*. 19.27.

Templorum vſus, *Eſa* 56.7. in Templo frequenter verſabantur Chriſtus & fideles, *Matth*. 24.1. *Marc*. 11. v.11 & 13 45. *Luc*. 2.37 & 16. ... *Act*. 2.46 & 3.1 & 5.20.21.26. & 22.17.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

Templum ſpirituale virtute decoratur.

Sanctum eſt templum tuum, mirabile in æquitate. *Pſ*. 64.

Neſcitis, quia templum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in vobis? 1. *Cor*. 3.

An neſcitis quoniam membra veſtra templum &c. Qui conſenſus templo Dei cum idolis? Vos eſtis templum Dei viui. Propter quod exite de medio eorum: & ſeparamini dicit Dominus. *Idem* 6.

Iam non eſtis hoſpites & aduentæ, ſed eſtis ciues ſanctorum, & domeſtici Dei, ſuperædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu: in quo omnis ædificatio conſtructa, creſcit in templum ſanctum in Domino, in quo & vos coædificamini in tabernaculum Dei in Spiritu ſancto. *Epheſ*. 2.

Deus qui fecit mundum, & omnia quæ in eo ſunt, hic cœli & terræ cum ſit Dominus, non in manu factis templis habitat. *Act*. 17.

Iniquitate fœdatur.

Si quis templum Dei violauerit, diſperdet illum Deus. Templum enim Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos. 1. *Cor*. 3.

An non cognoſcitis vosmetipſos, quia Chriſtus Ieſus in vobis eſt, niſi forte reprobi eſtis 2. *Cor*. 13.

Templum materiale.

Diuinis myſteriis dedicatur.

Facient mihi ſanctuarium, & habitabo in medio eorum, iuxta omnem ſimilitudinem tabernaculi, quod oſtendam tibi, & omnium vaſorum in cultum eius. *Exod*. 25.

Inde præcipiam, & loquar ad te. *ibid.*

Ibi præcipiam filiis Iſrael. & ſanctificabitur altare in gloria mea. Sanctificabo vt tabernaculum teſtimonii cum altari, & Aaron cum filiis ſuis, & ſacerdotio fungantur mihi. Et habitabo in medio filiorum Iſrael. 29.

Aſſumpto vnctionis oleo vngues tabernaculum cum vaſis ſuis vt ſanctificetur altare holocauſti, & omnia vaſa eius. 40.

Non facietis ita Domino Deo veſtro: ſed ad locum quem elegerit Dominus Deus veſter, venietis, & offeretis in loco illo victimas, holocauſta. *Deut*. 12.

Quæ ſanctificaueris & voueris Domino, tolles, & venies ad locum quem elegerit Dominus, & offeres oblationes. *ibid.*

Stetit Salomon ante altare Domini. 3. *Reg*. 8.

Quis poterit præualere: vt ædificet ei dignam domum? Si cœlum & cœli cœlorum capere cum nequeunt, quantus ego ſum, vt poſſim ei ædificare domum? Sed ad hoc tantum, vt adoleatur incenſum coram illo. 2. *Paral*. 2.

Ergóne credibile eſt vt habitet Deus cum hominibus ſuper terram? Si cœlum, & cœli cælorum non te capiunt, quanto magis domus iſta, quam ædificaui? 6.

Ad hoc tantum facta eſt, vt reſpicias orationem ſerui tui, & obſecrationem eius, Domine Deus meus. *ibid.*

Holocauſta eorum & victimæ placebunt mihi ſuper altari meo, quia domus mea domus orationis vocabitur cunctis populis, *Eſai* 56.

Cœlum ſedes mea, & terra ſcabellum pedum meorum, dicit Dominus. *idem* 66.

A bonis hominibus veneratur.

Introibo in domum tuam, adorabo ad templum ſanctum tuum in timore tuo. *Pſ.*

Introibo in domum tuam in holocauſtis. *Pſal*. 65.

Introibimus in tabernaculum eius, adorabimus in loco, vbi ſteterunt pedes eius. 131.

Cuſtodi pedem tuum ingrediens domum Dei, & appropinqua vt audias. *Eccl*. 4.

Quia domus mea deſerta eſt, & vos feſtinaſtis vnuſquiſque in domum ſuam. Propter hoc ſuper vos prohibiti ſunt cœli, ne darent rorem, & terra prohibita eſt, ne daret germen ſuum. *ibid.*

Saluator Ieſus cum eſſet duodecim annorum, in templo ſedens in medio doctorum. inuentus eſt: ibique frequenter docuit. *Lucæ* 2,

A malis violatur.

Et ſanctuarium meum metuit, ego Dominus. *Leuit*. 19.

Nunquid ſpelunca latronum facta eſt domus iſta, in qua inuocatum eſt nomen meum in oculis veſtris. *Ierem*. 7.

Propter malitiam adinuentionum eorum de domo mea eiiciam eos. *Oſeæ* 9.

Intrauit Ieſus in templum Dei, & eiiciebat omnes vendentes & ementes in templo, & menſas numulariorum, & cathedras vendentium columbas euertit & dicit eis: Domus mea, domus orationis vocabitur: vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum, *Matth*. 21. *Marc*. 11. *Luc*. 19.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Delicta maiorum immeritus lues,
Romane, donec templa refeceris,
Ædesq; labentes Deorum, &
Fœda nigro ſimulachra fumo.

Propert. 3.11.

Torrida ſacrilegum teſtantur lumina Brennum,
Dum petit intonſi Pythia regna Dei.
Aut mons laurigero concuſſus vertice diras
Gallica Parnaſsi ſparſit in arma niues.

¶ APOPHTHEGMATA.

Stratonicus verſans apud Maliſſam, quum videret templa multa, homines paucos, ſtans in medio foro, clamauit: Audite templa. *Eraſ. l.6. apoph. ex Athen.*

Phryne Delphis Venerem auream dicauit, eam videns Diogenes, adſcripſit elogium: Ex Græcorum intemperantia. Arguebat enim Græcos, ſupra modum libidini deditos eſſe, quod ſcortum è turpi quæſtu tantum auri collegiſſet. *Laert. l.6.*

Tempus

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Tempus.

¶ DEFINITIO. ET ETYMOL.

TEmpus, Græce χρόνος,ου,ὁ,& χρονικὸς,ου,ὁ. temporalis dicitur: Hebr. *Heth*.1.tempus,opportunitas temporis. Hinc ἔτος annus ſpatium ſeu tempus anni. Item Lat. ætas, quod ſpatium etiam ſæpe pro tempore accipitur. *Ittoch*, tempora opportunitates temporis: *Hattah*, Nunc, iam, modo, aduerbium temporis. Hinc Græc. δὴ iam, ἤδη, nunc, εἶτα, poſtea, deinceps: ὅτε, ὅπου. Dicitur etiam Hebr. *Zeman*, conſtitutio temporis, tempus definitum, conſtitutum: à verbo *Zaman*, induxit in animum, cogitauit, decreuit, præſumpſit, ſtatuit apud ſe. vide *Eccl*.3 1 *Nehe*.2 6 *Eſther*.9.26. Eſt autem tempus numerus motus, ſecundum prius & poſterius. *Ariſt*. *l*.4. *Phyſicorum*.

Tempus eſt in primo motu cœli, & ſicut in ſubiecto & primo menſurato. *ſecund*. *B*. *Th*.1 *part*.*q*.10.*art*.6.

¶ BIBLICI LOCI.

Tempus, pro certo temporis articulo, *Matth*.16 3 rebus omnibus conſtitutum, *Eccl*.3 1 *&c*. tempus redimendum, *Eph*.5 16 *Col*.4 5 tempus Euangelii, 2 *Cor*.6 2 tempus extremum, 1 *Cor*.10 11 *Heb* 1 *v*. 1 2 *&* 9 26 1 *Petri* 1 5 20 1 *Ioan*.2 18. tempus extremum periculoſum, & Antichriſti ſeductionibus obnoxium, 2 *Tim*,3 *v*.1 2 *Pet*. 2 2 *Iudæ* 17 18 tempus horæ, pro exiguo temporis interuallo, 1 *Theſ*. 2 17 tempus plenitudinis, pro pleno tempore, & eo cuius ſunt omnia peracta ſpatia, *Gal*.4 4 *Epheſ*.1 10 tempus præſens pro præterito, 1 *Ioan*.2 *v*.8 tempus præſens pro futuro, *Col* 3 6 1 *Theſ*.4 15 præteritum pro præſenti, *Rom*.8 30 præteritum pro futuro. *Eſa*.65 *v*. 1 *Rom*. 10 *v*.12 *Iudæ* 14.

Temporis habenda ratio, *Exemplum*. Gedeon, *Iudic*. 6. 27. tempore vtendum, & temporis opportunitas in omnibus ſeruanda, *Eccl* 3 1 *&* 8 5 *&* 20 6 *&* 32 20 *Rom*.12 11.

Tempora ſecularia, 2 *Tim*.1 9 *Tit*.1.2 ita vocari exiſtimatur à pleriſq; annorum ſeries, quià ſeculorum origine fluxerunt, vt idem prorſus ſignificet, Ante tempora ſeculorum, atq;, Ante iacta mundi fundamenta: ſiquidem tempus cum mundo cœpit. Temporum ciuilis obſeruatio non vituperanda, *Gen*.4 16 ſuperſtitioſa obſeruatio damnatur, *Gal*.4 10 viciſſitudo à Deo. *Gen*.8 22 tempora diſtincta, 1 14 *&* 8 22 noſſe non eſt noſtrum, *Act*.17.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

Tempus fructuoſe expendendum.

Omnia tempus habent, & ſuis ſpatiis tranſeunt vniuerſa ſub cœlo, *Eccl*.3.

Omni negotio tempus eſt, & opportunitas, & multa hominis eſt afflictio, *ibid*.8.

Fili conſerua tempus, & deuita à malo, *Eccl*.4.

Priuſquam moriaris, in amicum eſto beneficus, & pro eo quod potes manum illi dando porrige. *idem* 14.

Non defrauderis à die bono, & particula bonæ diei non te prætereat, *ibid*.

Nemini mandauit impie agere, & nemini dedit ſpatium peccandi 15.

Videte fratres, quomodo caute ambuletis, non quaſi inſipientes, ſed vt ſapientes tempus, *Eph*.5.

Superſtitioſe non obſeruandum.

Facto veſpere dicitis, Serenum erit, rubicundum eſt enim cœlum. Et mane, Hodie tempeſtas rutilat enim triſte cœlum. *Matt*.16.

Non eſt veſtrum noſſe tempora vel momenta, quæ pater poſuit in ſua poteſtate, *Act*.1.

¶ PATRVM SENTENTIAE.

Inter temporalia & æterna hoc intereſt, quod temporale plus diligitur, antequàm habeatur: vileſcit autem cum aduenerit. Non enim ſatiat animam, cui verax & certa ſedes æternitas. Æternum autem ardentius diligitur adeptum, quam deſideratum. Nulli enim deſideranti conceditur plus de illo æſtimare, quam ſe habet, vt ei vileſcat, quum minus inuenerit: ſed quantum quiſq; veniens æſtimare potuerit, plus perueniens inuenturus eſt. *Auguſt*.*l*.1 *de doctr*. *Chriſt*.

Diſcernendum eſt quid præcedat æternitate, quid tempore, quid electione, quid origine: æternitate, ſicut Deus omnia: tempore, ſicut flos fructum electione, ſicut fructus florem, origine, ſicut ſonus cantum, *in quodam ſerm*.

Fallax in temporalibus bonis ſuauitas, labor & perpetuus timor, & periculoſa iucunditas, initium ſine prouidentia: & finis cum pœnitentia, *ibid*.

Nil longum, quod finem habet, æternitati comparatum omne tempus breue eſt, *Hier*. *in Ier*.1.

Ne dicas, priora tempora meliora fuere, quam nunc ſunt, virtutes faciunt dies bonos, vitia malos, *in Eccl*.*c*.41.

Nemo veſtrum parui æſtimet tempus quod in verbis conſumitur otioſis. Volat verbum irreuocabile, volat tempus irremediabile, nec aduertit inſipiens quid amittat, licet fabulari dicunt, donec hora prætereat donec prætereat hora, quam tibi ad agendam pœnitentiam, ad obtinendam veniam, ad acquirendam gratiam, ad promerendam gloriam, miſeratio conditionis indulgeat, donec tempus, quo diuinam propitiare debueras pietatem properare ad angelicam ſocietatem; ſuſpirare ad amiſſam hæreditatem, excitare remiſſam voluntatem, flere commiſſam iniquitatem. *Bern*. *ad ſcholares*.

Nihil pretioſius tempore, & heu nil hodie eo vilius inuenitur, tranſiuit dies ſalutis, & nemo recogitat: nemo ſibi perire diem nunquam rediturum cauſatur, ſed ſicut capillus de capite, ſic momentum peribit de tempore. *ibid*.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Claud,2.Stil.

Eſt ignota procul, noſtraq; imperuia menti,
Vix adeunda Deis, annorum ſqualida mater,
Immenſi ſpelunca æui: quæ tempora vaſto
Suppeditat reuocatque ſinu, complectitur antrum,
Omnia qui placido, conſumit numine ſerpens,
Perpetuumque viret ſquamis, caudamque reductis
Ore vorat, tacito relegens exordia lapſu.
Veſtibuli cuſtos vultu longæua decoro,
Ante fores natura ſedet, cunctiſque volantes
Dependent membris animæ manſura verendus
Scribit iura ſenex, numeros qui diuidit aſtris,
Et curſus ſtabileſq; moras: quibus omnia viuunt,
Ac pereunt fixis cum legibus ille recenſet,
Incertum quid Martis iter, certumq; Tonantis
Proficiat mundo: quid velox ſemita Lunæ,
Pigraque Saturni: quantum Cytherea ſereno
Curriculo, Phœbique comes Cyllenius erret.

Virg.3.Geor.

Et fugit interea fugit irreparabile tempus.

Idem 10.Æn.

Stat ſua cuique dies, breue & irreparabile tempus
Omnibus eſt vitæ

Ouid.10.Met.

Labitur occulte fallitque volubilis ætas:
Et nihil eſt annis velocius.

Idem 15.Met.

Cuncta fluunt, omniſquo vagans formatur imago,
Ipſa quoque aſſiduo labuntur tempora motu.
Non ſecus ac flumen neque enim conſiſtere flumen,
Nec leuis hora poteſt: ſed & vnda impellitur vnda,
Vrgeturque eadem, veniens vrgetque priorem,
Tempora ſic fugiunt pariter, pariterque ſequuntur,
Et noua ſunt ſemper. nam quod fuit ante, relictum eſt,
Fitque quod haud fuerat: momentaque cuncta nouantur.

Idem 6.Faſt.

Tempora labuntur, tacitiſque ſeneſcimus annis,
Et fugiunt freno non remorante dies.

Idem.1.Art.

Eunt anni more fluentis aquæ,
Nec quæ præteriit, curſu reuocabitur vnda:
Nec quæ præteriit hora redire poteſt.
Vtendum eſt ætate, cito pede labitur ætas,
Nec bona tam ſequitur, quam bona prima fuit.

Idem 1.Amor.8.

Labitur occulte, fallitque volatilis ætas,
Et celer amiſſis labitur annus equis.

Sen.Hipp.

Volat ambiguis mobilis alis
Hora.
Seneſcimus, effugit ætas &c.

Auſ.Epig.15.

Obrepſit non intellecta ſenectus,
Nec reuocare potes, qui periere, dies.

Terent.And.

Nunc hic dies aliam vitam adfert, alios mores poſtulat.

Ouid.1.Remed.

Aggrediar melius tum, cum ſua vulnera tangi
Iam ſinet, & veris vocibus aptus erit.
Quis matrem, niſi mentis inops, in funere nati
Flere vetat? non hoc illa monenda loco eſt.
Cum dederit lachrymas, animumque expleuerit ægrum,
Ille dolor verbis emoderandus erit.
Temporibus medicina valet: data tempore proſunt,
Et data non apto tempore vina nocent.
Quin etiam accendas vitia irriteſque vetando,
Temporibus ſi non aggrediare ſuis.

Idem 3 Pont.9.

Læta fere lætus cecini, cano triſtia triſtis:
Conueniens operi tempus vtrumq; ſuo eſt.

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

Boeth.

Cum Phœbi radiis graue
Cancri ſidus inæſtuat:
Tum qui larga negantibus
Sulcis ſemina credidit,
Eluſus Cereris fide,
Quernas pergat ad arbores.
Nunquam purpureum nemus
Lecturus violas petas,
Cum ſæuis aquilonibus
Stridens campus inhorruit.
Nec quæras auida manu
Vernos ſtringere palmites
Vuas ſi libeat frui:
Autumno potius ſua
Bacchus munera contulit.

Terent. Heaut. 2.

In tempore ad eam veni, quod rerum omnium eſt primum.

Sen. Med. act. 1.

Compeſce verba, parce iam demens minis,
Animosq́ minue: tempori aptari decet.

Vergil. Eclog. 9.

Omnia fert ætas, animum quoq́, ſæpe ego longos
Cantando puerum memini me condere Soles.

Idem de Mœcænatis obitu.

Tempora diſpenſat vſus, & tempora cultus:
Hæc homines, pecudes, hæc moderantur aues,

Ouid. 15, Met.

Tempus edax rerum, tuque inuidioſa vetuſtas
Omnia deſtruitis, vitiataq́ dentibus æui
Paulatim lenta conſumitis omnia morte.

Idem 2. Art.

Lenteſcunt tempore curæ,
Vaneſcitq́ abſens, & nouus intrat amor.

Idem 4. Pont. 8.

Tabida conſumit ferrum, lapideſq́ vetuſtas,
Nullaque res maius tempore robur habet.

Idem 4. Triſt. 6.

Tempore ruricolæ patiens fit taurus aratri,
Præbet & incuruo colla premenda iugo.
Tempore paret equus lentis animoſus habenis
Et placido duros accipit ore lupos.
Tempore Pœnorum compeſcitur ira leonum,
Nec feritas animo quæ fuit ante, manet.
Quæque ſui iuſsis obtemperat Inda magiſtri
Bellua ſeruitium tempore victa ſubit.
Tempus vt extentis tumeat, facit, vua racemis,
Vixque merum capiant grana quod intus habet.
Tempus & in canas ſemen perducit ariſtas,
Et ne ſint triſti poma ſapore, facit.
Hoc dentem tenuat terram renouantis aratri,
Hoc rigidos ſilices, hoc adamanta terit.
Hoc etiam ſæuas paulatim mitigat iras,
Hoc minuit luctus, mœſtaque corda leuat.
Cuncta poteſt igitur tacito pede lapſa vetuſtas.
Præterquam curas attenuare meas.

Corn. Gallus.

Cuncta trahit ſecum, vertitque volubile tempus,
Nec patitur certa currere quemque via.

Mart. 2.

Quid non longa dies? quid non conſumitis anni?

Tibul. 1. 4.

Longa dies homini docuit parere leones:
Longa dies molli ſaxa peredit aqua.
Annus in apricis maturat collibus vuas.
Annus agit certa lucida ſigna vice.

Claud. 2. Eutrop.

Quid non longa valebit
Permutare dies?

Olympius Nemeſianus Ecl. 5.

Omnia tempus alit, tempus rapit, vſus in arcto eſt.

Ouid. 2. Art.

Eximit ipſa dies omneis de corpore mendas,
Quodque fuit vitium, deſinit eſſe mora,

Ouid. 5 Triſt. 9.

Nos quoque floruimus: ſed flos fuit ille caducus.
Flammaque de ſtipula noſtra, breuiſque fuit.

Horat. 3. Carm. 7.

Immortalia ne ſperes monet annus. & almum
Quæ rapit hora diem.
Frigora miteſcunt Zephyris: ver proterit æſtas,
Interitura ſimul.
Pomifer autumnus fruges effuderit: & mox
Bruma recurrit iners.

Ouid. 4. Triſt.

Sæpe etiam lachrymæ ſunt me ſcribente profuſæ,
Humidaque eſt fletu litera facta meo:
Corque vetuſta meum tanquam noua vulnera norit,
Inque ſinum mœſtæ labitur imber aquæ.
Dum vice mutata qui ſim fuerimq́ recordor,
Et, tulerit quo me caſus & vnda, ſubit, &c.

Opera Dei ſunt extra tempus.

Anthologia ſacra Iacobi Billii.

Artifice in ſummo ſine tempore temporis ordo eſt,
In Deo rerum non variat ſeries.
Æterno auctori ſimul adſunt omnia ſemper,
Cum quo in factorum eſt ordine quidquid erit.

Epitaphium Diogenis Philoſophi,

Γηράσκει καὶ χαλκὸς ὑπὸ χρόνου, ἀλλὰ σὸν οὔτι
Κῦδος ὁ πᾶς αἰών, Διόγενες, καθελεῖ.
Μοῦνος ἐπὶ βιοτὰς αὐτάρκεια δόξαν ἔδειξας
Θνητοῖς, καὶ ζωῆς οἶμον ἐλαφρότατον.

Æra quidem abſumit tempus, ſed tempore nunquam
Interitura tua eſt gloria, Diogenes.
Quandoquidem ad vitam miſeris mortalibus æquam
Monſtrata eſt facilis te duce, & ampla via.

Laert. lib. 6. de vitis philoſophorum.

Εἰς ὥρας ἄδηλον.

Ἓξ ὧραι μόχθοις ἱκανώταται αἱ δὲ μετ' αὐτὰς,
Γράμμασι δεικνύμεναι, ζῆθι λέγουσι βροτοῖς.

Volaterranus.

Sex horæ tantum rebus tribuuntur agendis,
Viueque poſt illas, littera Zetha monet.

Phocylides.

Temporibus ſemper cautus ſeruire memento,
Nec reflare velis aduerſum flamina venti.

Philippides in Philippo.

Ὁ κοινὸς ἰατρός σε θεραπεύσει χρόνος.
Tempus te ſanabit qui communis eſt medicus.

Menander Comicus.

Πάντων ἰατρὸς τῶν ἀναγκαίων κακῶν
Χρόνος ἐστὶν, οὗτος καὶ σε νῦν ἰάσεται.
Medicus omnium neceſſariorum malorum
Tempus eſt, quod tibi quoque nunc medebitur.

Diphilus.

Λύπης δὲ πάσης γίνετ' ἰατρὸς χρόνος.
Tempus omni mœſtitiæ medetur.

Philetas in Cerere.

Ἀλλ' ἐπεὶ χρόνος ἔλθῃ, ὃς ἐκ Διὸς ἄλγεα πέσσειν
Ἔλλαχε, καὶ πενθέων φάρμακα μοῦνος ἔχει.
Καὶ γάρ τις πλείοιο κορεσσάμενος κλαυθμοῖο.
Κήδεα δειλαίων εἷλεν ἀπὸ πραπίδων.
Quum tempus aderit, quod à Ioue, vt dolores concoquat,
Deſtinatum eſt, & ſolum luctus remedia continet.
Nam qui miſerabili fletu ſatur fuerit,
Ille miſeras curas expectorat.

Periander,

Μὴ πίστευε χρόνῳ.
Ne credas tempori,

Menander.

Ἤθους δὲ βάσανος ἐστὶν ἀνθρώποις χρόνος.
Moris autem index eſt hominibus tempus.
Ἄγει δὲ πρὸς φῶς τὴν ἀλήθειαν χρόνος.
Ducit autem ad lucem veritatem tempus.
Μακρὸς γὰρ αἰὼν συμφορὰς πολλὰς ἔχει.
Longum enim æuum calamitates multas habet.
Πάντα ἀνακαλύπτων ὁ χρόνος πρὸς φῶς φέρει.
Omnia detegens tempus ad lucem fert.
Σύμβουλος οὐδείς ἐστι βελτίων χρόνου.
Nullus tempore melior conſiliarius.

¶ Philosophicae et Historicae Sententiae.

Ita fac ergo, mi Lucili, vindica te tibi, & tempus quod adhuc aut auferebatur, aut ſurripiebatur, aut excidebat, & collige & ſerua. Perſuade tibi hoc ſic eſſe, vt ſcribo, quædã tempora ſurripiuntur nobis, quædam ſubducuntur, quædam effluunt: turpiſſima tamen eſt iactura, quę per negligentiam fit: & ſi volueris attendere, maxima pars vitæ elabitur male agentibus, tota vita aliud agentibus. Quem mihi dabis, qui aliquod pretium tempori ponat? qui diem æſtimet? qui intelligat ſe quotidie mori? In hoc enim fallimur, quod mortem nõ proſpicimus, magna pars eius iam præterit, quicquid ætatis retro eſt mors tenet. Fac ergo mi Lucili, quod facere te ſcribis, omnes horas complectere: ſic fiet, vt minus ex craſtino pendeas, ſi hodierno manum inieceris: Dum differtur, vita tranſcurrit. Omnia, mi Lucili, aliena ſunt, tempus tantum noſtrum eſt; in huius rei vnius fugacis ac lubricæ poſſeſſionem natura nos mittit: ex qua expellitur quicunque vult, & tanta ſtultitia mortalium eſt, vt quæ, minima & vtiliſſi-

utiliſſima ſunt, certe reparabilia imputari ſibi cum perire patiantur. Nemo ſe iudicat quicquam debere, qui tempus accepit: cū interim hoc vnum eſt, quod nec gratus quidem poteſt reddere, &c. *Seneca li.9.epiſt.*

M. Varro dicere ſolebat, nullam iacturam eſſe grauiorem, præſertim ſcienti, quam temporis.

Non tam benignum ac liberale natura nobis tempus dedit vt aliquid ex illo vacet perdere. *Quint. Decl.4.*

Infimæ terrenæque mentis eſt memorare annos. *Cicero 2.de Diuinat.*

Nihil eſt quod longinquitas temporis efficere non poſſit.

Tempori cedere, id eſt, neceſſitati parere, ſemper ſapientis eſt habitum. *Idem ad Marc. Brutum.*

Nihil eſt opere aut manu factum, quod aliquando non conficiat & conſumat vetuſtas. *Pro Marcell.*

Horæ cedunt, dies, menſes, anni: nec præteritum tempus vnquā reuertitur: nec quod ſequatur, ſciri poteſt. *idem.*

Senſim ſine ſenſu ætas ſeneſcit, nec ſubito frangitur, ſed diuturnitate extinguitur. *Idem Phi.11.*

Quæ poteſt eſſe in vita iucunditas, cum dies ac noctes cogitandū ſit, iam iam eſſe moriendum. 1. *Tuſc.*

Tanto breuius omne, quanto felicius tempus. *Plinius iunior libro* 1.

Nihil horum temporalium ſtabile neque ſolidum eſt: nos tamen cupimus: tanquam aut ſemper futura, aut ſemper habituri. *Senec. l. 9. epiſt.*

Fluunt omnia, & in aſſidua diminutione ſunt corpora noſtra, rapiuntur fluminum more. Quicquid vides, currit cum tempore: homo, fluida eſt materia & caduca, & omnibus obnoxia caſibus. *Idem epiſt.67.*

Nemo ſe iudicat quicquam debere, qui tempus accepit, quum interim hoc vnum eſt, quod ne gratus quidem poteſt reddere: *Idem epiſt.2.*

Omnia aliena ſunt, tempus tantum noſtrum quotidie eſt, deterior poſterior dies. *in Prouerb.*

Tempus omnes res præclaras delet. *Dionyſ. Halic. li.7.*

Ipſa tempora multas res innouant. *idem, li.5.*

Meliores, prudentiores, conſtantiores, nos tempus dieſque facit. *Liuius, Decad.3.l.2.*

Nemo eos lubens perdit, quos habet belli ſocios: ſed iuxta temporum caſus princeps eo adigitur, vt multa exequatur præter animi ſui ſententiam, *Polyb. lib.17. hiſt.*

Tempus omnium conſiliariorum optim. *Plut. in Pericle.*

Aſſiduitate omnem ſuperat excinditque potentiam tempus, quod plurimum auxilii fert iis, qui prudenter occaſionem captant: idem tempus infeſtiſſimum eſt iis qui importuna feſtinatione vtuntur, *idem, in Sertorio.*

Tempore nihil carius eſſe poteſt homini rem magnam affectanti, *ibid.*

Tempori ſeruiunt etiam ii qui alioquin imperare videntur. *idem in Arato.*

Temporis iactura damnoſiſſima. *idem in Antonio.*

Solet tempus omnia innouare, & perpetuas viciſſitudines inducere. *Nicetas.*

Quidam quadrigas fecerunt, quæ ſub muſcæ ala poſſent abſcondi, & in Seſamo diſtichon elegeium literas aureis inſcripſerunt. Quorum ſane neutrum, mea ſententia, homo prudens & virtutum ſtudioſus laudibus prædicabit. Quid enim hæc aliud ſunt, quam temporis vana perditio. *Ælian. Var. hiſt. l.1.c.17.*

Ad præclara & generoſa virtutis facinora noſtris temporibus priſca longe magis propenſa fuerunt. *F. Guicciard. hiſt. l.6.*

Honeſtum & laudabile eſt ſeruire tempori, cedereque fortunæ ad tempus. *Ar. Ferron. li.7.*

Ab euentu tempora rerum cauſas aperiunt. *P. Iouius, hiſt. li.15.*

De temporis amiſſione. Dial. XV.

Franciſci Petrarchæ.

DOL.

Temporis amiſſionem fleo. R. Eſſet hæc eo iuſtior, quam ſuperior querela, quo leuior eſt pecuniæ iactura quam temporis, quod nec neceſſaria ad bene viuendū eſt pecunia & amiſſa reſtaurari poteſt. Tempus & neceſſariū, & prorſus irreparabile eſt, niſi quia nolenti pecunia; volenti autem tempus eripitur, quamuis illud fatear, grauiora damna eſſe, quæ culpa patientis exaggerat. Iuſtam tamē querelæ cauſam nego, vbi qui patitur, volens patitur. D. Nolens ego tempus amitto. R. Quis nolentem cogit, niſi cupiditas occupationum mater? Solum hoc vnum vitium, ait Comicus, affert ſenectus hominibus. Attentiores ſumus ad rem omnes quam ſat eſt. Senes hic quidem notat. Omnes vero iā ſenes in hac attentione facti ſunt. Omnē ætatem, omnem ſtatum, omnem ſexum inuaſit auaritia. Hæc tempus miſeris, & reſpectum vitæ breuis hominibus eripit. In hanc vnam rem ſoliciti æuum omne conſumitis, veſtri & veſtrarum pene iam immemores voluptatum, quæ peſtis ſi nolentes inuadere poſſet, & nolenti tempus eripi, & iuſta eripi, & iuſta eſſet ſuper precio-

ſiſſimæ rei amiſſione querimonia. D. Non mihi cu...
extorquet, ſed neceſſitas. R. Quænam quæſo neceſſitas eſt...
tibi præripiat, quod vnum ex omnibus tuum eſt? Ita dico...
honores, potentiam, clientelas, imperia, & quæ ſunt ei...
iure dat atque eripit fortuna, tempus inuito non eripitur, ...
per ſe ſenſim defluit non vtenti, paulatimque conſumitur...
te perpenditis, quam conſumptum eſt, tum querelæ ſonant...
inutiles. Fletur temporis amiſſio, ſed ſiletur culpa. D. ...
ſitas ſola cogit tempus amittere. Quæro iterum, qu...
tam violenta neceſſitas? niſi forte dominorum negoti...
tua negligis, quaſi vero non ad hæc te ſola cupiditas, & ...
lucri ſpes impellat. Pone cupiditates proprias, domino...
tatibus non parebis. Sed hoc virus immedicabile venis...
penetrans viſcera, ſenſum hebetat. Et non ſolum tem...
bertatem, vitam ... ipſam non ſentientibus eripit. Q...
nec tuis, nec alienis cupiditatibus, ſed curis honeſtioribus...
publ. tempus impenditur. Non hæc temporis amiſſio, ſed...
eſt impenſa, rem caram rei omnium cariſſimæ, quæ in ...
largitus, & viri boni, & ciuis egregii functus officio es, ...
non ignorem homines, quicquid præter auaritiæ ſtudi...
vulgo tempus perditum vocare, cum id demum maxime...
ſit perditum. quod illi ſtudio tribuitur. Ecquid ſcimus, a...
populariter perditum tempus voces? quod ſi crederem: ...
rabilis morbi cura, non iam tempus, ſed teipſum male p...
terer. Nam ſi tempus (quod maluerim) Deo tuo non d...
ſed reſtituis, quod ſine vera non geritur pietate ingens ...
timabile lucrum ſcito. Pro paruo enim temporis imp...
tatem quæris. Quis vnquam mercator permutatione ...
vſus eſt? D. Prorſus alia mihi perdendi temporis cauſa e...
telligo, quam tu mihi cauſam dicas. Nam ſi propter ...
mœſtitiam, propter amorem, ſeu aliam animi paſſion...
dis: falleris. Omnium eadem eſt ratio, quam auaritiæ ...
nes voluntariæ. Nulla eſt violenta, quod & ſano patet ...
Cicerone multis in locis diſputatum, & creberrime re...
Si nihil horum eſt in cauſa, quid aliud eſt, quam torpor ...
Sic ad id reuertimur, quod ait Seneca. Turpiſſima eſt iactu...
negligentiam venit. D. Vt amittam tempus, mœſtit...
cogit. R, Nondum capio quid rei ſit. Nam ſi te hoſtis in ...
beat, ſi mors inſtet, poſſunt (fateor) actus bonos impedi...
pios ſanctoſque cogitatus, qui maxime in eo ſtatu e...
fulgent. Quibus enim curis tempus certe non perditur, ...
libi vſquam minus. Quæ profecto & in dolium Reguli, ...
Phalaridis, introire poſſunt, & in crucem Theodori C...
ſcendere. Sic quocunq; te verteris, in te vnum amiſſi temp...
reflectitur. At vos ex more naturam accuſantes quæ vo...
pus fecit, cum hic non eſſet æternitas in omnibus voſmet...
lutis, cum rei omnium ſoli ſitis. Omne enim fere temp...
imo proiicitis, & quaſi rem vilem abiectamq; contemnitis...
tinam in virtute ſaltem, aut gloria poneretis, non in ſumm...
infamia, inexpiabiliq; dedecore, quanquam vere quicqu...
eos vſus vertitur, in quos datum eſt, perditum dici poſſ...
ne naſci hominem, ad hoc enim tempus dari conſtat vt ...
ſuum colat, amet, cogitet, quicquid hinc excidit, perditur...
bie. Videte igitur quantum perditi temporis, quant...
perditi.

¶ APOPHTHEGMATA.

Thales ſciſcitatus, quidnam in tota rerum natura eſſet ...
ſimum? reſpondit, Tempus, inueuit enim omnia. *Laer. l...*
Bias dicere ſolitus erat, vitæ tempus ita metiendum, ...
& parum victuri ſimus, *Laer. l.1.c.6.*
Democritus pretioſiſſimum impendium eſſe dixit temp...
πολυτελέστατον ἀνάλωμα χρόνος. *Plut. in vita Antonii hoc dictum ...*
ribus tribuit.
Anaxagoras, percontanti, an Lampſaceni montes aliqu...
re futuri eſſent? Anaxagoram reſpondiſſe ferunt: Ita ſane, ...
pus defecerit. *Bruſ. li.6.c.26.*
Zeno Cittieus aiebat, hominibus nihil magis deeſſe qu...
pus, longe diſſentiens ab iis, qui bonam vitæ partem perd...
no, temulentia, nugis & alea, quaſi multum temporis ſup...
mini. *Laer. l.7.c.1. Stob.*
Theophraſtus habebat ſemper in ore, nullum eſſe ſump...
tioſiorem tempore. Solum enim hoc recuperari non poteſt...
men vulgo nihil habetur vilius tempore. *Laer. l.5.*
Simonides interrogatus, quantum temporis vixiſſet? T...
quidem, inquit, exiguum, annos autem multos. *Stob. ſerm...*
Plinius maior. Quum recitatorem quiddam perperam ...
ciantem amicorum quiſpiam reuocaſſet, & vt repeteret co...
Quid, inquit, an intellexeras? quum ille annuiſſet; Cur ergo ...
reuocabas? Decem amplius verſus iſta tua interpellatione p...
mus. Tanta erat parſimonia temporis. *Eraſ. li 8 apoph.*
Idem, Nepotem ſuum ambulantem videns, obiurgat ...
teras, inquit, has horas non perdere. Nam qui lectica ...
tur, aut recitantem audiebant, aut ſi libuiſſet aliquid ...

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

...at aliquid, quorum nihil licet ambulanti.

...cuſator Milonis, ex argumento temporis colli-
...one ſtructas inſidias, ſub inde rogaret, quo tem-
...Clodius? Cicero reſpondit, Sero, voce ancipiti ſi-
...blica fuiſſe futurum, ſi Clodius multo ante fuiſſet
...l.3.apoph.

¶ SIMILITVDINES.

...gutta aquæ à mari, & ſicut calculus arenæ: Sic
...bus ſeculi. *Eccl.c.18.*
...tempora, nec moratorem expectant, feſtinant di-
...ſatorem prætercurrentes: & quemadmodum fi-
...decurſum fluuii ſiſtas, ac aqua eius ad neceſſaria
...primo occurſu, & vbi ſeſe obiicit hum...: Ita ne-
...ſſariis circuitibus impulſum cohibere queas, aut
...caput reuocare, aut vſum illius habere, niſi quis
...rripiat. *De fame & ſiccitate.*
...admodum in minore corporis habitu poteſt ho-
...: Sic & minori temporis modo eſſe vita perfecta.

...Sicut vnda vndam perpetuo propellit: Ita dies di-

...flumine tantum habes quantum hauris: Ita ex an-
...bus nihil accipis, niſi quod in res duraturas collo-

...nemo aduenire ſentit, ſed aduenisse: nemo diſcede-
...quod noctu clanculumque faciant vtrumque: Ita
...mo intelligit diſcedere, ſed diſceſſiſſe: & ſenectutem
...aduenire, ſed aduenisse. *in ſimil.*
...Vt natura non eſt eadem omnibus locis, neque fla-
...tus, nec pluuiæ, nec arborum, nec animantium: Ita
...nem vbiuis eundem eſſe, ſed cum loco ac tempo-

...aliæ gaudent montibus, aliæ vallibus: aliæ ſiccis lo-
...& aquoſis: Ita non omne vitæ genus omni homini
...quæ quouis proueniunt loco: Ita ſunt horarum o-
...accommodati ad mores omnium. *in ſimil.*

¶ ADAGIA.

...lere, verno luto. *Feſtus Pompeius ex antiquo car-*

...proverbium, negotia oportune ſuſcepta, feliciores
...Quemadmodum, ſi far hyeme ſerena ſeminetur, &
...tumidum, copioſius ſolet prouenire.
...campum. κόκκυξ χωλοὶ πεδίονδε. *Ariſtophanes in*

...eſt, cum ſegnes ipſum tempus prouocat ad induſtri-

...alia hyeme. τὰ μὲν θέρει, τὰ δ' ἐγίγνεται ἐν χειμῶνι.
...aliam ætatem, aut vitæ conditionem alia decere, nec
...quod iuuenem decuit.
...inum meſſis. Νῦν ὀπωρινὸν ἄμητος.
...peſtiuum eſt hoc vel illud agere. Diogen. Eſtq́ transla-

...m hyeme tum æſtate bona. Βαίτη χέρει, καὶ ἐν χειμῶνι ά-

...de re multifaria vtili, veluti de literarum ſtudiis, &
...cuius multiplicem in vita vſum Cicero demonſtrat in

...ſſat Boreas, & incipit Auſter. Ἀρχομένου τε νότου, καὶ λήγον-

...tur tempus non nauigationi ſolum, ſed cuiuis rei agendæ
...Congruit cum illo, Cum pluit, molendum.
...tempus. Ἔνδιθι καιρόν.
...tur hoc adagio temporis & opportunitatis obſeruatio, quæ
...rebus plurimum momenti habet.
...ad feſtum. Αἲξ εἰς τὴν ἑορτήν.
...itum vbi quis in tempore ad negotium aliquod accederet.
...exiguum, ſed opportunum. Δόσις δ' ὀλίγη, φίλη τε.
...Heuſtich. citabimus.
...aturi munus pretio quidem leue, ſed tamen accipienti
...re gratiſſimum.
...Chelidonem. πόθου Χελιδόνος.
...: In tempore curato negotia.
...& ſalem oportet emere. τοὔλαιον καὶ τὸ ἅλας δεῖ ὠνεῖσθαι.

...cat in conficiendis negotiis opus eſſe nonnunquam remediis
...nunc ſale, id eſt, acrimonia, nunc oleo, id eſt, lenitudine.
...tergus. Διὸς κώδιον.
...de re ſordida quidem, ſed tamen in vſum aliquem

...homini amico eſt opportuno amicius. *Plautus.*
...: Officium quod præſtatur in tempore gratiſſimum.
...vnd ſeynd gut bey dem Wege. *Eiuſdem farina eſt & ille*
...vulgo iactatus:

Freundt in der Noth/ Freundt in den Todt.
Freundt hinderm Rucken/ das ſeynd drey ſtarcke Brucken.

Omnium horarum homo.

Dici poteſt in eum, qui ſeriis pariter ac iocis eſt accommodatus. Quintil. Terent, inquit, Paucorum hominum homo. Ein Mann von tauſend Frewden.

Sub manu naſci.

Dicitur de conſiliis ex tempore captis, Seneca.

Aut abi, aut exuere ἢ ἄπιθι ἢ ἀποδύεσθαι.

Lex apud Lacedæmonios in publicis certaminibus. Si transferatur ad rem animi, velut ad diſputandum, vel reſiſtendum vitioſis affectibus, adagij vim obtinet. Plato.

Seruire ſcenæ. *Cicero.*

Hoc eſt: Rebus præſentibus ſe accommodare.

Vti foro. τῇ ἀγορᾷ χρῆσθαι.

Id eſt: Præſentem rerum ſtatum boni conſulere, & fortunam ad conſilium flectere, Terent. Den Schragen zu Marckt richten. *Item.* ſich ſtrecken nach der Decken.

Aut bibat, aut abeat. ἢ πῖθι, ἢ ἄπιθι.

Hoc eſt: aut tempori & loco nos accommodemus, aut hominum conſuetudine ſubducemus. Natum ex Græcorum veterum compotationibus.

Gladiator in arena conſilium capit.

Monet adagium, è re nata mutandum aliquando conſilium.
That bringt Raht/ Darnach es felt.

Polypi mentem obtine. πολύποδος νόον ἔχε.

Hoc eſt: Pro tempore, & negotiorum diuerſitate alium atq́ alium vultum, mores alios atq́ alios aſſume. Plut. Du muſt Fuchs vnd Haſe ſeyn.

Spartam nactus es, hanc orna. ἣν ἔλαχες Σπάρταν, κόσμει.

Admonet adagium, vt quamcunque prouinciam erimus forte nacti, ei nos accommodemus, proq́ huius dignitate nos geramus.

Et nati natorum. παῖδες παίδων.

Prouerbialis figura, qua longam rei cuiuſpiam propagationem ſignificamus. Plato.

Quoad vixero.

Quod in vita perpetuum nobis futurum intelligi volemus: indicare licebit Homerico carmine, quod eſt in Iliad χ.

Ὄφρ' ἂν ἔγωγε
Ζωοῖσιν μετέω, καί μοι φίλα γούνατ' ὀρώρῃ.
Donec
Viuos inter agam, genibus dum fulciar hiſce.

Hoc imitatus Maro,
Dum memor ipſe mei: dum ſpiritus hos reget artus.

¶ HIEROGLYPHICA.

Veteres Ægyptii *ſerpentis imaginem,* caudam ſuam ſub guttur
attractam, occultantis in manu dextero Saturni ſtatuebant *pro an-*
nuo circuitu, pro tempore, pro ætate, pro immortalitate. Quod ve-
ro ſerpens temporis ſignum eſſet, cauſam Cyrillus hanc ſubiicit:
quod in longitudinem porrigitur, & multis complicatur ſpiris; quæ
ſunt multæ dierum annorumque ſeries, taciteque proſerpit, nullo
edito ſtrepitu. Ea quoque cauſſa eſſe poteſt ſuppreſſæ caudæ, quod
tempus aut à præterito, aut à præſenti, aut à futuro conſideretur,
quæ omnia incerta nobis omnino ſunt. Præſens quippe cum inſta-
bile ſit, & velociſſime tranſcurrat, vix percipitur præteritum intue-
ri non poſſumus: futurum longe minus: quia nondum eſt, & eius
finis prorſus eſt incognitus. *Pier. Val. l. 14. p. 130. E.*

Annum ſignificaturi veteres, *Iani & Apollinis* effigiem pone-
bant. Vergilius Liberum & Cererem adducit, inquiens in Geor-
gicis:

Vos ô clariſſima mundi
Lumina, labentem cœlo quæ ducitis annum
Liber & alma Ceres.

Pier. Val. ibidem.

Per Baſiliſcum quoque Ægyptii *æternitatem* ſignificarunt: quod
inter ſerpentium genera, hoc vnum interfici vi non poteſt: quini-
mo tanta huic vni vis ineſt: vt animalia reliqua ſolo ſibilo fuget,
quo audito ferunt omnes auium cantus coerceri, fruticeſq; & her-
bas non vllo morſu, ſed olfactu aſpectuque ſolo enecari. *Pier. Val.*
lib 14. p. 131. C.

Stella quoq́ Temporis eſt hieroglyphicum: quia nihil in mundo
toto ſtatam temporis legem magis obſeruat, quam cœleſtia corpo-
ra, quæ ſua quadam lege iterum ac ſæpius mota, eodem ſemper
temporis interuallo, certiſque periodis eo redeunt, vnde ferri cœ-
perant. *Pier. Val. l. 44. p. 437. B.*

Falcem attributam Saturno, cui tempora ſubiiciuntur, ad ſigni-
ficandum *Tempus* nonnulli volunt: quod tempus omnia metit, ex-
ecatque & aufert. *Pier. Val. l. 56. p. 536. F.*

Per populum quoque arborem *Tempus* indicabant: propterea
quod arbor ea bicoloribus ſit filiis prædita, ex quo præcipuas ipſius
Temporis partes, quippe diem ac noctem, referre videantur. *Pier.*
Val. l. 52. p. 505. G.

¶ EMBLEMA.

In quatuor anni tempora.
Emblema C. And. Alciat.

Aduenisse hyemem fringilla renuntiat ales:
Ad nos vere nouo garrula hirundo redit.
Indicat æſtatem ſeſe expectare cucullus:
Autumno eſt tantum cernere ficedulas.

¶ FABVLA.

Arundo & Olea.

Diſceptabant de fortitudine, robore & conſtantia olea, ſeu quercus nihil, enim refert, & arundo. Dum autem olea ſiue quercus arundini exprobraret mobilitatem, & quod ad quamuis illa exiguam auram tremeret, tacuit arundo. Non ita diu poſt, ingruentibus ventis, & reſiſtente flatibus ipſorum vel olea vel quercu, ab horum illa vi eruta & diſſipata fuit, arundo autem ſubmiſſione ſua integritatem conſeruauit.

Fabula oſtendit, laudandos eos magis eſſe, qui tempori ſeruire ſciant, & ſe non opponant valentioribus, quam eos qui cum præſtantioribus ſe & potentioribus rixentur atque contendant.

Significatur & hoc, quod Herodotus ſcripſit; Numinis hunc eſſe morem, vt ardua conuellat.

Vide Tit. Ætas, Annus.

Tenacitas

¶ DEFINITIO ET ETYMOLOG.

ILliberalitatis quoque genera tria ſunt: Turpilucrium, Parcitas & Tenacitas.

Turpilucrium, quo quærere, lucrumque ex re qualibet facere non pudet, pluriſque lucrum quam ignominia eſt. Græce αἰσχροκέρδεια.

Parcitas autem, qua honeſtas neceſſariaſque ad res noſtra minime ſuſtinemus impendere. Græce: Φειδωλία δ᾽ ἐστι, καθ᾽ ἣν ἀδάπανοι γίνονται τῶν χρημάτων εἰς τὸ δέον.

Tenacitas qua impendunt quidem, tenuiter vero maligneque, adeo plus vt incommodent, dum ſumptus in tempore non faciunt, Græcis vocatur κιμβεία. *Ariſt. in libello de Virtutibus.*

Tenacitas, ſordities, illiberalis parſimonia, turpis auaritia; Σμικρολογία: Hebr. *Betſahh*, corraſio, turpe lucrum, quæſtus inhoneſtus, quando per fas & nefas, opes corraduntur, à verbo *Batſahh*, corraſit, & metaphor, ſtuduit auaritiæ pecunias corradendo. Cognationem habet cum *Patſahh*, vulnerauit: & cum *Hatſahh*, afflixit: quoniam opes non corraduntur ſine d[illegible]e & afflictione, tum corradentium, tum pauperum quos expila[illegible]

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

Opes prodigalitate minuuntur, & parſimonia augentur. *Salomon in prouerb. c. 13.*

¶ POETARVM DICTA.

Apollodorus Athenienſis comicus.

Odi fortunam iunctam infortunato corpori:
Si quis enim per diuitias ſuauiter agere poteſt,
Miſer tamen viuit: quid aliud quam fortunam
Accuſat, quod ſe homini infortunato ſociauerit?
Ego non opes, quanta ſint, aſpexerim? ſed num, qui ipſas
Poſsidet ſuperior, vt dominus ſit poſſeſsis.

Euripides in Antiope.

Si quis fortunatus & opulentus
Nihil egregium domi inſtituat,
Hunc ego nequaquam beatum nominauerim,
Sed potius felicem diuitiarum cuſtodem.
Inhumana eſt imperitia, in ſtatu ne miſerabili quidem lachrymas
Fundere? hæc vero eſt malitia, cum opes affatim ſuppetant,
Neminem mortalium beneficiis demereri, parcitate victum improba.

Idem in Danae.

Quisquis domi rem gaudet abundare,
Et ventrem interea defraudans corpus miſere macerat,
Is mihi ſacrilego melior non eſſe videtur,
Neq; parricida aut ſanguine iunctis inimico.

Philemon.

Si præſentibus non vtimur,
Abſtinentia quærimus, his quidem noſtra culpa,
Illis vero per fortunam priuabimur.

Menander.

Nunquam prædiuitem felicem exiſtimaui
Hominem, bonis qui non vteretur ſuis.
Ne lucrum vndiq; captes, ſed pudor abſit,
Quomanus per nefas conquiras opes, ſemper ſibi timet,
Ter miſer ille, qui præ parcitate
Odium ſibi peperit, partis opibus duplo ma[illegible]

Theocritus in εἰδυλλίοις.

Κάλλιον ὦ πιμελητὰ φιλάργυρε τὸ φακὸν [illegible]
Ἢ πιτόμης τὴν χεῖρα διαπρίων τὸ κύμινον.
Dicoq; lenticulam ſatius tibi paſtor auar[illegible]
Quam læſiſſe manus: reſecas dum falce cy[illegible]

Menander in Pſeudohercul[illegible]

Ἀπορίαν ἔχει τιν᾽ ὁ σκληρὸς βίος.
Inhumana res eſt duritas vitæ.

Apollodorus in Apocarter[illegible]

Ἀλλὰ σχεδόν τι τὸ κεφάλαιον τῶν κακῶν
Εἴρηκας, ἐν φιλαργυρίᾳ γὰρ πάντ᾽ ἔνι.
Atqui propemodum caput malorum
Nominaſti, Auaritia etenim inſunt om[illegible]

¶ SENTENTIAE PHILOSOPH[illegible]

Vir, cui magnæ ſunt opes reconditæ, qui[illegible] ad res neceſſarias vti non audeat, ſimilis eſt [illegible] blicum theſaurum ſuum eſſe perſuaſo. Quan[illegible] nionem, ex æquo vterque diues eſt. Vſum ve[illegible] proprius eſt poſſidenti, non hic magis quam ill[illegible] *Sardus.*

Εἴ τις πλεῖστα τῶν ἀγαθῶν κεκτημένος, κατὰ τὸ [illegible] βίον, ἁπάντων ἂν εἴη καὶ τῶν ὄντων καὶ τῶν ἐσομένων [illegible]

Si dominus ampliſſimæ fortunæ triſtem vitam [illegible] mihi omnium qui ſunt, quique futuri ſunt ho[illegible] mus. *Theopomp.*

Οἱ φειδωλοὶ τὸ μελίσσης σῖτον ἔχουσι, ἐργαζόμ[illegible] μενοι.

Qui parci præter modum ſunt, inſtar apicula[illegible] quam perpetuo victuri.

Φειδώ τοι καὶ λιμὸς, χρηστὴ, ἐν καιρῷ δὲ δαπάνη [illegible]

Parſimonia & eſuries, bona: ſuo autem temp[illegible] iam. Porro vir bonus diſcernet. *Democ. Philoſ.*

Εἰσί τινες, οἳ τὸν παρόντα μὲν βίον οὐ ζῶσιν, ἀλλὰ π[illegible] λῇ σπουδῇ ὡς ἕτερόν τινα βίον βιωσόμενοι, ὁ τὸν παρόντα [illegible] λειπόμενος ὁ χρόνος οἴχεται.

Non deſunt, qui præſentem vitam non viuunt, [illegible] dio ſe parant, ceu vitam quandam aliam victu[illegible] ipſos deſerit. *Antiphon.*

Aliqui in vita præparant, quæ ad vitam pertin[illegible] quod viuere dicimus: non aduertentes, lethale [illegible] tum generationis infuſum eſſe pharmacum. *Me[illegible]*

Βίος ἀνεόρταστος, μακρὴ ὁδὸς ἀπανδόκευτος.

Vita ſine feſtiuitatibus, longa eſt ſine diuerſori[illegible]

Veruntamen auaritia & tenacitas cogit aliquo[illegible] cupiditatibus, apud alios ingurgitari ſumptuoſ[illegible] ceu bello partis, ſtrenue comeſſando. Deinde [illegible] dunt, poſtridianam cruditatem pro mercede [illegible] bentes. *Plut. Cheronenſis.*

Ὁ τοῦ φιλαργύρου πλοῦτος, ὥσπερ ὁ ἥλιος καταδὺς [illegible] ζώντων εὐφραίνει.

Hominis auari diuitiæ, quemadmodum Sol po[illegible] nem viuentium exhilarant. *Socrates.*

Virum, qui magnas opes reconditas habuerit, [illegible] ſam, quam vt reponat, conquirentem, quo ſemper [illegible] tibus addat, etſi locupletem, nihil tamen neque [illegible] vtilitatis gratia inſumentem, haudquaquam diu[illegible] ſed cuſtodem, & alienis pecuniis comparandis [illegible] numero ſibi labores creet, & res nihil ad ſe pertine[illegible] *ſebius Sardus.*

Vt autem & hoc ſcias ô Crœſe: ego non illos, [illegible] bent, & cuſtodiunt plurima, feliciſſimos exiſtimo. [illegible] qui mœnia tuentur, feliciſſimi forent, vt qui omni[illegible] cuſtodiant. Sed eum, qui tum plurima iure poſſede[illegible] mis honeſte fuerit vſus, quod ad pecunias attinet, [illegible] ſtatuo. *Xenoph. Orator.*

Auarorum vita ſimilis eſt funerali conuiuio: om[illegible] habeat, hominem, qui præſentibus hilariter fruatu[illegible] *crates Philoſophus.*

Semel nati ſumus, bis naſci non licet: ſed neceſſ[illegible] tem finiri. Tu vero, qui ne craſtinum diem quidem [illegible] ſtate habes, tempus differs. Omnium vero vita c[illegible] & hinc eſt, quod vnuſquiſque noſtrum inter neg[illegible] *Epicurus Philoſ.*

Illud autem de auaris recte dictum conſtat, eos [illegible] modos eſſe, nec aliis: quibus tametſi comparand[illegible] que pecuniis nimium ineſt ſtudium, dandi autem vo[illegible] ma: non æque tamen habendam ad rem, id idem co[illegible] mnibus. Sunt enim qui rebus ſuis parentes ſummo [illegible] rei familiari conſeruandæ intenti, & quam poteſt [illegible] ſuo impendentes, ab alienis contineant, bonitate q[illegible] ita victi, vt re ſua contenti, nihil turpe, nihil contra le[illegible] que humanitatem habendi gratia faciant. Hos [illegible] conſueuimus, eamque animi inſtitutionem maiores [illegible]

…tiam, quæ in priuatis quibuſdam, tenuique in re conſti-
…tentibus multitudine liberorum, humaniſque neceſſi-
…mentus laudari merito poteſt. In regibus vero ac
…tis ciuibus, quorum res eſt opulentior, atq; authori-
…modo laudari poſſit tam minuta diligentia, quæ pa-
…las colligat, nequaquam video.

…Galbam quanquam alieni non appetentem, iure tamen
…rum carpſit: quod ſuæ quidem pecuniæ parcus cum
…etiam auarus foret, neque enim aut ſæcula illa, digni-
…tia, aut opulentum Galbæ patrimonium eam parcen-
…andi diligentiam, nec aurea ſella tantam è publico a-
…debatur.

…maximi & potentiſſimi viri ſordes quis ferat? qui
…poremve dono ad ſe miſſum in triduanas partiretur
…etiam, cum nulla religio aut abſtinendi cauſa abeſſet,
…oleribuſque ſolis contentus cœnaret.

…Auguſtus dimidiatas lactucas & carduos apponere con-
…ſus: at ſi quando ad amicos de cœna mitteret, binas
…las, aut paucula poma, atque vbi opipare magis egiſſe
…gallinaceos lumbos mitteret. *Iouianus Pontanus de …auaris, in l. de liberal.*

…eſſe auarorum genera. Inter cæteros tenaces maxime
…um Martinum Pontificem hunc enim clanculum cere-
…xtinguere, qui in diuerſis Baſilicæ locis ſuccenſi à mini-
…nocturni luminis gratia. Porro eundem, vt oleo parce-
…fertur, vt crudi familiaribus piſces à diſpenſatore in
…ferentur, quos antea coctos præberi mos fuiſſet. Vnde
…decantatur familiaris cuiuſdam eius verſiculus:

…quiſque ſuam digitis contrectat arengam.

…m ridicula ac miſera talium virorum vita ſit, Euclio
… docet, qui aquam plorat effundere, qui vnguium
…à tonſtrina domum referat. *Iouinianus Pontanus de …*

… ὁ σοφὸς πλούσιος.
…tales, non intelligunt homines, quam parſimonia
…vectigal. *Cicero in paradoxis, cap. Quod ſolus ſapiens …*

¶ Apophthegmata.

… Fama eſt, quod cum vidiſſet quidam alterum argenti
…, rogauerit eum, vt ſibi mutuo daret, cum fœnore
… Ille vero noluit, vt qui diffideret omnibus, & nemi-
… Itaque quodam in loco argentum recondit. Et cum
…iſſet quidam quid egiſſet, ſuffuratus eſt. Reuerſus igi-
…, qui pecuniam abſconderat, nihil inuenit: vnde ma-
…motus eſt ob calamitatem, tum alias, tum quia roganti
… dederat pecuniam, quæ quidem ſalua ei manſiſſet, &
…iſſet fœnus: Cumq; incidiſſet in virum cui mutuare
…rat, infortunium ſuum deplorauit, vtpote qui peccaſſet:
… omne argentum interiiſſe. Ille autem bono animo
…iuſſit, atque exiſtimare lapidem eodem loco depoſitum
…nino enim nec cum habebas quidem argentum, eo vte-
…amobrem etiam nunc ne putaueris te vlla re priuari. Il
… quo quis nec vſus nec vſurus eſt, nihil ſiue præſens, ſiue
…gis minuſve lædit. Nam cum Deus alicui non perfecte
…inſtituit, exhibita pecuniarum copia, bonæ mentis in-
…: atque ita ablato altero, vtriſq; priuat.

…tus: Τοὺς πολλοὺς τῶν πλουσίων ἔλεγε ἐπὶ τρόπους εἶναι, ἀλλὰ …ς τῶν χρημάτων.
…, multos diuites non dominos rerum ſuarum, ſed tuto-…

¶ Similitvdines.

…ritus: Quemadmodum apiculæ ita laborant, ac ſi perpe-
…e velint. Ita qui parci præter modum ſunt, operantur tan-
…perpetuo victuri. *Apud Stob. ſerm.* 14.

…: Vir cui magnæ ſunt opes reconditæ, quibus pro ſuo ar-
…res neceſſarias vti non audeat, ſimilis eſt ærario quæſtori,
…n theſaurum ſuum perſuaſo. Quantum enim ad opinio-
…æquo vterque diues eſt: vſum vero diuitiarum, qui pro-
…poſſidenti, non hic magis quam ille habet. *Serm.* 13.

…uert. Nuſquam fere certius tenemus iter, quam vnde ali-
…exorbitauimus: ac fere ea penitus nobis inhærent, in qui-
…anto diutius laborauimus. *in apoph.* 126.

…dami: In Chio Dianæ facies eſt in ſublimi poſita, cuius
…trantibus triſtis, exeuntibus exhilarata videtur. Ita ſordidi
… adeuntem amicum triſtes accipiunt, timentes ne quid pe-
…æ ſumptum adferat conuiua, at alacres dimittunt abeun-
…*ſimil.*

…critus in Charitibus. Κενεὰς ἐπὶ πυθμένι χηλοὺς, id eſt, Vacuæ
…ipſæ: Scrinium inane ſignificans.

…ca hanc prouerbialem ſententiam in 1. epiſtola refert. Sera
… parſimonia: digna profecto quæ omni ſcrinio, omni ca-
…cellæ penuariæ inſcribatur. Admonet in tempore par
… rebus neceſſariis, neque imitandum profuſorum vulgus,
qui tum denique incipiunt parcere, poſtquam viderint minimum
ſupereſſe.

Vide, Auaritia, Parſimonia, Prodigalitas.

Tentatio.

¶ DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

TEntatio, Græce πειρασμὸς, οῦ, ὁ, & πειραστὴς οῦ, ὁ, tentator, & πειράζω, tento dicitur. Hebr. Tentatio, *Maſſah*, dicitur, *Pſ.* 93.8. *Iob.* 9.23. & ſæpius apud Moſen in Deuteron. à verbo, *Naſſah*, tentauit, fecit periculum, *Gen.* 22.1. *Deut.* 6.16. & 13.4. *Exod.* 17.2. & 20.20. *Pſ.* 26.2. & 77.18. & 95.9. & 105.14. *Eccl.* 2.1. & 7.25. *Eſa.* 7.12. *Dan.* 1.12. Eſt autem tentatio experimenti ſumptio de eo quod tentatur, an ſciat, vel poſſit, vel velit. *ſec. B. Th. ſec. Secund. q.* 97. *art.* 10.

Tentare à teneo deducitur. Et eſt experiri, exquirere, & verbo. & quaſi manu tenere. Vel à tendo, vt alii volunt, venit. Nam qui tentant, quaſi manum, aut aliam corporis partem tendunt.

¶ Loci Biblici.

Tentare Deum quid, *Act.* 15.10. tentare Deum non licet, *Exod.* 14. & 11. & 17.2. *Deut.* 6. *v.* 16. *Iud.* 8.11. *Matth.* 4. *v.* 7. 1. *Cor.* 10. *v.* 9. tentare Chriſtum, 1. *Cor.* 10. *v.* 9. eſt eum velut ad certamen prouocare, vt explicatur ibidem. *v.* 22. tentat, ſeu verius probat & explorat Deus ſuos variis modis, *Gen.* 22.1. & c. *Exod.* 25.35. & 16.4. 20.20. *Deut.* 8.2. & 13.3. *Iudic.* 2.22. & 3.1. 2. *Par.* 32.21. *Tob.* 2.8. *Iob.* 1.12. *Sap.* 2.5. *Eccl.* 2.4. & 27.18. *Zach.* 13. P. *Rom.* 5.4. *Iac.* 1.2. 2. *Pet.* 2.9. neminem, vt malum operetur, tentat. Tentari non patitur Deus ſuos ſupra id, quod poſſunt, 1. *Cor.* 10.13. 2. *Pet.* 2.9. *Apoc.* 2.10. Tentat Satan, id eſt, ad malum ſolicitat, vnde & Tentator dicitur. *Matth.* 4.3.

Tentatio pro eo omni quod nos ſolicitat, 1. *Cor.* 10. *v.* 13. pro, ad malum ſolicitare, *Iac.* 1.13. pro afflictione & rebus aduerſis, quibus exploratur fides, 1. *v.* 2.3.12. 2. *Pet.* 2.9. pro experimento, vel probatione. *Heb.* 2.18. pro irritamento, 3. *v.* 8.9. Tentatio mala à Satan proficiſcitur, *Matth.* 26.41. *Act.* 5.3.

¶ Sententiae Biblicae

Tentandus non eſt Deus.

Non tentabis Dominum Deum tuum, *Deut.* 6. *Matth.* 4.

Tentat Deus hominem ad ſui probationem.

Tentauit Deus Abraham, *Gen.* 22.

Nunc cognoui quod timeas Dominum, & non peperciſti vnigenito filio tuo propter me. *ibid.*

Tentat vos Dom… Deus veſter, ad palam fiat, vtrum diligatis eum, an non. *Deut.*

Quoniam Deus tentauit eos, & inuenit illos dignos ſe. *Sap.* 3.

Qui non eſt tentatus, pauca nouit, *Eccl.* 34.

Gratiæ incrementum.

Sic Iob permiſit tentari per Satan. *Iob* 1. & 2.

Sic Tobias aduerſitatibus tentatus fuit. *Tob.* 2.

In quo exultatis nunc ad breue tempus afflicti in variis experimentis. 2. *Pet.* 1.

Tentat Diabolus decipiendo per mendacium.

Sic Euam aggreſſus eſt. *Gen.* 3.

Hæc omnia tibi dabo, ſi procidens adoraueris me. *Matth.* 4.

Anania, cur tentauit Satanas cor tuum, vt mentireris Spiritui ſancto? *Act.* 5.

Defectum inducendo per conſenſum.

Fili accedens ad ſeruitutem Dei, ſta in iuſtitia, & timore, & præpara animam tuam ad tentationem. *Eccl.* 2.

Propterea & ego amplius non ſuſtinens, miſi ad cognoſcendum fidem veſtram, ne forte tentauerit vos is, qui tentat, & inanis fiat labor noſter. 1. *Theſſ.* 3.

Tentat homo Deum.

Non tentabis Dominum Deum tuum. *Deut.* 6. *Matth.* 4.

Tentatur homo.

Vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus & illectus. *Iac.* 1. Tentat ſeipſum, 2. *Cor.* 13.5. Tentat Chriſtus hominem, *Ioh.* 6.6
Sæpius tentatus eſt à ſuis aduerſariis, vt Euangeliſtæ teſtantur. Iſraelitæ tentant Deum ſæpe in diſerto. Homo tentat hominem, vt Salomon tentatus eſt à regina Sabæ, 1. *Reg.* 10.1. Diabolus tentat Chriſtum, *Matth.* 4.1. & homines, *Act.* 5.3. 1. *Cor.* 7.5. 1. *Theſſ.* 3.5. *Apoc.* 3.10. tentatus eſt Chriſtus, *Heb.* 2.18. & 4.15. Tentantur Chriſtiani, 1. *Cor.* 10.13. *Gal.* 6.1. *Heb.* 2.18. & 4.15.

¶ Patrvm Sententiae.

Vita noſtra in hac peregrinatione non poteſt eſſe ſine peccato, ſine tentatione: quia profectus noſter per tentationem noſtram fit, nec ſibi quiſquam innoteſcit, niſi tentatus, nec poteſt coronari, niſi vicerit, nec poteſt vincere, niſi certauerit, nec poteſt certare, niſi inimicum & tentationes habuerit. *Aug. ſup. Pſ.* 60.

Tamdiu diabolus ſopitum ignem ſine vllis flammis occultat, donec duas faculas iungens ſimul ambas accendat. & tamdiu

ceſſat ſæuitiæ ſuæ tela ſupponere, donec ſicut peritus veniat, quod occiſurus eſt, laquei vinculis alliget. *De ſing. clem.*

Tantum adnititur diabolus tentare, quantum tibi prodeſt vt exercearis, vt proberis, vt qui te neſciebas, à teipſo inueniaris. *in Pſalm. 61.*

Duplicem aciem producit mundus contra milites Chriſti: blanditur enim, vt decipiat: terret, vt frangat. Non nos teneat voluptas propria, nos non terreat crudelitas aliena, & victus eſt mundus ad vtroſque aditus occurrit Chriſtus, & non vincitur Chriſtus *in ſerm. S. Vincentii.*

Bonus ſi fuerit qui tibi præeſt, nutritor tuus eſt: malus ſi fuerit, tentator tuus eſt: & nutrimenta libenter accipe, & in tentatione approba te. *De verb. Domini ſerm. 6.*

Nondum quæro quid viuas, ſed quæro quid credas? Reſponſurus es credere te in Chriſtum. Nonne audiſti Apoſtolum, Iuſtus ex fide viuit? fides tua, iuſtitia tua: quia vtiq; ſi credis caues, ſi autem caues, conaris: & conatum tuum nouit Deus, & voluntatem tuam inſpicit, & luctam cum carne conſiderat, hortatur vt pugnes, adiuuat vt vincas: certantem inſpectat, & deficientem ſubleuat, & vincentem coronat. Ergo exultate iuſti in domino. Hoc dixerim, exultate fideles in domino, quia iuſtus ex fide viuit. *idem in Pſ. 32.*

Nulla mens eſt, nulla anima, quæ non recipiat etiam malarum motus agreſtes cogitationum. *Amb. in lib. de Noe.*

Tentamenta tua, ſi ad te reſpicias, grandia ſunt, ſi ad bellatorem fortiſſimum, ludus & vmbra certaminis. Nemo miles cum vxore pergit ad bellum. *in quadam epiſt.*

Deus ipſe omnium rector ac dominus, cum omni angelorum militia certamen tuum expectat, tibique contra diabolum dimicanti parat æternitatis coronam. *ibid.*

Dum paruus eſt hoſtis, interfice, vt nequitia elidatur in ſemine. *Hier. in epiſt.*

Præceps anima, dum ante non præuidet ne incaute videat, quod concupiſcat, cæca poſtea incipit conſiderare quod vidit. ſanctus vir, vt cogitationes caſte deſiderare poſſet, fœdus cum oculis pepigit, ne prius incaute reſpiceret, quod poſtmodum inuitus amaret. *Greg. in moral.*

Valde namque eſt, quod caro deorſum trahit & ſemel ſpecies formæ cordi per oculos illigata, vix magni luctaminis luctu ſoluitur. Ergo quænam lubrica in cogitatione verſentur, prouidendum nobis eſt, quia intueri non debet quod concupiſci non licet. *ibidem.*

Multos ſua peius felicitas ſtrauit, multos diuturna pax victos reddidit, eoque illos inopinatos hoſtis grauius perculit, quo longo quietis vſu negligentes inuenit. Vnde ſancti viri, quum multa ſe proficere virtutum proſperitate conſiderant, quodam ſupernæ diſpenſationis moderamine exerceri ſe etiam tentationibus exultant: quia tanto robuſtius acceptam virtutum gloriam cuſtodiunt quanto tentationis impulſu concuſſi, infirmitatem ſuam humilius agnoſcunt. *ibid.*

Plerunque, qui plus in contemplatione rapitur, contingit vt amplius in tentatione fatigetur, ſicut quibuſdam ſæpe contingere bene proficientibus ſolet, quorum mentem dum aut compunctio mentis efficit, aut contemplatio ſuper ſemetipſam rapit, ſtatim etiam tentatio ſequitur: ne de his, ad quæ rapta eſt, extollat. *Greg. homil. 2.*

Hoſtis noſter, quanto magis nos ſibi rebellare conſpicit, tanto amplius expugnare contendit: eos enim pulſare negligit, quos quieto iure ſe poſſidere ſentit. *ibid.*

Si tentationi in corde naſcenti feſtine non reſiſtitur, eadem, qua nutritur, hora roboretur & exiſtens foris in operibus vix præualet, quia ipſam intus membrorum dominam mentem captiuam tenet. *in paſt.*

Humanum eſt in corde tentationem perpeti, dæmoniacum vero eſt, in tentationis certamine & in operatione ſuperari. *ibid,*

Ibi inimicus diſciplinam ponit, vbi ſemitam mentis eſſe conſpicit: quia illic periculum deceptionis inſerit, vbi viam eſſe propinquæ inuenerit cogitationis. *in Moral.*

Hoſtis noſter malitia tanta arte ſe palliat, vt plerunque ante deceptæ mentis oculos, culpas virtutes fingat, vt inde quiſq; quaſi expectat præmia, vnde æterna dignus eſt inuenire tormenta. *ibid.*

Sicut ſæpe tentatio per oculos trahitur, ſic nonnunquam concepta intrinſecus compellit ſibi extrinſecus oculos deſeruire. *ibid.*

Quis ſit ſpiritus, qui loquitur, ipſa ſuggeſtio declarabit. Semper enim carnalis mollia, ſpiritus mundi vana, ſpiritus malitiæ ſemper amara loquitur. *ibid.*

Antiquus hoſtis ex proprio certamine dum ſe ſuccumbere conſiderat, ad alia tentationum bella reſtaurat, intuetur humani generis vniuſcuiuſq; mores, cui vitio ſint propinqui, & illa opponit ante faciem ad quæ facilius nouit inclinare mentem. *ibid.*

Fratres, ſi modo præſentes videremus Adam in eo articulo poſitum, aſcendentibus cogitationibus in cor eius, & coarctari inter precem vxoris, & præceptum Creatoris, nonne clamaremus aduerſus eum dicentes: Caue tibi miſer: vide ne feceris, ſeducta eſt mulier, non acquieſcas ei, vt quid ergo quoties apprehendit nos tentatio ſimilis, non perſuadeamus ſimiliter nobis ipſis? *Bern in ſerm. omn ſanct.*

In tentationibus eſto fortis: multos enim maiores illæ arguerunt. *Nil. in ſent.*

Quoties grauiſſima cernitur vrgere tentatio, & ve-hemens imminere, inuoca cuſtodem tuum, doctorem adiutorem tuum in opportunitatibus tuis. In tribulatione eum, & dic, Domine, ſalua nos, perimus, non dormit, etſi quando ad tempus diſſimulet. *Serm. ... habitant.*

Exire de carne, eſt in corpore commorantes vitia ... nis aculeis non ſentire. *Caſſ. inſtit. mod.*

In primis grauis & intolerandus eſt impetus ... quis forte animo ſuſtinuerit eum, quum ſero ... bolum infirmiorem, quanto enim plus percuſſus ... frigeſcit. *Chryſ. ſuper Matth.*

Non impulit, non tetigit, ſed tantum dixit: ... intelligamus, quod qui obedit diabolo, ipſe ſe ... enim ſuggere poteſt, cogere non poteſt *ibid.*

Sicut caro, ſi ſale non aſpergatur, quamuis ... corrumpitur: ita & anima niſi tentationibus aſſiduis ... nuo reſoluitur & relaxatur. *Orig. ſuper lib. Num.*

Non deſinit antiquus hoſtis tentationum laqueos ... dere, vt quoquo modo fidem credentium valeat ... enim cui illecebras carnis ingerat, cui virus ... incitamenta luxuriæ apponat: nouit, quem ... quem gaudio fallat, quem metu opprimat, quem ... ducat: omnium diſcutit mores, omnium ventilat ... ſerutatur affectus, & ibi quærit cauſas nocendi, ... quam diligentius occupari. *Leo Papa in ſerm.*

Nulla ſunt ſine tentationum experimentis opera, ... ſine perturbationibus fides: nullum ſine hoſte certamen ... congreſſione victoria. *Leo ſerm. 35.*

Fili accedens ad ſeruitutem Dei, præpara animam ... tionem. Vir ſapientia Dei plenus, ſciens ſtadium ... habere certaminis, cum præuideret pugnæ pericula ... nuit pugnaturum, ne forſitan, ſi ad ignorantem ... imparatum citius vulneraret. *ibid.*

Sæpe antiquus hoſtis, poſtquam menti noſtræ ... tamen inflixerit, ab ipſo ſuo certamine ad tempus ... latæ malitiæ fidem præbeat. ſed vt corda, quæ ... reddidit, repente rediens facilius inopinate irrumpit ... *Lucam.*

Ad magnam vtilitatem fidelium materia eſt ... vt non ſuperbiat ſanctitas, dum pulſatur infirmitas ... *tione gentium, lib. 1.*

Diabolus, quando decipere quenquam tentat, ... vniuſcuiuſque intendit, & inde ſe applicat, vnde ... ad peccandum adſpicit: blandis & lenibus moribus ... aut vanam gloriam proponit, aſperis vero mentibus ... biam eum crudelitate. *Hug. l. 2.*

Quatuor ſunt cauſæ tentationum. Prima eſt lo... vt ciuitates & oppida: quæ non tantum ex ſitu lo... recipiunt: ſed ex inhabitantium gratia. Secunda ... locus diuitiarum. Vbi enim diuitiæ, ibi periculum ... cauſa eſt pretioſus ornatus: vt eſt equorum cura ... ſtimentorum exquiſitæ varietates. Quarta autem ... cies, quarum vox blanditur auribus & facies oculis ... *anim. lib. 2.*

Audiant igitur hæc, vt ſibi caueant illi, qui loculos ... pecunias ſeruant, qui nundinas & fora pro neceſſ... frequentant, qui ſecularium domus & curias ... tent igitur huiuſmodi fratres ſolarium Berſabee, ... mar, thalamum Amnon: deuitent perſonas infam... ſpecta, munus clam dare, & accipere, pecuniam ... gregare, ne in ipſa laqueus lateat, in quo cum alis ... pereant. *ibid.*

Bellum graue, quia occultum, quia cum fortio... Hoſtis inſidiæ non videntur: aduerſarius nec labore ... ctus aliquando diſcedit: ſed tanto atrocior redditur ... per diuinam gratiam debellari poſſe contigerit. *Caſſ.*

Fili, accedens ad ſeruitutem Dei, ſta, &c. Mundus ... ſertores ſuos fortius pugnat: & egredientes vitæ ſec... grauior congreſſus expectat. Nam & in exitu Iſrael de ... rao vehementius excandeſcit: & Satanas egrediens ... quem ab infantia tenuerat, ipſum grauius in ... Communis curſus præſentis, eſt tentationibus ... virtutis exercitium Hieroſolymis relictus eſt Iebuſæus ... lo ſpiritus Satanæ datus eſt, ne reuelationibus extolle... pugnæ ancipitis ingreſſus es, in qua non apprehenderis ... curras, non coronaberis, niſi pugnes. *Pet. Chryſ. ...*

¶ Poetarvm Dicta.

Antholog. Sacra. Iac. Billii.

Diuinos fauores imminentium ſæpe grauium ...
tentationum iudices eſſe.

Vt pater atherea vocem demiſit ab arce.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

..ḃq; ſuper Chriſti viſa columba caput:
..loca ſola petens ſacra poſt ieiunia, telo
..triplici v..fro ſenſit ab hoſte peti.
..go etiam ne cuncta tibi iam tuta putaris,
..i quis ab æthereo venerit axe fauor.
..ilitibus veniunt hæc munera, promptius ipſis
..ellorum vt poſthac ſuſtineatur onus.

¶ SIMILITVDINES.

..ſtomi: Sicut vnguentum & in hyeme floridum eſt, & bo-
.. & homines ſuo odore delectat atq; impinguat, quum ex
..ierint: Sic & iuſtus & in hyeme tentationis immarceſſi
.. & manet fidelis. *In cap. 2. Matth.*

..aurum & argentum combuſtum in fornace ſordibus cola-
..omo in fornacem tentationis miſſus, depoſitis peccatis
..tur. *In cap. 4. Matth. hom. 5.*

..uando per modica aura eſt, non permutatur tota tritici
.. leuiores quædam paleæ modica aura iactantur, grauiores
..manent, ſimiliter remanent & vacua grana: neceſſe eſt er-
..ior expectetur ventus, vt & grauiores paleæ, & valua gra-
..ur: Sic & quando modica eſt tentatio illi proiiciuntur de
.. qui multum ſunt infideles. Ideo neceſſaria eſt tentatio ma-
..nes infideles plenius expellantur, vt perpurgetur Eccleſia,
.. *Matth.*

..admodum ſi focum poſueris ſuper terram, comburit ipſas
..erbarum, & vt in loco illo iam non facile naſcatur herba:
..ationis ignis poſitus ſuper carnem, comburit radices con
..arum in ea, vt non facile concupiſcat. *In c. 3. Matth.*

.. ad bellum tranſmittitur, ad gloriam paratur: Ita cui tenta-
..nitur, correctio oſtenditur. *In c 13 Matth.*

.. *fumus* ante ignem præcedit, ante victoriam pugna: Sic &
..nam Chriſti, tentatio Antichriſti, *In 24. Matth. hom. 49.*

..admodum qui ludicrum inſtituit agonem, ſi cui athleta-
..iæ iungitur vinculo, nunquam eum niſi deſcenderit in
.. coronabit, qui proprium videlicet laborem illius deſide-
..uo magis eum diligit, eo magis victorem eſſe cupit: Sic &
.. quos maxime diligit, eos non ſolum auxilio ſuo duntaxat,
..s vult probari. *Hom. 56. in Matth.*

..gricola ſemina cum multo labore collecta ſeminauerit,
.. fiunt, omnia cernens admirabitur, forteq; ad ſeipſum
..Quid hic homo tandem facit? Collecta diſſipat, ſed & terræ
.. cura commiſcet, ne facile colligi poſſint: nec tantum
.. terræ: ſed & optat vehementer fieri pluuiam, vt proie-
.. marceſcant, & lutum fiant: & turbabitur, cernens ful-
.. coruſcationem deferri Agricloa vero non ita: ſed lætatur,
.., hymem cernens: non enim præſentia reſpicit, ſed futu-
.. ad fulmina ſpectat, ſed ad manipulos: non marcentia ſemi-
.. manantes ſpicas, non grauem imbrem, ſed iucundiſſimam
..ationem, ex ipſa naſcentem fructum. Expectemus iti-
..nos aream, & manipulos, non præſentem laborem & dolo-
.. orientem ex ea fructum: mentis noſtræ penus ex eo im-
..ecerimus. Et ſicut aurum, etſi aquis immoretur, propriam
.. ſpeciem, ſiue in conflatorium ceciderit, ſplendidius rurſum
.. lutum autem & fœnum, ſiue aquis immiſceri accidat,
..dem marceſcit, illud vero diſſoluitur: ſiue in ignem cecide-
.. quidem fugitur, illud autem comburitur: Sic certe iuſtus
..ator, ille quidem ſiue remiſſione fruatur, manet ſplendidus,
..rum aquæ immerſum, ſiue in tentationem ceciderit, ſplen-
.. ſicut aurum in igne: peccator vero ſiue remiſſione con-
.., diſſoluitur, marceſcit, ſicut fœnum & lutum aquæ immo-
.. tentationem ſuſtineat, comburitur, perditur ſicut lutum
..m ab igne. *Homil. 4. de pœnitentia.*

.. caro ſi ſale non aſpergitur, corrumpitur: Ita anima ſi ten-
.. non ſalitur: continuo reſoluitur. *ibid.*

..doreti epiſcopi: Optimus imperator cum ſolisne hoſtibus ma
..nſerit, & in eos ſagittat, & iaculatur, phalangeſq; eorum &
.. perrumpit: an ſuos etiam milites armat, & ordinat, & ad
.. gerendum animo & ſpiritus excitat? ERRANS. Hoc ei po-
..endum eſt. ORTHODOX. Non ſunt enim partes Impera-
.. ipſe quidem pericula adeat, ipſe ſtet in acie, ſinit autem mi-
.. vtramuis aurem dormire: ſed oportet eum etiam illis ani-
.. addere vt ſtent in acie, & ordines recte ſeruent. ER. Verum.
..oc etiam dicit diuinus Apoſtolus. Ad eos enim qui credide-
..ribens, dicit: Accipite armaturam Dei, vt poſſitis reſiſtere
.. diaboli. Et rurſus: State ergo ſuccincti lumbos veſtros, in
.., &c. Recordare etiam eorum quæ antea diximus, quod
..us quoq; adiicit qualitatem, quæ deeſt natura. Si enim inue
..eduntandem frigidam, adiit calidam: & ſimiliter alias. Hoc
..fecit Dominus. ER. Et vbi oſtendes hoc feciſſe Dominum?
.. ſanctis Euangeliis. ER. Oſtende ergo, & imple promiſſum
..Quid Seruatorem Chriſtum exiſtimant Iudæi. ER. Hominem
..Quod autem etiam Deus erat, omnino ignorabant. *Dialog.*
.. 9.

..guſtini. Quomodo enim medicus apponit viſceribus aliquid,
..pithema moleſtum & ardens, inde tamen curandus eſt ille,
cuius viſcera tumebant, cum ille inde ardere cœperit, & cruciari medicamento, rogat medicū, vt auferat medicamentum. Medicus autem conſolatur, monet eum ad patientiam, quia nouit, quam vtile ſit quod appoſuit. Ita Deus ait: Sufficit tibi gratia mea. Ego noui quid appoſuerim, noui vnde ægrotes, novi vnde ſaneris. *In Pſalm. 130.*

Gregorij. Vt folium vento ducitur: Ita homo flatibus tentationum, nunc ita, libidine, ſuperbia, &c. elevatur, & deponitur flatibus tentationum. *In Iob, lib 11. c. 24.*

Thriueri: Vt duplex eſt calida & frigida aduerſus venenorum malignitatem alexipharmacorum differentia. Sic duo etiam contra omnem tentationem ſunt remedia, Oratio & Patientia. *In apophthegm. 218.*

Nemo ſanæ mentis iuſta medicamenta detrectat: ſed molli condonandum eſt, qui illorum amaritudinem dulcorari, aut aſſimulari procurat. Et Deum quoq; orare licet, ne vltra vires nos tentari ſinat, ſed vt indulgentiſſime nos habeat. *In apoph. 84.*

Sæpe vtiliter medicus medicamenti amaritudinem diſſimulat. Ita & nobis quoq; licet deprecari tentationis magnitudinem. *apophthegm 99.*

Sunt quidam cibi difficiles, ſed ſemel cocti ſolidiſſimum præſtant alimentum: Ita & tentationes noſtræ ſuas moroſitates & difficultates à principio exhibent, ſed ſemel evictæ animum noſtrum maxime firmant. *In apoph. 114.*

Ratio Dialectica explicat omnem falſitatem: & contemplatio ipſius finis, frangit omnem tentationem. *In apoph. 107.*

¶ EXEMPLA BIBLICA,

Tentationis Diabolicæ, *Exempla*: in Eua, *Gen.* 3. ℣. 1. 3. 2. *Cor.* 11. 3. Dauide, 1. *Paral.* 21. 1. Iobo, *Iob.* 1 ℣, 11. & 17. Chriſto, *Matth.* 4. 3. Petro, *Luc.* 22. 31. Iuda proditore, *Ioh.* 13. 2. Anania, *Act.* 5. ℣. 3. Tentare iubemur nos ipſos, num ſimus in fide, 2. *Cor.* 13. 5 Tentationes ad malum non eſſe à Deo, *Iac.* 1. 13 Tentatio humana, 1. *Cor.* 10. 13. dicitur illa, quæ ab imbecillitate humana proficiſcitur. Tentationes pro lucro ducendæ, *Iac.* 1. 2. nouit Dominus pios ex tentationibus eripere, 2. *Petr.* 2. 9. nec ſinit eos ſupra modum tentari, 1. *Cor.* 10 13. 2. *Pet.* 2. 9. *Apoc.* 105. Tentatorum, deq; fructu tentationis *Exempla* Abraham, *Gen.* 22. 1 Iudith. 8. *v.* 21. 22. 1. *Macchab.* 2. *v.* 52. *Hebr.* 11. ℣. 17. Iacob: Lucta Iacobi fuit quædam tentatio, *Gen.* 32. 24. Iſraelitæ, *Exod.* 15. 25. & 16. 4. *Deut.* 8. *v.* 2. 16. & 13. 3. *Iudic.* 2. 22. & 3. 1. Ezechias, 2. *Paral.* 32. 31. David, *Pſalm.* 26. 2. & 119. 71. Tobias ſenior, *Tob.* 2. 12. & 12. 13. Abraham, 1. *Macch.* 2. 52. Ioſeph, v. 53. Phinees, v. 54. Caleb, 55. Ioſuah, v. 56. David, v. 57. Elias, v. 58. Ananias, v. 59. Paulum quoq; expertum eſſe ſpirituales tentationes, & ignita Diaboli tela, promptum eſt colligere ex his locis, 2. *Cor.* 2. ℣. 11. & 7. *v.* 5. & 10. ℣. 4. & 12. ℣. 7. 1. *Theſſ.* 2. 18. *Epheſ.* 6. *v.* 12. fideles, *Hebr.* 11. 17.

Vide, Afflictio, Tribulatio.

Terra.

¶ DEFINITIO ET ETYMOLOG.

TErra, Gr. γῆ, ῆς, ἡ, vel γαῖα, ας, ἡ, & γηϊνὸς, ȣ̃, ὁ, terrenus dicitur. Heb. *Adhamah*, humus, terra ſubruta, cultui apta: hinc δήμιον. ſolum publicum, & converſio daleth in aſpirationem, ψάμμος, humus, terra cultui apta *Adam* homo de terra ſubruſa formatus. Hinc δέμας corpus humanum, δῆμος populus & cœtus hominum. *Adhamah* oritur à verbo *Adham*, Rubuit, paulominus rubicundus fuit, fuit ſubruſus. Cognationem habet cum voce *Dam*, ſanguis, à colore rubro. Hinc ἀδρμαίνω, recte valeo. Sanguis enim rubicundior eſt bonæ valetudinis in homine indicium. Dicitur etiam terra *Erets*, nomine generaliſſimo, quod omnes terræ ſpecies comprehendit: & per Synecdochen ponitur pro hominibus in terra verſantibus; Cognationem habet *Erets* cum *Rots* cucurrit, & *Ratſats* colliſit, item cum *Atſar*, theſauros repoſuit. Terram calcant animantia, eamque pedibus collidunt. In terram theſauros ingentes Deus repoſuit, vnde effodiuntur. Per apocopen Græcis ἔρα terra dicitur. Eſt autem terra vnum quatuor elementorum: ſiccum & frigidum, & graue & immobile, à Deo ex non ente ad eſſe prima die deauctum. *ſecundum Ioann. Damaſc. l. 2. c. 10.*

¶ BIBLICI LOCI.

Terra à Deo creata *Gen.* 1. 1. ſuper aquas fundata, *Pſalm.* 22. 2. & 136. 6. 2. *Petr.* 3. 5. quorſum creata, *Exod.* 9 29. & 19. 5. *Deut.* 10. 14. *Pſ.* 24. 1. ob peccatum hominis maledicta, *Geneſ.* 3. 17 & 5. 29. pedum Dei ſcabellum, *Eſaia* 66. 1. *Matth* 5. 15. *Actor.* 7. 49. ſtabilis & firma, *Pſalm.* 104. ℣. 5. terra exurenda, 2. *Petr.* 3. 10. terra noua expectanda, *Eſaia* 55 17. 2. *Petr.* 3. 13 *Apocalip.* 21. 1. Terra pro ipſis incolis metonymice, *Geneſ.* 6. 11. & 9 13. & 41. 57. 2. *Sam.* 15. 23. *Eſaia* 37. 18. pro prouentu

…entu, *Gen*.3.17. terra Græcis γῆ, pro regione, *Matth*. 9. 26. *Luc*.4. 25. *Marc* 15.33. terra bibens imbrem, *Heb*.6.7. terra Dei, *Pſalm* 85.1. peculiariter dicta, terra Iſraeli à Deo tradita. Terra omnis Dei, *Exod*. 9. *v*. 29. & 19.5. *Pſalm*.24. *v*.1.

Terræ à quibus diuiſæ, *Gen*.10.5.

Terrenus primus homo, 1. *Cor*.15 47. terrena dicere, eſt craſſo & plebeio ſtylo vti, *Iohan*.3.12. Terræ tranſitus, *Matth*.5.18. *Luc*.21.33. Terræ venditio, quomodo facienda, *Leu*.25. *v*.23.24. è terra eſſe dicitur is, *Ioan*.3.31. qui nihil aliud eſt, quam homo, terrenæ videlicet fæcis opificium, in terram reuertetur homo, *Gen*.3.19.

Terræ varias acceptiones ita diſtincte nonnulli numerant. 1. generaliter ſignificat totam hanc inferiorem & elementarem regionem. 2. terræ elementum, quod partim aquis alluitur & rigatur, partim ab hominibus incolitur. 3. Specialius accipitur pro regione vel prouincia aliqua ſeu terræ particula, vt terra Ægypti, Chanaan, &c. 4. Nonnunquam pro infimo loco, vt cœlum pro ſummo. 5. Aliquando illam proprie regionem deſignat, de qua in contextu ſermo habetur, vt *Gen*.13.6. & 34.10. & 26.7. & alii ſæpius. 6. Circumiacentes regiones denotat, vt 2. *Chron*. … 23. &c. 7. Sumitur pro exigua quadam portione & breui ſpatio in regione aliqua, vt *Gen*. 23.15. & aliis locis paſſim. Item ſignificat paululum terræ, ex qua aliquid compingitur, vt *Exod*.20 24. & al. 8. Superficies terræ, in qua quis agit vel patitur aliquid, *Gen* 33.3. *Exod*.34.8. &c.

Terra metonymice ſumitur pro nominibus terram incolentibus, *Ioſu* 14.15 & 23.14 *Iudic*.5.31. 1. *Sam*.14.29. *Pſalm*.66.1. & 100.1. *Prou* 28.2. Terra myſtica, *Cant*.2.12. *Eſa*.49.8. & 51 16. Terra noua, *Eſa*.65.17. & 66.22. *Apoc*.21.1.

¶ Poetarvm Dicta.

Ouid. 1. Met.

Magna parens terra eſt, lapideſq; in corpore terræ
Oſſa reor dici, iacere hos poſt terga iubemur.

Ouid. 2. Faſt.

Conſulitur Phœbus, ſors eſt ita reddita: matri.
Qui dederit primus oſcula, victor erit.
Oſcula quiſq; ſuæ matri properata tulerunt,
Non intellecto credula turba Deo.

Ibidem.

Ille iacens pronus, matri dedit oſcula terræ,
Creditus offenſo procubuiſſe pede.

Lucret. 2.

Vnde alma liquentes
Humorum guttas mater cum terra recepit,
Fœta parit nitidas fruges arbuſtaq; læta,
Et genus humanum: parit omnia ſecla ferarum,
Pabula cum præbet, quibus omnes corpora paſcant,
Et dulcem ducant vitam, prolemq; propagent,
Quapropter merito maternum nomen adepta eſt.

Manil 1.

Vltima ſubſedit glomerato pondere tellus.

Ibidem.

Eſt igitur tellus mediam ſortita cauernam
Aeris, & toto pariter ſublata profundo.
Nec patulas diſtenta plagas, ſed condita in orbem
Vndiq; ſurgentem pariter pariterq; cadentem.

Lucan. 7.

Capit omnia tellus
Quæ genuit: cœlo tegitur qui non habet vrnam.

Lucret. 3.

Cedit item retro de terra, quod fuit ante,
In terras, & quod miſſum eſt ex ætheris oris,
Id rurſum cæli ſtellantia templa receptant.

Ouid. 1. Art.

Nec tellus eadem parit omnia, vitibus illa
Conuenit, hæc oleis: hic bene farra virent.

¶ Sententiae Philosophicae.

Terra in omnibus locis grauitatem habet, leuitatem non habet, quapropter ſi terra ſubtrahatur, aqua in ſuum locum intrabit, & aer in locum aquæ. *Ariſt. in* 4. *de cœl. cap. text*.39.

Terra videtur nauigantibus moueri, quia non ſolum quum ſenſibile mouetur, apparet moueri, ſed etiam quum ſenſus mouetur. *Ariſt. de ſom. c*.2.

Terra igni contraria eſt & propter motum, & propter locum naturalem & craſſum: item per luminis poteſtatem, & per perſpicuitatem. *Alex. Aphr. in* 2. *de anim. c*.59.

Terram ideo immotam natura ſua eſſe dicimus, quia ſi adeſſet etiam euolandi, euagandique locus: nihilo tamen magis ipſa moueretur. *Themiſt. in* 3. *Phyſ. text*.51.

Terra circa centrum ſubſiſtens manet, qui ſecundum naturam illi eſt ipſi locus. *Simplic. in* 2. *de cœl. text*.95

Terra ſecundum ſe totam eſt quieſcens, ſecundum partem eſt mobilis. *Auerr*. 1. *de cœl. text*.57.

Terra, vt aliquis dicere poteſt reſpectu totius, non eſt … bilis. *Ariſt. in* 4. *metaph. c*.2.

Terram figuram ſphæricam habere neceſſarium eſt … enim grauitatem habet ad medium vſque, & minora … non poteſt intumeſcere, ſed comprimi magis, & cedere … teri donec veniat ad medium. *Idem in* 3. *de cœl. c*.7

Terram per aſtrorum apparentiam non ſolum mani… eſſe rotundam. ſed etiam magnitudine non magnam … facto tranſitu ad meridiem & vrſam, manifeſte fit … *Ariſt. in* 2. *de cœlo. c*.5.

Terra per ſe quidem ſicca exiſtit, & propter imbres … tam humiditatem, vt & à Sole, & ab eo, qui in ipſa … multus quidem extra, multus quoque intra fiat ſpiritus … quando fuit omnis extra continuus, aliquando partim … *meteor. c*.2.

Terra & aqua ſunt humidorum & ſiccorum paſſiua … nim ambæ ſunt, & frigidum magis eſt paſſiuorum. *Ari*… *teor. c*.2. *text*.30.

Terræ nomen fœminæ tribuitur, quia in ſe generat … cœlum patrem. *Ariſt. de gener. anim. c*.2.

Terra cui hyberno tempore dat nauibus ventos ſec… mare per hyemem calidum eſt. *Probl. ſect*.26. *num*.54.

Terra ab aerea natura protinus, & mare ſitam hab… & affirmatum, ſtirpibus illa, animalibuſque ſcatens … iam & fluminibus partim per ipſam lapſus ſuos … partim aquas ſuas in mare eructantibus. Inſuper ipſa … numerarum herbarum ibidem enaſcentium varietate … cantiumque ſimul montium verticibus nemorum … vrbiumque frequentia, quas animantes ſapientiæ par… mines ſcilicet condiderunt, & maritimis inſulis, & … *Ariſt. de mund. c*.2.

Terra in ſe continet aquæ, ſic & ſpiritus, & ignis … quarum quædam ſub terra latent, quædam oculis hum… ctæ ſunt, vt Lipara, Ætna, & Æoliæ inſulæ, aliæ iuxta … quas efferuefactas emittunt: quædam modice temp… locis fœdos emittunt odores, & in aliis prorſus enec… gia. *Idem ibid c*.4.

Terra in Lipara reperitur, in qua ſi quis ollam occul… cunque voluerit, dummodo in ea imponatur, decoqu… *admir. aud. num*.32.

Terræ quæcunque naſcuntur ea, quæ ſupra terram … ſunt viridia, quæ in terra vt ſcalpi, & radices albi, & … intra terram ſunt alba, & ablata terra fiunt herbacea … *rib. c*.3.

Terram ſphæricam eſſe ſignum eſt, quod corpora … ſcendunt ex omni parte cœli, deſcenſu conſimili. *Auerr*… *lo, text*.44.

Terra quietis cauſa non eſt, niſi grauitas eius, ſ… ſimpliciter. *In* 2. *de cœl. text*. 80.

Terra dicitur γῆ, ſed melius ſignificat quod vult, ſi … nes, γαῖα enim genitrix recte vocatur. *Plat. in Crat.*

Terram Democritus, & Epicurus eſſe continuation… dam corpuſculorum, quæ intelligantur potius, quam … connexis ſibi inuicem aſſignant in aliquo modo poſi… quatenus figuratis. Alii qualitatem addunt, vt Anax… omnium materiarum nuturam & proprietatem in … teriis congeſtam eſſe cenſet. Alii propter exiguitatem … rum corporum, quorum numerus in nullo fine fit, … materiæ contexi putant, vt Diodorus, & nonnulli … quorum ſit fortuitus tam cœtus, quam ſegregatio. … *Platon. Tima.*

Terra nutrix noſtra circa polum per vniuerſum con… ſtodem & opificem noctis & diei Deus eam conſtruxit … antiquiſſimam ex corporibus, quæ intra cœlum facta … *in Tim.*

Terra in medio firmata, ſedes Deorum, terminus, & … eſt, occaſus, & orientes generat, ſecundum defectiones … prout viſu, & terræ defectione circumſcribuntur, & … eſt omnium, quæ intra cœlum ſunt, corporum, neq; … cta eſt abſq; terra, nec aer abſq; humido, & ignis humo… ria deſtitutus, ex qua dependet, permanere poteſt. Qu… fundamentum omnium terra firma eſt in eodem mo… *Locrus de mundi anim. & nat.*

Terra omnis puncti vice in medio poſita eſt, quod … patet, quæ hoc ſupponentia non errant, in quauis parte … *Chal. in Plat. Tim.*

Terra omnium media poſita eſt, circa diſcordiam … que, quæ per totum porrigitur coarctata diei noctiſque … orum omnium, qui intra cœlum ſunt, antiquiſſima, … mundi totius anima dulcia nobis alimenta miniſtrat … cœlum voluitur, & ipſa aſtrum quoddam eſt, ideo … net, quia æquilibrata eſt in medio ſimilis continentium … *pen. in Alcin. c*.15.

Terræ cubica figura danda eſt, ex quatuor enim … terra maxime immobilis, & ex corporeis maxime … neceſſe eſt tale maxime factum eſſe, quod ſecun…

...rangulis ſecurior ſecundum naturam eſt baſis eorum, ...latera habent, quam in æqualia, & quod ex vtroq; com... planæqualium laterum triangulum, tum ſecundum ...undum totum, neceſſario ſtabilius conſiſtit, quam in ...laterum triangulum. *Plut. in Time.*

...rotundam eſſe patet ex Lunæ defectibus, qui non eodem ... ſed diuerſo & orientalibus & occidentalibus apparent. *...lut. Time.*

...vmbra, quæ nox vocatur, ſexagies in altum multiplicatur ...ſura, quam terræ diametros habet. *Macrob. in ſom. Scip,*

...eſt grauis ſimpliciter, quia locus eius eſt remotiſſimus à ...quod circulariter mouetur, vt cauſa, quod ignis ſit leuis, ...eſt, quod propinquiſſimus eſt circulariter moto, *Auer. ...text.102.*

...grauis ſimpliciter, aqua ſecundum comparationem. *...de cæl. text. 9.*

...ſuperficies eſt veluti locus naturalis aquæ, in quo ipſa qui... mouetur illis, niſi violenter. *ibid. text.* 31.

...in medio ſyluarum magnarum ſemper habent aerem ...ſuffocatum. *Alb. Magn. de nat. loco tract.* 1. *c.* 13.

...principio ſuæ creationis cauata vallibus, & eleuata mon... *...de probl. lib.* 1. *tract.* 2. *c.* 4.

...arationem aperire neceſſe eſt, quia aliter nec ſemina in ...recipit, nec ea, quæ in ſe habet, ſufficienter emittit, quia ſo... ſuperficiei ſuperioris per pondus terræ, per hominum & be... conulcationem, & per imbrium ictus hoc prohibet. *De ve... plant. lib. tract.* 1. *c.* 4.

...eſt immobilis, quia cum diſtet à circumferentia, eſt in lo... do, & per frigus fit & grauis, & immobilis, & hæc eſt cauſa ...finalis autem, quia terra non participat nobilitatem cauſæ ...nec nobilitatem eius, ſed potius per quietem: ideo ſtatus & ...omnium eſt in ipſa. *Alb. Mag.* 2. *de cæl. tract.* 41. *c.* 8.

...virtus terminatiua, & formatiua, & contentiua eſt frigidi... proficiſcitur ex perfecta diſtantia ob orbe, & in centro ...fecti, quia in centro eſt maxima diſtantia: ideo terra de... ad centrum, vt ad perfectionem. *Idem in* 4. *Phyſ. tracta.*

...Terra non mouetur coercita à medio, non quia non eſt aliud ...manet ob id terra in medio, quia graue manet in me... terra grauis eſt, ideo manet in medio, *Ariſtot.* 3. *Phyſic. c.* 4.

...Terra eſt in aqua, aqua in aere, aer in æthere, æther in cœlo, cœ... non amplius in alio eſt. *Idem ibidem, cap. nono, textu quadra... ſexto.*

...Terra ex neceſſitate manet in proprio loco, & ex eo violenter ...*Ariſt.* 8. *Phyſ. c.* 1. *text.* 24.

...Terra ſi eſſet extra hunc mundum, moueretur ad medium hu... mundi, violenter mouebitur à medio iſtius mundi, ad illud me... naturaliter, & ſi motus eius à medio iſtius mundi ad medium ...fuerit, violentus erit motus eius à medio illius mundi, ad me... illius naturalis. *Ariſt. in* 1. *de cælo text.* 77.

...Terræ immobilitatis cauſam aſſerunt Anaximenes, Anaxagoras, Democritus latitudinem eius. *Ariſtoteles in* 1. *de cælo, cap.* 4. *tex...* 87.

Terra nunquam cooperta aquis fuit, quia inferiora elementa ...materia reſpectu ſuperiorum, & ſuperiora ſunt formalia reſpe... inferiorum, ideo maiorem occupant locum, quam inferiora, ...ignis implet totam ſuperficiem concauam Lunæ quæ eſt ma... ignis, quæ eſt minor: aqua cum ſit multũ humida materia ...non poteſt implere locum aeris, fluit enim in ſeipſam. *Alb. Mag.* 2. *meteor tract.* 3. *c.* 2.

Terram nemo principium poſuit, quia propter ſuam groſſitatem magis videtur compoſita ex principiis, quam quod ſit principium, *D. Thom. in* 1. *de ani lib.* 5. *text* 30.

Terra à Sole calefacta duplicem facit exhalationem, hanc magis ...poroſam, illam magis ſpirituoſam: illam vaporem humidi, quæ ...in terra, & ſuper terram: hanc ipſius terræ exiſtentis ſiccæ fumo... & harum ſpirituoſam, ſupereminere propter calidum humi... autem ſubeſſe propter pondus. *Ariſt. meteor.* 1. *ca.* 1.

Terræ partes circa centra mouentur motu alterationis virtuti... cœleſtium, quia quum cœleſtia moueant inferiora per radios. ...maxima apparet radiorum virtus. *Albert. Mag. in* 1. *Phyſic. tract.* 1. *cap.*

Terra nihil patitur à cœleſti motu circulari, quum remotiſſima ...niſi ſecundum alterationem partium eius, *D. Tho. in* 1. *de cæl. lib.* 4. *text.* 11.

¶ Hieroglyphica.

Quod Cybelem curru veteres inuehi finxerunt, cum eadem & tellus ſit, terræ ipſius libramentum in aere pendentis indicare Lucretius putat:

Hanc veteres Graium docti cecinere Poetæ.
Sedibus in curru biiugos agitare Leones,
Aeris in ſpatio magnum pendere docentet
Tellurem. Io. Pierius Val. Hierogl. lib. 42. *c.* 20.

Macrobius tradit Ægyptios per tauri figuram ſignificare terram: propterea quod animal hoc ad rem ruſticam inprimis aptum, atq; neceſſarium eſſe, compertum ſit. Idq; etiam ſacræ literæ teſtantur: nam boues pingues per ſomnium Ioſepho oblati terræ fertilitatem, macilenti vero ſterilitatem portendebant. Præterea ex Romanorum numis antiquiis idem quoq; colligitur, in quibus nihil illis vſitatius, ſi vel terræ fœcunditatem & vbertatem, vel rei frumentariæ copiam, aut coloniarum ac municipiorum deductiones, aut agrorum deſignationes & diuiſiones indicare voluerunt. Ælianus quoq; lib. 2. var. hiſt c. 53. hoc animal maximi vſus & hominibus vtiliſſimum eſſe ad agriculturæ exercitationem, dicit. Bos igitur vel taurus quem Varro lib. 2. c. 5. ſocium hominum in opere ruſtico & Cereris miniſtrum appellat, merito terræ ipſius nota hieroglyphica dicatur. Et antiquos à boue aratore Cererisq; ſeruo abſtineri voluiſſe ita ſeuere Varro aſſerit, vt capite ſanxerint, ſi quis talem occidiſſet. *Hier. Collect. lib.* 6.

Terræmotus.

¶ DEFINITIO. ET ETYMOL.

TErræmotus. Gr. σεισμὸς, ȣ, ὁ, & cauſatur principaliter à Deo: ſecundario autem à vento impellente alium ventum in terram. *ſec. B. Thom. ſuper Pſ.* 12. *col.* 6.

¶ Sententiæ Philosophicæ.

Non aqua, aut terra cauſa eſt, ſed ventus terræmotus: cum accidit, vt in eius viſceribus fluat id, quod foras exhalando erumpit. *Ariſt. lib.* 2. *meteor. c.* 7.

Plures ac maiores terræmotus noctu exiſtunt: qui autem interdiu, meridie oriri ſolent, quod meridies ſit fere pars diei tranquilliſſima. *ibid.*

Quum flatus aduena, introrſus in terræ caua irrumpens, deinde exitu omni excluſus, intus ſeſe verſando ingenti vi terram quatiat, nequicquam exitum inde quæritans: tum fit naturæ facinus, quod vocamus terræmotum. *Ariſt lib.* 1. *de Mundo, cap.* 4.

Terræmotus cauſam Nicolaus Cuſa eſſe dixit, quod terra tremit intus, quo motu & tremore corruant ædificia, cuius cauſam Thales & Democritus in aquam referunt, Anaximenes ſiccitatem, & raritatem terræ cauſam eſſe putauit, Anaxagoras aerem, alii ignem, Stoici humorem, qui in aerem ſuccedit, & excidit, Peripatetici pugnam caloris & frigoris. Nam quum calidum ad ſuperiora contendat, eius aduerſa exhalatio obſiſtat, excitat commotionem. Metrodorus non putat moueri naturaliter, ſed aliquos locos ab aliis impelli. Democritus & Parmenides non moueri terram, quum æqualiter ab omnibus partibus diſtet, ſed ſolum quaſſari. Anaximenes ob latitudinem cubare, alii malunt eam ſuper aquam moueri, non ſecus ac quæ ea latitudine pollent. *Ioan. Picus Mirandul. in exanim. vanit. doctr. gent. lib* 1. *cap.* 12.

Terræmotus ſignum eſt, Solem ſine nube fieri caliginoſum, & obſcurum, & ante matutinos terræmotus aliquando tranquillitatem & frigus forte Solem caliginoſum facit, quia ſpiritus in terram regredi incipit, & diſſoluere & diſgregare aerem, & tranquillitas fit regreſſu introfacto ſpiritus, & magis ante maiores terræmotus, quam enim totus ſpiritus intro fertur, magis quatitur, & frigus fit, quia exhalatio natura calida introuertitur. *Ariſtotel. meteor.* 2. *cap.* 2.

Terræmotus ſignum eſt fieri ante ipſum, aut per diem, aut poſt occaſum ſerenitate exiſtente, nubeculam tenuem porrectam velut longitudinem lineæ, & rectitudine exacta ſpiritu marceſcente propter tranſitum. *idem ibid.*

Terræmotus ſignum eſt ſolis eclipſis magna in cauda draconis, quia frigidior eſt in capite. *Albertus Magnus in* 3. *meteor. tract.* 2. *c.* 14.

Terræmotus ſigna ſunt, frigus, & ſonus, ex motu ſubterraneo: ſequentia ſigna ſunt caligo, tenebræ circa ſolem, & ſtellas. *Albert. de paſſ. aeris.*

Terræ pulſus & tremores, ob ſpititum in ea incluſum fiunt, vt in corporibus noſtris. *Ariſt. meteor. c.* 1.

Terræmotum fieri ait Anaxagoras, quia cum æther ſit natus ſurſum ferri, & incidit in concaua terræ quatit eam, quæ ſimpliciter dicta eſt cauſa. *idem ibid.*

Terræmotum fieri ait Democritus, quia terram aquæ plenam exiſtentem, & ſuſcipientem aliam pluuiolam aquam ab hac moueri ait. *ibid.*

Terræmotum ait Anaximenes eſſe, quia terra irrigata, & exſiccata rumpitur, & ab his ruptis verticibus incidentibus concuti. *Ariſt. meteor.* 2. *c.* 1.

Terræmotus cauſa, terra, & aqua incluſa, & materia ſunt patiuntur enim, ſed non agunt: Spiritus autem cauſa eſt, vt principium. *idem ibid. c. 2.*

Terræmotus fiunt ſecundum partem terræ, & ſæpe ad modicum locum: venti vero non ſecundum partem. *idem ibid. 7.*

Terræmotus eſt cum flatus aduenit introrſus in terræ caua, irrumpens, deinde exitu omni excluſum in us ſeſe vertendo ingenti vi terram quatiat, nequicquam exitum deinde quæritans, & horum alii ſunt, qui ad angulos acutos in obliquum quatiunt, qui ἐπικλίνται appellantur, quaſi in tranſuerſum ſeſe agentes, ſurſumque & deorſum ſe ad angulos rectos iactantes, βράσται vocantur à ſimilitudine aquæ efferueſcentis. Atqui labes terræ relinquunt in caua ſubſidentis ab hiatu χασματίαι nominati ſunt. Quæ hiatum hi, qui vi eruptione facta pateſaciunt ῥῆκται id eſt, effractores dicti ſunt. Iam horum aliquid flatum ſecum erupturum rapiunt, alii ſaxa, alii cœnum, alii fontium ſcatebras edidere, quæ antea non erant, ὦσται, id eſt, truſores vocant, qui vno obnixu ſubuertunt, quod impulerunt. Sunt etiam qui quaſi abiradi, & vtroq; declinantes, vibranteſq; quod mouerint, ſemper exigunt: ob id παλματίαι hoc eſt, vibratores dicti, efficiunt terræmotum remoueri non diſſimilem. Appellantur etiam μυκηταί, terræmotus, qui cum mugitu quatiunt. *Ariſt. de mund. cap. 4.*

Terræmotus fit cum ſono, qui eſt diuerſi generis, quia aliquando, ſonus vt aeris inundantis ex multo vento, qui eſt quum cauernæ ſunt magnæ, & vapor non multus, aliquando eſt ſublatiuus, quum vapor per riuulos diſperſus, per partes cum impetu moueri compellitur: aliquando eſt colliſiuus, qui fit quum corpora dura forti vento, ſeſe collidunt ad inuicem: aliquando eſt fractiuus, qui fit quū vapor detineri non poteſt, ſed quærit exitum. Primus eſt in principio: ſecundus in argumento: tertius in ſtatu: quartus in fine. *Albert. Magn. in 3. meteo. ca. tract. c. 11.*

Terræmotus cauſa materialis eſt, vapor ſiccus, & groſſus valde & terreſtris: efficiens cauſa eſt calor ſolis penetrans in viſcera terræ: locus eſt terra oppilata in ſuperficie *Albert Magn. de paſſ. aer.*

Terræmotus locus oppilatus eſt tribus de cauſis, aut quia eſt non arenoſus, mari tamen vicinus, ita vt fluxus & refluxus ſint ad terminos ipſius, & ſic humido maris oppilatur locus: aut quia pluuiis, multis oppilantur pori: aut quia terra eſt ſaxoſa continua ſaxo *ibid.*

Terræmotus vapor, ſi eſt frigidus minor in loco non aquoſo & terræ multum oppilati pori, eleuabit terram, ita vt videbitur mons, vel collis, & ſi cum impetu non proiicit in alium locum, tunc reſidet egreſſo vapore in toto, vel in parte: ſi multus & ſint aquæ in illo loco, abſorbebit aquas donec reſideat, quod eleuatum eſt, ſi aqua eſt in profundo, proiicit terram, & facit eam apparere. *Alber. Magn. de paſſ. aeris.*

Terræmotus plurimi & maximi fiunt tranquillitate, cum tamē non ſit irrationabile quoſdam fieri flatu exiſtente. *Ariſtotel. meteo. 2 cap. 2.*

Terræmotus maxime fiunt Vere & Autumno in pluuiis, & ſiccitatibus. Æſtas enim & Hyems, hic propter gelu propter æſtum maxime facit immobilitatem. *Ariſt. meteor. 2. ca. 2.*

Terræmotus fortis non ceſſat cito, ſed primo ad 40. dies agitatur: poſterius & ad vnum annum & ad duos dominatur ſecundum eadem loca: & magnitudinis cauſa eſt ſpiritus multitudo, & locorū figura per quæ fluxerit. *Ariſt. meteo 2. c. 4.*

Terræmotus minus fit in inſulis marinis, quam in iis, quæ ſunt iuxta terram, quia multitudo maris infrigidat exhalationem, & prohibet pondere, & vim infert. Quæ autem inſulæ ſunt prope continentem, pars ſunt continentis, & intermedium propter paruitatem nullam habet virtutem. *idem ibid.*

Terræmotus in ſeptimo climate raro fiunt, quia radii ſolis & aliarum ſtellarum debilores ſunt: in ſexto climate verſus meridiem fiunt terræmotus ſæpe, quia Sol radiis fortibus, in terræ inferiori parte plus eleuat, quam conſumat, & ideo reſtat materia multa ad faciendum terræmotum. *Albertus Magnus in 3. meteo. tract. 2. ca 20.*

Terræmotus rariſſime fit in æſtate, quia calor vehemens prohibet materiam, & in hyeme: quia idem facit vehemens frigus, niſi qualitas loci in contrarium aliquid efficiat. *Alb. Magn. in 3. meteor. tract. 2. c. 9.*

Terræmotus tempore potius ſicco quam humido, ſed per accidens fit etiam tempore humido, quia pori terræ obturantur, & ab humiditate in vnum locum coarctatur de ſeipſo, & ſic fit terræmotus. *Alb. Magn. in 3. meteo tract. 2. c. 9.*

Terræmotum ſequitur frequenter peſtilentia, quia vapor incluſus & luce priuatus, & aere libero habet quaſi veneni naturam ideo animalia occidit, & maxime oues, quæ os ſemper terræ proximum tenent. *Alb. Magn. in meteo. 3. tract. c. 11.*

Terræmotus mouet terram diuerſis modis, aliquando agitat eam à dextris, & ſiniſtris, quod fit à vapore non multo, & lateribus ſpeluncæ fortibus: aliquando ſubuertit terram, quod fit quum ventus primo æqualiter impellit fundum alicuius terræ, donec eleuet ipſum, & cum fuerit eleuatum, tunc impetu magno egreditur ad latus vnum, & ſic voluit terram: aliquando ſcidit terram fac
aperturam, quod fit à vapore ſicco calido, quia ſciſſio ch
citatis: aliquando perforat terram, quod fit à vapore m
ſperſo, aliquando mouet motu tremulo, quod fit à vapor
liquando mouente, & aliquando non: aliquando facit
terræ partem in profundum cadere, quod vel fit ab aqu
rodit fundamenta terræ, vt ab igne terram ſubtus com
quando mouet motu impulſiuo, quod fit à vapore
pellente præcipue ex calore: aliquando inferior pars
vehit, quod fit, quum inferior pars terræ ſequitur ipſam,
mouet motu depreſſionis & eleuationis, quod à multo
teribus fortibus loci accidit. *Albertus Magnus in 3. mete*
2. cap. 18.

Terræmotus, tonitruum & coruſcatio poſſunt
derari modis: primo formaliter vt terræmotus, eſt mo
um ſonus factus ab exhalatione: coruſcatio ab exh
cenſa, & ſic ſunt diuerſæ ſpecies: ſecundo ex iiſdem g
ſic ſunt idem ſpecie, quia ſunt exhalatione ſicca. *D. T*
teo lib. 6.

Terræmotus magnus in Lombardia fuit tempore
gni, circa tropicum hyemalem, & maxime medius no
bat. & durabat per dies quadraginta ſpatio Et anno
picum hyemalem fuit maximus Ferrariæ, qui per m
durauit, & multas illius ciuitatis priuatas domos, & p
cia deſtruxit, *Alb. Magn. de paſſ. aeris.*

Erramus, ſi vllam terrarum partem exceptam
à terræ motu credimus. Omnes ſub eadem iacent lege
immobile eſſe natura concepit. Alia temporibus
quemadmodum in vrbibus magnis, nunc hæc domus
ſpenditur, ita in hoc orbe terrarum nunc hæc patefact
illa. Tyrus aliquando infamis ruinis fuit. Aſia duodecim
perdidit. Anno priore Achaiam & Macedoniam, quæ
vis mali quæ incurrit, nunc Campaniam læſit, Circ
quid diu præteriit, repetit. Quædam rarius ſolicitat,
dam. Nihil immune eſſe & innoxium ſinit. Non hom
qui breuis & caduca res naſcimur: vrbes oræque terra
ra, & ipſum mare in ſeruitutem fati veniunt. Nos tamen
manſura promittimus bona fortunæ & felicitatem,
bus rebus humanis velociſſima eſt leuitas, habituram in
dus ac moram credimus. Et perpetua ſibi omnia prom
mentem non venit, id ipſum ſupra quod ſtamus, ſtabile
nec. natural. qu. lib. 6. ca. 1.

Nego quicquam eſſe quietis æternæ, timor ſine rem
eſt. Si vultis nihil timere, cogitate omnia eſſe timenda.
tum eſt, mare horrere, cum ſcias ſtillicidio perire te poſſe
maius ſolatium mortis, quam ipſa mortalitas. Quid
timere nutationem aut ſubitos montium lapſus, cum mo
præſto ſit, & vndique occurrat? nihilque ſit, tam exiguum,
ſatis valeat in humani generis perniciem? Neceſſe eſt mo
que, quandoque. Stet licet iſta humus, & ſe ſuis finibus te
vlla iactetur iniuria: ſupra me quandoq; erit. Intereſt ergo
ipſa ſe mihi imponat: Diducitur ingenti potentia neſcio
rumpitur, & me in immenſam altitudinem abducit. Qu
Mors leuior in plano eſt? Quid habeo quod querat, ſi te
me vult iacere in ignobili loco? ſi mihi inficit ſui partem
Vagellius.

Si cauendum eſt mihi, cælo cecidiſſe velim.

Idem licet dicere, ſi cauendum eſt, cadam orbe conc
quia fas eſt optare publicam cladem: ſed quia ingens
latium eſt, terram quandoque videre mortalem. *Idem*
cap. 2.

De terræmotu DIAL. XCI.

Franciſc. Petrarch.

METVS.

Terræmotum timeo. R. Magnum fateor naturæ pare
commodum, nec immerito à parentibus ſegregatum, nemp
ctis grauius ſed rarius, idq; remedii loco fit: Sæpe quidem
fulmen tonitru cœli facies mœſta prænunciat, terræmotu
gium nullum eſt. Etſi eum Pherecydes aqua putei hauſta p
feratur. Adde quod aduerſus cœli minas aliquod fortaſſe
ſubterraneæ offerunt cauernæ, quale illud legitur Auguſti
fulgura metuentis, quod adhuc Romæ via cernitur Flamin
men ſeruat authoris. Contra terræmotum nullæ ſunt latebr
fuga, quo enim extra terram fugiat terrenus humuncio?
fiet ſi & ſupra verticem cœlum tonat, & ſub pedibus terra tre
ſi forte quis in pelagus fugiendum dicat, quod & cœleſtis
ſtris varietatis eſt particeps, & ſuis inſuper motibus inquie
Non tu mihi remedium das vt ſoles, ſed periculum exag

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

tibi viſum iri, & ſic haud dubie ſe res habet. Sunt quæ ſecunt & verbis extenuari, & quæ fama terribilia viſa nunc tolerabilia, & nunc contemptibilia videantur. agitur tale eſt, vt ſua quædam inhumani eloquii ar tiat, vnum eſt ſolamen vt dicebam raritas. Vidiſti ætagram terræmotibus vacantem, quo in ſpatio innumenon eſt dubium, qui in vita ſolum rei terribilis nomē ſum res viſa terruerit, alioqui quem non conſpecta vel antiqua illa, vel hæc noua, quorum vel in libris, vel inum qui viderunt memoria recens eſt. quando & omq; de motu horrifico & concuſſa Rhodus & nouæ ndo maris emerſerunt, & vetuſtæ vrbes Aſiæ duodeonnullæ etiam terræ hiatibus hauſtæ ſunt. Dehinc in Achaia Macedoniaque deſæuit. Demum in Camrima non Italiæ tantum, ſed totius etiam mundi Senecæ ætatem, qui inter quæſtiones naturales rei huquando & Herculanum, & Pompeios, vrbes tractus ſinas, ipſam quoq; Parthenopem ea peſte vexatam leſequar quæ infinita materia eſt, nuper Alpes acreGermanis ſeparant, quorum motus inſolitos Maro & multis in locis diſiectas cernere potuiſti. Et confeſam vrbium reginam grauiter agitatam, vſq; ad ruinā templorum, aliquot alias humiſtratas, moxque velut lorum ordine, Germaniæ partem illam (quæ nobilior m ſcilicet Rheni vallem tremuiſſe, atque in ripis Baſifunditus, & octoginta, eoq; amplius caſtella, vno ſimul mento corruiſſe notum eſt. Horrendum plane negom terribilium mors teneret. Hanc qui timere deſierit, tque eleganter ait Flaccus, *ſi fractus illabatur orbis, ferient ruinæ*. Nam quid refert. an in te lapis exiguus ſic perimat, an te ingens obruat Apēninus, ſeu potius fra eſt dictum. Si vtrobique nil amplius eſt quam mori, niſſam fortaſſe mors clarior videri poteſt, quo maiore rumento. Hæc tandem noſtri conſilii ſumma eſt, quanfulmen aliquid diximus eſſe remedii, & vtrumq; vel cadendo reliquis malis occurritur: contra hoc vnum, nec ingenium, nec vis vlla, hunc qui vnus horribilia ponendum ante omnia metum mortis: aliquando non difficilius quam dictu, ſed nequaquam impoſſibile. ab hac peſte, nec tempus vllum nec locus immunis eſt, atque temporibus ad omnium, quæ vel naturaliter, euenire poſſunt tolerantium præparandum armanmam, quod niſi virtutis amor, vitiiq; odium acceſſerit, quit. Deniq; quoniam non cœlum modo, quod in concit, & elementa vndiq; comminantur, ſed terra cui inſipericulorum omnium firmiſſimum præſidium ſperaquoq; concutitur, incolaſq; ſuos fallit ac territat, ad cœvolantibus aſcendendum. Interq; hos rerum motus, atq; omnem in illo ſpem habendam, qui reſpicit terram, & ta ere, de quo ſcriptum eſt: Ego dominus, & non mutor. n illo veſtigia deuotæ mentis affixerit, iam in ſolido & in q; amplius, aut ipſe mouebitur, aut vllos metuet terræ Non poſſum terræmotibus non moueri. R Potes autem nem ſpem, atq; omne deſiderium remouere. Hoc fac vt ſas, eaq; vel tremente, vel ruente conſiſtas. Stultum eſt firtremula ſpem habere.

¶ BIBLICA EXEMPLA.

motus *exempla*: tempore Oziæ regis, *Amos* 1. *v*. 1. *Zach*. 14. pore paſſionis & expirationis Chriſti, *Matth*. 27. 54. temrrectionis Chriſti, 28. *v*. 2. tempore Pauli & Silæ incarce*Actor*. 19. 26. *vide & Apocalyp*. 6, 12. & 8. 5. & 8. 5. & 11. 13.

Terror.

¶ DEFINITIO ET ETYMOLOG.

or, Græce φόβος, ου, ὁ, & φοβέω terreo dicitur. Hebr. *Cheth*, *hath Chittah, Chittih Mechittah*, *Chatchath*, à verbo *hath*, conſternatus eſt, terrore perculſus eſt, proſtratus us eſt humi, deiectus eſt in terrum, victus & ſuperatus eſt. & terror, *Pachadh*, & *Pacheddah*, à verbo *Pachadh*, timuit, valde, territus eſt. Eſt autem terror metus contingens, ex quo orem robur: ſic ruborem pallor, & tremor, & dentium creſequatur. A terreo fit terror. Eſt enim terrere, timorem acutere, & quaſi in terram proſternere, quare à terra dictum idam volunt. Hinc terrificus faciens, & terribilis, id eſt forlis, atq; horrendus.

¶ LOCI BIBLICI.

Tremor & terror, impiis & peccatoribus à Deo immittitur, *Exodi* 23. 27. *Deut* 2. 25. & 11. 25.

¶ PHILOSOPHICAE ET HISTORICAE. SENTENTIAE.

Terrorem quod incutit, non eſt omnibus idem: eſt enim aliquis ſupra hominem, quod omni homini ſanæ mentis incutit terrorem, atq; hominem non excedunt, atq; magnitudine differunt, eo quod magis vel minus afficiuntur, quæ fortis vir vt homo timebit quidē, ſed vt oportet, & ratio præſcribit, honeſtatis cauſa ſuſtinebit & feret, cum is ſit virtutis finis. *Ariſt*. 6. *Ethi*. *c*. 6.

Terribilia ſupra omnia ſunt terræmotus, fulmina, diluuia, incendia, terræ hiatus, *Euſtr*. *in mor*.

Nec hoſtium paucitatem, nec multitudinem ſuam territi homines ſatis cernunt. *Curtius* l. 5.

Poſt prælium iam conſertum terror obiectus magis quam præſens periculum homines perturbat ſolet. *Thucyd*. *li*. 5.

Aliquoties vanus terror, plus pene veris viribus profuit. *Liuius*, *Decad*. 1. *li*. 7.

Maior ignotarum rerum eſt terror. *Decad*. 3. *li*. 8.

Terror abſentium rerum ipſa nouitate falſo augetur: conſuetudo autem efficit, vt ea etiam quæ horrenda ſunt natura, terrendi vim amittant. *Plut*. *in Mario*.

Terror hominibus mentem conſiliumq; eripit, & membra debilitat. *Hirtius*, *de bello Alex*.

Metus & terror infirma ſunt vincula Charitatis, quæ vbi remoueris, qui timere deſierint, odiſſe incipiunt. *Tacit*. *in agricola*.

¶ FABULA.

Leo & Rana.

Leo auditis ranæ clamoribus, quos illa toto rictu edebat, quam maximos, primum percelli animo valde cœpit, quod crederet ingentem animantem eſſe autorem tanti clamoris. Animo tamen cōfirmato, certo, circumſpicere, & contra illum clamatorem quiſquis eſſet, ſeſe apparare, & ad pugnam accingere. Cum videt prorepentem ranam de propinquo lacu, ibi leo, ſimul indignatione, ſimul etiam pudore affectus, pede illam conculcatam attriuit.

Docet fabula, non eſſe ad quemlibet ſtrepitum expaueſcendum, neq; nos inexplorata re terreri oportere.

Vide, Metus, Timor.

Teſtamentum.

¶ DEFINITIO ET ETYMOLOG.

Teſtamentum, Græce διαθήκη, ης, ἡ, & διαθέτης, ου, ὁ, teſtator dicitur. Heb. *Berith*, fœdus, pactum, teſtamentum. Cognationē hæc vox habet cum verbo *Carath*, id eſt pepigit, cum quo plerumq; etiam conſtruitur. Vel deriuatur à verbo *Bathar*, diſſecuit, diuiſit per medium. Nam fœdera olim fiebant ceremoniis feriendarum ſeu mactandarum pecudum, & fœdifragis eiuſmodi exitum imprecabantur fœderati. Fœderum & teſtamentorum diſcrimina in Iuriſconſultorum & Theologorum libris explicantur. Eſt autem teſtamentum proprie, percipiendæ hæreditatis inſtitutio filiis à patre. Ideo primo pertinet ad promiſſiones, ſecundo ad mandata, quæ ſe habent, ſicut via ad conſequendam hæreditatem promiſſam. *Ex B. Thom*. 3. *par*. *qu* 78. *art*. 3.

Teſtamentum dicitur, quod voluntatis noſtræ veluti teſtimonium ſit, vnde vltima voluntas & ſuprema voluntas appellatur. Quare Vlpianus ſic illud diffinit, quod ſit voluntatis noſtræ iuſta ſententia de eo, quod poſt mortem noſtram fieri voluerimus. Teſtamentum falſum illud dicitur, quod non eſt ſecundum teſtatoris voluntatem ſcriptum, ſed habet aliquid additum, vel diminutum, vel mutatum, vel aliud pro alio ſuppoſitum. Irritum autem teſtamentum eſt, quod de iure inualidum, vt ſi is qui teſtatur, ſit capite diminutus, vel ſi alia requiſita defuerint, &c.

¶ LOCI BIBLICI.

Teſtamentum, *Gal*. 4. *v*. 24. *Hebr*. 9. *v*. 1. & 13. *verſ*. 20.

Teſtamentum vetus, *Geneſ*. 12. *verſ*. 7. *Heb*. 9. *verſic*. 4. 18. 6. *Exodi* 24. *verſ*. 8. Teſtamentum vetus, ſanguine dedicatum, *Exodi* 24. 8. *Hebr*. 9. 8. Teſtamentum vetus corrigitur. *Hebr*. 7. 15. Teſtamentum vetus apud Hebræos in tres ordines diuiditur, in *Torah*, Legem: *Nebiim*, Prophetas: & *Chetubim*, hoc eſt, ſcripta ſiue Hagiographia. Citatur ſecunda illa ſectio veteris Teſtamenti cuius pars eſt Eſaias, *Ioan*. 6, *verſ*. 45. Teſtamenti veteris repetitio, *Ioſ*. 24.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

v.1. Teſtamentum nouum à Chriſto ſancitum, *Heb.*8-6. Teſtamenti veteris & noui diſcrimen, *Ierem.*31.*v.*31.*Matth.*26.28.1.*Cor.*11.25.2.*Cor.*3.7,*Hebr.*8.*v.*9.10.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

Teſtamentum debite ordinandum.

Dedit Abraham cuncta quæ poſſederat Iſaac: filiis autem concubinarum largitus eſt munera, ſeparauit eos ab Iſaac filio ſuo, dum adhuc viueret, *Geneſ.*25.

Finitis mandatis, quibus filios inſtruebat, collegit pedes ſuos ſuper lectum, & obiit. *Idem.*49.

Sic Tobias, cum putaret orationem ſuam exaudiri, ve moreretur, vocauit ad ſe filium ſuum, dicens: Audi, fili mi, verba oris mei, eaq; in corde tuo, quaſi fundamentum repone. *Tob.*4.

Filio & mulieri, fratri & amico non des poteſtatem ſuper te in vita tua: non dederis alii poſſeſſionem tuam, ne forte te pœniteat, & preceris pro illis, *Eccl.*33.

In die conſummationis dierum vitæ tuæ, & in tempore exitus tui, diſtribue hæreditatem tuam, *ibid.*

Rite obſeruandum.

Fratres, ſecundum hominem dico, tamen hominis confirmatum teſtamentum nemo ſpernit, aut ſuperordinat, *Galat.*3.

Vbi teſtamentum eſt, mors neceſſe eſt intercedat teſtatoris, Teſtamentum enim in mortuis confirmatum eſt, alioqui non valet, dum viuit, qui teſtatus eſt, *Hebr.*9.

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHICÆ

Teſtamentum quicunq; fecerit in quo bona ſua legat, ſi filiorum pater eſt, primum ex filiis quemcunq; voluerit hæredem inſtituat: quem vero ex aliis filiis adoptandum dederit itidem conſcribat. Si vero ſuperſit aliquis filius non ad aliquam ſortem adoptatus, quem ſecundum legem in coloniam emittendum eſſe ſperat, huic ex aliis opibus dare liceat, quæcunq; pater voluerit, paterna ſorte excepta, & inſtrumento omni ad ſortem pertinente, & ſi plures fuerint, ex parte diſtribuat pater quomodo voluerit, ea quæ ſuperſunt vltra ſortem. Cuicunq; vero de filiis domus fuerit, ei de opibus non tribuat, & ſimiliter filiæ cui deſponſus velut maritus futurus fuerit, non tribuat: cui vero non fuerit quis deſponſus ei tribuet. Si vero alicui filio aut filiæ ſors obuenerit intra regionem vernaculam poſt factum teſtamentum, hæredi eius, qui teſtamentum condidit, relinquatur. *Plat. de legib. dial* 11.

Teſtamentum qui condidit, maſculos non reliquit filios, ſed filias fœminas, maritum cuiuſcunq; filię voluerit relinquat hæredem conſcriptum, & ſi filius alicui moriatur, puer adhuc, priuſquam in virum euaſit, ſiue naturalis ſit, ſiue adoptatus, etiam de tali fortuna ſcribat, qui teſtamentum condit, quem eius loco meliore fortuna ſuccedere velit. *idem ibid.*

Teſtamentum qui condit omnino exiſtens ſine liberis, decimam partem vltra ſortem, acquiſitam eximat, & cuicunq; voluerit donet, reliqua vero omnia adoptato tradat, & ſine reprehenſione adoptatum filium placitum faciat. *idem ibid.*

Teſtamento non liceat cuiq; quæcunq; voluerit relinquere, cum opes non ſint propriæ ſuæ, ſed vniuerſi generis, & ſuperioris, & in poſterum futuri, & adhuc magis ciuitatis, & totum genus, & opes, atq; his ita ſe habentibus ſi quis vos in morbis ac ſenectute fluctuantes blanditiis adortus ſuaſerit vobis vt præter eius quod optimum eſt, rationem teſtamentum condatis, legislator non permittet, ſed quod omni optimum eſt. *idem ibid.*

Teſtamentum qui condit, & eius liberi tutoribus opus habent, ſi tutores ſcribit quos & quot voluerit, electio rata habeatur: at ſi non condiderit teſtamentum, aut tutorem electionem non abſoluerit, proximi genere à patre, & matre, tutores rati ſint duo à patre, duo à matre, vnus ex mortui amicis, quos conſtituant legum cuſtodes, *idem ibid.*

Teſtamento non facto, qui mortuus fuerit, & filios tutela egentes reliquerit, eorum egeſtas earundem harum legum particeps fiat. Si filias quis inexpectata fortuna vſus reliquerit, veniam ferenti legem dabit, ſi de tribus ad ipſum pertinentibus ad duo tantum reſpiciens, filiam ipſius in matrimonium locabit, & ad generis propinquitatem, & ſortis conſeruationem. Tertium quod pater conſiderare potuiſſet vt ex omnibus ciuibus habitus & mores intuitus idoneum ſibi filium, & filiæ ſponſum elegiſſet hoc relinquet, cum hæc conſideratio ex his ſit, quæ fieri non poſſunt, *idem, ibid.*

Teſtamento non condito, ſi quis moritur, non relictis filiis, nec maſculis, nec fœminis, reliqua fiant vt in lege de iis, qui filias reliquerint, verum fœminæ & mares, velut contubernales, ex genere ſubinde eant in deſertam domum, quorum ſors proprie fiat, prima ſoror, ſecunda patris filia, tertia ſororis filia, quarta patris ſoror, quinta patris fratris filia, ſexta patris ſororis filia: hæ vero cum illis cohabitent iuxta fas & propinquitatem, velut antea ſanciuimus, *idem.*

Teſtamentorum de legibus ſi quis, & de quacunq; re alia, & de nuptiis conqueratur, ſi præſens eſſet & viueret legislator, nunquam ita facere cogeret, nec nubere, nec vxores ducere, eos, qui nunc vtraque facere coguntur, ſi aliquis ex cognatis & tutoribus, qui aſſerat & dicat, legislatorem, arbitros, patres quindecim ex legum cuſtodibus reliquiſſe pupillis vtriuſq; ſexus: ad hos defugiant, & ab his iudicentur, qui de huiuſmodi aliqua re dubitant, & horum ... habeant, ſi vero cui maior vis inferri videatur à legum ... ad ſelectorum iudicium ipſos perducat, & de controuerſia ... ferat: victo autem vituperium, & opprobrium à legislatore ... tur, quæ pœna multo grauior eſt apud eum, qui mente ... quam vlla pecuniaria mulcta. *Idem ibid*

Teſtamento non condito, ſi quis filias reliquerit ... ter ex eodem patre, aut qui ſine ſorte eſt, ex eadem ... liam & ſortem defuncti: ſi vero frater non extiterit ... eodem modo, ſi in ætate inter ſe idonea fuerint: ſi vero ... ſed ſororis filius extiterit, eodem modo, quartus patris ... ſororis patris filius: eodem modo ſemper genus procedat ... pinquitatem, ſi quis filias reliquerit per fratres, & ... tribus, ac ſororibus procedens, primum maſculos, ... nas, in vno genere *idem, ibid.*

¶ SIMILITVDINES.

Gregorii, In arcu dum chorda trahitur, cornu ... loquio Dei, dum Teſtamentum nouum legitur, ... ſtamenti emollitur. *Lib.*19 *Moral.c.*28.

Thriueri, Tantum differt vetus teſtamentum à ... ſuccus in aliud vas transfuſus à ſeipſo. Etenim vetus ... nouum ambo proficiſcuntur à Deo: ſed vetus per ... racula eſt traductum, illud vero continetur ab ipſo De... *in apoph.*25.

Ariſtotelis, Quiſquis graui morbo correptus ... conſcribit, ſimilis eſt iis, qui marinis fluctibus ... tum primum incipiunt nautica inſtrumenta debito...

¶ PROFANA EXEMPLA.

Aleator quidam moriẽs (quaſi parum fuiſſe ... ſtamento religioſe cauit: vt detracta cadaueri ſuo ... nibus exemtis, ex his teſſeræ fierent: ex illa vero, ... mnibus menſa, alueolus fritillaq;, quanta fieri poſſ... tegerentur. *Paſchaſius Iuſtus lib.*1.*de Alex.*

Pius II, eorum Cardinalium teſtamenta, qui Romæ ... libera eſſe voluit: qui inteſtati obiiſſent, eorum bona ... ferri in ærarium eſt paſſus ... nec propinqui compu... *pan. in eius vita.*

Ius teſtamenti à Carolo Magno Saxonibus adem... uico Pio Imp. reſtitutum. *Æmilius lib.*3.

Connus Calaonis & Cerri comes nobiliſſimus, ... annum Salutis 1105. cum liberis careret, reliquit ... prior poſt obitum ſuum eas ingrederetur. Eſtenſes ... mi ingreſſi, ex legato & Cerri & Calonis facti ſunt ... *Scard. li.*3 *hiſt Pat.*

Germanis de bonis teſtari non licebat: ſed ſi liberi ... teſtati patris hæreditatem admittebantur: ſi minus ... propinqui. *Alex. li.*6.*c.*10.

Teſtis, Teſtimoniu...

¶ DEFINITIO ET ETYMOLO...

TEſtis, Græc. μάρτυς, υρος, ὁ, ἡ, & μαρτυρία, ας, ἡ, ... citur. Heb. *Hedh*, a verbo *Hehidh*, teſtimonium ... ficatus eſt, affirmauit. Teſtes antiquitus ſuperſti... co, quia ſupra cauſarum ſtatum proferebant. Nunc ... abiata, teſtes vocantur, *de verb ſign. c. form § Teſtis*.

Teſtis dicitur, quaſi anteſtis, hoc eſt, ante ſtans ... lunt, quaſi tenens ſtatum. In teſtibus ſex ſunt attendenda:

Ætas, Conditio, Sexus Diſcretio, Fama,

Et Fortuna, Fides in teſtibus iſta requiras.

A teſtis venit Teſtatio, & Teſtimonium, quæ ... ium ſunt.

¶ LOCI BIBLICI.

Teſtimonium verum commendatur. *Prouer.*14... betur, *Exod.*20.16 & 23.1. *Deut.*5.20. *Prouer.*6.19 & ... 28. *Luc.*18.20.

Teſtis. In iudicio teſtis ſingulus non ſufficit, ... mo occidendus eſt. *Num.*35.30. *Deu.*17.6 & 16.15 ... falſus quomodo puniendus, *Deut.*19.*v.*16.12. *Prou...* ſtes falſi quibus ſimiles, *Prou.*25.18.

¶ PATRVM SENTENTIÆ.

Tres teſtes vnum ſunt, ſicut Ioannes dixit: Aqua, ... ritus. Vnum in myſterio, non in natura. Aqua igitur ... pulturæ, Sanguis vero teſtis eſt mortis, ſpiritus ... ergo in aqua gratia, non ex natura aquæ, ſed ex ... eſt. *Ambr. de Spiritu ſancto, lib.*1.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

...tribus teſtibus ſtat omne verbum , ſed illis teſtibus ...heſternum, aut nudiuſtertius non fuerunt inimici, ne ...ſperant: ne læſi vlciſci velint. Inoffenſus igitur affectus ...tur: ita tamen, vt accuſator proprius in medium pro-... 66.

...falſis coniunctis, tarde mendacii falſitas reperitur, quod ...fuerint, examine iudicis cito manifeſtantur: nam ſicut in ...orum grandis eſt fortitudo, ita in ſeparatione maior in-... *de ſum. bon. lib. 3.*

...ſus tribus eſt perſonis obnoxius, primo Deo, quem ...contemnit: conſequenter iudici, quem mentiendo fallit: ...innocenti, quem falſo teſtimonio lædit. *Idem.*

...puero teſte certius, vtiq; quingenti. Nam & ad eos per-...ligat, & ad eos, quibus fingere non valet. *ibid.*

...qua videt in proximi ſui delicto, vel non indicat, vel ...vocatus, non quæ vera ſunt, dixerit, peccatum, quod ...lle, qui celat, ipſe ſuſcipiet, & pœna commiſſi reuertitur ... *Orig. & ſuper Leuit.*

...pro malis bonum teſtimonium dicimus, & de bonis mala ...ſcientes, & neceſſe eſt, vt verecundiam incurrat, qui igno-...aſſeuerat. Sæpe enim probatur incerta ſuſpicio, quæ vi-...uenit Christiano. *Caſſ. in Pſ. 118.*

¶ Patrvm Sententiae.

...ψευδῆ φεύγειν, τὰ δ' ἐτυμα ἀγορεύειν.
Teſtimonium falſum fuge, ſed vera loquere.
Heſiodus.

Καί τε κασιγνήτῳ γελάσας ἐπὶ μάρτυρα θέσθαι.
Et fratri ridens, teſtem adhibe.
Iuuen. 8.

Ambigua ſi quando citabere teſtis,
Incertæque rei, Phalaris licet imperet, vt ſis
Falſus, & admoto dictet periuria tauro:
Summum crede nefas animam præferre pudori,
Et propter vitam viuendi perdere cauſas.
Ouid. 1. Amor, 10.

Non bene conducti veniunt periuria teſtes.
Plaut. Truc.

Pluris eſt oculatus teſtis vnus quam auriti
Decem. Qui audiunt, audita dicunt: qui vident, plane ſciunt.
Iuuen. 13.

Tam facile, & pronum eſt ſuperos contemnere teſtes
Si mortalis idem nemo ſciat adſpice, quanta
Voce neget, quæ ſit ficti conſtantia vultus.
Per Solis radios, Tarpeiaque fulmina iurat.

¶ Philosophicæ Sententiæ.

...ferendo teſtimonio, quantacunq; alicui ſit authoritas, propter ...ctionem affinitas minor putanda eſt. *Tull.*

...putaueris eſſe locum ſine teſte. *Senec. in prouerb.*

...teſtimonium falſum ſi quis bis dixiſſe compertus fuerit, cum ...amplius teſtimonium dare cogat, ſi ter, non amplius teſti-...dare liceat: & ſi qui ter deprehenſus fuerit falſum teſti-...dediſſe, auſus fuerit dare teſtimonium, quicunque ad ma-...deferat, ſi condemnatus fuerit morte plectatur. *Idem*

...teſtimonium qui ferre non vult, in iudicium trahatur, ſi fert ...monium, ferat: ſi non voluerit, & neſcire dicat; tres Deos, Io-... Apollinem, & Themidem iuret reuera ſe neſcire, & ſic de iu-...cedat: at qui non comparet, reus ſit damni ſecundum le-...qui ipſum vocauit, ſi vero quis aliquem iudicem excitet te-...dato teſtimonio, de hac cauſa iudicium non ferat, *Idem*

...teſtes multos & claros in iudicio qui producunt, ſe conuincere ...rium putant, *Plat. in Gorg.*

...teſtibus condemnatis maior pars dimidiis ſi vicit: irritum ſit iu-... *Idem de leg. dial. 11.*

...teſtimonia manifeſta in obſcuris adducenda ſunt, *Ariſtot. 2.* ...

...teſtimoniis certis in rebus incertis vtendum eſt. *Idem magn.* ... *1. c. 6.*

...teſtes ſunt duplices alii antiqui, vt poetæ, alii noui, & horum alii ...participes, alii expertes. *in 1 Rhet.*

...teſtimonia alia de ſeipſo, alia de aduerſario, alia de facto, alia de ...*ibid.*

...teſtimonium eſt rei cognitæ voluntaria confeſſio. *Ariſt. Rhet.* ... *c. 15.*

...teſtis aut probabilis, aut improbabilis, aut ambiguus eſt, ſi ſu-...demonſtrandum eſt non gratia, non cruciatu, non lucro ali-...mendacii quicquam teſtificaturum. *Idem ibid.*

...teſti qui contradicit improbum eum eſſe dicat, & videndum, an ...amicus, aut negotii particeps, aut ſi contra quem teſtificatur ...cus, aut pauper. *Idem ibid.*

Teſtis & iudex differunt, quia teſtis teſtatur veritate concluſionis, & iudex teſtatur veritate ſyllogiſmi eum concludentis. *Auerr. in 2. Rhet. c. 18.*

¶ Apophthegmata.

Socrates, eos, qui multitudini imperitæ fidem habent, aiebat perinde facere, ac ſi quis tetradrachmum vnum contemnens reiiceret, & aceruum è ſimilibus congeſtum probaret, reciperetque, Cui non fideres ſoli, ei nihilo magis fidendum eſt in turba ſimilium. Nec enim refert, quam multi ſint, ſed quam graues. Nummus adulterinus etiam in quamuis magno aceruo adulterinus eſt. Hoc aduerſus turbam teſtium, & indocti vulgi iudicia. *Eraſ. ex Laert. lib. 2. c. 5.*

Craſſus. Quum Silus teſtis læſiſſet Piſonem reum, cui Craſſus aderat, prolato crimine, quod in ſe eum dictum audiſſe dicebat: Poteſt fieri Sile, inquit Craſſus, vt is, vnde te audiſſe dicis iratus dixerit? Annuit Silus: Poteſt etiam, inquit, fieri, vt tu non recte intellexeris. Cum id quoque toto capite annuiſſet Silus, vt ſe Craſſo daret, ſubiecit Craſſus: Poteſt etiam fieri, vt omnino, quod te audiſſe dicis, nunquam audieris. Hoc adeo præter expectationem, vt Silum teſtem omnium riſus obrueret. *Eraſ. Roterod. l. 6. apoph.*

Nero. Inter Neronem & Thraſeam graues intercedebant inimicitiæ, verum cuidam multa criminoſe iactanti de Thraſea, dicentiq; cauſam ab illo perperam eſſe iudicatam, obſtitit Nero, exclamans: Vtinam me tam Thraſea diligat, quam eſt iudex rectus & æquus. Hoſtis hoſti teſtimonium perhibuit de fama periclitanti, nullum autem grauius teſtimonium, quam inimici de inimico, *Eraſ. li. 6. apoph.*

¶ Exempla Biblica.

Teſtimonii falſi *exempla*: Doeg aduerſus Dauidem, 1. *Sam.* 22. 9. *Pſal.* 3. 5. 11. Sibæ aduerſus Mephiboſeth, 2. *Sam.* 16. 3. Duorum teſtiu aduerſus Naboth, 1. *Reg.* 21. 13. Ieriæ aduerſus Ieremiam, *Ierem.* 37. 12. principum Sedechiæ aduerſus Ieremiam, 38. 4. duorum presbyterorum aduerſus Suſannam, *Danielis*, 13. 54. duorum falſorum teſtium aduerſus Chriſtum, *Matthæi* 26. v. 61. falſorum teſtium aduerſus Stephanum, *Actorum* 6. 11. 13 Paulum, 24. 9.

¶ Profanvm Exemplvm.

Marcus Tullius pro Flacco, repudians eleuanſque Græcorum teſtium fidem: veruntamen inquit, hoc dico de toto genere Græcorum: tribuo ei literas, & multarum artium diſciplinam: non adimo leporem, ingeniorum acumen, dicendi copiam: deinde ſi qua ſibi alia ſumunt, non repugno. Teſtimoniorum religionem, & fidem nunquam iſta natio coluit: totiuſq; huiuſce rei, quæ ſit vis, quæ auctoritas, quod pondus ignorant.

Theologia.

¶ Definitio et Etymolog.

Theologia, vox Græca eſt: nam θεὸς, ῦ, ὁ, ὁ, Deus dicitur, & λόγος, ῦ, ὁ, ſermo, oratio, verbum, ſtudium. Quare theologia eſt ſermo de Deo vel diuinis.

Theologia eſt dignior cæteris ſcientiis, propter nobilitatem materiæ, certitudinem, & altiorem finem. *Ex B. Thom. 1. part. qu. 1. artic. 10.*

Theologia eſt doctrina neceſſaria homini præter ſcientias naturaliter inuentas ab eo, *ſecund. eund. 1 par. q. 1. art. 10.*

Theologia eſt rerum diuinarum Sapientia. hoc ſolo genere vis
eius optime exprimitur, vtpote certiſſima principiorum index, am-
pliſſima ſcientiarum omnium princeps, & ſapientiſſima omnium
actionum rationumq; arbitra. Diuinarum rerum adiectione, & ob-
iectum eius diuinum indicatur, & modus eius ſupernaturalis prin-
cipio, actione, & effectu ſuo notatur, ac deniq; finis eius perfectiſſi-
mus ſignificatur Analogice diuiditur in ἀρχέτυπον & ἔκτυπον. Illa
eſt ipſius Dei, qua ſeipſum & omnia diuina diuino & ineffabili mo-
do intelligit, quæ (vt & omnes diuinæ proprietates) cum increata
ſimpliciſſima, infinita ſit, non magis communicari cum creatura
poteſt quam ipſa diuina eſſentia. Hæc vero ἔκτυπος. ex illa priore per
gratioſam communicationem expreſſa atq; informata eſt, ad com-
municantis gloriam: & communicatur tripliciter. Vel per vnionem
naturæ diuinæ cum creata, qualis eſt in Chriſto θεανθρώπῳ ſecun-
dum humanitatem, quæ licet alia ſit à ſuperiori, vtpote eius crea-
tæ infinitæ & eſſentialis ἀπαύγασμα creatum, finitum, & habitua-
le: in ſe tamen conſiderata pleniſſima & perfectiſſima eſt, & quanta
à creatura comprehendi poteſt: cum aliis vero comparata, etiam
infinita quodammodo, fonſque ac ſcaturigo inexhauſta omnis Sa-
pientiæ, quæ in alias creaturas deriuatur: vtpote quam propterea à
Patre accepit, ſine menſura, vt fideles ab illo, certo demenſo, ſingu-
li acciperent pro capacitate ſua.

Alter

v.1. Teſtamentum nouum à Chriſto ſancitum, *Heb*.8-6. Teſtamenti veteris & noui diſcrimen, *Ierem*.31.*v*.31.*Matth*.26.28.1.*Cor*.11.25.2.*Cor*.3.7, *Hebr*.8.*v*.9.10.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

Teſtamentum debite ordinandum.

Dedit Abraham cuncta quæ poſſederat Iſaac: filiis autem concubinarum largitus eſt munera, ſeparauit eos ab Iſaac filio ſuo, dum adhuc viueret, *Geneſ*.25.

Finitis mandatis, quibus filios inſtruebat, collegit pedes ſuos ſuper lectum, & obiit. *Idem*.49.

Sic Tobias, cum putaret orationem ſuam exaudiri, vt moreretur, vocauit ad ſe filium ſuum, dicens: Audi, fili mi, verba oris mei, eaq; in corde tuo, quaſi fundamentum repone. *Tob*.4.

Filio & mulieri, fratri & amico non des poteſtatem ſuper te in vita tua: non dederis alii poſſeſſionem tuam, ne forte te pœniteat, & precreris pro illis, *Eccl*.33.

In die conſummationis dierum vitæ tuæ, & in tempore exitus tui, diſtribue hæreditatem tuam, *ibid*.

Rite obſeruandum.

Fratres, ſecundum hominem dico, tamen hominis confirmatum teſtamentum nemo ſpernit, aut ſuperordinat, *Galat*.3.

Vbi teſtamentum eſt, mors neceſſe eſt intercedat teſtatoris, Teſtamentum enim in mortuis confirmatum eſt, alioqui non valet, dum viuit, qui teſtatus eſt, *Hebr*.9.

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHICÆ

Teſtamentum quicunq; fecerit in quo bona ſua legat, ſi filiorum pater eſt, primum ex filiis quemcunq; voluerit hæredem inſtituat: quem vero ex aliis filiis adoptandum dederit itidem conſcribat. Si vero ſuperſit aliquis filius non ad aliquam ſortem adoptatus, quem ſecundum legem in coloniam emittendum eſſe ſperat, huic ex aliis opibus dare liceat, quæcunq; pater voluerit, paterna ſorte excepta, & inſtrumento omni ad ſortem pertinente, & ſi plures fuerint, ex parte diſtribuat pater quomodo voluerit, ea quæ ſuperſunt vltra ſortem. Cuicunq; vero de filiis domus fuerit, ei de opibus non tribuat, & ſimiliter filiæ cui deſponſus velut maritus futurus fuerit, non tribuat: cui vero non fuerit quis deſponſus ei tribuet Si vero alicui filio aut filiæ ſors obuenerit intra regionem vernaculam poſt factum teſtamentum, hæredi eius, qui teſtamentum condidit, relinquatur. *Plat. de legib. dial* 11.

Teſtamentum qui condidit, maſculos non reliquit filios, ſed filias fœminas, maritum cuiuſcunq; filię voluerit relinquat hæredem conſcriptum, & ſi filius alicui moriatur, puer adhuc, priuſquam in virum euaſit, ſiue naturalis ſit, ſiue adoptatus, etiam de tali fortuna ſcribat, qui teſtamentum condit, quem eius loco meliore fortuna ſuccedere velit. *idem ibid.*

Teſtamentum qui condit omnino exiſtens ſine liberis, decimam partem vltra ſortem, acquiſitam eximat, & cuicunq; voluerit donet, reliqua vero omnia adoptato tradat, & ſine reprehenſione adoptatum filium placitum faciat. *idem ibid.*

Teſtamento non liceat cuiq; quæcunq; voluerit relinquere, cum opes non ſint propriæ ſuæ, ſed vniuerſi generis, & ſuperioris, & in poſterum futuri, & adhuc magis ciuitatis, & totum genus, & opes, atq; his ita ſe habentibus ſi quis vos in morbis ac ſenectute fluctuantes blanditiis adortus ſuaſerit vobis vt præter eius quod optimum eſt, rationem teſtamentum condatis, legislator non permittet, ſed quod omni optimum eſt. *idem ibid.*

Teſtamentum qui condit, & eius liberi tutoribus opus habent, ſi tutores ſcribit quos & quot voluerit, electio rata habeatur: at ſi non condiderit teſtamentum, aut tutorem electionem non abſoluerit, proximi genere à patre, & matre, tutores rati ſint duo à patre, duo à matre, vnus ex mortui amicis, quos conſtituant legum cuſtodes, *idem ibid.*

Teſtamento non facto, qui mortuus fuerit, & filios tutela egentes reliquerit, eorum egeſtas earundem harum legum particeps fiat. Si filias quis inexpectata fortuna vſus reliquerit, veniam ferenti legem dabit, ſi de tribus ad ipſum pertinentibus ad duo tantum reſpiciens, filiam ipſius in matrimonium locabit, & ad generis propinquitatem, & ſortis conſeruationem. Tertium quod pater conſiderare potuiſſet vt ex omnibus ciuibus habitus & mores intuitus idoneum ſibi filium, & filiæ ſponſum elegiſſet hoc relinquet, cum hæc conſideratio ex his ſit, quæ fieri non poſſunt, *idem, ibid.*

Teſtamento non condito, ſi quis moritur, non relictis filiis, nec maſculis, nec fœminis, reliqua fiant vt in lege de iis, qui filias reliquerint, verum fœminæ & mares, velut contubernales, ex genere ſubinde eant in deſertam domum, quorum ſors proprie fiat, prima ſoror, ſecunda patris filia, tertia ſororis filia, quarta patris ſoror, quinta patris fratris filia, ſexta patris ſororis filia: hæ vero cum illis cohabitent iuxta fas & propinquitatem, velut antea ſanciuimus, *idem.*

Teſtamentorum de legibus ſi quis, & de quacunq; re alia, & de nuptiis conqueratur, ſi præſens eſſet & viueret legislator, nunquam ita facere cogeret, nec nubere, nec vxores ducere, eos, qui nunc vtraque facere coguntur, ſi aliquis ex cognatis & tutoribus, qui aſſerat & dicat, legislatorem, arbitros, patres quindecim ex legum cuſtodibus reliquiſſe pupillis vtriuſq; ſexus: ad hos defugiant, & ab his iudicentur, qui de huiuſmodi aliqua re dubitant, & horum ... habeant, ſi vero cui maior vis inferri videatur à legum ... ad ſelectorum iudicium ipſos perducat, & de controuerſia ... ferat: victo autem vituperium, & opprobrium à legislatore ... tur, quæ pœna multo grauior eſt apud eum, qui mente ... quam vlla pecuniaria multa. *Idem ibid*

Teſtamento non condito, ſi quis filias reliquerit ... ter ex eodem patre, aut qui ſine ſorte eſt, ex eadem ... liam & ſortem defuncti: ſi vero frater non extiterit ... eodem modo, ſi in ætate inter ſe idonea fuerint: ſi vero ... ſed ſororis filius extiterit, eodem modo, quartus patris ... ſororis patris filius: eodem modo ſemper genus procedat ... pinquitatem, ſi quis filias reliquerit per fratres, & ne... tribus, ac ſororibus procedens, primum maſculos, ... nas, in vno genere *idem, ibid.*

¶ SIMILITVDINES.

Gregorii, In arcu dum chorda trahitur, cornu cur... loquio Dei, dum Teſtamentum nouum legitur, du... ſtamenti emollitur. *Lib*.19 *Moral.c*.28.

Thriueri, Tantum differt vetus teſtamentum à ... ſuccus in aliud vas transfuſus à ſeipſo. Etenim vetus ... nouum ambo proficiſcuntur à Deo: ſed vetus per ... racula eſt traductum, illud vero continetur ab ipſo De... *in apoph*.25.

Ariſtotelis, Quiſquis graui morbo correptus ... conſcribit, ſimilis eſt iis, qui marinis fluctibus ... tum primum incipiunt nautica inſtrumenta deb...

¶ PROFANA EXEMPLA.

Aleator quidam moriẽs (quaſi parum fuiſſe ... ſtamento religioſe cauit: vt detracta cadaueri ſuo ... nibus exemtis, ex his teſſeræ fierent: ex illa vero, ... mnibus menſa, alueolus fritillaq;, quanta fieri poſſ... tegerentur. *Paſchaſius Iuſtus lib.1.de Alex.*

Pius II, eorum Cardinalium teſtamenta, qui Roma ... libera eſſe voluit: qui inteſtati obiiſſent, eorum bona ... ferri in ærarium eſt paſſus ... nec propinqui compu... *pan. in eius vita.*

Ius teſtamenti à Carolo Magno Saxonibus ad... uico Pio Imp. reſtitutum. *Æmilius lib*.3.

Connus Calaonis & Cerri comes nobiliſſimus, ... annum Salutis 1105. cum liberis careret, reliquit ... prior poſt obitum ſuum eas ingrederetur. Eſt eni... mi ingreſſi, ex legato & Cerri & Calonis facti ſunt ... *Scard. li*.3 *hiſt. Pat.*

Germanis de bonis teſtari non licebat: ſed ſi liberi ... teſtati patris hæreditatem admittebantur: ſimi... propinqui. *Alex. li*.6.*c*.10.

Teſtis, Teſtimoniu...

¶ DEFINITIO ET ETYMOLO...

TEſtis, Græc. μάρτυς, υρος, ὁ, ἡ, & μαρτυρία, ας, ... citur. Heb. *Hedh*, a verbo *Hebidh*, teſtimonium ... ficatus eſt, affirmauit. Teſtes antiquitus ſuperſt... co, quia ſupra cauſarum ſtatum proferebant. Nunc ... abiata, teſtes vocantur, *de verb ſign.c.form § Teſtes.*

Teſtis dicitur, quaſi anteſtis, hoc eſt, ante ſtans ... ſunt, quaſi tenens ſtatum. In teſtibus ſex ſunt attend...

Ætas, Conditio, Sexus Diſcretio, Fama,

Et Fortuna, Fides in teſtibus iſta requiras.

A teſtis venit Teſtatio, & Teſtimonium, quæ prop... ium ſunt.

¶ LOCI BIBLICI.

Teſtimonium verum commendatur. *Prouer*.14.... betur, *Exod*.20.16 & 23.1. *Deut*.5.20. *Prouer*.6.19 & ... 28. *Luc*.18.20.

Teſtis. In iudicio teſtis ſingulus non ſufficit, teſt... mo occidendus eſt. *Num*.35.30. *Deu*.17.6 & 16.15. *M*... falſus quomodo puniendus, *Deut*.19.*v*.16.12. *Prouer*... ſtes falſi quibus ſimiles, *Prou*.25.18.

¶ PATRVM SENTENTIÆ

Tres teſtes vnum ſunt, ſicut Ioannes dixit: Aqua, ... ritus. Vnum in myſterio, non in natura. Aqua igitur ... ... pulturæ, Sanguis vero teſtis eſt mortis, ſpiritus teſtis ... ergo in aqua gratia, non ex natura aquæ, ſed ex pr... eſt. *Ambr. de Spiritu ſancto, lib*.1.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

...tribus teſtibus ſtat omne verbum , ſed illis teſtibus ...heſternum, aut nudiuſtertius non fuerunt inimici, ne ...tant: ne læſi vlciſci velint. Inoffenſus igitur affectus ...ita tamen, vt accuſator proprius in medium pro-...

...66.

...falſis coniunctis, tarde mendacii falſitas reperitur, quod ...fuerint, examine iudicis cito manifeſtantur: nam ſicut in ...orum grandis eſt fortitudo, ita in ſeparatione maior in-...

...de ſum. bon. lib. 3.

...dicus tribus eſt perſonis obnoxius, primo Deo, quem ...contemnit: conſequenter iudici, quem mentiendo fallit: ...innocenti, quem falſo teſtimonio lædit. *Idem.*

...pacto teſte certius, vtiq; quingenti. Nam & ad eos per-...ligat, & ad eos, quibus fingere non valet. *ibid.*

...ea, quæ videt in proximi ſui delicto, vel non indicat, vel ...vocatus, non quæ vera ſunt, dixerit, peccatum, quod ...ille, qui celat, ipſe ſuſcipiet, & pœna commiſſi reuertitur ...*Orig. & ſuper Leuit.*

...pro malis bonum teſtimonium dicimus, & de bonis mala ...ſcientes, & neceſſe eſt, vt verecundiam incurrat, qui igno-...aſſeuerat. Sæpe enim probatur incerta ſuſpicio, quæ vi-...nit Chriſtiano. *Caſſ. in Pſ. 118.*

¶ PATRVM SENTENTIAE.

...ψευδῆ φεύγειν, τὰ δίκαι᾽ ἀγορεύειν.
Teſtimonium falſum fuge, ſed vera loquere.
Heſiodus.

Καί τε κασιγνήτῳ γελάσας ἐπὶ μάρτυρα θέσθαι.
Et fratri ridens, teſtem adhibe.
Iuuen. 8.

Ambigua ſi quando citabere teſtis,
Incertaque rei, Phalaris licet imperet, vt ſis
Falſus, & admoto dictet periuria tauro:
Summum crede nefas animam præferre pudori,
Et propter vitam viuendi perdere cauſas.
Ouid. 1. Amor, 10.

Non bene conducti veniunt periuria teſtes.
Plaut. Truc.

Pluris eſt oculatus teſtis vnus quam auriti
Decem. Qui audiunt, audita dicunt: qui vident, plane ſciunt.
Iuuen. 13.

Tam facile, & pronum eſt ſuperos contemnere teſtes
Si mortalis idem nemo ſciat adſpice, quanta
Voce neget, quæ ſit ficti conſtantia vultus.
Per Solis radios, Tarpeiaque fulmina iurat.

¶ PHILOSOPHICÆ SENTENTIÆ.

...rendo teſtimonio, quantacunq; alicui ſit authoritas, propter ...tionem affinitas minor putanda eſt. *Tull.*

...putaueris eſſe locum ſine teſte. *Senec. in prouerb.*

...monium falſum ſi quis bis dixiſſe compertus fuerit, cum ...amplius teſtimonium dare cogat, ſi ter, non amplius teſti-...dare liceat: & ſi qui ter deprehenſus fuerit falſum teſti-...dediſſe, auſus fuerit dare teſtimonium, quicunque ad ma-...deferat, ſi condemnatus fuerit morte plectatur. *Idem*

...monium qui ferre non vult, in iudicium trahatur, ſi fert ...nium, ferat: ſi non voluerit, & neſcire dicat; tres Deos, Io-...Apollinem, & Themidem iuret reuera ſe neſcire, & ſic de iu-...cedat: at qui non comparet, reus ſit damni ſecundum le-...qui ipſum vocauit, ſi vero quis aliquem iudicem excitet te-...dato teſtimonio, de hac cauſa iudicium non ferat, *Idem*

...tes multos & claros in iudicio qui producunt, ſe conuincere ...nium putant, *Plat. in Gorg.*

...condemnatis maior pars dimidiis ſi vicit: irritum ſit iu-... *Idem de leg. dial. 11.*

...monia manifeſta in obſcuris adducenda ſunt, *Ariſtot. 2.* ...

...moniis certis in rebus incertis vtendum eſt. *Idem magn.* ...*l. c. 6.*

...tes ſunt duplices alii antiqui, vt poetæ, alii noui, & horum alii ...participes, alii expertes. *in 1 Rhet.*

...monia alia de ſeipſo, alia de aduerſario, alia de facto, alia de ...bus. *ibid.*

...monium eſt rei cognitæ voluntaria confeſſio. *Ariſt. Rhet.* *...lex. c. 15.*

...tis aut probabilis, aut improbabilis, aut ambiguus eſt, ſi ſu-...demonſtrandum eſt non gratia, non cruciatu, non lucro ali-...mendacii quicquam teſtificaturum. *Idem ibid.*

...qui contradicit improbum eum eſſe dicat, & videndum, an ...amicus. aut negotii particeps, aut ſi contra quem teſtificatur ...cus, aut pauper. *Idem ibid.*

Teſtis & iudex differunt, quia teſtis teſtatur veritate concluſionis, & iudex teſtatur veritate ſyllogiſmi eum concludentis. *Auerr. in 2. Rhet. c. 18.*

¶ APOPHTHEGMATA.

Socrates, eos, qui multitudini imperitæ fidem habent, aiebat perinde facere, ac ſi quis terra drachmum vnum contemnens reiiceret, & aceruum è ſimilibus congeſtum probaret, reciperetque, Cui non fideres ſoli, ei nihilo magis fidendum eſt in turba ſimilium. Nec enim refert, quam multi ſint, ſed quam graues. Nummus adulterinus etiam in quamuis magno aceruo adulterinus eſt. Hoc aduerſus turbam teſtium, & indocti vulgi iudicia. *Eraſ. ex Laert. lib. 2. c. 5.*

Craſſus. Quum Silus teſtis læſiſſet Piſonem reum, cui Craſſus aderat, prolato crimine, quod in ſe eum dictum audiſſe dicebat: Poteſt fieri Sile, inquit Craſſus, vt is, vnde te audiſſe dicis iratus dixerit? Annuit Silus: Poteſt etiam, inquit, fieri, vt tu non recte intellexeris. Cum id quoque toto capite annuiſſet Silus, vt ſe Craſſo daret, ſubiecit Craſſus: Poteſt etiam fieri, vt omnino, quod te audiſſe dicis, nunquam audieris. Hoc adeo præter expectationem, vt Silum teſtem omnium riſus obrueret. *Eraſ. Roterod. l. 6. apoph.*

Nero. Inter Neronem & Thraſeam graues intercedebant inimicitiæ, verum cuidam multa criminoſe iactanti de Thraſea, dicentiq; cauſam ab illo perperam eſſe iudicatam, obſtitit Nero, exclamans: Vtinam me tam Thraſea diligat, quam eſt iudex rectus & æquus. Hoſtis hoſti teſtimonium perhibuit de fama periclitanti, nullum autem grauius teſtimonium, quam inimici de inimico, *Eraſ. li. 6. apoph.*

¶ EXEMPLA BIBLICA.

Teſtimonii falſi *exempla*: Doeg aduerſus Dauidem, 1. *Sam.* 22. 9. *Pſal.* 3. 5. 11. Sibæ aduerſus Mephiboſeth, 2. *Sam.* 16. 3. Duorum teſtium aduerſus Naboth, 1. *Reg.* 21. 13. Ieriæ aduerſus Ieremiam, *Ierem.* 37. 12. principum Sedechiæ aduerſus Ieremiam, 38. 4. duorum presbyterorum aduerſus Suſannam, *Danielis*, 13. 54. duorum falſorum teſtium aduerſus Chriſtum, *Matthæi* 26. *v.* 61. falſorum teſtium aduerſus Stephanum, *Actorum* 6. 11. 13 Paulum, 24. 9.

¶ PROFANVM EXEMPLVM.

Marcus Tullius pro Flacco, repudians eleuanſque Græcorum teſtium fidem: veruntamen inquit, hoc dico de toto genere Græcorum: tribuo ei literas, & multarum artium diſciplinam: non adimo leporem, ingeniorum acumen, dicendi copiam: deinde ſi qua ſibi alia ſumunt, non repugno. Teſtimoniorum religionem, & fidem nunquam iſta natio coluit: totiuſq; huiuſce rei, quæ ſit vis, quæ auctoritas, quod pondus ignorant.

Theologia.

¶ DEFINITIO ET ETYMOLOG.

THeologia, vox Græca eſt: nam Θεός, οῦ, ὁ, ἡ, Deus dicitur, & λόγος, ου, ὁ, ſermo, oratio, verbum, ſtudium. Quare theologia eſt ſermo de Deo vel diuinis.

Theologia eſt dignior cæteris ſcientiis, propter nobilitatem materiæ, certitudinem, & altiorem finem. *Ex B. Thom. 1. part. qu. 1. artic. 10.*

Theologia eſt doctrina neceſſaria homini præter ſcientias naturaliter inuentas ab eo, *ſecund. eund. 1 par. q. 1. art. 1.*

Theologia eſt rerum diuinarum Sapientia. hoc ſolo genere vis
eius optime exprimitur, vtpote certiſſima principiorum index, am-
pliſſima ſcientiarum omnium princeps, & ſapientiſſima omnium
actionum rationumq; arbitra. Diuinarum rerum adiectione, & ob-
iectum eius diuinum indicatur, & modus eius ſupernaturalis prin-
cipio, actione, & effectu ſuo notatur, ac deniq; finis eius perfectiſſi-
mus ſignificatur Analogice diuiditur in ἀρχέτυπον & ἔκτυπον. Illa
eſt ipſius Dei, qua ſeipſum & omnia diuina diuino & ineffabili mo-
do intelligit, quæ (vt & omnes diuinæ proprietates) cum increata
ſimpliciſſima, infinita ſit, non magis communicari cum creatura
poteſt quam ipſa diuina eſſentia. Hæc vero ἔκτυπος. ex illa priore per
gratioſam communicationem expreſſa atq; informata eſt, ad com-
municantis gloriam: & communicatur tripliciter. Vel per vnionem
naturæ diuinæ cum creata, qualis eſt in Chriſto θεανθρώπῳ ſecun-
dum humanitatem, quæ licet alia ſit à ſuperiori, vtpote eius crea-
tæ infinitæ & eſſentialis ἀπαύγασμα creatum, finitum, & habitua-
le: in ſe tamen conſiderata pleniſſima & perfectiſſima eſt, & quanta
à creatura comprehendi poteſt: cum aliis vero comparata, etiam
infinita quodammodo, fonſque ac ſcaturigo inexhauſta omnis Sa-
pientiæ, quæ in alias creaturas deriuatur: vt pote quam propterea à
Patre accepit, ſine menſura, vt fideles ab illo, certo demenſo, ſingu-
li acciperent pro capacitate ſua.

Alter

Alter communicationis modus eſt per viſionem, qua beati Angeli & Spiritus ſanctorum, qui corpore ſoluti cum Angelis in cœlo recepti ſunt, ſpirituali modo creatorem ſuum vident vti eſt, lumine intellectuali perfecto & permanente ad ipſis communicato, de Chriſti plenitudine. Tertius communicationis modus, qui nos potiſſimum in hac vita conſtitutos reſpicit, eſt per reuelationem: quæ reuelatio aut ſecundum naturam contingit ex principiis homini congenitis ortum ducens, & Theologia *naturalis* dicitur: vel ſecundum gratiam ſupernaturalem, ex principiis ſecundum ſe notis ſuperioris ſcientiæ lumine procedens, ſupra humanæ rationis modũ: & *ſupernaturalis* appellatur. Harum prior cum, etiam citra imperfectionem homini velut ſuo ſubiecto præſens, illum tamen ſupra naturam per ſe extollere non poteſt, niſi adminiculo ſuperioris gratiæ accedentis quanto minus iam collapſa, & tantum non humanæ ruinæ ruderibus ſepulta, hominem ad aliquem eminentioris perfectionis gradum perducet? præſertim quum ne eo quidem, quantum in ſe eſt, ad illum perduci ſinit, quapropter poſterioris ſuperuenta, vt collapſam reſtituat, & reſtitutam ſupra ipſam peuehat, omnino eſt opus.

Supernaturalis autem hæc ſpectatur tum abſolute in ſe & cauſis ſuis: & Theologia *abſtracta* dicitur: tum relate ad ſubiectum cui ineſt, & Theologia *concreta* appellatur. In ſe & cauſis ſuis ſimpliciter ſancta, iuſta & perfecta eſt, ſiue cauſam efficientem, primariam quidem Deum ipſum reuelantem, inſtrumentalem vero ſermonem Dei προφορικὸν, partim ſpiritualem partim corporalem ſpectes, ſiue materiam Deum ipſum, & res omnes ad Deum ordinatas: ſiue formam, diuinam veritatem & toti & omnibus partibus æqualiter infuſam conſideres: ſiue denique ad finem primarium Dei recte agniti gloriam & ſecundarium ſalutem noſtram præſentem & futuram, animaduertas. Theologia vero cum ſubiecto ſuo concreta eſt quidẽ eadem rerum diuinarum ſapientia (vna enim tantum eſt in ſe, æterna, & immutabilis) ſed pro ratione tamen hominum quibus ineſt varie modificatur, his amplius, his paucius de ea capientibus: prout corrupta natura magis vel minus gratia Dei ſuperueniente ab inſcitia ſua vendicatur, adeo vt, cum à ſummo ad imum infiniti ſint gradus, certus eius modus nullus aſſignari poſſit

Eſt autem vera hæc Theologia) vtrouis modo acceperis) vera diuinarum rerum ſapientia communicata diuinitus ad Dei gloriam. Cumque omnis ſapientiæ ea ſit ratio, vt facultatem & ſui operationem ſapienti præſtet, recte huic ſapientiæ ſua facultas & operatio ex ſacris Scripturis tribuitur. Eſt enim facultas eius cognitio Dei & noſtri, quæ ita inter ſe cohærent, vt neutram ſine altera poſſimus aſſequi: operatio vero pia, & fidelis actio, qua hæc cognitio ſancte occupatur apud Deum & Eccleſiam ipſius, in omnibus pietatis, iuſtitiæ, ſanctimoniæ & veritatis, officiis ſecundum Deum.

Theologiæ vocabulum apud Græcos interdum minus late patet, quam apud Latinos, qui homines in literarum ſacrarum, ſtudio verſantes Theologiæ operam dare dicunt, & Theologos appellant qui earum ſcientiam tenẽt ac profitentur. Apud Græcos autem fere omnes θεολογεῖ dicuntur, qui diuinitatis doctrinam, vel ſermone, vel ſcripto perſequuntur: & Theologi, qui in huiuſmodi argumento ſtudium, atq; operam ponunt. Sic D. Ioannes Euangeliſta ſolus ex omnibus Euangelii Scriptoribus Theologi cognomento inſignitus eſt, quod cæteris in exponenda Chriſti humanitate, iiſq; rebus quæ ad eadem pertinebant, maxima ex parte inhærentibus, altius ipſe erexerit, ac Diuinitatem eius literis complexus ſit. Eodem nomine Gregorius Nazianzenus poſtea vocatus eſt, quod nemo ex partibus hanc materiam ſublimiori & grauiori ſtilo pertractarit. *I. Billius, Schol. in orat. 8. Nazianzeni.*

❡ Sententiæ Philoſophicæ.

Theologice, qui naturas, ac rerum eſſentias perueſtigat, diſſerere dicitur. *Amb. in Por.*

Theologia ex Italica Academia mirifice exercebatur, & colebatur. *Pſellus in 1. Phyſ.*

Theologica maxime manifeſta parum intelliguntur: mathematica maxime intelliguntur: naturalia certum & firmum raro habent intellectum: quia diuina ſua luce noſtrum ſuperant intellectum: mathematica intellectui proportionata in ſe, & intellectui, & lumini intellectus permixta ſunt: naturalia propter priuationem, & materiam, & motum ab intellectualitate cadunt. *Alb. Magn. de intell. & tract. 3. c. 2.*

Theologica ſigna conſiderant, quorum congelati ſunt ſpiritus, & non bene elati propter frigus inſpiſſans. *Idem in 1. metaph. tract. 2. c. 5.*

Theologia alia nobis vnite, alia diſcrete nobis tradit, & quæ vnite diuidere non eſt fas, neq; directa confundere, ſed ipſam ſequendo quantum vires ſuppetunt, ad diuinos ſplendores conferre nos expedit. *Dion. Areopag de diuin. nom.*

Theologia alia inter omnia myſteria apparet euidentiſſimum, quod Ieſus formatus eſt in natura noſtra diuinitus, ineffabile prorſus eſt omni ſermoni omni ignotum intelligentiæ
quorum angelorum primo. Iam vero, quod eſſentiam
ſumpſerit, accepimus in myſteriis, ignoramus, quo
is ſanguinibus lege quadam non naturali formatus
modo ſiccis pedibus corporale pondus, & materiæ
bentibus liquidam & inſtabilem ſubſtantiam peram
lia perfecerit, quæ ſupernaturalem Ieſu naturam,
clarant. *Idem ibid.*

Theologi finis eſt ſupernarum cauſarum cognitio

Theologiam Platonis qui lecturus accedit, prius
mi, mentiſq; libertate ſe præparet, quam attrectare
ſtis operis audeat. *Marſil. Fic. in Plat. Parmen.*

Theologi antiqui fuerunt ſex, primus Zoroaſter
put, ſecundus Mercurius Triſmegiſtus princeps ſacer
ptiorum, poſtea Orpheus, deinde Aglaophemus,
ras, ſexus Plato. *Idem in Plat. Theol. lib. 17. c. 1.*

Theologorum veterum mos erat, ſacra ipſorum
ne à profanis & impuris polluerentur figurarum
Marſil. Fic. in Plat. conuiuior. or. 4. c. 2.

Theologorum nonnulla myſteria circa Deum
vulgum modo, ſed etiam plerumq; elegantes
vnum eſt nihil ex his, quæ intelliguntur abſolute
debere, Quicquid intelligentia definitum eſt, infra
extare compellitur. Ad hæc myſteria ſecretiora
huc ſunt inepti, vt vulgus ad leuiora, vſq; adeo,
quamuis acumine, memoria, iudicio, valeant,
nondum tamen perfecte, comprehendant, quia
ologica nati non ſunt, vel ſi nati, non tamen congru
cati, vel ſi eruditi & educati, nondum ætatis matu
à perturbationibus ſegregati: perturbatio autem,
ad materiam trahit, idcirco alienam reddit mentem
hil à motu, à diuerſitate, à materia poteſt remotum
Ficin in Plat. Epiſtol. 2.

Theologia Pariſienſis nihil aliud mihi videtur
quædam ex diuinis ſententiis, & naturalibus ratio
Ioan. Franc. Pic. Mir. de ſtud. Phil. l. 1. c. 3.

Theologia nihil habet altius myſterium, quam
uinitatem, & notionem: quod propter magnitudinem
tem omnibus ſeculis fuit obſcurum. *Auguſt. Steuch.*
1. c. 3.

Theologia antiqua, & quæ cum Theologia
ab hominibus Barbaris ad Græcos peruenit, tum quia
ſci primi terrarum coloni ab vna ſtirpe orti, in qua
guit rerum diuinarum, magnarumq; ſcientia, ean
nem terram detulerunt, tum quia ſciendi cupidi,
ad exteras nationes, vbi nomen ſapientiæ celebrius
bant, tum quia lumen naturæ cum prioribus ratio
deduxit quoſdam naturalem quandam, veriſſimamq;
tiam. *Idem ibid. lib. 3. c. 7.*

Theologiæ Græcæ & Hebraicæ mirabilis eſt cum
cordia de animorum conditione, ſiue eorum ſit de
& origo, ſiue natura, & proprietas, ſiue futurus eorum
re diſceſſum ſtatus. *Idem ibid. l. 9. c. 12.*

Theologia profana cœleſtis ſe deuouit, vt nullam
tam ſtudiorum præfixiſſe videatur, quam eam,
cœleſtis oſtendit. *Idem ibid. l. 10. c. 18.*

Theologia noſtra nil aliud eſt, quam priſcorum
gantis & obſcuræ iam, quam animis hominum im
& voce ſua creatione, poſt inſecuto tempore per
ſcientiæ reuelatio. *Idem ibid. c. 23.*

Theologi nonnulli recentiores duabus rationibus
adducti, propriam quandam atq; ingenitam differen
morem ac deſiderium poſuerunt. *Lib. Heb. de Amor.*

Ea eſt diuinarum rerum ratio, vt tacitis animis
dæ ſint, quam verbis approbandæ & demonſtrandæ.
hiſt. lib. 6.

Theologis inter ſe rixantibus, in periculo eſt po
lib. 8.

Ea eſt humani ingenii audacia, vt immenſum
gus exigua ſuæ imaginationis ſcapha tranſmittere
dem, eod. li.

❡ Similitudines.

Baſilii, Cuilibet diſciplinæ eſt neceſſe indemonſtra
centibus principia: hoc enim manifeſte ex iis, qu
dem, apparet. Nam ſi Geometriæ prima principia
durum fuerit inde ſymperaſma deducere. Item, in
in primis immorantes elementis, reliqua quæ
impediunt. Sic & medicinæ medicis principia
ſtrantur. Denique in quolibet ſtudio, quod ordine
cedit, impoſſibile primorum ſubiectorum demonſtr
quirere. Sed neceſſe omnium artium, quæ probat
principia ſine veſtigatione aut ratione poſita, reliqu

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

…cum ratione oſtendant. Sic & Theologiæ myſteri-
…me rationibus probata, ædificiũ quærit. *in Pſ.115.*
Quemadmodum ſi quis intueri ſolis lucem velit, o-
…claroremq; reddit ſeipſum, ferme ad eius quem cer-
…ſimilitudinem mundans, vt ita lux effectus oculus, ſolis
…intueri. Aut quemadmodum, ſi quis ciuitatem aut
…ſpicere cupiat, pergit ad locum inſpiciendi gratia: Ita
…orum aſſequi intelligentiam cupit, abluere prius ani-
…que detergere, & per vitæ morumq; ſimilitudinem,
…ſtos, vt voto atque inſtituto illis coniunctus, ea et-
… Deus reuelauit, intelligat. Nam abſque mundicia ani-
…ditatis æmula poſſibile non eſt ſanctorum dicta in-
… *de Verbo incarnato.*
…*terodami.* Apes exteriora tectoria faciunt ex ſuccis a-
… quod dulciſſimum eſt, in intimis recondunt: Ita The-
…quibuſdam allegoriarum corticibus obtegit ſapi-
… prophanos arcet. *in ſimilib.*

Timor.

DEFINITIO ET ETYMOLOG.

…, Græce φόβος, ὁ, & φοβέομαι, timeo dicitur. Hebr. *Cha-*
…, à verbo *Charadh*, trepidauit, tremuit motu corporis
…eſt: & *Iireah*, à verbo, *Iare*, timuit, religioſe pertimu-
…eſt. Hinc ἱερός, Sacer, timendus, reuerendus, vene-
… à ſuis diſcipulis filiali timore colitur, γεραιός honorabi-
…nex, γῆρας ſenectus. Eſt autem timor, metus mali im-
… *ſecund. Cic. l.4. Tuſc. quæſt.*
…eſt expectatio mali. *ſecund. Ariſt. l.2. Eth. c.4.*
…eſt ex imaginatione futuri mali corruptiui, ac dolorem
… perturbatio quædam ac dolor. *ſecundum Ariſt. libro ſe-*
…
… inter cæteros animi motus poſt triſtitiam magis obtinet
…compaſſionis, & eſt ſpecialis paſſio. *ſecundum B. Thom. 1.*
… *41. art. 120.*
… diuiditur in ſex, in Segnitiem Erubeſcentiam, Verecun-
…Admirationem, Stuporem & Agoniam. *ex Ioanne Dama-*
…
…ſeſt, qui cuncta fugit, & formidat, nullique reſiſtit. *ſe-*
…*Ariſt. l.2. Eth.*
…duſeſt, qui naturaliter timet: timens vero, qui timet ob
…

LOCI BIBLICI.

…, Hebræorum more pro toto Dei cultu, *Rom.* 21. 20. pro
…, *Rom.* 13.7. pro religione, *Iob.* 4.6. pro reuerentia, eſtque
…ſſarius, *Rom.* 11.20. *Epheſ.* 5.33. *Phil.* 2.12. *Heb.* 4.1. & 11.7. & 12.
… 1.17. & 2.18. & 3. & 2.16. *Iudæ. v.* 23. nec repugnat fidei & ſpei,
… 2.11. *Eccl.* 9.12. & 5. & 5.1. *Cor.* 9.27. & 10.12. *Phil.* 3. *v.* 11.13. *Heb.* 3.
… 3.17. Timor duplex eſt: *Alius* eſt naturæ, quo timore ti-
…legitur Chriſtus, *Matth.* 26.38. *Alius* eſt diffidentiæ, de quo
… ille ex imbecillitatis noſtræ, humanæq; naturæ ſenſu eſt,
…peccatum eſt per ſe: hic ex incredulitatis noſtræ ſenſu proficiſ-
… ideoq; vitium eſt. Timor quis vitioſus. *Leu.* 18.22. *Eſa.* 29.13.1.
… *Ioan.* 4.18. *Apoc.* 21.18.
…mere aliquando totum Dei cultum complectitur, *Luc.* 1.50.
… 35. & ſignificat idem quod religioſe ac reuerenter colere.
…ſimus. Timoris filialis & ſeruilis diſtinctio trita eſt.
…Timiditas nimia damnatur, *Prou,* 18.8. in bello periculoſa eſt,
… 20.8. *Iudic.* 7.3.

SENTENTIÆ BIBLICÆ.

Timor Dei Deo placet.

Nolite timere, vt enim probaret vos, venit Deus: & vt terror il-
…eſſet in vobis, & non peccaretis. *Exod.* 20.
Dominum Deum tuum timebis. *Deut.* 6. & 10.
Vnus eſt Altiſſimus, creator omnium, omnipotens & metuen-
…nimis, *Eccl.* 1.
Serua timorem illius, in illo veteraſce.
Omne execramentum erroris odit Dominus, & non erit amabi-
…timentibus eum. 15.
Si non in timore Domini tenueris te inſtanter, cito ſubuertetur
…mus tua. 27.
Dominum exercituum ipſum ſanctificate, ipſe pauor veſter, &
…terror veſter, & erit vobis in ſanctificationem. *Eſa.* 8.
Audite qui longe eſtis, quæ fecerim, & cognoſcite vicini fortitu-
…dinem meam. Conterriti ſunt in Sion peccatores, poſſidebit timor
…hypocritas. *ibid.* 33.
Me non timebitis? ait Dominus, *Ierem.* 5.
Receſſerunt & abierunt, & non dixerunt in corde ſuo: Metua-
…mus Dominum Deum noſtrum, qui dat nobis pluuiam tempora-
…neam & ſerotinam in tempore ſuo, plenitudinem annuæ meſſis
…cuſtodiendum nobis. *ibid.*

Si Dominus ego ſum vbi eſt timor meus? *Malach.* 1.
Timete eum, qui poteſt & animam & corpus perdere in gehen-
nam. *Matth.* 10.
Oſtendam vobis quem timeatis: Timete eum, qui poſtquam
occiderit, habet poteſtatem mittere in gehennam. Ita dico vobis,
hunc timete. *Luc.* 12.
Noli altum ſapere, ſed time. *Rom.* 11.
Timeamus ergo, ne forte relicta pollicitatione introeundi in re-
quiem eius, exiſtimetur aliquis ex vobis deeſſe. *Heb.* 4.
Timete Dominum, & date illi honorem. *Apoc.* 14.
Quis non timebit te Domine rex ſeculorum? *ibid.*

Homini prodeſt ipſum bene ordinando.

Timete Deum, & ſeruite ei perfecto corde, atque veriſſimo,
Ioſuæ 24.
Seruite Domino in timore. *Pſalm.* 2.
Configе timo[re] tuo carnes meas. 119.
Fuerunt igitur g[en]tes iſtæ timentes quidem Dominum, ſed ni-
hilominus idolis ſuis ſeruientes. 2. *Reg.* 17.
Time Dominum, & recede à malo. Sanitas quippe erit vmbilico
tuo, & irrigatio oſſibus t[u]is. *Prou.* 3.
Timor Domini odit ma[lum]. *ibid.*
Sapiens timet & declinat à ma[lo]. 14.
Per timorem Domini declinat o[m]nis à malo. 15.
Timor domini, diſciplina ſapientiæ. *ibid.*
In timore Domini declinatur à malo. 16.
Non æmuletur cor tuum peccatores, ſed in timore Domini eſto
tota die, quia habebis ſpem in nouiſſimo, & præſtolatio tua non
auferetur. 23.
Time Dominum fili mi, & regem. 24.
Beatus homo, qui ſemper eſt pauidus: qui vero mentis eſt duræ
corruet in malum. 28.
Qui timet Deum, nihil negligit. *Eccl.* 9.
Deum time, & mandata eius obſerua. 12.
Timor Domini expellit peccatum. *Eccl.* 1.
Qui timetis Dominum, credite illi: & non euacuabitur merces
veſtra. 2.
Qui timent Dominum, non erunt incredibiles verbo illius.
Qui timent Dominum, inquirent quæ beneplacita ſunt illi. Qui
timent Dominum, præparabunt corda ſua, & in conſpectu illius
ſanctificabunt animas ſuas. Qui timent Dominum, cuſtodiunt
mandata illius, & patientiam habebunt vſq; ad circumſpectionem
illius. *ibid.*
In tota anima time Dominum. 7.
Qui timet Deum, faciet bona. 15.
Qui timet Deum, conuertetur ad cor ſuum. 21.
Conſummatio timoris Dei ſapientia, & ſenſus. *ibid.*
Timor Dei initium dilectionis eius: fidei autem initium ad-
glutinandum eſt ei. 25.
Timuerunt me mandato hominum & doctrinis. *Eſa.* 29.
Dabo eis cor vnum & viam vnam, vt timeant me vniuerſis die-
bus, & bene ſit eis, & filiis eorum poſt eos. *Ierem.* 32.

Plene remunerando.

Quis ſimilis tui in fortibus Domine? quis ſimilis tui: magni-
ficus in ſanctitate, terribilis atque laudabilis, faciens mirabilia?
Exod. 15.
Noli timere, fili mi, pauperem quidem vitam gerimus, ſed mul-
ta bona habebimus. ſi timuerimus Deum, & receſſerimus ab omni
peccato & fecerimus bene. *Tob.* 4.
Timor Domini, ipſa eſt ſapientia, & recedere à malo, intelligen-
tia. *Iob,* 28.
Timete Dominum omnes ſancti eius. *Pſalm.* 34.
Dediſti hæreditatem timentibus nomen tuum. 61.
Beatus vir qui timet Dominum, potens in terra erit. Gloria &
diuitiæ in domo eius. 112.
Voluntatem timentium ſe faciet. 145.
Timor Domini apponet Dies. *Prou.* 10.
In timore Domini fiducia fortitudinis, & filiis eius erit ſpes. Ti-
mor Domini fons vitæ, vt declinet à ruina mortis. 14.
Timor Domini ad vitam, & in plenitudine commorabitur abſ-
que viſitatione peſſimi. *Prou.* 19.
Finis modeſtiæ, timor Domini, diuitiæ & gloria & vita. 22.
Timor Domini gloria & gloriatio, & lætitia, & corona exultati-
onis. *Eccl.* 1.
Timenti Dominum bene erit in extremis, & in die obitus ſui be-
nedicetur. *ibid.*
Plenitudo ſapientiæ eſt, timere Deum.
Qui timetis Dominum, ſperate in illum, & in oblectationem ve-
niet vobis miſericordia. Qui timetis Dominum, diligite illum, &
illuminabuntur corda veſtra. 2,
Semen hominum honorabitur hoc, quod timet Dominum. 10.
Oculi Domini ad timentes eum. 15.
Agnoſcent, qui derelicti ſunt, quoniam nihil melius eſt quam
timor Dei. 23.
Beatus homo, cui donatum eſt habere timorem Dei. 25.
Timor Dei ſuper omnia ſe ſuperpoſuit. *ibid.*
Qui timet Dominum, excipiet doctrinam eius, & qui vigilaue-
rint ad

rint ad illum, inuenient benedictionem. 32.

Timenti Dominum non occurrunt mala, ſed in tentatione Deus illum conſeruabit, & liberabit à malis. *Eccl.* 33.

Qui timet Dominum, nihil trepidabit, & non pauebit: quoniam ipſe eſt ſpes eius. Timentis Dominum beata eſt anima eius. Oculi Domini ſuper timentes eum, 34.

Facultates & virtutes exaltant cor, & ſuper hæc, timor Domini. Non eſt in timore Domini minoratio. Timor Domini ſicut paradiſus benedictionis. 40.

Salus erit timentibus nomen Domini. *Mich.* 5.

Orietur vobis, timentibus nomen meum, ſol iuſtitiæ, & ſanitas in pennis eius, & egrediemini, & ſalietis, ſicut vituli de armento, *Malah.* 4.

Miſericordia eius à progenie in progenies, ti·nentibus eum. *Luc.* 1.

Timor humanus, vitioſ·.

Qui timent pruinam, irruet ſuper eos nix. *Iob.* 6.

Illic trepidauerunt timore, vbi non erat · · or. *Pſalm.* 14.

Qui timet hominem, cito corr··et. *Pr·* ·.29.

Sicut ornatus arenoſus in pariet· ·apido, & ſicut paleæ in excelſis, & cæmenta ſine impenſa p·ſita contra faciem venti, non permanebunt: ſic cor timidum in cogitatione ſtulti contra impetum timoris non reſiſtet. *Eccl.* 22.

Noli timere accipere Mariam coniugem tuam. *Matth.* 1.

Dico vobis amicis meis, ne terreamini ab his qui occidunt corpus, & poſt hæc non habent amplius quid faciant. *Luc.* 12.

Quis eſt, qui vobis noceat, ſi boni · · latores · ueritis? Timorem eorum ne timueritis, & non conturbemini. 1. *Pet.* 3.

Contemptus eius virtuoſus.

Firmamentum eſt Dominus timentibus eum. *Pſalm.* 25.

Dominus illuminatio mea, & ſalus mea, quem timebo? 27.

In Deo ſperaui, non timebo quid faciat mihi homo. 56.

Ne paueas repentino terrore, & irruentes tibi potentias impiorum: Dominus enim erit in latere tuo. *Prou.* 3.

Seruus meus es tu: Ne timeas, quia ego tecum ſum. *Eſa.* 41.

Ne timeas, ego audiui te. *ibid.*

Noli timere, quia redemi te, & vocaui te nomine tuo. Cum tranſieris per aquas, tecum ero? & flumina non operient te. Cum ambulaueris in igne, non combureris, & flamma non ardebit in te. 43.

Audite me, qui ſcitis iuſtum, populus meus, lex mea in cordibus eorum: Nolite timere opprobrium hominum, & blaſphemias eorum ne metuatis. Sicut enim veſtimentum, ſic comedet eos vermis, & ſicut lanam deuorabit eos tinea. 51.

Quis tu, vt timeas ab homine mortali & à filio hominis, qui quaſi fœnam, ita areſcet? & oblitus es Domini factoris tui, qui tetendit cœlos, & fundauit terram. *ibid.*

Ne timeas à facie eorum, quia tecum ego ſum, vt eruam te, dicit Dominus. *Ierem.* 1.

Si Deus pro nobis, quis contra nos? *Rom.* 8,

¶ PATRVM SENTENTIAE.

Quando timore pœnæ, non amore iuſtitiæ fit bonum, nondum bene fit bonum, nec fit in corde, quod fieri videtur in opere, quando mallet homo non facere, ſi poſſet impune. *Aug. cont. Pelag. l.* 2.

Quid timet hominem homo in ſinu Dei poſitus? Tu de illius ſinu noli cadere: quicquid ibi paſſus fueris, ad ſalutem valebit, non ad perniciem. *De verb. Dom.*

Timor præſens ſecuritatem generat ſempiternam. Time Deum, qui ſuper omnes eſt, & hominem non formidabis. *ſuper Pſalm.*

Timor Dei corrigit, timor hominum differt actione, ſed voluntatem non aufert, ſed auidiores reddit ad crimen, quod aliquando ſuſpendit à crimine. *Hier. ſuper Matth.*

Qui Deum timet, nihil negligit: timere Deum eſt, nulla quæ facienda ſunt bona præterire. *Greg. in mo·*

In via Dei à timore incipitur, vt ad fortitudinem veniatur: nam ſicut in via ſeculi audacia fortitudinem gignit. *ibid.*

Quum quis in timore adhuc bona agit, à malo penitus non receſſit: quia eo ipſo peccat, quod peccare vellet, ſi inulte potuiſſet. *ibidem.*

Nullum genus mortis bono & recte viuenti metuendum eſt. *ibidem.*

Si adhuc à praua actione formidata pœna prohibet, profecto formidantis animum nulla ſpiritus libertas tenet: nam & ſi pœnam non mereret, culpam proculdubio perpetraret. *in paſſ.*

Ignorat itaque gratiam libertatis quem ligat ſeruitus timoris.

Cum ex peccato præſens pœna metuitur, & annexa Dei facies non amatur, timor ex timore, non ex humilitate. *ſup. Iob.* 3,

Noueris te, vt Deum timeas, noueris ipſum, vt æque ipſum diligas, in altero initiaris ad ſapientiam, in altero conſummaris. quia initium ſalutis timor Domini, & plenitudo legis eſt charitas, quemadmodum ex notitia tui venit in te timor Dei, atque ex Dei notitia, Dei itidem amor: ſic è contrario de ignorantia tui ſuperbia, & de Dei ignorantia venit deſperatio. *Bern. ſup. Cant. ſerm.* 17.

Deum time, & mandata eius obſerua: hoc e
go ſi hoc eſt omnis ho o, abſque hoc nihil
ſerm. 20.

Fugit ouis tremebunda veniente lupo,
tremens accipitre viſo: de cauerna mus exire
ambiente caro, & tu videns furem currebas
Epiſtola.

Facile deuiat â iuſtitia, qui in cauſis non Deum
timeſcit: hic timor peccandi facultatem differ
tem auferre non poteſt, ſolus eſt Dei timor, qui
gat crimina, innocentiam ſeruat, & omnibus
tatem. *Chryſ. in ſerm. de Ioan. Bapt.*

Principium noſtræ ſalutis ſapientiæque, ſe
timor Domini eſt. De timore Domini naſcitur
taris. De compunctione cordis procedit abre
tas & contemptus omnium facultatum. Den
creatur. De humilitate mortificatio voluntatum
luntatum mortificatione extirpantur atque
Vitiorum expulſione virtutes fructificant, atque
tutum pullulatione puritas cordis acquiritur,
Apoſtolicæ charitatis profectio poſſidetur. *Caſ.*

Si amor Dei te tenere non poteſt, ſaltem tene
iudicis, metus gehennæ, laquei mortis, dolores
vermis corrodens, ſulphur fœtens, flamma tarta
la, *Hugo. l.* 3. *de anima.*

Breuis & plena commonitio: quæ Domino
ſeruitur. Nam ſicut remiſſa ſecuritas culpas adm
ſiderabilis delicta ſemper excludit. *Caſſ. in Pſalm.*

Humanus timor diffidentiam tribuit: diuinus
menta concedit. *In Pſalm.* 24.

Qui Deum bene timet, & amat: qui bene amat
in cœleſti deuotione ſociatæ ſunt. *In Pſalm.* 32.

Cum audis, quod Dominus tuus dulcis eſt, ame
cum audis, quod rectus, attende quid timeas,
Dei excitatus legem eius cuſtodias. *Caſſ. in Pſalm.*

¶ POETICÆ SENTENTI

Euripid. in Meleagro.

Δειλοὶ γὰρ ἄνδρες οὐκ ἔχουσιν ἐν μάχῃ
Ἀριθμὸν, ἀλλ᾽ ἄπεισι, κἂν παρῶσ᾽ ὅμως.
Viri enim timidi nullum habent in pugna
Numerum, ſed præſentes abſunt.

Euripid. in Iphigen. in Tauris.

Haud ſane ſapientem eſſe illum iudico, qui
Miſericordia metum mortis ſuperare vult.

Idem in Phryxo.

Ἀνὴρ δ᾽ ὃς εἶναι φῄς, ἀνδρὸς οὐκ ἄξιον,
Δειλὸν κεκλῆσθαι, καὶ νοσεῖν αἰσχρὰν νόσον.
Tu quidem virum te eſſe dicis: ſed indignum
Timidum vocari, & morbo laborare turpi.

Philemon in Enchiridio.

Καλὴ μὲν ὄψις ἐν δὲ δειλαία φρένες.
Bona quidem facies: at intus latet trepida
Οὐ τοῖς ἀθύμοις ἡ τύχη ξυλλαμβάνει.
Timidos fortuna non iuuat.

Idem in Archelao.

Ὁ δ᾽ ἡδὺς αἰὼν, ἡ κακή τ᾽ ἀνανδρία,
Οὔτ᾽ οἶκον, οὔτε πόλιν ὀρθώσειεν.
Vita mollis, & mala timiditas,
Neque domum, neque ciuitatem recte gubernauerit.

Plaut. in Moſtell.

Qui homo timidus erit in rebus dubiis, nauci non

Lucan. Pharſal. lib. 4.

Audendo magnus tegitur timor.

Ibid. lib. 7.

Multos in ſumma pericula miſit
Venturi timor ipſe mali, fortiſſimus ille eſt,
Qui promptus metuenda pati.

Iuuen. ſatyr. 10.

Quid enim ratione timemus,
Aut cupimus? Quid tam dextro pede concipis, vt te
Conatus non pœniteat, votique peracti?

Virg. Æn. 2.

Degeneres animos timor arguit.

Horat. in Epiſt. l. 1. Epiſt. ad Lollium.

Qui cupit, aut metuit, iuuat illum ſic domus aut res,
Vt lippum pictæ tabulæ, fomenta podagrum:
Auriculas citharæ collecta ſorde dolentes,
Sincerum eſt niſi vas, quodcunque infundis aceſcit.

Senec. in Troade.

Miſerrimum eſt timere, cum ſperes nihil.
Leuius ſolet timere, qui proprius timet.

Laodamia Proteſilao apud Ouid. Epiſt.

Nos ſumus incertæ, vos anxius omnia cogit,
Quæ poſſunt fieri, facta putare timor,

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Idem 6. Faſtorum.

...lerat vires corpori ipſe timor.

Epiſt.14. Hypermneſtra Lino.

...ſubtrahit ipſe timor.

Octauo Æneid. Virg.

Fugit ilicet ocyor Euro,
...canq; petit, pedibus timor addidit alas.

Ouid.lib.3.Faſtor.

...& velox humili ſuper auſa feneſtra
...cit: audacem fecerat ipſe timor.
...que metu rapitur: tunica velata recincta
...rrit, vt auditis territa damma lupis.

Martial.l.11.Epig.in Teleſphorum.

...ſi me tonſor, cum ſtricta nouacula ſupra eſt,
...libertatem, diuitiaſq; roget?
...ttam: nec enim roget illo tempore tonſor,
...rrogat, res eſt imperioſa timor.

Stat.lib.3.Theb.

...euigilant animo ſceleriſq; patrati
...ſpiritum exercent curæ, tunc plurima verſat
...peſſimus in dubiis augur timor.

Ouid.l.3.de Pont.ad amicum innominatum.

...ne mitem animum vano infamare timore.
...ue quid in placidis ſaxa vereris aquis?

Senec.in Herc.fur.

...ine magno ſpes ſollicita
...ibus errant, trepidiq; metus.

Virg.lib.12.Æneid.

...membra nouus ſoluit formidine torpor,
...ctæque horrore comæ, & vox faucibus hæſit.

Idem 3.Æned.

...vero ancipiti mentem formidine preſſus
...ſtupui, ſteteruntq; comæ, & vox faucibus hæſit.

Ouid.l.6.Metam.fab.1.de Arachne.

...id mihi tunc animi miſeræ fuit, anne quod agna eſt,
...quæ lupos audit circum ſtabula alta frementes?
...lepori, qui vepre latens hoſtilia cernit
...canum, nullos audet dare corpore motus.
...upat obſeſſos ſudor mihi frigidus artus.
...ruleiq; cadunt toto de corpore guttæ.

Idem lib.1.Faſtorum.

...um ſater ancipiti mirandus imagine Ianus
...na repente oculis obtulit ora meis.
...timui, ſenſiq; metu riguiſſe capillos:
Et gelidum ſubito frigore pectus erat.

Lucan.lib.1.bell.Pharſal.

...riguere metu, gelidus pauor occupat artus,
Et tacitos muto voluunt in pectore queſtus.

Idem lib. 4.

Tum frigidus artus
...lligat atque animum ſubducto robore torpor

Plaut.in Amphitr.

Timeo: totus torpeo.
Nunc edepol nunc vbi terrarum ſim ſcio ſi quis roget,
...n miſer me commouere poſſum præ formidine.

Idem in Truculento.

Neq; viuus neq; mortuus ſum, neq; quid nunc faciam ſcio.
Neq; vt hinc abeā, neq; vt ad hunc adeā ſcio, timore torpeo,

Stat.lib.2.Thebaid.

...lue metus animo, dabitur mihi crede, merentum
Conſiliis tranquilla dies.

Idem 5.Theb.

Talia cernenti mihi, quantus in oſſibus horror,
Quiſue per ora color? qualis cum cerua cruentis
Circumuenta lupis, nullum cui pectore molli
Robur, & in volucri tenuis fiducia curſu
Præcipitat, ſuſpenſa fugam iam iamq; teneri
Credit, & illuſos audit concurrere morſus.

¶ Sententiae Philosophicae.

...ἐτέρους δέδοικε, δοῦλος ὢν λέληθεν ἑαυτόν.
...quis alios metuit, ſeruus eſt, licet neſciat. *Antiſthenes Phi-*

...ſane mala plus terrere ſolent eos, qui ipſa futura expe-...am vbi iam acciderint moleſtare. Metus enim tam impro-...t multi rem, quam metuant, ipſimet anticipent. Vt qui ...mpeſtate periclitamur, non expectata ſubmerſione nauis, ...ſibi prius inferunt. *Diogen. Cynicus.*

...ρήτωρ ἔφησε, τὴν ἀγωνίαν τοῦ λέγειν πέδην εἶναι.
...ides orator timorem eſſe vinculum orationis aiebat.

...us timidis hominum eſt loco feſti: Ægrotantes enim ad ...n prodire non coguntur. *Antiphon.*

...ſideramur, an vt homines timidi iuſti ſint fieri poſſit: nam ...o ipſis contrario ſunt, hoc eſt, audaces iniuſtos eſſe de-...mus, eo quod plurima per vim faciant. Eſt autem timi-...corruptio legitimi iudicii de rebus metuendis, aut non me-tuendis, aut ignorantia terribilium, non terribilium & neutrorum. Quomodo igitur, qui corruptis & illegitimis opinionibus in vita detinentur, iuſti eſſe poſſent? Non enim quaſuis res recte æſtimabunt, non permittente ipſos animi timore quamlibet quæſtionem aggredi. *Hierocles in lib. de iuſtitia.*

Fingamus, exempli cauſa, belligeranti & in acie ſtanti hinc fortitudinem, illinc timiditatem aſſiſtere: quantum putas diuerſas orationes habebunt? Nonne fortitudo quidem permanere iubebit, & ordinem ſuum conſeruare? ſed ingruunt tela: ſuſtinendum eſt. Aut vulnerabor: tolerato, ſed moriar, morere potius, quam relinquas aciem. Hæc oratio dura videtur, & immitis. Contra vero timiditatis humana, per Iouem, atque mollis. Nimium enim recedere iubet trepidantem: ſed ſcutum ægre fero, abiicias. Moleſtat me thorax, ergo reſolue. Cui non hæc verba benigniora viderentur, quam illius? Viden' vt hic magnum ſit vtrinque diſcrimen? ſed quis neſcit huiuſmodi quidem munus pernicioſum ſuſcipientibus eſſe, contrarium vero ſalutare. *Demetr.*

Qui vero minus exhorreſcit, eum timidum ac meticuloſum dicimus: qui nec in eo ſolum peccat, quod etiam non metuenda pauet, ſed quod ea, quæ timenda [illegible] nequaquam, vt oporteat, timeat. Itaq; trepidat, horreſcit, pallet, [illegible] animus, metu membra quatiuntur: quæ res efficit, vt quam hic à metu vincitur, tam illic à fiducia deſeratur: nec ſolum viribus defectus, verum etiam ſpe deſtitutus. Siquidem cuncta nimium formidantem, neceſſe eſt ſpe quoque deſtitui. Habet metus animi fractionem, & quaſi fugam: itaque meticuloſos non res ſolum atque pericula, verum rumores ipſi etiam incerti, & vani, & [illegible] (vt dicitur) vmbra perſæpe terret. *Pontanus in libello de fortitudine bellica & heroica.*

Qui inſidias timet, in nullas incidet, nec cito perit ruina, qui ruinam timet. Semper enim metuendo ſapiens vitat malum.

Nam inimicum, quamuis humilem, docti eſt metuere, iuxta illud.

Parua necat morſu ſpatioſum vipera taurum.
A cane non magno ſæpe tenetur aper.
Cauſa puſilla nocet, ſapiens nocentia vitat.

Timidus quidem arma contra ſeipſum habet, ſtultus autem pecunias. *idem de ſent. orator.*

Quemadmodum timidi, & qui nauſeæ nauigando obnoxii ſunt, æſtimantes ſe meliuſcule habituros, ſi ex acatio in gaulum rurſumque ſi in triremem commigrarint: nihil tamem proficiunt, bilemque timiditatemque ſecum circumferentes: ita aliud vitæ genus non eximit animo ea, quibus grauatur, & perturbatur, hoc eſt, rerum inſcitiam, & rationis imperfectionem, ac id vitium, quod non poteſt, neque callet recte præſentibus vti. Hæc ſunt, quæ diuites grauant, aut pauperes. *Plut. de animi tranquillitate.*

Beneuolentiæ vis eſt maxima, metus imbecillis. *Cic.2.Offic.*

Nulla vis imperii tanta eſt, quæ mente metu poſſit eſſe diuturno. 1. *Offic.*

Timor non diuturni magiſter eſt officii. *Philip.2.*

Malus eſt cuſtos diuturnitatis metus, contraque, beneuolentia fidelis eſt ad perpetuitatem: id igitur amplectamur, vt metus abſit, charitas retineatur, 2. *Offic.*

Nos & venturo torquemur, & præterito, multa bona noſtra nobis nocent, timoris tormentum membra reducit, prouidentia anticipat, nemo tantum præſentibus miſer eſt. *Sen.13 epiſt.*

Plura ſunt, quæ nos terrent, quæ premunt: & ſæpius opinione amplius laboramus, quam re. Cito accedimus opinioni, & ſic vertimus terga, quemadmodum aliquos puluis motus fuga pecorum exuit caſtris, aut quos aliqua fabula ſine authore conterruit: neſcio quomodo vana perturbant. Vera enim modum ſuum hbbent, verisimile eſt, aliquid futurum mal, non ſtatim verum eſt quam multa inexpectata venerunt: quam multa expectata nunquam comparuerunt. *ibid.*

Quid prodeſi mala accerſere, & præſens tempus futuri metu perdere? Stultum eſt, quaſi ante futurus miſer, eſſe iam miſerum. Quicquid vereris ne eueniat, euentu vtiq; propone, & quodcunque eſt illud malum, totum ipſe metire, actorem tuum taxa. Intelliges aut non magnum, aut non longum eſſe, quod metuis. *Epiſt. 24.*

Stultitia eſt timore mortis mori. Venit qui occidat, expecta quod occupet. Cur ſuſcipis alienæ crudelitatis procurationem? Vtrum inuides carnifici tuo, an parcis. *Epiſt 71.*

Quemadmodum aues inanis fundæ ſonus territat? Ita nos non ad actum tantum excitamur, ſed ad ſtrepitum, inter ſuſpecta male viuitur. Infirmus animus, antequam malis opprimatur, queritur, præſumit illa, & ante tempus cadit. Quid autem dementius, quam augi futuris, nec ſe tormento reſeruare, ſed accerſere ſibi miſerias. *Epiſt.75.*

Nemo tam timidus, vt malit ſemper pendere, quam ſemel cadere. *Epiſt.22.*

Quod nimis volunt miſeri, hoc facile credunt. Imo quod metuunt nimis, nunquam amoueri nec tolli putant. *In epiſt.*

Quemadmodum pernicioſior eſt hoſtis fugientibus, ſic omne fortuitum incommodum magis inſtar timenti & auerſo. *Epiſtola. 79.*

Qui inſidias timet, in nullas incidet : nec cito perit ruina, qui ruinam timet. Semper enim metuendo ſapiens vitat malum. Nam inimicum, quamuis humilem, docta eſt munere, iuxta illud :

Parua necat morſu ſpatioſum vipera taurum.
A cane non magno ſæpe tenetur aper.
Cauſa puſilla nocet, ſapiens nocentia vitat.

Idem de ſent. orator.

Multos in ſumma pericula miſit venturi timor ipſe mali, fortiſſimus ille eſt, qui promptus metuenda patitur. *ibid.*

Quæ dementia eſt fugere, cum retroire non poſſis ? Quotidie damnatur, qui ſemper timet. Res vera eſt, quod qui à multis timetur, multos timet. Peius eſt regibus, quam ſæuientibus reuera: quia iſti ſingulos, illi vniuerſos timent. *in Prou.*

Stultum eſt timere, quod vitari non poteſt. Tutiſſima eſt res, nil timere præter Deum. Timidum non facit animum, niſi reprehenſibilis vitæ conſcientia mala. *ibid.*

Fieri poteſt, vt eandem quis & nimium & parum metuat : etiam vt quæ non ſunt pertimeſcenda, atque alia timeat. Hinc peccata naſcuntur : aliud quod timeatur, quod timendum non eſt: aliud quod non metuatur aliquid, tum cum metui debet : & ſi qua ſunt, generis eiuſdem. *Lib.3.Eth.c.7.*

Impoſſibile eſt timere ſimul atque iraſci. *Lib. 2. Rhet. ad Theodect.cap.*3.

Timemus ea omnia, quæ moleſtiam terroremque adferunt: quæ eadem, vt ſemel dicam, mala ſunt. Itaque metum definiunt, mali expectationem *Lib.3 Eth.c.6.*

Ea metuimus omnia, quæ mala ſunt, vt dedecus, vt paupertatem. & amicorum penuriam, morbum, mortem : ſed tamen non in his omnibus fortis cernitur. *Lib.3.Eth.c.6.*

Timores ad menſuram adducti, moderatique, virtuti ſunt augmento. *Lib.1, magn.mor.c.5.*

Timor ſeu metus eſt dolor quidam, & trepidatio animi ex cogitatione profecta futuri mali: quod aut perniciem, aut moleſtiam videatur adaugere. *Lib.2.Rhet.c.5.*

Iis, qui in metu ſunt, partes extremæ refrigerari ſolent : calor autem, qui pedetentim fugit, & contrahitur, facit motum, ita in anguſtum locum compulſus, vt interdum animantes metu, affectioneque, quæ morbum parit, enecentur. *Lib de Reſpiratione, c.8.*

Nec vero eadem ſunt formidoloſa omnibus, eſtq; aliquid, quod præſtare homo poſſit, quod omnes profecto, qui ſani ſunt mente, pertimeſcent. *Lib.3.Eth.c.7.*

Fortitudinis contrarium timor eſt. *Lib. 1. Rhetor. ad Theodect. capito* 9.

Qui natus eſt eiuſmodi, vt metuat omnia, etiamſi mus ſtrepitum edat, beluarum ſimili quadam ignauia timidus eſt habendus & qui muſcipulam vi morbi timeat. *Lib.7.Eth.c.5.*

Timor frigiditas quædam eſt. *Lib.2.Rhet.ad Theodect.c.13.*

Si timor eſt cum expectatione corruptiuæ paſſionis, manifeſtum eſt neminem timere, quum arbitretur nihil ſe paſſum : nec ea quæ non putat pati, nec eos, à quibus non putat : nec tunc, quando non putat. Quare neceſſarium eſt eos timere, qui ſe aliquid paſſuros arbitrantur, & ab iis, & ad hæc & tunc. *ibid.*

Nunc cuncta timemus mala ſed quæcunque vel magnos dolores, vel corruptiones adducunt. *ibid.*

Timidi ac ignaui ad deſperationem formidine properant. *Tacit. hiſt.lib.2.*

Anxiis ſuſpenſiſq; frequenter vanæ ac inanes remotiſſimarum rerum imagines deceptis ſenſibus offeruntur, *P. Iouis, hiſt.l.3.*

Nimia in republica timiditas viri ad omnem ſtrepitum expaueſcentis, nihil audientis, peſſimiſq; ſeſe ſubmittentis, grauiſſimas meretur reprehenſiones. *Plut.in compar. Niciæ & Craſſi.*

Principum timiditas, maxima eſt cauſa cædium : fiducia ſui placidos eos & manſuetos, & à ſuſpicionibus vacuos reddit. Ita ferarum quoque eæ quæ à cicuratione ſunt alieniſſimæ, timidæ ſunt & omni ſtrepitu terrentur : generoſæ autem non aſpernantur huiuſmodi blandam tractationem, qui propter fiduciam ſui facilius aliis ſe cõmittunt. *idem, in Artaxerxe.*

Hæſitabunda & formidoloſa peritia egregium aliquid audere haud quaquam conſueuit. *Procop.de bello Goth.2.lib.*

Pro patriæ ſalute timidum eſſe, indecorum non eſt, propter hominum de ſe opinionem, calumnias, aut reprehenſiones perterrefieri, id iam non viro qui aliis imperet conuenire videtur, ſed qui eorum ſeruus eſſe velit, quibus male ſentientibus eum imperare decet. *Plut.in Fabio Max.*

Canis timidus vehementius latrat quam mordet. *Curt.l.7.*

Non ſine cauſa dicitur, matrem timidi flere non ſolere. *Æmil. Probus in Thraſybulo.*

Non minus ad temeraria conſilia timidus ex deſperatione, quam temerarius ſua temeritate conuertitur. *Fr.Guicciard.hiſt.l.1.*

Sine animi præſentia ars contra periculum nihil prodeſt. Timor enim memoriam excutit, & ars amittitur animo languefacto. *Thucyd.lib.1.*

Externus timor, maximum corcordiæ vinculum. *Liuius, Decad.1.lib.2.*

Ad id quod ne timeatur fortuna facit, minime tuti ſunt homines : quia quod neglexeris, incautum habes atq; apert... *Decad.3.lib.5.*

Nobis prius decedat timor quam aliis vltro infer... *cad.3.lib.8:*

Semper in prælio iis maximum eſt periculum, qu... ment, audacia pro muro habetur. *Salluſt.de coniurat...*

Quodcunque auditur ſubſidio, id corrumpitur ti... tium. *Cæſ.lib.de bello ciuil.*

Plerunque in ſummo periculo Timor miſericordi... pit. *Idem.lib.7.*

Hæc natura eſt magnis timoribus, vt quod euen... dant. *Tacit. Annal.l.15.*

In periculis Reip. qui ſingulatim pertimeſcunt, in... quam in virtute opprimentur. *Iul.Capit.in Max.&...*

Timor mentem agens attonitam non ſinit v... *Procop de bell.Perſ.l.2.*

Miſericordiam haudquaquam recipit timor. ... *Goth lib.3.*

Montium vertices hoſtium ſpeciem præbent, anim... re oppreſſo. *G.Pachym.hiſt.l.3.*

In turba promiſcua non deſunt, qui etiam nulla ... ueſcant. *G.Pachym.hiſt.lib.4.*

Sæpe vanos timores, non minus quam nimiam ... nocere, eſt cogitandum. *Fr.Guicciardin.hiſt.lib.7.*

Dei metus longe timorem abigit à viris potent... rum potientibus incuſſum. *Conſt.Magn.Ann p.14.*

Timere homines, Dei vero metum abiicere, ... ſit metuendum ignorat. Sed diuinas leges timere ... ritas, quicunq; terror obiiciatur. *G.Pachym.hiſt.l...*

Sæpe accidit, vt conſilia, timore ſuſcepta, pericul... timet videantur. *Guicciard.hiſt.l.1.*

Accidit plerunque, vt homines ea conſilia, quæ ... ſummoque animi vigore ante diſcrimen inierint, ea de... ſenti periculo, quum facto maxime opus eſt, timidiſſ... dent. *P.Iou hiſt.lib.3.*

¶ SIMILITVDINES.

Syracidæ, Connexio lignea ligata in ædificium, ... non diſſoluetur : Sic confirmatum in cogitatione con... tempore timore non timebit. *Eccl.c.22.*

Suſtentacula in alto poſita contra ventum non p... Sicut cor timidum in cogitatione fatui contra ... non ſuſtinebit. *Eccl.c.22.*

Chryſoſtomi, Sicut qui Dei iudicii obliuiſcitur, ... abiecto in præcipitium defertur (inquinatæ autem ... omni tempore, & cauſam affert, auferuntur iudicia ... Idem quem continuus hic percellit timor, modeſte ... ingreditur. Recordare nouiſſima tua, inquit, & in ... peccabis. *Hom.38.in Ioan.*

Quemadmodum quæ manu tenemus, digitis ſtring... tu interdum excidunt omnia, diſſolutis neruis noſtr... vigore remiſſo. Ita profecto contingit publice dict... multis laboribus confectam ſtructiſſimamq; habent ... in doctorum virorum corona obliti rerum, penitus ... *Hom.4, Cum presbyter eſſet deſignatus.*

Themiſtoclis, Vt piſces qui gladioli vocantur, habe... ma, ſed his non vtuntur : His ſimiles ſunt ii, qui inſt... & bene armatam aciem, ſed timidi hoſtem non ag... *Plut.in Græcor.Imper.apoph.*

Senec. Semper futurum aliquid, quod te offendat ... bernator nunquam ita totos ſinus explicuit ſecurus, ... te ad contrahendum armamenta diſponere. *Lib.2.de ...*

Auguſtini, Non poteſt melius explicari, quid inter ... timores, caſtum, & eum, quem foras mittit charitas, ... mar itatas : quarum vnam ita conſtituas volentem f... um, delectari nequitia, ſed tamen ne, damnetur à viro ... roſa eſt viri præſentia. Tales ſunt, qui timent ne ve... ne damnentur : Fac alteram amare virum debere ill... x u s, & nulla ſe adulterii immunditia maculari, opt... viri. Vtraque timet. Vox vna, diuerſus animus, illa ... illa timet, ne diſcedat. O anima : quæ ſic times Deum ... quomodo mulier virum quam delectat nequitia : ... diſplicet mulier illa, diſplice & tu tibi. Si forte habes ... quid vis, vt ſic timeat te vxor tua ne damnetur abs te, ... illam nequitia : ſed pondere timoris tui reprimatur, ... ne iniquitatis ? Caſtam eam vis, vt te diligat, non vt ... hibere talem Deo, qualem vis habere vxorem. Timet ... viri offendat : latet eum, peccat : ſed tu non potens D... Vultus eius ſuper facientes mala. Tu ergo non times ... quem fallere non potes ? Caſtus timor ait: Quandoq; ... cauet, obſeruat ſe à peccato, ne deſeratur, non vt puniat... *Ioan.tract.9.*

Ciceronis, Vt qui mortem in malis ponit, non poteſt ... timere : Sic nemo vlla in te poteſt id, quod malum ... curare, idque timere. *Lib.3.de finib.*

Laurentii Iuſtiniani patriarchæ, quemadmodum p...

…bus: Sic omne fortuitum incommodum magis
…s. In lib. de ligno vitæ, c.3.
…ilus terribilis eſt in fugaces, fugax contra inſe-
…dem, ſi concedas, ac metuas, tum ferociunt: ſi
…ſtas & obſiſtas, ſtatim concedunt. *Lib.8.c.25.*
…qua pauidiſſimum animal, ſubinde colorem mu-
…non pollent, ad varias artes confugiant neceſſe
… *Lib.8.c.8.*
…fixos habet corpori clauos, ad nullum opus eſt
…ibus totus occupetur: Sic qui metu Domini co-
…ad ea, quæ non decet, non manus actionibus ve-
…nihil deniq; vel minimum vel maximum contra
…, quaſi dolore quodam propter minatum Dei
… *Apud Max ſerm.24.*
…Timor Dei ſic vulnerat, quomodo medici ferra-
…mentum tollit, & videtur quaſi vulnus agere. Ecce pu-
…erat in corpore, minus erat vulnus, ſed periculoſum.
…ſecturum medici: minus dolebat illud vulnus, quam
…curatur, quam ſi non curaretur. Sed ideo plus do-
…medicina, vt nunquam doleat, ſuccedente ſalute:
…ſecturum timor, & inducta charitate, ſuccedat cica-
…medici. Talis eſt medicus, vt nec cicatrices appare-
…dextræ ipſius. Nam ſi ſine timore es, non poteris
…longo eſt, vt primo timor intret, per quem veniat
… *in Epiſt. Ioan. tract.9.*
… *Clementiani*, Sicut in cœlis Angeli, qui ſpiri-
…toni ſunt, docente Paulo, voluntati diuinæ, vtpote
…modant: Ita eandem maieſtatem venerentur in
…Et quemadmodum concordia illi, inculpabili cha-
…in laude Dei videntur iugiter inhærere: Ita nos in
…amore iubemur ſine labe viuere. *in expoſitione orat.*

ADAGIA.

…bram metuere. τὴν αὐτοῦ σκιὰν φοβεῖσθαι, *Plato.*
… *pueriliter trepidant, vbi nihil omnino ſit periculi*
…dicunt. Er förcht ſeinen Schatten. Item, Er förcht
…an der Wandt.
…proſpiciente. δειλότερος εἶ τοῦ παρακύπτοντος, *Suidas.*
…Piſandro. δειλότερος Πεισάνδρου. *Zenodot.*
… *& hoc in immedice formidoloſos.*
…ἔπειθ δειλότερος.
… *pauido dicebatur.*
…tus. δειλὸς ὁ Πλοῦτος.
… *vulgo iactatam inducit opulentia timiditatem,*

…ὅπλα λέγουσι πάντες,
…ἐστιν ὁ πλοῦτος.
… *omnes dictitant,*
… *quiddam eſſe diuitias.* Iuuenal.
… *portes argenti vaſcula puri,*
… *ingreſſus gladium contumq; timebis,*
… *ad lunam trepidabis arundinis vmbram.*
… *vacuus coram latrone viator.*
… *In omni negotio formidoloſior eſt diues quam pauper.*
…nquam ſtatuerunt trophæū. ἀλλ᾽ οἱ γὰρ ἀθυμοῦντες ἄν-
…τροπαῖον ἔστησαν. *Euripides.*
… *trophæum nobile haud vnquam viri ſtatuere pauidi.*
… *in eos, qui per animi ſocordiam inertiamque nihil*
… *nihil arduum audent aggredi: aut qui periculi metu à*
… *negotiis, quum inſignis gloria non niſi magnis pe-*
… *ratur.* Ein verzagter bekompt nit baldt den Fahnen.
…verzagter buhlet kein ſchön Weib,
…ſtitam. Ῥίψασπις.
… *ſua diffiſus, abiicit animum ac deſinit contra conari.*
…ſus metuit præteruolitantes.
… *de Repub.* ἀλλὰ δεδιότα μὲν τὰς παραπετομένας μυίας.
… *inquiens, etiam præteruolantes metuat, quamuis*
… *Idem ſimilem quandam commemorat, in Moralium*
… *qui vſq; adeo ſunt timidi, ut etiam ſi ſorex obſtre-*
… *expaueſcant.*
…timidior. Ῥηγίνων δειλότερος.
… *apud Zenodorum, Sophronis, qui de menſibus ſcripſit,*
… *Dionyſii tyranni taxauit Rheginenſes, vt ignauos*
… *animique pauidi.*
…trepidas.
… *conſternaris, priuſquam appareat periculum.*
…vertitur color. τοῦ κακοῦ τρέπεται χρώς. *Plut.*
… *accidit in metu, vt vultus exalbeſcat, maxime timidis,*
… *ſanguine ad vitalia refugiente.*
…morſu Deum inuocat. ἐν ψύλλης δήξει Θεὸν ἐπικα-

… *dictum, qui quantumlibet leui de re grauiter perturban-*
… *de vt in maxima.*
…Imperator, & mulier miles. γυνὴ στρατηγεῖ, καὶ γυνὴ στρα-

Quoties totum negotium ignauis commiſſum eſt. Natura non de-
dit, imperare, fœminis.

Ceruinus vir. ἐλάφειος ἀνήρ.

Olim dicebatur formidoloſus & fuga fidens magis, quam viribus.
Germani à lepore metaphoram ſumentes, dicunt: Er hat ein Ha-
ſen Hertz. Item, Der Haaß ſtecket jhme im Buſen.

Gallus inſilit. ἀλεκτρυὼν ἐπιπηδᾷ.

Vbi quis victus redintegrat certamen. A gallorum certaminibus
ſumptum.

Vir fugiens & denuo pugnabit. ἀνὴρ ὁ φεύγων, καὶ πάλιν μαχή-
σεται.

Senarius prouerbialis. quo monemur, non protinus abiicere ani-
mum ſi quid parum feliciter ſucceſſerit.

Leonis veſtigia quæris. τοῦ λέοντος ἴχνη ζητεῖς.

Dicterium in eum, qui verbis ferox eſſet, re timidus. Groß ge-
ſchrey vnd wenig wolle/ſagt jener Narr/da er ein Saw beſchor.

Initio confidens, in facto timidus. θρασὺς πρὸ ἔργου, ἐν πολλῷ κα-
κός. *Euſtathius.*

Audax ante negotium, verumq; ignauus.

Lingua bellare. γλώττῃ πολεμίζειν. *Euſtat.*

Dicuntur, qui magnifice conuiciantur, ac minantur hoſti, ſed cum
tutum eſt. Das Schwert im Maul haben. *De fœminis autem pe-*
culiariter. Wann die Weiber mit dem Maulſchwerdt kriegen/
ſoll man ſie nur auff die Scheiden ſchlagen.

Quum adſit vrſus, veſtigia quæris. ἄρκτου παρούσης τὰ ἴχνη ζη-
τεῖς.

De iis dicitur, qui timiditate præſens negotium declinant, atque
ad alias nugas diuertuntur.

Quum adſit via ſemitam quæris. ὁδοῦ παρούσης τὴν ἀτραπὸν ζη-
τεῖς.

Conuenit in tergiuerſatores, qui quo præſens negotium ſubterfu-
giant diuerticula captant.

In formidoloſum.

In hominem vehementer pauidum, animoq; conſternatum, qua-
drabunt hi verſus Homeri:

Οὐ δέ μοι ἦτορ
Ἔμπεδον, ἀλλ᾽ ἀλαλύκτημαι, κραδίη δέ μοι ἔξω
Στηθέων ἐκθρῴσκει, τρομέει δ᾽ ὑπὸ φαίδιμα γυῖα.
Nec mihi mens conſtat, ſed mota vacillat, vt extra
Pectus, cor ſalit & trepidant quoq; corporis artus.

In fugitiuum,

Vbi quis impotenti animi cupiditate ad rem quampiam inſtiga-
tur, præcipue parum honeſtam: vel potius. ſi quis turpiter fugiat:
In hunc quadrabit, ſi dexteris, τοῦτον ἡ Κυναμυῖα ἄγει. *Cynamya eſt*
muſca canina.

Ne my quidem audet facere. οὐδὲ μύζειν τολμᾷ.

Qui metu non auderent hiſcere, ii quondam negabantur my fa-
cere audere. Eſt enim ea litera maxime omnium muta, præſertim in
fine os contrahens. Er darff nicht ein Gücklein außlaſſen.

Γρύζειν.

Prouerbio dicunt hiſcere, ſeu mutire. Sunt qui putant γρύζειν eſſe
vocem ſuillam edere.

Corinthiis non indignatur Ilium. Κορινθίοις δ᾽ οὐ μέμφεται τὸ Ἴλιον.

Incuſat haud quaquam Ilium Corinthios. Hoc carmine exprobra-
mus ignauiam alicui, qui ita ſe geſſerit, vt hoſtes nihil habeant, quod
illi magnopere indignemur.

Λευκηπατίας.

Olim appellabatur formidoloſus. Compoſita vox ἀπὸ τοῦ λευκοῦ καὶ
ἧπαρ, *quod plerunq; quibus vitiatum eſt hepar, palleant, qui color*
eſt formidoloſis ac timidis.

In pedes retrocedit. ἐπὶ πόδα ἀναχωρεῖ.

De eo, qui metu dat locum potentiori, & reuocat ſe in tutum.

Myſorum præda. Μυσῶν λεία. *Ariſt.*

In eos olim dicebatur qui impune a quibuslibet læduntur ac di-
ripiuntur.

Animus in pedes decidit.

Qui vehementer conſternantur atq; expaueſcunt, iis animus in
pedes decidere dicitur.

Τάρβησαν, πᾶσιν δὲ παραὶ ποσὶ κάππεσε θυμός.

Pauor ingruit ingens.

Omnibus, inque pedes animus mox decidit imos. Das Hertz iſt
jhm in die Hoſen gefallen.

Trepidat in morem galli cuiuſpiam. πτήσσει ὡς ἀλέκτωρ. *Ari-*
ſtoph.

Id eſt trepidat tanquam gallus gallinaceus. In male affectum
atque commotum.

Quem mater amictum dedit obſeruare. φυλάττειν τὴν περιβολήν,
ἣν ἡ τιτθὴ περιέθηκε.

Pro eo quod eſt, pueriliter ex alieno præſcripto viuere.

Nulla candidorum virorum vtilitas. οὐδὲ λευκῶν ἀνδρῶν ὄφελος ἢ
σκυτομεῖν.

In molles & effæminatos dictum, ac veluti voluptatibus natos.

Teuthidum more. καθάπερ αἱ Τευθίδες. *Plut.*

Quidam Teuthidas putant eſſe: quas nos vocamus Sepias, Sepia
autem de genere mollium eſt piſcium. Vide Plin.l.9.c.51.

Scrupulum iniicere. *Terent.*

Solicitudinem inijcere animo cuiuſpiam. Et ſcrupulum eximere eſt ſolicitudinem tollere

Non incedis per ignem. οὐκ ἐπὶ πυρὸς βέβηκας.

Quo ſignificabant aliquem plus ſatis feſtinare. Qui verſatur in re periculoſa, dicitur & ipſe per ignem incedere.

Domi leones, in acie vulpes. οἴκοι μὲν λέοντες, ἐν μάχῃ δ' ἀλώπεκες.

De iis dicitur, qui in ſuos ſaui, non itidem audent aduerſus munitos.

¶ Exempla Biblica.

Timiditatis *exempla*: Iſraelitæ, 1, *Sam*.13.6. Samuel, 16.2. Saul, 17. 11. Iſraelitæ, *v*.24. Roboam, 2. *Par*.2.13.7. Achaz, *Eſa*.7.2. Nicodemus, *Ioan*. 3. 2. parentes cœci nati, 9.22. multi principes, 12.42. Ananias, *Act*.9.13. timiditatis pœna, *Apoc*.21.8. timiditatis [illegible]itus, 2 *Tim*.1.6. Timoris *exempla*; Iacob, *Gen*.32. 7. fratres Ioſe[illegible] 43. 18. Iſraelitæ, *Exod*.14.10. & 19.16 *Deut*.3 5.1. *Sam*.7.7. Saul, 17.11. & 28.5. Elias, 1. *Reg*. 19.3. miniſter Eliſæi prophetæ, 2 *Reg*. 9. *v*.15 [illegible]. Achaz, *Eſa*.7.2. diſcipuli, *Matth*.8.25. & 17.6. *Marc*.6.49. *Luc*. [illegible].25. Porcorum cuſtodes, *Marc*.5.15 Petrus, 9.6 Maria Magdalena & Maria Iacobi, & Salome, 16 *v*.5.8 Zacharias, *Luc*.2.12 vicini Zachariæ, v.65 Paſtores, 2 *v*. 9 Capharnaitæ, 4. 36 Scribæ & Phariſæi, 5. 26 Viri Naim, 7. 16 Petrus & alii, 9.34 mulieres, 24.5 Pilatus, *Ioan*.19 8 timor præpoſterus, *Matth*. 10.28 *Luc*.12. 5 Timoris, quo mali bonos timent, *exempla*: Abimelech timet Abrahamum, *Gen*.21. v.22.23 Ægyptij Iſraelitas, *Exod*.14 *v*.24.25. Saul Dauidem, 1. *Sam*, 18 *v*. 28 29 Tertius quinquagenarius princeps, Eliam, 2 *Reg*. 4 *v*. 13 14 Gentes Iſraelitas, *Nehem*. 6 *v*.15 16 Iudam Maccabæum, 1 *Macch*.3 25 Principes Demetrij Ionathan, 12 v. 27 28 Lyſias Iudæos, 2 *Macch*.11 v. 12 13 Herodes Ioannem Baptiſtam, *Marc*.6 v.19 20 cuſtos carceris Paulum & Silam, *Act*. 16 *v*. 27 28 20 Timoris Dei, *exempla*: Abraham, *Gen*. 22 12 Ioſeph. 39 *v*. 8 9 obſtetrices Hebræorum, *Exod*.1.17 Ægyptij, 9 20 Hebræi, 14 31 Iſraelitæ, 1 *Sam*.12 18 Dauid, 42 v.5 6 1 *Paral*.13 12 *Pſal*.5 8 Babylonij Cuthæi, 2 *Reg*.17 41 Iob, *Iob*.1.8 & 2 3 Iudith, 8 *v*. 8 9 Eleazar, 2 *Macch*. 6 30 Simeon, *Luc*.2 25 Fideles, *Act* 8.2 Eccleſia Chriſti, 9 31 Cornelius Centurio, 10 v.2 22 miles Centurionis, v.7.

¶ Profana Exempla.

Aiunt *Piſandrum* fuiſſe quempiam prodigioſa timiditate: adeo vt anxius eſſet, ne ſuam ipſius animam alicubi videret, quæ ſe viuum reliquiſſet, inde ortum adagium: Timidior Piſandro. *Eraſ. in adag.*

Sophronus, qui de menſibus ſcripſit, filius, in gratiam Dionyſii tyranni taxauit Rheginenſes: vt ignauos in rebus bellicis, animique pauidi: quemadmodum teſtantur Græcorum adagiorum collectanea. Hinc prouerbium, Rheginis timidior. *Eraſ. in adag.*

Nerua annum agens circiter ſextum & ſexageſimum, Romanus princeps factus eſt. Cum iam vndique arcus & ſtatuæ diruerentur, aureiſque ac argenteis conflatis, quas Domitianus locari fecerat, grandis colligeretur pecunia: oborto timore, quaſi viueret Domitianus, & adforet? ita trepidare cœpit, vt colore mutato, ac voce amiſſa, vix conſiſteret: à Parthenio autem confirmatus, recepta fiducia ad ſolenne delinimentum conuerſus eſt. *teſte Aur. Sexto.*

Achillis Chironis ferulæ ſubditus, eiuſdem iram timuit: de eo ſic *Ouid*. 1. *Faſtor*.

Phyllirides puerum citharæ præfecit Achillem:
Atque animos molli contudit arte feros.
Qui toties ſocios toties perterruit hoſtes,
Creditur annoſum pertimuiſſe ſenem.
Quas Hector ſenſurus erat, poſcente magiſtro,
Verberibus iuſſas præbuit ille manus.

Celtæ Adriæ vicini ad Alexandrum Magnum miſſis legatis amicitiam illius expetiuere: eos ille conuiuio exceptos rogauit: quidnam omnium maxime pertimeſcerent? reſponſuros exiſtimans: Alexandri potentiam. Cui illi: hoc vnum, ne cœlum ruat. *Strab. lib*. 7.

Antemon tam timidus fertur, vt domi plurimum vixerit, duobus ſeruis ſupra caput æreum ſcutum tenentibus, ne quid ſuperne caderet, lectica non niſi adoperta vtebatur.

Heliogabalus tumultu militari exterritus, non obtulit ſe irato militi, ſed cum matre fœtidam cloacam petiit, vbi multis vulneribus confoſſus, turpem vitam turpiſſima morte finiuit.

¶ Hieroglyphica.

Io. Pierius Valerianus cuculum timidi hominis hieroglyphicum eſſe affirmat, quædam ex Horatio & Plutarcho in eum ſenſum proferens, aliaque lepide dicta, *lib*.25.*c*.28.

¶ Emblema.

A minimis quoque timendum.
Emblema CLXVIII. Andr. Alciat.

Bella gerit ſcarabæus, & hoſtem prouocat vltro.
Robore & inferior, conſilio ſuperat.
Nam plumis aquilæ clam ſe neq; cognitus abdit,
Hoſtilem vt nidum ſumma per aſtra petat.
Ouaq; confodiens, prohibet ſpem creſcere prolis:
Hocque modo illatum dedecus vltus abit.

Vide ſupra, Metus.

Titulus.

¶ DEFINITIO ET ETYMOLO[GIA]

Titulus Græce ἐπιγραφὴ, ῆς. ἡ. vel [illegible]
Chethab, Kethobeth, & Mikettab, Scriptio, [illegible]
ſa, vel ſculpta, vel etiam in carnem viuam [illegible]
ſa: à verbo *Cathab*, Scripſit, conſcripſit inſcripſit [illegible]
ras. Eſt autem titulus proprie index cuiuſcunque [illegible]
nim & picturus titulum dicimus literas, quæ vel [illegible]
cuias ſtatua, ſiue imago eſt, nomen demonſtrat, [illegible]
factum eſt, declarat. Dicitur autem titulus à tuendo [illegible]
quod tuetur factum authoris.

¶ Sententiae Philosophic[ae]

De vanis titulis ſtudiorum. Dial. [illegible]
Franciſci Petrarchæ.

Gavd.

Titulis multis ac variis exornor. R. Fœm[illegible]
vanitas, ſed inanis fructuum. G. Titulis multis [illegible]
ris grauis ſarcina, ſin falſis fœda & pudenda, [illegible]
quibus aut labor inſit, aut dedecus? Virtus vno [illegible]
titulo contenta, ipſa ſibi eſt titulus. G. Theolog[illegible]
adeptus. R. Erant olim huius ſcientiæ profeſſores [illegible]
indignans dico) ſacrum nomen prophani & [illegible]
ci dehoneſtant: quod niſi ſic eſſet, non hæc tant[illegible]
laſſet ſeges inutilium magiſtrorum. G. Philoſoph[illegible]
rui. R. Philoſophia non ſapientiam, ſed amorem [illegible]
cetur. Quiſquis hanc igitur vult, amando con[illegible]
vt quidam putant, operoſus aut difficilis hic [illegible]
verus amor ſit, & vera, quam ames, ſapientia, [illegible]
eris. Veram ſane ſapientiam non niſi purgata [illegible]
intelligere poſſunt, vel amare. Ad id ergo res red[illegible]
ptum: Pietas ſapientia. Philoſophi autem veſtri [illegible]
contemptores aut ignari, vt de Theologis nunc [illegible]
boſam nudamque Dialecticam ſunt redacti. [illegible]
autem de natura temerarie fabulantes, illi o[illegible]
maieſtatem ventoſis ſophiſmatibus circum[illegible]
nanti redentique Deo ſuæ inſolentis inſcitiæ [illegible]
vero de naturæ arcanis ita diſputant, quaſi è cœlo [illegible]
ſilio Dei omnipotentis interfuerint, obliti, [illegible]
Senſum Domini quis nouit? Aut quis conſiliarius [illegible]
que noſtrum audientes Ambroſium, qui ſæpe [illegible]
dis argumentis: eo autem libro, in quo fratris [illegible]
ciſe ad modum breuiterque, Philoſophi, inquit, [illegible]
tes, quid loquantur, ignorant. G. Artes profi[illegible]
Facillimum id quidem, multas noſſe difficilius, [illegible]
tiorque confeſſio, quam profeſſio eſt. Illa enim [illegible]
nitentiæ, hæc leuitatis & inſolentiæ plena eſt. M[illegible]
indulgentiam confeſſi quærunt, quam ſcientia[illegible]
uinæ atque humanæ ſapientiæ titulum conſec[illegible]
pientia titulis non eget, per ſe ipſa clara eſt. Qui[illegible]
ſo, vnquam ſoli, vt videretur, adhibuit? Multi [illegible]
obſcuri, & abſque his clariſſimi euaſere. Sæpe [illegible]
rum malis mercibus ſignum fuit. G. Quid quod p[illegible]
mam conſtruxi? R. Superior vnus eſt labor ver[illegible]
duplex, quærere & ornare, atque ad aurium obl[illegible]
magna res eſt, ardua, difficilis, eoque rariſſima, [illegible]
vtriq; operam dant. Communis vero primum [illegible]
phaleris. G. Rerum laureæ partum decus. R. [illegible]
Rempublicam, remque familiarem vni poſthab[illegible]
tum iter ad inopiam, ni ſedenti vltro prodiga [illegible]
fortuna, quæſitum, vnde aliis mens, aliis inſolent[illegible]
hi ipſe lauream coronam decerpſi. R. Virentiſſim[illegible]
pitur, confeſtim, niſi ingenio vberi, vigilique [illegible]
rit. G. Parta mihi laurea. R. Partus labor, partus [illegible]
diorum, ſeu armorum merces eſt, tenet ille [illegible]
nihil omnino, ſignum vertici præbuit inane, [illegible]
tis, quos melius latuiſſes? Quid aliud quam te [illegible]
inuidiæ? pace belloq; multis inſignia nocuere. G. [illegible]
ſum profeſſus. R. Mirum audio. Ea nempe in [illegible]
iſſe iampridem viſa erat, vt quæ immenſis & [illegible]
rebus conſtat, vnde fit, vt Oratores ipſis etiam [illegible]
ſemper fuerint, proinde fuere, qui dicerent, Ora[illegible]
de omni re copioſe ornareque poſſe dicere, quam [illegible]
velut arrogantiſſima ſit reiecta, quantis ſane de re[illegible]
omnibus dicere habeat Orator, adhibita in ſingul[illegible]
dulci quadam eloquentia, quæ per ſeipſa magna [illegible]
lance libraueris, obſtupeſces, teque fortaſſe prof[illegible]
riæ pœnitebit, vt cautas ne dum ſcite vel infinita, [illegible]
deri, nihil ſcire videatis, & quod ſæpe accidit, [illegible]
feſſione multiplicis ignorantia deliteſcens neceſſ[illegible]
exeat. G. At liberalium ſum profeſſor artium. R. Sæ[illegible]
habet ea res audaciæ, quam doctrinæ. Ad vna[illegible]

Vnus tu ſufficis omnibus? Vna ars vni ingenio ſatis
æſtuando & anhelando perueniat. Multas degu-
cœpti neceſſitas expoſcit, idq; ipſum noſſe, quam
modeſtius. Addam, quod doctiſſimis viſum eſt, vnā
parte cognoſcere, nulli etiam illuſtrium contigiſſe.
Rhetorica notum illud Senecæ: Magna, inquit, & va-
tia, nec adhuc vlli ſic indulſit, vt tota contigerit,
qui in aliquam eius partem receptus eſt. Id ſane; qui-
teſtibus verum probet, audiſti. Quod cum ita ſit,
quid audeant, cogitent, agmina profeſſorum pene iā
tam ruditate, quam numero, quæ non vna quidē
arte contenta ex æquo omnes inuadunt. O fidu-
publica. G. Quid de medicinæ tandem iuriumq;
es? R. Ad hoc ægri tui, clinenteſq; reſpondeant,
ad ſalutem corporis, victoriamq; cauſarum titu-
tibi ad lucrum forſitan ſæpe profuit. In hoc artes
quæritis, & quod ſcientiæ defuerit, ſuppletur
verumq; ſit illud Satyrici: *Purpura vendit cauſi*
amethyſtina, nec id minus. *Vt redeant Veteres, Cice-*
nunc dederit nummos, niſi fulſerit annulus in-
hæc tibi horum omnium ſumma erit, eſſe quoſdam
ſolida & honeſta ſint ſtudia, horum finis eſt veritas
rerum notitia, morumq; correctio, & vel vitæ mor
vel æternæ aditus. Reliquorum vero, quæ ingēs
gloriam petit præmium inane, ſed fulgidum, maiori
fulgor pecuniæ finis eſt, præmium non exiguum
dum, & labori impar, nec ingenuo dignum niſu.
titulis, vt dixi, habitus non ſpernendus quidem, ad
intendunt, valet. Nempe omnium pene mortalium,
horum ope egentis, animus, iudiciumq; vmbris e-
pars rerum opinionibus agitur. At virtuti deditos
alienum prorſus atq; abſonum, immo vero ne poſſi-
G. Mu… profiteor. R. Præſtat vnum benefacere,
promittere. Bene irent res humanæ, ſi, quod profiten-
deſſent.

Tolerantia.

DEFINITIONES ET ETYMOLOG.

…, Græc. ἀνοχὴ, ὑπομονὴ, καρτερία, ας, ἡ, & καρτερέω tole-
Hebræi Onus quod tollitur & portatur *Sebel* vocāt.
…um, & *Sable* Gall. à verbo *Sabal*, Baiulauit, porta-
Et per metatheſin *Balas*, comportauit. *Maſſa* etiam
…dus, à verbo *Naſa*, leuauit tulit. Metaphoricis vocib.
quæ tolerantiam commendant in S. Scripturis deſi
…tem tolerantia idem quod patientia, venitq; à tole-
patienter fero.

¶ LOCI BIBLICI.

…a mutua præcipitur, *Col*.3.13. *Phil*.1.28. ex fide nata cō-
…Tim.12. *Hebr*.10. *v*.36.38. tolerantiæ, fidei & charitatis
…laudantur, 2. *Theſſ*.1. *v*.1. *&c*. tolerans ſpes, 1. *Theſſ*.1,3.

¶ PHILOSOPHICÆ SENTENTIÆ.

…eſt perpeſſio moleſtiæ honeſti gratia, perpeſſio laborū
gratia. *Pſeuſ in Plat. deſin.*
…eſt precioſiſſimum bonum. *Mar. Fic. ep. li* 1.
…eſt virtus, qua quæ difficilia aut laborioſa ſunt, deco-
…gratia toleramus. *Franciſ. Patric. de regn. li*.7. *ca*.13.
…in reſiſtendo conſiſtit. *Ariſt*.7. *Eth. c*.7.
…æſtimabat imperatorem decere potius vt tolerantia
…ne priuatis hominibus præſtet. *Xenoph. orat. de A-*
…tia, fortitudine animi & conſilio omnia domantur. *P.*
…4.

¶ ADAGIA.

…terus. Χαλκέντερος.
…*batur inſigniter patiens laborum, atque indefatigabilis,*
…*erea inteſtina, qualem fabulæ narrant fuiſſe Talo cu-*
…*la Creta.*
…*corporis erat patientiſſimi, quod ad omnem laborem oc-*
…*ambulabat nudis pedibus, dormiebat humi.*
…nunus. Ad ἀμάντινος.

…, Fortitudo & Patientia.

Tonitru.

¶ DEFINITIO ET ETYMOL.

TOnitru, Græce βροντὴ, ῆς, ἡ, & βροντάω, tono dicitur. Hebr. *Raham*, à verbo *Raham*, turbatus eſt impetuoſe, concitatus eſt magno impetu, intonuit. Hinc per metatheſin literarum ὁρμάω, impetum facio, concito, &c. Eſt autem tonitru ſonus factus in nubibus ex violenta percuſſione exhalationis calidæ & ſiccæ ad latera nubis. *Vel ſic*:

Tonitruum eſt ſonus exhalationis ſiccæ, quæ includitur in tranſmutatione infrigidati aeris, & conuenientibus nubibus ſegregatur, vt autem lata & offendens ad continentes nubes, facit percuſſuram.

Tonitruum non eſt extinctio ignis in nube, ſed fit ex percuſſione vaporum infra nubes. *Secund. S. Thom ſup. Pſ*.17. *col*.14.

¶ LOCI BIBLICI.

Tonante Deo, conteruntur Philiſthæi ad preces Samuelis, 1. *Sam*.7.10.

Tonitru à Deo proficiſcitur, *Exod*.9.23. 1. *Sam*.2.10. *&* 7.10. *Iob*.38.25. *Pſ*.29.3. eius vis maxima, *v*.5.6.7.8.9. Tonitrua cum Lex promulgatur, *Exod*.19.16. tonitruis percutiuntur Ægyptii. *Exod*.9.23.

¶ PHILOSOPHICÆ SENTENTIÆ.

Quantum aridæ exhalationis in aeris refrigerati mutatione comprehenditur, in concurſu nubium exprimitur: ſed cum vi fertur, incurritq; in offuſas nubes, ictum efficit, cuius ſonus tonitru dicitur. *li*.2. *Meteor. c*.8.

Non eandem naturam eſſe dicimus, quæ ſuper terram ventus, in terra terræ motus, in nubibus tonitru nominetur. *ibid.*

Elatus in nube implicitus, & craſſa, & humida, continuatum nubis ſpiſſamentum violenta eruptione perfringens mugitum edere cum ingenti fragore ſolet, qui tonitru dicitur, *Libr. de Mundo, cap*.4.

Tonitru in nubibus eſt ſonitus propter illud, quod extinguitur in ipſis. *Ariſt. in* 1. *poſt li*.2. *c*.2.

Tonitru fieri, dicebat Pythagoras, minarum gratia, iis, qui ſunt in tartaro, vt timeant. *Idem ibid. c*.11.

Tonitru fit, quando exhalatio, quæ in flammam conuertitur, teratur, cum rumpuntur, & exſiccantur ligna: ſic in nubibus cum fit ſpiritus, excretio in ſpiſſitudinem nubium incidens, facit tonitruū. *Ariſt. in* 2, *Meteor. c*.1.

Tonitru eſt flatus in nube implicitus craſſa & humida, continuatum nubis ſpiſſamentum perfringens violenta eruptione, modo haud abſimili ſpiratus vehementer in aqua impulſi. *Ariſt. de Mundo, cap*.3.

Tonitru non fit niſi ex vapore aduſto, qui in ipſa ſui eleuatione incipit inflammari, ideo præcipue fit in æſtate, & tempore magni æſtus. *Alb. Mag. in* 3. *Meteor. t*.3. *c*.34.

Tonitrui & coruſcationis generatio non fit, niſi frigore fortiſſime impellente nubem aqueam & comprimere vaporem, quod tempore maxime caloris tantum fit. *Idem in Meteor. tractat*. 3. *capit*.24.

Tonitrua & huiuſcemodi impreſſiones generantur in regione altiori, quam impreſſiones humidæ, & maiora altius generantur, quam parua: cuius rei ſignum eſt tempus, quod interponitur inter viſum coruſcationis, & auditum tonitrui, & materia eſt humida groſſo humore aquæ habens terreſtre glutinoſum, non facile ſeparabile: quia hoc igne adurente magis comprimitur, & ſpiſſatur in nube. *Alb. Mag. in Meteor. t*.3, *c*.34.

Tonitrui, fulguris, & fulminis variæ opiniones fuere. *Anaximander*, de ſpiritu hæc originem trahere exiſtimauit, quoties enim craſſa nube, comprehenſus is, & violenter excuſſus fuerit ob ſubtilitatem & leuitatem, nunc eruptio ſtrepitum, diſtinctio vero ex nubis nigredine ſplendorem perficit. *Metrodori* ſententia eſt, quum in nubem ex denſitate craſſam ſpiritus inciderit, fractura quidem perficere ſtrepitum, percuſſu autem & ſciſſione ſplendeſcere, velocitate vero delationis ex ſole caliditatem aſſumere & fulmen emitti, cuius debilitas deſinit in fulgetrum. *Anaxagora* opinio eſt, cum calor in frigus, id eſt, cum pars æthera in aerem inciderit ſonitu tonitrum fieri, fulgata nebuloſi nigroris aſpectu fieri, magnitudine autem multitudine luminis ita lumen oriri, vt corpolentiori typhonem igne, & nebuloſo fulgetrum: at *Stoicis* placuit ita finiri tonitruum, nubium colliſio: fulgur ita, ex colliſu aſcenſio, fulmen ſic, violentioris colliſionis, coruſcatio. *Ariſtoteles* omnia hæc putauit in euaporationem ſiccam eſſe referenda, quæ cum occurrit humidæ, vi exitum parat, atque colliſu, & tractatu tonitrui ſonitum faciat: incenſu vero & flammatione caliditatis fulgura *Idem in exam. van. doct gent. lib*.1, *cap*.12.

Tonitrui ſonus tribus modis fit. *Primo*, quum expreſſione violenta exprimitur vnum ab altero. *Secundo*, quum paulatim vapor

ſc...dens nubem ſuam qua eſt euolãs aliam nubem, inuenit ſiccam conſtrictam, & impingit in illam, & ex colliſione facit ſonum quandoq; cum coruſcatione. *Tertio*, egreditur vapor paruus & rarus, inflammatus ex nube tenui, & non multum aquoſa, & nunc videtur ignis, vt flamma alba per multum fumum, & in propria nube non facit ſonum, ſed ſi obuiat ei nubes aquoſa, flamma extinguitur, in vlla nube tumorem faciendo, vt ferrum candens in aqua. *Alb. Mag. de paſſ. aeris.*

Tonitru tripliciter egreditur à propria nube, ante inflammationem, in ipſa inflammatione, & poſt. Ante quidem, cum incipit comprimi in profundum acumen ſui, eo quod ſiccus eſt, penetrat nubem, & egreditur aerem, & commouet ipſum fortiter, vel debiliter, ſecundum virtutem ſuam, ideo ante tonitrua fiunt venti calidi, & fortes. In ipſa inflammatione quandoque vter; eſt rarus & debilis, & tunc quia non inuenitur reſiſtens, egreditur ſine ſono vel vento, qui à nobis auditur, vt in æſtate, Poſt inflammationem: tũc pulſando latam nubem facit ſonum, ſed antequam pertranſeant, extinguitur, & ſonus auditur ſine coruſcatione *Alb. Mag. de paſſ. aer.*

Tonitrui tempus aliud eſt in frigidis, aliud in calidis regionibus, quia in 5. 6 & 7. raro fortior eſt, & eleuat vaporem: in calidis ſcilicet 1. 2 3. & 4. generantur tonitrua in æquinoctialibus ſole exiſtente punctis, *ibid.*

Tonitrua quum audiuntur in ſignis hyemalibus, tunc eſt initiũ veris, & forte per totum annum erit multus ventus, quam in alio anno, quia eſt ſignum multam eſſe in aere materiam. *Idem, ibid.*

Tonitrus veris tempore generatur, diſſoluta hyemali humiditate, ob calorem aeris effecti à ſole, vnde plurima rerum tollitur euaporatio, quæ, quia ſol non ad perpendiculum radios iaculatur, minus intenſus redditur calor, quam vt ipſum poſſit conſumere, & inde tonitrua & fulmina proueniunt. *Ioan. Franc. Picus Mir. de prænot. lit. 5. c. 4.*

Tormentum.

¶ DEFINITIO ET ETYMOL.

TOrmentum, Græc. βάσανος, ου, ὁ, dicitur. Et ſignificat omnem machinam ad torquendum ſaxa: quod veteres etiam tortum appellauere. Significat etiam dolorem corporis, ad eruendam veritatem. Veteres etiam poſuere tormentum pro quocunq, cruciatu. Venit autem à torqueo, cuius frequentatiuum eſt torto, & eius paſſiuum tortor, hoc eſt vehementer torqueo, hinc venit tortor, qui torquet, hoc eſt, cruciat, vel lapidem tormento iacet.

Tormentum, cruciatus, qui aut eruendæ veritatis aut criminis eruendi cauſa fieri ſolet à torque, i. crucio, i. βασανίζω, Inde βάσανος. Hebr. *Deabah* & *Daabon*, corruptio, à verbo *Daab* tabuit, languidus fuit, vt iis etiam accidere ſolet qui vel atrocis morbi, vel carnificum manus euaſerunt.

¶ PHILOSOPHICÆ SENTENTIÆ.

De tormentis. Dial. LXV.

Franciſci Petrarchæ.

DOL.

Iniuſte torqueor. R. Quid nunc diceres, ſi iuſte? Nullum nempe tormentum conſcientia maius eſt, illa incolumi, hæc externa deſpicito, intra te eſt conſolator tuus. D. Torqueor prorſus indigne. R. Tortoris miſerere tui, ille te grauius torquetur, quamuis enim mũdus obſtrepat, minus mali eſt pati iniuriam, quam inferre. D. Torqueor. R. Nouum mali veteris lamentum, nunquid enim non antea torquebaris? inter tormenta natus, inter tormenta vixiſti, inter tormenta moriturus, quid nunc noui accidit? mutantur tormentorum ſpecies, tormenta non deſinunt, excute totum tempus ætatis, quem ſine tormentis diem egeris recordare. Aliqua falſis forſan gaudiis adumbrata reperies veris autem plena tormentis, quibus, ſi acriter æſtimes, nullam vitæ partem vacare fateberis, vnde non immerito quibuſdam omnis vita ſupplicium viſa eſt, ſed vos nihil minus, quam hæ philoſophicæ voces tangunt, hærent quidem aurium veſtibulo, mentis clauſtra non ſubeunt, hic ad omnem corporis offenſiunculam ingemiſcitis, animi iuge mortiferumq; ſupplicium non ſentitis, illic impatientes, hic hebetes. D. In equuleum leuor. R. Quid refert, in equuleum an in lectulum torquendus aſcenderis, te carnificis nodus premet? At hunc febris, hunc podagra, hunc vxor, hunc filius, hunc amica, hunc diuitiæ, hunc paupertas, hunc infinita cupiditas, ſpeſq; anhelat, hoc tortore quolibet peior metus, Perquire mortalium ſtatus, vix vllum inuenies non in equuleo pendentem. Sed quum mille ſint equulei, niſi lignum non timetis. D. Torqueor. R. Aut innocentia in tormentis, aut iuſtitia teipſum conſolare. Nam ſi iniuſte torqueris gaudendum eſt, experimentum tibi atque aliis & fulgor quidam tuæ virtutis acceſſerit, ... lati fragrantior ac notior fama erit, vt bene olea... ta & pulcherrima rerum, ne lateant, attolluntur. Si... acquieſce remedio, & concretæ ſordes flammis aut ... luuntur, & magni mali medicina triſtior ſi oporte... tædet, amara non reſpuat, quem ſcelerum pœnite... recuſet. D. In equuleum tollor. R. Si immeritus, ... tiam alienam deſpicias. At ſi meritus, vnde à te ... um clarius aſpicias crimen, quoq; commiſſum dolo... cti. D. Torqueor. R. Aut tentatur virtus, aut punitur ... ſæpe vtile: alterum ſemper expediens. Bona ex... ma nocentis impunitas. D. Torqueor. R. Diſce ... ad mortem.

¶ APOPHTHEGMATA.

Perſes negauit tormentis opus eſſe ad explorand... tem: vino enim id rectius fieri dicebat. Senſit autem ... mus, tantam eſſe vini immodice ſumpti potenti... quæ crudeliſſimis tormentis ex homine ſobrio ... *Vide prouerbium apud Eraſ. in vino veritas.*

Anonyma, Poppea, quæ prius adultera Neronis ... Octauia mariti potens facta, ſubornauit quendam ... niſtris, qui ei ſeruilem amorem obiiceret. Ancillis ... ſtiones pertractis, quædam cruciatu victæ, falſis ... dam perſtiterunt, dominæ ſuæ ſanctitatem prædica... inſtanti Tigillino reſpondit: caſtiora eſſe Octauia ... os eius. *Eraſ. 6. Apoph.*

Torpor.

¶ DEFINITIO ET ETYMOL.

TOrpor, Græ. νάρκη, ης ἡ, & ναρκάω, torpeo dic... *hatsluth*, à verbo *hatſal*. Piger fuit. Hinc ... Lat. aſellus, animal pigrum & iners. Eſt autem ... in executione boni, & eſt filia acediæ.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPH...

De torpore animi. Dial. cx.

Franſc. Petrarch.

DOL.

Torpeo in agendis. R. Quis miretur, ſi poſt gula ... uatumq; corpuſculum animi torpor obrepat: D. ... pore. R. Torpor hic ex imperfecta voluntate om... velle cœperis ardor erit, atq; impetus, qui cum ... mus, eſt optimus ad virtutem. D. Torpeo, & ... aſſurgo. R. Eſt torpor quidam animis obſitus, ... dam generoſa pars animæ: ſed & hic ardor acce... excutitur fuga temporis intellecta, quæ tanta ... quamuis celer animus, poſſit, & ſpecie virtutis ... eſt, vt ſi corporeis oculis cerni poſſet, (quod vult ... amorem paritura eſſet. Hinc te amor igitur, ... traq; res in ſomnis, neq; qui amat enim, neq; ... let, & tamen hoc ipſum nec torpor, ſoporq; ... diuinas laudes ſurgentes nocte precamini non ... inertiæ, vbi vos hinc mors territat, hinc honeſta... inter magna pericula, magnaq; præmia conſp... ſpexeris, redibit vigor ad animum, fugiet ſomn... tis, quantum nunc etiam ſupereſt imperfecti, ... tioſi, quo quia non longas ætates inutiles eff... ſenes attonitos ac ſtupentes dicere. Quid ... Comedimus, bibimus, dormiuimus, ſero tand... cuius mali præcipua cauſa eſt torpor iſte, quem ... intempore ſtimulis induſtriæ, fræno prouide... inglorium finem cum multitudine rapiaris.

Torpeſcimus manus potiſſimum & pedes ... ratio eſt, fit enim propter ſanguinis priuationem ... Manus autem, & pedes omnium maxime ... ſunt, & nerui vberes, ſed præcipue pedes, itaq; ... leriter ſua natura habiles redduntur. *Ariſt. probl.* ...

Vide Acedia, Pigritia.

Totum.

¶ DEFINITIONES ET ETYM...

TOtum Græce ὅλον, ου, τὸ, dicitur. Eſtque ... runt autem totus & omnis, quod totus ad ... tur, vt tota domus, tota vrbs, totum corpus ... Omne de vniuerſis dicimus numero diſtinctis, ... mnis grex. Confunditur tamen nonnunquam ...

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

…totus, vniuerſus, cunctus: & *Calil*, totus omni… abſolutus : à verbo *Calal*, conſummauit ex toto, …ſum perfecit ex omni parte.

Sententiae Philosophicae.

…fectum id eſt, cuius nihil extra, & non ſolum indi… & cœlo. *Ariſt. Phyſ. 3. c. 6.*

…fectum, aut idem eſt penitus, aut proxima natura…

…, & perfectum, non differunt ſecundum for… niſi in materia, in qua dicuntur. *Idem 1. de cæl.*

…ſecundum naturam, ad idem fertur, vt tota terra, … *tex. 19.*

…diuiditur in duo, vel in plura : non ob id maius vel … quam prius. *Ariſt. de gen. & corr. c. 2. tex.*

…habet ad totum, ſic & ſingulæ partes ad ſingulas par… *anim. 1. c. 1.*

…partibus eſt eiuſdem ſpeciei. *idem de anim. c. 5.*

…tum eſſe & infinitum nihil prohibet, & ea, quæ in …minata, & gigni, cum & principium generationis … *idem de Xenophon. Zen. Gor.*

… cuius nulla partium adeſt, & quod naturaliter re… ex quibus eſt, vt continens contenta, ita vt illæ partes … toto, & hoc dupliciter, aut quia, vt vnumquodque …: vnum enim vniuerſale, & quod aliter dicitur, vt a… eſt vniuerſale, quaſi multa continens, quia de quo… catur, & omnia ſunt, & vnumquodque, vt homo, e… animalia. Continuum vero, & finitum, quum v… ex pluribus eſt, quę inſunt maxime poteſtate, ſi autem, … tota, quæ ſunt natura, quam quæ arte. *Ariſt.*

… de quãto habẽte principiũ, mediũ, & vltimũ, & quo… nõ facit, dicitur omne, & nõ totũ: & quæ faciũt … omne, & totum diminutum dicitur quantum, non … partibile & totum, & ſubſtantiam manere oportet, … ſimilium: illa enim, quorum partium poſitio … facit, dici non poſſunt diminuta, nec omnia fa… …minationem. Sed continua eſſe oportet, & non omnẽ …tatem, & eam, quæ ablata eſt, à toto non genera… *Ariſt. 5. Metaph. ca. 26.*

… pars an ſint vnum, vel plura, conſiderandum eſt, & ſi … plura, & eadem ratio eſt de partibus non continuis, … eſt, vt indiuiſibile, quia & ipſæ ſibi ipſis. *Ariſt.*

… vnum, vt eſſe indiuiſibile, non erit, quantum, nec … *ibid.*

…ſequitur partes, quæ ſunt ſecundum quantitatem, in … magnitudine: ergo ſi compoſitum, eſt finitum, & partes … *idem ibid. 2.*

… eſt id, à quo nihil abeſt eorum, quæ ad propriam perfe… …que plenitudinem requiruntur. *Thom. in 3. Phyſ.*

… & perfectum aut eadem omnino ſunt, aut cognatiſſimã … habent, nam totum vocamus facta ad partes rela… …ctum ad finem relatione facta. *ibid.*

… partes ſunt idem & diuerſa: idem vt totum partibus in… … apte conſiſtit: diuerſa, vt partes per ſe eſſe & intelligi … *in 1. Phyſ.*

… & perfectum, extra quod eſt impoſſibile aliquid accipe… …nyma. *Auer. in epit. Metaph. tract. 1.*

… opinio eſt triplex: *Prima*, quæ tenet, quod omne totum … & corruptile, quando eſt finitum indiuiduis. *Secunda*, … quod ex totis aliqua ſunt æterna, non habentia principi… … ex eo, quod apparet de eis, quod ſunt ex indiuiduis in… … diuiditur in duas ſectas, nam aliqui dicunt, quod talibus … continuitas ex cauſa neceſſaria. vna numero. Si au… … vt corrumpantur tempore infinito infinities, & hi … philoſophi, alii credunt, quod eſſe indiuidua eorum in infini… … vt ſint æterni, & hi ſunt hæretici. *Auer. ex deſtruct.*

… non ſequitur partes in menſura, niſi in partibus ſecun… …titatem, quæ ſunt in toto, in actu. *Auer. in 1. Phyſicor. text.*

… omne, & perfectum differunt, quia ſi eſt quantitas con… … totum, ſi diſcreta, omne, ſi in qualitate dicitur perfe… *Auer. in 1. de cæl. text. 3.*

… locus & partis non differt, niſi quod locus totius conti… … partis, videlicet partis, quæ in actu: partes enim potentia … vbi nec mobiles niſi potentia. *idem ex paraphr. 7. de cæl.*

… dicitur, & quod continuum eſt, vt corpus & linea, & quod … continuum, vt numerus, & quod vniuerſale, vt homines, & … quibuſdam virtutibus conſtat, vt anima. *Boeth. de diuiſ.*

Totum ab eo, quod ipſum eſt, intelligentiá ſeparatur, quod illud quidem ſingulariter intelligitur, & hoc ſub generis & differentiarũ enumeratione monſtratur. *idem in topicis Cicero lib. 1.*

Totum & genus differt, quia genus vniuerſale eſt, totum non vniuerſale eſt. *ibid. li. 3.*

Totum ac partes non tantum in ſubſtantia licet reſpicere, ſed etiam in modo, in tempore, in quantitate, in loco. *Boeth. de diff. top. lib. 2.*

Totum duplex explicite, totum in potentia, & in actu colligens, & ſic definitio dicit totum eſſe, dicitur etiam totum, quod in ſe virtute habet totum, vt in cauſis formalibus vltimum continet omnia, quæ præcedunt, ex quibus fluit. *Alb. Mag. in præd.*

Totum omne perfectum in naturalibus conſtituitur, ex partibus diuerſis ſpecie, & quod componitur ex partibus eiuſdem ſpeciei, eſt imperfectum in genere naturæ, vt aqua & aer. *D. Thom. 2. Polit. li. 1.*

Totum triplex: ante partes, in partibus, ex partibus. In partibus eſt natura totius, particula in partibus, & particulare recepta. Ex partibus vocatur totum, quod habet partem extra partem, & cuius natura non conſiſtit in ſimplici, ſed compoſito totius. Ante partes ſparſim & diuiſim ipſum habet, per modum vnius altiori modo. *Alex. de Alex. 5. Metaph. text. 20.*

Totum habet modum finis, & complementi: pars autem habet modum incompleti, & finiti per totum. *Idem ibid. text. 29.*

Totum in partibus, ante partes, & poſt partes, & idea in totum ante partes. *Alex. de Alex. met. 7 tex. 52.*

Totum duplex: aliud, cuius ratio eſt vnius rationis in toto, & parte: vt aer: aliud, cuius ratio totius & partis eſt diuerſa. 10. *meth. tex. 17.*

Totum duobus modis dicitur: vniuerſale, & diffinibile, vniuerſale eſt ſuperius, reſpectu inferioris: diffinibile id vocatur, quod diffinitur. *idem in præd. 17.*

Totum non eſt in partibus, nec in omnibus, nec in aliqua: ſi in omnibus neceſſario eſſet in vna, & cum in vna aliqua non ſit: non amplius omnibus eſſe poterit, ſi vero hoc vnum omnium eſt, totum vero in hoc non vno, quomodo adhuc in omnibus vnum erit, & ſi eſſet in aliquibus partibus, maius in minore eſſet, quod eſt impoſſibile, ergo vt ſit nuſquam, quatenus vnum totum eſt, in alio eſt, quatenus omnes partes eſt, in ſeipſo eſt, & ſic vnum in ſeipſo, & in alio eſſe neceſſe eſt. *Plat. in Parmen.*

Totum ex multis eſt, cuius partes erunt partes. vnamquamque enim partem non multorum eſſe partem neceſſe eſt, ſed totius. *idem ibid.*

Totalitas omnis vel ante partes eſt, vel partibus, vel in partibus. *Procl. ele. Theol. prop. 67.*

Totum omne ſimul ens aliquod eſt, & particeps eſt entis, non omne autem totum eſt ens. *idem ibid. prop. 63.*

Totum medium habet ordinem entis, & ſpecierum, cui conſequitur etiam ante ſpecies exiſtere ens, & ſpecies entia eſſe, non tamẽ ens omne ſpecies eſt. *idem ibid. prop. 74.*

Totum eſt perfectius, vbi partes ſunt perfectiores. *Marſ. Fic. in Plot. En. 4. li. 3. c. 1.*

Totum eſt præſtantius partibus. *idem ibid.*

Totum eſt magis formale, vbi partes ſunt magis formales. *idem ibid.*

Totum quoduis naturale ex diuerſis vel contrariis conſtitutum, cuius ipſa forma totalis ab efficiente idealiq; cauſa potius, quam ab eſſentiis ſuis neceſſario pendet. *idem in Plat. Parm. ca. 85.*

Totum neceſſario refertur ad partem, & ſimiliter pars ad totum, nec ſine parte totum eſt reuera totum, nec pars ſeorſum à toto vlterius pars exiſtit, itaque ſi inuicem vtrumq; comparetur, neq; idem, atq; alterum reuera dici poteſt: non idem, quia totum maius eſt parte ſua: non alterum, quia nec totum, nec pars ſeorſum per ſe ſubſiſtit, atq; altera nominare ſolemus, ſeorſum ſubſiſtere iudicamus. *idem ibid. c. 87.*

Totum eſt omne, quod factum eſt, ideo ſublato toto, non poteſt fieri aliquod, aut eſſe factum, ideo ceſſat æterna eſſentia, & temporalis, quæ dicuntur generatio. *idem in Plat. Soph. c. 26.*

¶ Adagia.

Omnia fruſtra πάντα χναύματα.

Dicebant olim quoties omne negotium ſignificabant. Zenodot.

Cum puluiſculo.

Quoties omnia ſic tolluntur, vt nihil fiat reliqui, ne puluis quidem, Metaphora mutuo ſumpta ab iis, qui frumentum ab area conuerrunt non ſine puluere.

Vna cum ipſis manipulis. αὐταῖς ἀμάλαις.

Cum omnia funditus pereunt, vt ne pluma quidem ſit reliqua. Germani dicunt: Es iſt weder Stumpff noch Stiel da vberblieben.

Vna cum templis & aris. ἅμα σὺν ναοῖς καὶ βωμοῖς.

Prouerbio vti ſolebant, quum nihil omnino prætermiſſum volebant ſignificare.

Ruta cæſa.

Verba ſunt peculiaria Iureconſultis. Vtemur autem, cum ſignificabimus,

bi... us, inclementius omnia tolli, neq; quicquam fieri reliqui. Vide li. 9. Pandect. leg. 18. Si ruta.

Cum ramento.

Cum ramento reddidiſſe dicitur, qui totum reddidit, nulla ex parte decurtatum.

Et prædam & præmium.

Quoties ſignificabimus omnino quippiam auferendum ſiue iure, ſiue iniuria, hoc adagio vtemur.

Tragœdia.

¶ Sententiae Philosophicae.

TRagœdia ex omni poeſi talis eſt, vt maxime populum delectet, & animos alliciat. *Plat. in Min.*

Tragœdia eſt imaginaria quædam hominum vita, vita hominum tragœdia videtur eſſe veriſſima. *Marſ. Fic. in ep. l. 5.*

Tragœdia omnis excludenda eſt ab optima ciuitate. *Franc. Patri. de repub. lib. 2. c. 2.*

Tragœdiarum choris quæ ſunt apta Sudorium, nec ſubphrygium cantandi genera, ſeu ſcenis apta ſunt. *Ariſtot. probl. ſect. 19. numer. 46.*

Tragœdia diuerſis mutationibus variata, quoad proprios numeros impleret, tandem quieuit, nam hiſtrionum numeros ex vno in duos Æſchylus auxit, & quæ circa chorum ſunt, imminuit, ſermonemque primarum partium inſtituit, quos Sophocles ipſe cum ſcenæ ornatu ad tertiam vſque produxit. Ad hæc ad magnitudinem ab exiguis fabulis, & ab ridicula dictione ſatyris excluſis, ad grauem habitum prouecta, ſerio tandem quieuit, ſenariumq; metrum ex octonario adoptauit. *Ariſt. poet. c. 1.*

Tragœdiæ ſimilis eſt Epopæa, quia metrico ſermone præſtantiũ imitatio eſt: deficit autem, quod ſimplici vtitur metro, quodq; enarratio eſt, longitudine præterea, in tragœdiæ quidem ſpatio vnius ſolius, vel paulo plus minuſue actio eſt: Epopeia non clauditur ſpatio temporis, & quæ ſunt in hexametris partes in tragœdiis eſſe oportet, non autem contra. *Ariſt. poet. c. 2.*

Tragœdiæ ſex ſunt partes: Fabula, Mores, Dictio, Sententia, Apparatus, Melodia, quarum duo ad ea pertinent, quibus imitamur, vna ad id quo pacto imitamur, cæteræ tres ad ea, quæ imitamur, & horum maxima rerum conſtitutio. *idem ibid.*

Tragœdia eſt imitatio actionis illuſtris, abſolute magnitudinẽ habentis, ſermone ſuaui, ſeparatim ſingulis generibus in partibus agentibus, non per enarrationem, per miſericordiam vero atq; terrorem, perturbationes huiuſcemodi purgans. Sermo ſuauis eſt, in quo numerus, harmonia, & melos ineſt, id vero generis diſtinctum, cum merito tantum quædam abſoluantur, quædam melodia. *Ariſt. poet. c. 3.*

Tragœdia eſt imitatio non hominis, ſed actionis, atq; vitæ, tum felicitatis, tum infelicitatis. Felicitatis enim actione pendet, & finis actio quædam eſt, non qualitas. *ibid. c. 4.*

Tragœdiæ pars maxime delectat animos mortalium, in qua eſt euentus in contrarium, & agnitionis ſunt. *ibid.*

Tragœdiæ eſt principium, veluti anima, fabula: ſecundo vero loco mores: tertio ſententia: quarto ſermonum dictio. Melodia, ac apparatus non ſunt proprie ipſius poeticæ. *ibid.*

Tragœdiæ partes ſecundum quantitatem diſcretam ſunt: Prologos, Epiſodium, Exodus, Choricum, & Chorici alterum ſtabile, alterum mobile, & omnia hic communia ſunt, propria vero, quæ ad ſcenam pertinent, & commi. *Ariſt. poet. c. 9.*

Tregœdiæ pulcherrimæ compoſitio non debet eſſe ſimplex, ſed implexa, & terribilium & miſerabilium imitatrix: ideo non oportet bonos & æquos viros, ex felicibus infelices factos, in ſcenam afferre, vt quod nõ habet miſerandi, ſed ſceleſti: & ab aduerſa fortuna ad ſecundam prouectos prauos effingere: ſed nec improbos ex ſecunda fortuna in aduerſam lapſos: nam talis compoſitio, quæ alioqui humanitatem præ ſe ferre poteſt, miſerandi, aut terrifici nihil habet. Vt enim immerentis miſericordiam excitat, ita terror à ſimili incutitur, & idoneus eſt, qui intermedius talis eſt. Is autem erit, qui nec iuſtitia antecellat, minimeque per vitium prauitatemque in ipſam felicitatem lapſus fuerit, verum humano quodam errore, ex magna exiſtimatione atq; felicitate: vt Oedipus & Thyeſtes. *Ariſt. in poet. c. c. 273.*

Tragici actio aliquando fit, vt ab agnoſcentibus, vt Medeam necare filios: aliquando ab ignorantibus vim facinoris, agnituris vero mox neceſſitudinem, vt Oedipus: aliquando per ignorantiam debere aliquem hæc facinora patrare, ſed inter patrandum agnoſcere. *Ariſt. in poet. c. 11.*

Tragœdia vniuerſa partim connexione, partim ſolutione continetur, quæ extra ſunt, & quæ intra habentur, connexio continet, reliqua ſolutio: connexio eſt totum illud, quod à principio ad vltimam vſq; pertinet partem, ex qua mutatio fortunæ fit ſolutione à mutationis principio ad finem vſque. *Ariſt. in poet. c. 16.*

¶ Apophthegmata.

Socrates, cum videret in imperio triginta tyrannorum multos ſummæ exiſtimationis viros interfici, & locupletiſſ... uiſſimis ſuppliciis per inſidias circumueniri, di... ſthenem: nunquam te pœnitet, quod in vita nihil... ſpectabile conſecuti ſimus: quemadmodum vide... deſcribi monarchas, Atreos illos & Thyeſtas, & A... Ægiſthos? Nam illi obtruncati in tragœdiis ... cula cœnaſſe vbique produntur. Nemo vero poe... ſus eſt audaciæ & impudentiæ, vt porcum ma... troducat. *Ælian. lib. 2. de var. hiſt.*

Gorgias dicebat, Tragœdiam eſſe deceptionem ... decepiſſet, & qui deceptus eſſet, ſapientior fore... deceptus. Fallit quippe tragœdia, dum tractat ... concinne, vt veriſſima eſſe videatur. Iuſtior a... fallendo hominibus prodeſt: & ſapientior eſt, q... fictas diſcit, quid turpe quidve ſit honeſtum. *Plu... tis.*

Vide ſupra, Spectaculum.

Tranquillitas.

¶ Definitiones et Etymo...

TRanquilitas. Græce γαλήνη, ης, ἡ, & γαλήνις ... citur Hebr. *Scheket*, à verbo *Schakat*, quieu... re, tutus & tranquillus fuit. Cognationem ... *thak*, ſtetit placidus & tranquillus, quod propte... Hinc lat. Scutum, & per aphæreſim quietus. Tran... præſtantiſſima. 1. *Ioan.* 3. 19. De Tranquillitate ... Chriſtiani & Ethnici multa. Eſt autem tranquillita... *B. Thom. ſuper lib. Metaphyſ. 7. lect. 6. fin.*

Tranquillitas eſt, qua mites, ac ſedati ſunt animi ... batione, ſumpta à fluctibus tranſlatione. Cuius contr... citas, & fluctuatio.

¶ Poeticae Sententi...

Menander in Hydria.

Ὡς ἡδὺ τῷ μισοῦντι τοὺς φαύλους τρόπους
Ἐρημία, καὶ τῷ μελετῶντι μηδὲ ἕν
Πονηρὸν ἱκανὸν κτῆμ' ἀγρὸς τρέφων καλῶς.
Ἐκ τῶν ὄχλων δὲ ζῆλος, ἥ τε κατὰ πόλιν,
Αὕτη τρυφὴ λάμπει μὲν, εἰς δ' ὀλίγον χρόνον.
Quam iucunda res eſt ei, qui malos mores odit,
Solitudo: & cogitanti nihil
Mali. ſatis magna poſſeſſio eſt ager bene ...
Cæterum æmulatio vulgi, & vrbana
Voluptas ſplendida quidem eſt, ſed breui tempore ...

Pindarus in hymnis.

Communem ciuium ſtatum aliquis in tranq...
reliquens
Diligenter inquirat per mortem quietem
Sacrum lumen ſeditionem a pectore
Tollens paupertatis cauſam,
Liberorum educationi infenſam.

Cercides in Hemiamhis.

Τὸ τὰς ῥικνᾶς χελώνας ἀμνάμονα.
Οἶκος γὰρ ἄριστος ἀλαθέως καὶ φίλος.
Immemor huius dicti rugoſæ teſtudinis,
Vere enim domus clara eſt, & optima.

Bion in Bucolicis.

Ignoro, neq; enim conuenit, quæ didicimus ...
Sepulchra mea carmina ſunt, vel illa ſola
Gloriam mihi adſerrent, quæ iam antea ſ...
Sin illa non probantur, quid eſt quod ampliu...
Nam ſi nobis viuendi duo tempora dediſſet
Siue Iupiter, ſiue parca verſuta, ita vt ...
Alterum cum lætitia & gaudio, alterum cum ...
Liceret poſt labores aliquando bonis frui,
Si vero dii vnum duntaxat tempus viuendi ...
Hominibus, idq; breue & perquam anguſtum
Quamdiu vah miſeri labores & operam ...
Quouſq; animum ad lucra & artes
Applicamus, ſemper deſiderando multo ma...
Omnes ſane obliti ſumus mortales non eſſe ...
Et breue tempus fato nobis conceſſum.

Apollinus ad Dionol.

Καλὸν πρὶν παθεῖν διδαχθῆναι πολλοῖς ...
Pulchrum ante malum acceptum cognoſcere ...
num ſit quies.

Æſchilus in vinculis Promethei.

Τὰ μηδὲν ὠφελοῦντα μὴ πόνει μάτην,
In rebus inutilibus noli fruſtra laborare.

¶ Sententiæ Philosophic...

Commodiſſima eſt tranquillitas, cum adſit ... tiam, & prudentiæ exercitationem: non cauponariam ... dico, ſed magnam illam, quæ Deo ſimilem reddit ... Exercitia enim, quæ in ciuitatibus, & inter hominum ...

...ſeueritatem acriorem, quæ nihil aliud eſt, quam calliditas, ...que qui in ipſa excellunt, vrbanis negotiis, veluti à coquis, ...variati, miniſteria quæuis abſurda obeant. Solitudo autem ...ſam exiſtens ſapientiæ, bene inſtituit mores, format & dirigit ...num animos. Nihil enim impedimenti habent, quo minus ...antur: neq; ad leges multas & paruas offendentes à rectitu... ...ſtuntur, vt animi ciuitatibus incluſi, ſed in aere puro, & vt ...num extra hominum conſuetudinem agentes, in rectum ſur... ...pennas producant, limpidiſſimo & leuiſſimo liquore tran... ...irrigati, in quo diuiniores mentis diſciplinæ, & puriores ...untur. Hanc ob cauſam Deorum quoq; delubra antiquitus ...in locis maxime ſolitariis primi homines conſtituerunt, ...Muſarum, Panis, Nympharum, Apollinis, & omnium, ...præfecti ſunt dii: vtpote ſeparantes diſciplinas à mole... ...quibuſdam rerum vrbanarum negotiis. *Plut. in lib. de ...tranquillitate.*

...qui dixit, ad vitam tranquille agendam non multum agere ...nec priuatim, nec publice, hic primo magno nobis parabi... ...tranquillitatem facit, vtpote inertia venalem, & tanquam ...vnumquemq; hortans verſu illo tragico:

Μένω πελαργοὶ ἀτρέμας σοῖς ἐν δεμνίοις.

Mane miſelle tuis in lectis immotus. Idem in opere eodem.

...viſus eſt Stilponi Philoſopho Neptunus iratus, quod ...immolaſſet Hecatomben, quemadmodum mos erat. At Philo... ...hoc viſo nihil perturbatus reſpondit: Quid ais, Neptune? Ita... ...puer huc veniſti cum tua querimonia, quod pecunia mu... ...non expleuerim nidore ciuitatem? Atqui pro rei fami... ...modulo ſacrificaui tibi aquas aliquot. Ad hæc arridens Neptu... ...ſus eſt illi porrecta dextera, dixiſſe: In tuam gratiam ingen... ...aquarum prouentum largiar ciuitati Megarenſium. Quod & ...niſſe tradunt.

...tranquillitatis amantes diu non poſſunt eſſe ſalui, niſi ſimul, v... ...ſint fortes & acres in repellendis hoſtibus. *Thucyd. li...*

...gnantis eſt gloria ſubiectorum ocioſa tranquillitas. *Caſſiodor.*

Vide Senecam philoſoph. in lib. de tranquillitate animi, & quod ...tem non cadat iniuria.

...Demetrius Antigoni filius, cum Megaram cepiſſet, iuſſit Stilpo... ...ſeruari indemnem. Admonitus igitur Stilpo, vt libel... ...rerum omnium, quas amiſiſſet: Ego, inquit, nihil bono... ...amiſi, nam eruditio & eloquentia mihi ſunt incolu... ...hæc vere ſunt *οἰκεῖα*, hoc eſt, domeſtica propriaq; bona. ...*apopht.*

...noxium eſt medicamentum corpori ſepulta illa ſegnities, ...melius animæ medicus eſt ægritudinis & turbulentiæ ...mollitia, ſocordiaq; amicorum neceſſariorum, patriæque ...Itaq; ne Epicurus quidem hominibus ambitioſis auidiſq; ...ocio dedant, author eſt: ſed vt ad gerendam Rempubl. ...duce accedant: tales enim nequaquam æquo animo turbi... ...ſe ea re orbatos eſſe, quam imprimis concupierint. ...*in lib. de anim. tranquill.*

¶ Apophthegma.

...interrogatus, qui ſine perturbatione viuerent? Qui, in... ...nihil ſibi conſciunt mali. *Ant. in Meliſſ. part. 2. ſerm. 77.*

...percontanti, quis eſſet maxime anxius? Qui in maximis, in... ...rebus cupit eſſe fortunatus. Is enim mille curis diſtorquetur, ...ſequatur ardua, & aſſequutus æque torquetur, ne amittat: *La... ...lib. 4. c. 7.*

...Crates dicebat, ſe pro patria habere gloriæ neglectum, & pauper... ...in quæ nullum ius haberet fortuna. Aiebat item, ſe Diogenis ...eſſe, qui nullis inuidiæ patebat inſidiis. Opes enim ac nomi... ...ſplendor conciliant inuidiam. *Laert. li. 6.*

Democritus, Tranquillum futurum non multa agere oportet, in... ...neque priuatim, neq; publice: nec omnia, quæ adfuerint, ſupra ...tatem & naturam ſuam ſibi ſumere: ſed tantam ſui curam ha... ...quamuis præſentem fortunam, & quicquid opinio deſide... ...ſuppeditaturam, declinet, ac non plura aſſumat, quam quibus ...endo eſt. Malis enim commoditas tutior eſt, quam eius magni... *...Stob. ſerm. 101.*

Ariſtippus, validiſſimis argumentis & ſermonibus vſus, horta... ...neq; de præteritis curam poſtea, ſuſcipiendã, neq; de futuris an... ...Id enim animi bene conſtituti ſignum eſſe, & hilaris cogitatio... ...argumentum. Iubebat autem in diem animum intendere: & ...illam ſolummodo partem, qua quiſq; quid ageret, aut cogita... ...Solum enim aiebat præſens in noſtra manu poſitum non præ... ...neq; inſtans. Illud enim abiiſſe, hoc an euenturum ſit incer... ...eſſe. *Ælian. lib. 14. de var. hiſt.*

Diogenes illud dixiſſe fertur. Quod fortunæ apponeret animi fi... ...legi naturam, affectibus rationem, eo quod his tribus pare... ...ſeruetur hominum tranquillitas. *Laer. li. 6.*

Phocion dicere ſolebat, Multo ſatius eſſe humi cubantem viuere, ...quietove animo eſſe, quam perturbatum in aureo lecto. ...*ſerm. de prudentia.*

Vide Quies, Securitas.

Tremor.

¶ Sententiae Philosophicae.

TRemor excitatus ob inopiam caloris non cuiuſq; , ſed proprii. *Ariſt. probl. ſect. 3. num. 25.*

Tremor fit, cum mouens quoq; rem nequit ſuperare, quam mouet. *ibid.*

Tremor fit, quum pondus membrorum corporis trahit deorſum: animæ autem vis trahit ſurſum, & id viciſſim agitur. *Alex. Aphr. probl. ... num. 18.*

Tremuli homines, cur cum bibunt circumferri ſolent? quia vini calor immodicus neruos ſubit, & ſpiritum contentum in his perturbat, qui ex ſede cerebri ducitur. *Idem probl. 7. n. 109.*

Tremor in nobis poſt vrinam fit, quia aer frigidis ingreditur per vrinæ vias in interiora. *D. Thom. in 2. met. lib. 13.*

Trepidantes facie non ſudant, ſed erubeſcunt, quoniam amplius incaleſcunt: itaq; faciem calor ſiccat errans per ſumma. *Ariſt. probl. ſect. 2. n. 27.*

Trepidatio eſt motus ſuper re inchoanda. *Idem ibid. n. 31.*

Trepidantes facie pallent, pedibus ſollicitantur, & palpitant, & ſe quodammodo exercent, manus perfricare aſſolent, & ſe modo extendunt, modo inflectunt, & ſæpe exiliunt, & nunquam quieſcunt. *ibid.*

Trepidatio eſt pudor, & quos pudet, ii erubeſcunt, quia calor ſuperiorem partem petit. *Probl. ſect. 11. n. 53.*

Tremor & rigor in corpore oritur, cum humores, qui in corpore ſunt grandiores, minores expellunt, & in eorum ſedes ſubire nequeuntes humiditatem noſtram impellentes ex inæquali & mobili, immobilem propter planiciem, & æqualitatem, & protruſionem efficientes congelant, hoc, dum præter naturam congelatur, repugnat, ſecundum naturam ipſos in contrariam ſibi partem depellens, quia pugna & concuſſione fit tremor & rigor. *Plat. in Tima.*

Tremor & rigor contingit, vbi ſpiritus, dum in anguſtum à frigore cogitur, iterum ſe dilatare nititur. *Mar. Ficin. in Platon. Timæum, cap. 54.*

Tremorem & rigorem idem eſſe Plato affirmat, & male, non enim vnius membri eſt tremor & rigor, nec trementibus, vt his, qui rigent, eſt ſenſus frigoris, eſt & rigentium motus penitus inuoluntarius, trementibus autem ſine voluntate nunquam. *Iac. Carp. in Alcin. c. 15.*

¶ Exempla Biblica.

Tremoris *exempla*: Ciues Bethel, *Gen.* 35, 3. fratres Ioſephi, 45. 3. Moab, *Exod.* 15. v. 15. 16. ciues Ierichuntini, *Ioſ.* 2. *v.* 9. 10. 11. reges Amorrhæorum, 5. 1. Gabaonitæ, 9. 24. Siſara, *Iud.* 4. 15. Philiſthæi, 1. *Sam* 7. 16. Agag 15. *v.* 32. 33. Syri, 2. *Reg.* 7. 6. Gentes, 1. *Par.* 14. 17. nationes omnes, 17. 21. Ieroboam, 2. *Par.* 13. 15. Æthiopes, 14. *v.* 12. 14. regno Iuda vicina regna, 17. 10. & 20. 29. viri Iuda & Beniamin, 1. *Eſdr.* 10. 9. inimici Iſraelitarum, *Nehem.* 6. 16. principes Aſſyriorum & omnis exercitus, *Iudith* 14, 17. Perſæ & Medi, *Eſth.* 8. 17 & 9. 2. Iob, *Iob.* 4. *v.* 13. 14. & 21. *v.* 5. 6. Eccleſiæ inimici, *Pſal.* 45. 7. & 65. 9. & 76. v. 67. 8. Ægyptii *Pſ.* 105. 38. Hypocritæ, *Eſa.* 33. 14. Iſraelitæ, *Ier.* 30. v. 5. Ægygyptii, 46. 5. Ammonitæ, 49. 5. Elamitæ, v. 37. Daniel & alii quidam, *Dan.* 10. *v.* 7. 8. 11. populus Iudaicus, 1. *Macch.* 7. 18. cuſtodes ſepulchri Chriſti. *Matth.* 28. 4. mulier quædam, *Mar.* 5. 33. Maria Magdalena &c. *Marc.* 16. 8. diſcipuli, *Luc.* 24. 22. Moyſes, *Act.* 7. v. 31. 32. Paulus, 9. 6 1. *Cor.* 2. 3. cuſtodes carceris, *Act.* 16. 29. Felix, 24. 26. Corinthii, 2. *Cor.* 7. 15. Tremor impiis & peccatorib. immittitur, *Exod.* 23. 27. *Deut.* 2. 25. & 11. 25. *Pſ.* 14. 35. 55. 119.

Vide, Metus, Timor, Formido, Terror.

Tribulatio.

¶ DEFINITIO ET ETYMOLOG.

TRibulatio, Græ. θλῖψις, &, συμφορὰ, ᾶς, ἡ, dicitur Eſt idem quod calamitas aduerſitatis. Hebr. *Lachas*, à verbo *Lachats*, preſſit, oppreſſit. Cognationem habet cum *Illets*, moleſtauit. Dicitur etiam *Tſarah*, à verbo *Tſarar*, anguſtauit, afflixit, conſtrixit, tribulauit, colligauit coarctando, & anguſtum ſtringendo. *Metſar*, etiam tribulatio dicitur, ab eodem verbo deriuata. Vide *Pſal.* 116. 3 & 118. 5.

Tribulatio à tribulo venit. Eſt enim tribulus, herba pungitiua, *ſecund. B. Thom ſuper Pſ. 3. col. 2.*

Tribula etiam ſunt genus vehiculi, quo teruntur frumenta.

Virg.

Tribulaq;, trabeaque, & iniquo pondere raſtri.

¶ Divi-

¶ DIVISIO.

Tribulatio propter quinq; ſcilicet:
- Vt Chriſtus glorificetur. *Exemplum cæci à natiuitate. Ioan.c.9.*
- Vt meritum cumuletur. *Exemplum Iob. c.2. In omnibus his non peccauit Iob.*
- Vt faſtus non dominetur. *Exemplum* Pauli 2. *ad Cor. 12. Ne magnitudo reuelationum &c.*
- Vt pœnis culpa expietur. *Exemplum Mariæ leproſæ. Num.12.cap.*
- Vt dupliciter crucietur. *Exemplum Herodis Aſcalonitæ, Act.c.12.*

¶ LOCI BIBLICI.

[illegible]ibulationis eiuſq; vtilitatis, *Exempla*: Ioſeph plus creuit in exi-[illegible] terra paupertatis, quam in terra natiuitatis ſuæ creuiſſet, *Gen.* 41.40. *Pſ.*105.*v.*17.18.19.1.*Macch.*2.53.*Act.*7.*v.*9.10. Iſraelitæ afflicti à ſerpentibus ignitis, pœnitentiam agunt. *Num.*21.*v.*6.7. Dauid fugiens à facie Abſolonis patiens fuit in ferendis Semei conuitis, 2.*Sam.* 16.10.11. ſed poſt obtentam victoriam ſuperbe populum recenſendum curat, 24.1. & videns Dominum iratum, petit ſe puniri, & populo parci, *v.* 17. Michæas, 1.*Reg.*22.*v.*26.27. principes Iſrael, 2. *Par.*12.*v.*5.6.6. Manaſſe, 33.*v.*12.13. Iſraelitæ, *Nehem.*9.*v.*35.36.38. Tobias excæcatus & deriſus, *Tob.*2.*v.*11.12. tandem conſolationem accipit. 11.*v.*10.*v.*10. *&c.* Iob multipliciter vexatus & afflictus à Sabæis, *Iob.*1.15. igne cœlitus demiſſo, *v.*16. Chaldæis, *v.*16. Satana, *v.*18 *&* 2.7. coniuge, *v.*9 *&c.* tandem refrigerium maiorum [illegible], & liberatur, *Iob.*42.12 *&c.* Ieremias in vtero ſanctificatus, *Ier.*1.5. tamen væ clamat ſibiipſi, 15.10. Nabuchodonoſor in proſperitate cõſtitutus, fuit ſuperbus & arrogans, ſed eiectus à conſortio hominum, oculos ad cœlum leuat, & benedicit Deo; *Dan.* 4.31. *&c.* Suſanna in condemnatione mortis poſita flens ſuſpicit ad cœlum, 13.42. Iſraelitæ, 1. *Macch.*9.*v.*23.24.2.*Macch.*6.*v.*1.2. Apoſtoli, *Act.* 5.40. Eccleſia, 8.1. Paulus & Silas, *Act.*16.*v.*19.20. Paulus, 9.*v.*23.24.25.1.*Cor.* 11. *v.*32.33. *Act.*13.*v.*45.49.50.*&* 14.19.*&* 17.*v.*5.18.*v.*4.12.*&* 19.*v.*23.*&c. &* 20. *v.*1.2.3.*&* 21.26.*&c.*22, 22.23.10.*&c.*25.1.*&c.* 27.39.*&c.*2. *Cor.*1.8.*&* 6. *v.*4.5. *&* 7.*v.*22.24.25.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

Merito hæc patimur, quia peccauimus in fratrem noſtrum (Chriſtum) videntes anguſtias animæ illius, dum nos precaretur, non audiuimus, idcirco venit hæc afflictio ſuper nos. *Gen.*42.

Quanto magis opprimebant eos, tanto magis multiplicabantur & creſcebant. *Exod.*1.

Omne, quod poteſt tranſire per flammas, igne purgabitur. *Numer.*32.

Conuenerunt ad Dauid (Chriſtum) omnes, qui erant in anguſtia conſtituti, & oppreſſi ære alieno (à Diabolo) & amaro animo: & factus eſt eorum princeps. 1.*Reg.*12.

Tempore anguſtiæ ſuæ auxit Acham contemptum in Dominũ. 2.*Par.*28.

Cum requieuiſſent, reuerſi ſunt, vt facerent malum in conſpectu Domini. *Nehem.*9.

In tempore tribulationis ſuæ clamauerunt ad Dominum. *ibidem.*

Benedictum eſt nomen tuum Deus patrum noſtrorum, qui cum iratus fueris, miſericordiam facies, & in tempore tribulationis peccata dimittes his, qui inuocant te. *Tob.*3.

Hoc habet pro certo omnis, qui colit te, quod vita eius, ſi in probatione fuerit, coronabitur: ſi autem in tribulatione fuerit, liberabitur. *ibid.*

Poſt tempeſtatem tranquillum facis, & poſt lachrymationem & fletum exultationem infundis. *ibid.*

Tu Domine flagellas & ſaluas, deducis ad inferos & reducis. 13.

Ipſe caſtigauit nos propter iniquitates noſtras: & ipſe ſaluabit nos, propter miſericordiam ſuam. *ibid.*

In tuo flagello vindica iniquitates noſtras. *Iudith.*7.

Non vlciſcamur nos pro his, quæ patimur: ſed reputantes peccatis noſtris hæc ipſa ſupplicia minora eſſe flagella Domini, quibus quaſi ſerui corripimur, ad emendationem, & non ad perditionem eueniſſe credamus. 8.

Si bona ſuſcepimus de manu Domini, mala quare non ſuſtineamus? *Iob.*1.

Nemo loquebatur ei verbum: videbant enim dolorem eſſe vehementem. *ibid.*

Homo naſcitur ad laborem, & auis ad volatum, 7.

Beatus homo, qui corripitur à Deo: increpationem ergo Domini ne improbes, quia ipſe vulnerat & medetur: percutit, & manus eius ſanabunt. *ibid.*

In ſex tribulationib. liberauit te, & in ſeptima non tanget te malum. *ibid.*

Sagittæ Domini in me ſunt, quarum indignatio ebibit ſpiritum meum 6.

Auferat à me virgam ſuam, & pauor eius non me terreat. 9.

Domus illorum ſecuræ ſunt & pacatæ, & non eſt virga D[illegible] eos. 21.

Ipſe probabit me quaſi aurum, quod per ignem tr[illegible]

Conſumpta eſt caro eius à ſuppliciis, reuertatur ad [illegible] ſcentiæ ſuæ. 33.

In tribulatione dilataſti mihi. *Pſal.*4.

Poſteaquam multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, a[illegible] runt. 15.

Probaſti cor meum, & viſitaſti nocte: igne me examina[illegible] eſt in me iniquitas. 16.

Diſciplina tua correxit me in finem. 17.

Tu es refugium meum à tribulatione, quæ circumd[illegible] 32.

Iuxta eſt Dominus his, qui tribulato ſunt corde: & h[illegible] ritu ſaluabit. 34.

Multæ tribulationes iuſtorum. *ibid.*

Inuoca me in die tribulationis, & eruam te: & hon[illegible] me. 50.

Poſuiſti tribulationes in dorſo noſtro. 66.

Tranſiuimus per ignem & aquam & eduxiſti nos. *ibid.*

Cum ipſo ſum in tribulatione. 91.

Secundum multitudinem dolorum meorum in corde m[illegible] ſolationes tuæ lætificauerunt animam meam. 94.

Bonum mihi, quia humiliaſti me. 119.

Diſciplinam Domini ne abiicias fili mi, nec deficias c[illegible] corriperis: quem enim diligit Dominus, corripit, & quaſi p[illegible] filio complacet ſibi. *Prou.*3.

Sicut igne probatur argentum & aurum in camino, ita [illegible] probat Dominus. 17.

De carcere catenisq; interdum ingreditur quis ad regn[illegible] lius natus in regno inopia conſumitur. *Eccl.*4.

Curatio ceſſare faciet peccata maxima. 10.

In paucis vexati in multis bene diſponentur, quoniam D[illegible] tauit eos, & inuenit eos dignos ſe. Tanquam aurum in forna[illegible] bauit illos, & quaſi holocauſti hoſtiam accepit illos, & in [illegible] erit reſpectus eorum. *Sap* 3.

Hoc quidem tanquam pater monens probaſti: illos au[illegible] quam rex durus interrogans condemnaſti. 11.

Cum audirent per ſua tormenta bene ſecum agi, comm[illegible] ti ſunt Dominum, admirantes in finem exitus. *ibid.*

Cum das nobis diſciplinam, inimicos noſtros mul[illegible] gellas, vt bonitatem tuam cogitemus. 12.

Ad correptionem in breui turbati ſunt, ſignum haben[illegible] ad commemorationem mandati legis tuæ. 16.

Omne, quod tibi applicatum fuerit, accipe, & in dolor[illegible] & in humilitate tua patientiam habe: quoniam in igne [illegible] aurum & argentum, homines vero receptibiles in camino [illegible] tionis. *Eccl.*2.

Quoniam pius & miſericos eſt Dominus, & remittit [illegible] bulationis peccata. *ibid.*

Vaſa figuli probat fornax, & homines iuſtos tentatio [illegible] nis. 27.

Infirmitas grauis ſobriam facit animam. 31.

Speciosa Dei miſericordia in tempore tribulationis, qu[illegible] pluuiæ in tempore ſiccitatis. 35.

Defecit ſufflatorium, in igne conſumptum eſt plumbum [illegible] conflauit conflator: malitiæ eorum non ſunt conſump[illegible] gentum reprobum vocate eos: quia Dominus proiecit i[illegible] *rem.*6.

Ecce ego conflabo, & probabo eos. 9.

Ecce in ciuitate, in qua inuocatum eſt nomen meum, [illegible] affligere, & vos quaſi innocentes & immunes eritis.

Caſtigabo te in iudicio, vt non videaris tibi innoxius. [illegible]

Caſtigaſti me Domine, & eruditus ſum, quaſi iuuenc[illegible] mitus. 31.

Caſtigabo te in iudicio, nec quaſi innocenti parcam [illegible]

Ecce, quibus non erat iudicium, vt biberent calicem, b[illegible] bent: & tu quaſi innocens relinqueris: non eris innocens [illegible] bibes. 49.

Anima in anguſtiis, & ſpiritus anxius clamat ad te, audi D[illegible] & miſerere. *Bar* 3.

Omnes iſti æs, & ſtannum, & ferrum, & plumbum in m[illegible] nacis, ſcoria argenti facti ſunt. *Ezech.*22.

Multo labore ſudatum eſt, & non exiuit de anima ni[illegible] neq; per ignem. 24.

Eligentur & dealbabuntur, & quaſi nix probabun[illegible] *Dan.*12.

Sepiam viam tuam ſpinis (ad malum) & ſepiam eam m[illegible] & ſemitas ſuas non inueniet. *Oſe.*2.

In tribulatione ſua mane conſurgent ad me: Venite, & r[illegible] mur ad Dominum, quia ipſe cepit & ſanabit nos. 6.

Funiculis hominum trahebam eos, & funibus dilection[illegible] eis, vt quiſpiam qui leuat iugum ſub maxilla eorum, & [illegible] eos cibum. 11.

Cum anguſtiaretur in me anima mea, Domini recorda[illegible]

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

in tempeſtate, & in turpitudine viæ eius, & nebulæ pul- … eius. Nahum.1.

… Dominus & confortans in die tribulationis, & in diluuio … conſummationem faciet loci illius. ibid.

… ſurget duplex tribulatio. ibid.

… & non affligam te vltra. ibid.

… ſicut vritur argentum: probabo eos, ſicut probatur au- …

… vos vento vrente, & ærugine, & grandine omnia opera … veſtrarum. & non fuit in vobis, qui reuerteretur ad me, di- … minus. Aggæi 2.

… enim quaſi ignis conflans, & quaſi herba fullonum; & ſede- … flans & em … ans argentum, & purgabit filios Leui, & cola- … quaſi argentum. Malach.3.

… in tempore anguſtiæ ſuæ cuſtodiuit mandatum, & factus … in Ægyp … 1. Macch.2.

… tempore non ſinere peccatoribus ex ſententia agere, ſed … ones adhibere, magni beneficii eſt iudicium. Non enim … ationibus Dominus patienter expectat, vt eas, cum … venerit, in plenitudine peccatorum puniat: ita & in no- … vt peccatis noſtris in finem deuolutis, ita demum in nos … 2. Macch.6.

… in aduerſis populum ſuum; non derelinquit. ibid.

… ſiſſime in præſenti vita nos perdis, ſed ille Rector mundi … legibus morientes ad æternam vitam denuo ſuſcitabit. … 7.

… propter noſmetipſos hæc patimur, peccantes in Deum no- … & digna admiratione facta ſunt in nobis: tu autem ne putes … futurum, quoniam contra Deum pugnare tentaueris.

… Antiochus à graui ſuperbia deductus ad agnitionem ſui … admonitus plaga. ibid.9.

… qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam. Matth.5.

… te percuſſerit in dextram maxillam, præbe ei & alteram.

… perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam.10.

… fame pereo: ſurgam igitur, & ibo ad patrem meum, & … Pater, peccaui in cœlum & coram te: iam non ſum di- … cari filius tuus: fac me ſicut vnum de mercenariis tuis. Lu- … 15.

… vos in tribulatianem, & occident vos, & eritis odio o- … gentibus propter nomen meum. Matth.24.

… oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam? … 24.

… hic peccauit, neque parentes eius, ſed vt manifeſtentur o- … in illo. Ioan.9.

… palmitem, qui fert fructum, purgabit vt fructum copio- … afferat.15.

… hora, vt omnis, qui interficit vos, arbitretur obſequium ſe … Deo.16.

… triſtitia veſtra vertetur in gaudium. ibid.

… Mulier cum parit, triſtitiam habet, quia venit hora eius: cum au- … pepererit puerum, iam non meminit preſſuræ propter gaudium: … natus eſt homo in mundum. ibid.

… gloriamur in tribulationibus, ſcientes, quia tribulatio patientiam … operatur. Rom.5.

… heredes quidem Dei ſumus, cohæredes autem Chriſti: ſi tamen … compatimur, vt & conglorificemur. ibid.8.

… Exiſtimo, quod non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad … futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. ibid.

… ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis, in libertatem … gloriæ filiorum Dei. ibid.

… Scimus enim, quod omnis creatura ingemiſcit, & parturit vſque … adhuc. ibid.

Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio? an anguſtia? an … fames? an nuditas? an perſecutio? an periculum? an gladius? Ro- … man.8.

Certus ſum, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque … principatus, neq; vlla creatura alia poterit nos ſeparare à dilectione … Dei. ibid.

In tribulatione patientes. Rom. 12.

Vſque in hanc horam & eſurimus, & ſitimus, & nudi ſumus, & … colaphis cædimur, & laboramus operantes manibus noſtris. 1. Co- … rinth.4.

Maledicimur, & benedicimus: perſecutionem patimur, & ſuſti- … nemus. ibid.

Benedictus Deus, qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra. … Cor.1.

Sicut abundant paſſiones Chriſti in nobis, ita & per Chriſtum ab- … undat conſolatio noſtra.

Sicut ſocii paſſionum eſtis, ſic eritis & conſolationis. ibid.

In omnibus tribulationem patimur, ſed non anguſtiamur: oppe- … rimur, ſed non deſtruimur: perſecutionem patimur, ſed non derelin- … quimur: deiicimur, ſed non perimus: ſemper morificationem Ieſu … Chriſti in corpore noſtro circumferentes, vt & vita Ieſu manifeſte- … tur in corporibus noſtris. 4.

Id quod in præſenti eſt momentaneum, & leue tribulationis no- ſtræ: ſupra modum in ſublimitate, æternum gloriæ pondus operatur in nobis. ibid.

Repletus ſum conſolatione, ſuperabundo gaudio in omni tribu- latione veſtra. 7.

In multo experimento tribulationis abundantia gaudii ipſorum fuit.8.

Suſtinetis, ſi quis vos in ſeruitutem redigit, ſi quis deuorat, ſi quis accipit, ſi quis extollitur, ſi quis in faciem vos cædit.11.

In laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis ſupra modum, in mortibus frequenter. ibid.

In labore, in ærumna, in vigiliis multis, in frigore & nudita[te]. [i]bidem.

Virtus in infirmitate perficitur. Libenter igitur gloriabor in in- firmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Chriſti.11.

Placeo mihi in infirmitatibus meis, & in contumelis, in nece[ſſi]tatibus, in perſecutionibus, in anguſtiis pro Chriſto. ibid.

Quomodo tunc is, qui ſecundum carnem natus fuerat, perſe- quebatur eum, qui ſecundum ſpiritum, ita & nunc (malus bonos.) Galat.4.

Donatum eſt vobis pro Chriſto non ſolum, vt in eum credatis, ſed vt & pro illo patiamini. Phil.1.

Gaudeo in paſſionibus meis pro vobis, & adimpleo quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea, pro corpore eius, quod eſt Eccleſia. Col.1.

Gloriamur pro vobis in eccleſiis Dei, pro patientia veſtra in o- mnibus perſecutionibus & tribulationibus, quas ſuſtinetis, vt digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini. 2.Theſſ.2.

Si commortui ſumus, & conuiuemus: ſi ſuſtinemus, & conregna- bimus. 2.Tim.2.

Omnes, qui pie volunt viuere in Chriſto Ieſu, perſecutionem pa- tientur.3.

Videmus Ieſum per paſſionem mortis gloria & honore corona- tum (& martyres.) Hebr.2.

Et quidem quum eſſet Filius Dei, didicit ex iis, quæ paſſus eſt, obe- dientiam.5.

Alii ludibria & verbera experti, inſuper & vincula & carceres: la- pidati ſunt, ſecti ſunt, tentati ſunt. 11.

Egentes, anguſtiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus. ibi- dem.

Omnis diſciplina in præſenti quidem videtur non eſſe gaudii, ſed mœroris. Poſtea autem fructum pacatiſſimum exercitatis per eam reddit iuſtitiæ.12.

Quod ſi extra diſciplinam eſtis, cuius participes facti ſunt omnes: ergo adulterii, & non filii eſtis. Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Act.14.

Vincula & tribulationes me manent Ieroſolymis. Sed nihil ho- rum vereor, nec facio animam meam pretioſiorem, quam me, dum- modo conſummem curſum meum, & miniſterium verbi, quod ac- cepi à Domino Ieſu. 20.

Ego non ſolum alligari, ſed & mori in Ieruſalem paratus ſum no- mine Domini noſtri Ieſu Chriſti.21.

Omne gaudium exiſtimate fratres mei, cum in varias tentatio- nes incideritis, ſcientes, quod probatio fidei veſtræ patientiam ope- ratur. Patientia autem opus perfectum habet. Iacob.1.

Beatus vir, qui ſuffert tentationem: quoniam cum probatus fue- rit, accipiet coronam, quam repromiſit Deus diligentibus ſe. ibid.

In quo exultabitis, modicum nunc ſi oportet contriſtari in variis tentationibus, vt probatio fidei veſtræ multo pretioſior auro, quod per ignem probatur, inueniatur in laudem & honorem in reuelatio- nem Ieſu Chriſti. 1.Pet.1.

Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt ſe- quamini veſtigia eius.2.

Si quid patimini propter iuſtitiam, beati. 1.

Melius eſt benefacientes, ſi velit voluntas Dei pati, quam malefa- cientes. ibid.

Chriſto in carne paſſo, & vos eadem cogitatione armamini.4.

Communicantes Chriſti paſſionibus, gaudete, vt in reuelatione gloriæ eius gaudeatis exultantes.

Tempus eſt, vt incipiat iudicium à domo Dei. Si autem pri- mum à nobis, quis finis eorum, qui non credunt Dei Euangelio? 1.Pet.1.

In Chriſto Ieſu modicum paſſos ipſe perficiet, confirmabit, ſoli- dabitque. 5.

Nouit Deus pios de tentatione eripere, iniquos vero in diem iudi- cii reſeruare cruciandos. 2. Pet.2.

Ego Ioannes frater veſter, & particeps in tribulatione & regno, & patientia in Chriſto Ieſu. Apoc.1.

Hi ſunt, qui venerunt de tribulatione magna.7.

Non dilexerunt animas ſuas vſq; ad mortem.12.

¶ Patrum Sententiae.

Intelligat homo medicum eſſe Deum, & tribulationem medica- mentum eſſe ad ſalutem, non pœnam ad damnationem, ſub medi- camento poſitus vreris, ſecaris, clamas: non audit medicus ad volun- tatem, ſed audit ad ſanitatem. Aug. ſup. Pſal.21.

... fornace lucet palea, & purgatur aurum. Illa in cinerem vertitur, & illud ſordibus exuritur: fornax mundus, aurum iuſti, ignis tribulatio, artifex Deus. Quod vult ergo artifex, facio: vbi ponit me artifex, tolero. Iubeor ergo tolerare, nouit ille purgare. Ardeat licet palea ad incendendum me, & ad conſumendum me, illa quaſi in cinerem vertitur, vt ego ſordibus caream. *ſuper Pſal. 60.*

Nullus ſeruus Chriſti ſine tribulatione eſt. Si putas te non habere perſecutiones, nondum cœpiſti eſſe Chriſtianus. *in quodam ſerm.*

Si promiſſa patris bene agnouiſti; non timeas flagellari, ſed exhæredari. *in Pſalm.*

Flagellum interius & exterius glorificat. Peccatorem compellit volentem, erudit ignorantem, cuſtodit currentem, protegit infirmantem, excitat torpentem, humiliat ſuperbientem, purgat pœnitentem, coronat innocentem, initiat ad mortem ſemper viuentem.

Quod te Dominus permiſit pati, flagellum corrigentis eſt, non pœna damnantis. Ad hæreditatem ſempiternam erudimur, & flagellari dedignamur. *in Ioan.*

Non facile inueniuntur in aduerſitate præſidia, quæ non fuerunt in pace quæſita. *in epiſt.*

Quanto in hoc ſeculo perſecutionibus, paupertate, inimicorum potentia, vel morborum crudelitate fuerimus afflicti: tanto poſt reſurrectionem in futuro maiora præmia conſequemur. *in epiſt. ad Cyprian.*

Plerunque poſtquam in hoc mundo non poſſumus obtinere, quod volumus, poſtquam in terrenis deſideriis de impoſſibilitate laſſamur, tunc mentem ad Deum reducimus, tum placere incipit, quod diſpliceat, & quæ nobis amara fuerant, præcepta repente dulceſcunt in memoria, peccatrix anima, quæ adultera conata eſſe non potuit, decernit eſſe fideliter coniunx. Qui ergo huius mundi aduerſitatibus fracti ad Dei amorem redeunt, atque à præſentis vitæ deſideriis corriguntur: qui iſti, fratres Chariſſimi, niſi vt intrent compelluntur? *Gregor. in homil. ſuper Euangel. Matth.*

Tanto ſpes in Deo ſolidior ſurgit, quanto pro illo quiſque grauiora pertulerit: quia nequaquam retributionis gaudium de æternitate colligitur, quod non hic prius pia tribulatione ſeminatur. *in Mor.*

Omnipotens electorum ſuorum aduerſarios temporaliter permittit excreſcere, vt per malorum ſæuitiam purgetur vita bonorum. Nunquam quippe Dominus aduerſariis bonis permitteret, niſi inquantum prodeſſe viderit. Nam dum iniuſti ſæuiunt, iuſti purgantur; & vtilitati innocentium militat vita prauorum, dum hanc & premendo humiliat, & humiliando ſemper ad melius format, quia mala reproborum bonos dum cruciant, purgant. Vtilitati iuſtorum militat etiam poteſtas prauorum. *ibid.*

Nulla aduerſitas deiicit, quem proſperitas nulla corrumpit. Qui enim veritati inhæret, vanitati nullo modo ſuccumbit: quia, dum forti pede cogitationis intus in tentationem fixerit, omne, quod foris notabiliter agitur, artem mentis minime pertingit. *ibidem.*

Carmen in nocte, eſt lætitia in tribulatione. *ibid.*

Aurem cordis tribulatio aperit, quam ſæpe proſperitas huius mundi claudit. *ibid.*

Quiſquis aduerſitate & tribulatione frangitur, à quo factus eſt, minime contemplatur: nam qui, quod non erat, fecit, factum ſine gubernatione non deſerit: & qui benigne hominem condidit, nequaquam iniuſte cruciari permittit, nec ſinit neglecte perire, quod eſt, qui hoc etiam quod non fuit, creauit, vt eſſet. *ibidem.*

Tanto quiſq; aduerſitate minus vincitur, quanto contra illam præſcribendo paratus inuenitur. *ibid.*

Si iniquus quiſq; in hac vita permittitur proſperari, neceſſe eſt, vt electus Dei debeat ſub flagelli fræno retineri. *ibid.*

Electis ſuis ad ſe pergentibus Dominus huius mundi iter aſperum facit, ne dum quiſque vitæ præſentis requie quaſi viæ amœnitate paſcitur, magis eum diu pergere, quam citius peruenire delegit: ne dum oblectatur in via, obliuiſcatur, quod deſiderabat in patria. *ibid.*

Nemo quantum profecerit, niſi inter aduerſa, cognoſcit: quia vnuſquiſque superni doni gratiam in tranquillitate quietis percipit, ſed quantum perceperit, in aduerſitate perturbationis oſtendit. *ibidem.*

Sanctorum mentes æternitatis præmia præſtolantes, vires ex aduerſitatibus ſumunt: quia creſcente pugna glorioſiorē, ſibi non ambigunt manere victoriam. Electorum deſideria dum premuntur, aduerſitate proficiunt: ſicut ignis ſtatu premitur, vt creſcat, & vnde quaſi extingui cernitur, inde roboratur. *ibid.*

Aduerſitas, quæ bonis votis aut viris obiicitur, probatio virtutis eſt, non indicium reprobationis. Quis enim neſciat, quam proſperum fuit, quod B. Paulus Apoſtolus prædicaturus ad Italiam veniebat: & tamen veniens naufragium pertulit: ſed tamen cordis in fluctibus integer ſtetit? *ibid.*

Cum recognoſco Iob in ſterquilinio, Ioannem eſurientem in eremo, Petrum extenſum in patibulo, Iacobum decollatum Herodis gladio: cogito, qualiter Deus in futuro cruciabit ... bat: qui ita dure affligit, quos amat. *ibid.*

Afflicti terrena perdimus, ſed afflictionem humiliter ... cœleſtia multiplicamus. *in Mor.*

Tanto maior fiducia mentem roborat, quanto hanc ... veritate anguſtat afflictio. *ibid.*

Virtus per quietem ſe exercuit, ſcilicet in Iob, ... nio commota per flagella fragrauit: ſicut aromata ... ſuam, non niſi quum incenduntur, expandunt: ... mne, quod virtutibus redolet, in tribulationibus ... *dem.*

Mala Lazari purgauit ignis inopiæ, & bona diuitis ... felicitas tranſeuntis vitæ: illum paupertas afflixit & ... undantia remunerauit & repulit. *hom. 40.*

Tribus modis nos conditor interrogare conſueuit: ... gelli diſtrictione nos percutit, & quanta nobis inſit ... tia, oſtendit: aut quædam, quæ nolumus, nobis præcipit ... nobis obedientiam vel inobedientiam patefacit: aut ... occulta aperit, & aliqua abſcondit, & menſuram ... militatis oſtendit; & innoteſcit. *in Moral. l. 28.*

Quomodo ſtellæ in nocte lucent, in die latent, ſic ... ſæpe in proſperis non apparet, in aduerſis eminet: ... eſt, hoc neceſſitatis. *Bern. ſuper Cant.*

Fratres, in hoc mundo quaſi in campo certaminis ... & qui hic dolores, aut plagas, aut tribulationes non ... turo inglorius apparebit. *In quod ſerm.*

Si quis viam laborioſam æſtimat, ſuæ deſidiæ eſt ... nim minaces nautis pelagi fluctus, ſi tempeſtates ... colis, ſi vulnera cædeſq; militibus, ſi grauiſſimi ictus ... lib. leues videntur, & tolerabiles ſunt, propter ſpem ... pereuntium commodorum: multo magis, quum cœlum ... tur in præmium, nihil ex præſentibus aſperitatibus debet ... xime labores mitigat, in benignum finem venire promiſſum ... ſpicias, quod via eſt aſpera, ſed quo ducit, nec aliam, quæ ... vbi deſinit. *Chryſoſt. ſuper Matth.*

Ne indignemini, ſi mali in hoc mundo floreant, & ... quia non eſt Chriſtianæ regionis in mundo exaltari, ... mali nihil habent in cœlo, vos nihil in mundo, ſed ... quod tenditis, quicquid in via contigerit, gaudere debetis ... *ep. in Iat.*

Forſitan temporaliter te punit, vt æternæ mortis ... redimat temporalis: in ædificatione enim temporali ... prius malleis tundebantur, ne in illorum poſitione ... diretur: nec in horreo Domini reponitur granum, ... triturantium pedibus ſit excuſſum: ſic & viui lapides ... ſunt in illa cœleſti Hieruſalem, quæ ædificatur, ... fortuniorum concuſſionib. poliuntur, priuſquam in ... habitaculi collocentur. *Pet. Chryſ. in ep.*

Hæc omnia fortaſſe operatur Dominus, vt det nobis ... tellectum: trituratur granum, vt reponatur in horreo, ... lapis, vt ſine ſonitu mallei in ædificio templi collocetur. ... turbo vt Elias rapiatur in cœlum. Maximum eſt remedium ... ris homini ſi ſi in hac area mundi variis paſſionum flagellis ... tur exterior. *ibid.*

Omnis cordis aut corporis afflictio citra maritum & ... lutis eſt, ſine patientiæ condimento. *ibid.*

O quanta mortales angit anxietas, affligit cura, ... leſtat, dolor affligit, conturbat triſtitia, contriſtat turbatio ... & diues, ſeruus & dominus, denique bonus & malus, ... danis cruciatibus affliguntur, & mundanis afflictionibus ... tur, experte crede magiſtro. *Innoc. de vilitate conditionis humanæ.*

Parua toleramus, ſi recordemur, quid biberit ad patibulum ... nos inuitat ad cœlum. *Caſſ. ſup. Pſalm.*

❡ Poetarvm Dicta.

Ouid. 11. Met.

Aſpera creſcit hyems, omniq; à parte feroces
Bella gerunt venti, fretaq; indignantia miſcent.
His votis numen adorat.

Idem 5. Faſt.

Vincitur ars vento, nec tam moderator habenis
Vtitur, ac votis is quoq; poſcit opem.

Ouid. ad Liuiam.

Scilicet exiguo percuſſa es fulminis ictu,
Fortior vt poſsis cladibus eſſe tuis.

❡ Similitvdines.

Salomonis. Specioſa miſericordia Dei in tempore tribulationis, quaſi nubes pluuiæ in tempore ſiccitatis. *Eccl. c. 25.*

D. Chryſoſtomi. Vt in certamine athletam, ſudore, calore, rigore, puluere, multo labore, periclis luctari oportet: Sic & ... in hac militia plurima pati, & omnia ſtrenue ferre decet, ſi ...

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

...mum accipere debeat. Si corpus ita maxime lauda-... famem, ſitim, & cæteros labores haud gra-... magis laudanda anima, quæ poſſit omnes im-... fortiter ac ſtrenue pati. *De patient. Iob. ad vir-*

...cœlis ſunt, ſed tamen cœleſtes vocantur: Ita ani-... cœlum eſt. Clarum eſt cœlum, ſemper idem: ... ſed nubes concurrentes id obtegunt. Cœlum ... ſolem iuſtitiæ: licet nobis fieri, vt cœlum, imo ... dominum ſolis habemus. Cœlum vbique mun-... non in die, non in nocte mutatur: Ita nos ne-... neque in verſutiis Diaboli hoc patiamur, ſed ... & mundi. Cœlum autem eſt, & mul-... hoc nos faciamus, ſeparemus nos à terra, ex-... à terra. Cœlum ſuperius eſt, & ab imbribus, & à ... conſumitur. Hoc & nos poterimus, ſi volueri-... pati, veruntamen nihil patitur ipſum. Sic ... pati, non patimur. Sicut in hyeme pulchritu-... ; Sic nos in tribulationibus. *Homil. 16. ad*

... in terram decidens eleuat ſemina: ſic & tribulatio ... auget deſiderium. *hom. 12. de muliere Chananæa.* ... aurum in camino non læditur: Ita nec ſtabili a-... nocebit. Quid operatur caminus? aurum mun-... operatur? tolerantiam ampliorem coronam. ... nos tribulant? Folia erant, & aſpirante aura, rapta, & ... triticum: fundamentum ſtat ſupra petram. *Idem i-*

... neque neruum intendit, vt non abrumpat, ne ... vltra modum, ne harmoniæ concentum lædat: Sic & ... in remiſſione continua, nec in longa tribulatione ... animam, ſecundum ſuam prudentiam vtrum-... non ſinit nos continua potiri remiſſione, ne ſegniores ... in continua tribulatione ſinit eſſe, ne conceda-... Neque ſemper hyems, neq; ſemper æſtas: ne-... procella, neque ſemper tranquillitas: non ſemper nos, ... Sic neq; ſemper tribulatio, ſed erit tribulatio. *Hom.*

... minaces illi plagi fluctus, ſi tempeſtates atque hye-... ſi vulnera cædeſque militibus, ſi grauiſſimi illi ictus, ... leues videntur atque tolerabiles, propter ſpem ... percuntium commodorum: Multo magis cum cœ-... in præmio, & ineffabilia illa bona atque perpetua, ... bus his aduerſitatibus ſentietur. *Hom. 24. de di-*

... filiorum parentes, cum paruulos ſuos viderint à ... , æquæuorum autem ſuorum luſibus detineri, ... terribilia multa ſimulare, vt exagitati etiam ine-... ad maternum ſinum feſtinent confugere: Ita & Deus ... nos ſinit tribulari ſæpe, ſed nonnunquam etiam ... minatur, non vt eam in nos inducat, ſed vt nos ad ſe ... Siquidem cum ad eum fuerimus reuerſi, continuo ... *homil. 10. de diuerſis.*

... maxime filios amant, & menſa prohibent, & ... , & afficiunt ignominia, & aliis infinitis talib. la-... pueros corrigunt. Sed tamen patres ſunt, non tantum ... ſed dum hoc faciunt, vt tunc maxime patres ſint, ... Si autem & homines, qui furore & ira ſæpe ab ... non crudelitate, ſed cura & charitate quos amant, ... Multo magis de Deo ſic ſentire oportet, omnem ... paternam charitatem, propriæ bonitatis cumulo. *hom. 7.*

... , nec corona: niſi certamina, nec brauia: niſi ſtudia, ... niſi tribulatio, nec remiſſio: niſi hyems, nec æſtas. Et ... in hominibus tantum, ſed in ſeminibus quoq; ipſi intueri ... enim multam quidem pluuiam, multam vero nubium ... multam deniq; glaciem fieri oportet, ſi vernans ſpica ... Vbi vero ſententiis tempus, tempus & pluuiæ. Poſt-... nunc ingruit hyems animarum, non aeris, ſeramus & ... hyeme, vt in æſtate metamus. *hom. 4. de diuite & pau-*

...*admodum* aratrum immittens deorſum terram aperit, tu-... cuſtodiam parans, ne iacta in ſuperficie remaneant, ſed ... in ipſos terræ ſinus immittantur, & in tuta radices figant: ... facere neceſſarium, & tanquam aratro, tribulatione vten-... profundum ſcindere. Scindite corda veſtra, ait Prophe-... igitur ſcindamus, vt ſi qua doloſa herba, & improba co-... ineſt, radicitus eam euellamus, & puras pietatis ſemi-... exhibeamus. Niſi tunc renouemus nouale, niſi nunc ... cum adeſt tribulatio, quando vnquam in compunctionem ... *homil. 4. de pœnitentia.*

...*ſi quis infirmum* habens ſtomachum, amaram non admit-... , ipſum curare valentem, ſed potius atteratur, medi-... accuſabimus, ſed membri infirmitatem. Sicut & hic men-... Nam à tribulatione ſubuerſus, multo magis hoc à remiſſione pateretur. Nam ſi ligatus cadit (hoc eſt enim tribulatio) multo magis laſciue viuens. *hom. 6. de pœnitentia.*

Tribulatio eſt ſpiritualis mercatura. Sicut pecunias colligere volentes, & hanc ſecularem exercentes mercaturam, non aliter propriam rem augere poſſent, niſi multa terræ mariſque pericula ſuſtinerent: neceſſarium eſt enim latronum inſidias, piratarum incurſus ſufferre, & prorſus omnia, cum magna ſubeunt promptitudine, propter lucri expectationem, nullum capientes triſtium ſenſum: Eodem modo & nos diuitias hinc nobis confluentes, & ſpiritualem cogitantes mercaturam, gaudere decet & exultare, nec quæ videntur, ſed quæ non videntur conſiderare. *homil. 64. de pœnit.*

Quod auro ignis, hoc animis tribulatio, ſordes abſtergens, faciens mundos, claros reddens ac ſplendidos. *hom. 66. de pœnit.*

Baſilii. Athletam, qui de rebus pulcherrimis contendit, in ſtadio pietatis producentem, plagas aduerſariorum ſpe coronæ ſempiternæ generoſæ ferre oportet. Nam in ludis ac certaminibus, qui ad ſe palæſtræ labores accingit, minime cunctabundus, aut proprium dolorem reſpiciens, vltro in aduerſarios percurrit, ſimul gloriæ ac victoriæ cupiditate incenſus, omnis incommodi obliuiſcitur: Sic idem ſtudioſus, & ſi aliquid acerbitatis aut incommodum obuenerit, animi lætitiam minime poterit amittere, quoniam (vt ait Apoſtolus) tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio ſpem, ſpes non confundit, &cæt. *Alicubi.*

D. Auguſtini. In re tribulatio fornax artificis eſt: ſi tamen aurum ſis, & non palea, vt ſordibus careas, non in cinerem conuertaris. *in Pſalm. 30.*

Nunquid lucet aurum in fornace aurificis? In monili lucebit, in ornamento lucebit: patiatur tamen fornacem, vt purgatum à ſordibus veniat ad lucem. Fornax iſta, ibi palea, ibi aurum, ibi ignis, ad hanc flat aurifex. In fornace ardet palea, & purgatur aurum: illa in cineres vertitur, à ſordibus illud exuritur. Fornax mundus, palea iniqui, aurum iuſti, ignis tribulatio, aurifex Deus. Quod vult aurifex, facio: vbi me ponit, tolero: iubeor ego tolerare, nouit ille purgare. Ardea licet palea, ad incendendum me, & quaſi conſumendum me: illa in cinerem vertetur, ego ſordibus carebo. *in Pſalm. 61.*

In torcularibus animaduertimus quædam tria, preſſuram, & de preſſura quædam duo, vnum recondendum, alterum proiiciendum. Fit ergo in torculari conculcatio, tribulatio, pondus: & in his oleum eliquatur occulte in gemellarium: amurca publice & per plateas currit. Putatio, quia preſſuræ abundant, tu oleum eſto. Nigra tenebris ignorantiæ amurca inſultet, & illa tanquam per plateas proiecta, publice inſultet: tu liquare in gemellarium. Oliua in arbore, quibuſdam quidem tempeſtatibus agitatur, non tamen preſſuris torcularibus atteritur: ideo vtrunque ſimul pendet ex arbore, & quod proiiciendum eſt, & quod recondendum eſt. At vbi ad torcular & preſſuram ventum fuerit, vtrumque diſcernitur, dirimitur: & aliud appetitur, aliud reſpuitur. *In Pſalmum* 80.

Ductiles tubæ, æreæ ſunt, tundendo producuntur. Si tundendo, ergo vapulando eritis tubæ, ductiles, ad laudem Dei productæ. Si cum tribulamur, proficiatis, tribulatio, tunſio, profectus, productio eſt. Quomodo ſonuit, quam ſuauem ſonum dedit tuba ductilis, qui in tribulatione percuſſus gratias agit? Ecce, inquit fabricator Deus, illam tubam perficere volo: non perficiam, niſi tundam, tradam malleo tundendum: male ſonabat, antequam produceretur: forte productus & factus tuba ductilis, laudes Domini ſonabit, non ſa blaſphemia. *in Pſal. 97.*

Si aurum es, quid times paleam? quid times ignem? Simul quidem eritis in fornace: ſed ignis paleas in cineres vertet, tibi ſordes tollit. Si frumentum es, qui times tribulam? Non apparebis, qualis antea eras in ſpica, niſi tribula conterendo à te ſeparauerit paleas. Si oleum es, quid times preſſuram præli? Non declarabitur ſpecies tua, niſi etiam pondus lapidis à te ſeparauerit amurcam. Verum tamen interroget ſe vnaquæque anima, & videat, ſi iuſte patitur: proferatur ſtatera iuſtitiæ, appendatur amor mundi cum amore Dei. *De tempore Barbarico, c. 3.*

D. Hieronymi. Quomodo ſi ægrotus & æſtuans febribus, aquam frigidam poſtulet, & dicat ad medicum: Vim patior, crucior, vror, exanimor: vſquequo medice clamabo & non exaudies? Et reſpondeat ei ſapientiſſimus medicus: Scio quo tempore dare debeam, quod poſtulas, & non miſereor modo, quia miſericordia iſta crudelitas eſt, & voluntas tua contra te petit: Ita & Deus noſter ſciens clementiæ ſuæ pondera atque menſuras, interdum non exaudit clamantem, vt eum probet, & magis prouocet eum ad rogandum, & quaſi igne excoctum, iuſtiorem & puriorem faciat. Quod intelligens Apoſtolus, ſecundum id, quod miſericordiam conſecutus eſt à Domino, ait: Sed non deficimus in tribulationibus. Et benedicit Dominum in omni tempore. Et ſcit, quod qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit: & gloriatur in labore & dolore, & cum Hieremia dicit: Tribulationem & miſeriam inuocabo. Et quomodo aliquis inuocat Deum: Sic ſanctus vir bellator inuictus ad exercendum ſe & probandum, tribulationem & miſeriam inuenire deſiderat. *in proœm. in Abacuc Prophetam.*

Gregorii. Nunc flagellatur iuſtus, quia vt filius ad æternæ hæreditatis patrimonium præparatur: iniuſtus autem ad debitam mortem currens, effrenatis voluptatibus vtitur, quia & vituli, qui mactandi ſunt, in liberis paſtis relinquuntur: at contra iuſtus à delectationis tranſitoriæ iucunditate reſtringitur, quia & vitulus ad laboris vſum duputatus, ſub iugo tenetur. Negantur electis hic bona terrena; quia ægris, quibus ſpes viuendi eſt, nequaquam cuncta, quæ deſiderant, à medico conceduntur. Dantur reprobis bona, quæ petunt: quia deſperatis ægris, omne, quod deſiderant, non negatur. *in Iob. lib. 21.*

Via eſt vita præſens, qua ad patriam tendimus; ideo conterimur frequenti perturbatione, ne viam pro patria diligamus. Solent enim nonnulli viatores, cum amœna fortaſſis in itinere prata conſpiciunt, pergendi moras innectere, & à cœpti generis rectitudine declinare. Electis autem ſuis Deus, ad ſe pergentibus, iter huius mundi aſperum reddit: ne dum quiſque vitæ præſentis requie, quaſi amœnitate vitæ paſcitur, obliuiſcatur patriæ. *In Iob. lib. 23. capite 22.*

Quantum proſit hic pati, cauſa Dei. Vua calcibus tunditur, & in vini ſaporem liquatur: Sic oliua contuſionibus expreſſa amurcam ſuam deſerit, & in olei liquorem pingueſcit. Sic per trituram areæ paleis grana ſeparantur, & ad horreum purgata veniunt, ita & quiſquis hic flagellatur, ſecurus ad Deum venit: quippe eius rubiginem ignis tribulationis purgauit. *Homil. 15 de 40. ſuper hoc: Exiit vir qui ſeminat, &c.*

Gulielmi Paral. Fidelis medicus ægro deſperato vniuerſa concedit, quæ appetit, ægro vero, de cuius ſalute ſpes habetur, multa negat: Sic Dominus reprobis abundantiam bonorum temporalium tribuit, vt quæ bona egerunt in mundo iſto mercedem recipiant: Aliis vero merces ſeruatur ad futurum ſeculum, ne iſtis tranſitoriis contententur. *in ſumma vitiorum & virtutum. tract. 9. c. 2.*

Idiotæ Sicut amatores huius mundi multa aduerſa atque diuerſa patiuntur: Ita neque ſeruis Dei omnia in hoc mundo proſpere ſuccedunt, vt in die malorum memores ſint bonorum, ne puſillanimes fiant ac impatientes in aduerſitatibus: & econtra, in die bonorum memores ſint malorum, ne extollantur. *De vera pœnitentia.*

Sicut in medicamentis illa communiter ſunt vtiliora, quæ amara ſunt: Sic mundi attritio, correptio aut tribulatio, quamuis ſenſualitati ac carni ſit medicina amara, tamen animæ ac ſpiritui eſt vtilis ac ſaluberrima medicina, quia retrahit hominem à peccato, ac facit vt contemnat præſentia, & accendit ad futura. *de vera pœnit. §. 14.*

Sicut nauis per mare tranſiens multis ventorum impulſibus, multis aquarum fluctibus, multis denique piratarum inſultibus ſubiicitur, nec vnquam antequam ad portum venerit, tuta ac ſecura iudicatur: Sic homo, quamdiu, nauigat per mare iſtius amaræ ac periculoſæ vitæ, ſemper de vna tribulatione in aliam iactatur, ac cũ iam euaſiſſe creditur, ſubito nouas tribulationes ſentit. *ibid.*

Sicut ſagitta infixa cordi noſtro non mouet ac impellit, vt in re aliqua remedium quæramus: Sic tribulatio dolorem adfert cordi noſtro, ac nos mouet ac impellit, vt in re alia ſolatium requiramus, ſcilicet in cogitatione boni æterni. Scriptum enim eſt: Sagittæ tuæ infixæ ſunt mihi, & confirmaſti ſuper me manum tuam. *de vera pœnit. §. 16.*

Quemadmodum filii à patre virgis ac plagis caſtigantur, non eiiciuntur ex ædibus: Sic pater cœleſtis corrigit etiam ac caſtigat variis tribulationibus filios ſuos, nec ex cœleſtibus tabernaculis eiicit. Qui autem propter flagella & tribulationes huius mundi ſeparantur ex domeſticorum Dei conſortio, non ſunt ſane filii, ſed ſerui. *ibid. §. 20.*

Laurentii Iuſtiniani Patriarchæ. Sicut cera igni appoſita emollitur, ac veterem imaginem deponens, nouam recipit: Ita corda ad ignem tribulationis oppoſita emolliuntur, deponunt priſtina vitia, ac ſe reformant in nouum hominem. *in ligno vitæ, de patientia, c. 3.*

Gerſonis. Vt arca Noe, quo magis abundarunt aquæ diluuii, tanto altius ferebantur: ſic manſetus animus, quo maiores erunt tribulationis aquæ, tanto erit excelſior. *Parte 2. ſerm. de omnibus Sanctis.*

Thriueri. Quemadmodum operatio ſecundum Deum virtus dicitur: Sic præter expectationem afflictio vocatur diſtractio. *in apopht. 292.*

Vide tit. *Aduerſitas, Afflictio, Perſecutio, Patientia, Tentatio.*

Tributum.

¶ DEFINITIO: ET ETYMOLOG.

TRIBVTVM, Græce, τέλος, εος, τὸ, & τέλων, ωνος, ὁ, tributorum collector dicitur. Eſt autem tributum, quod principi tribuitur pro generali regimine. Vectigal vero ... reputatione & cuſtodia de mercimoniis. *ex B. Tho... Rom. 13. lect. 1. fin.*

Tributum, Hebr. *Mas*, non tantum de pecunia ... minibus tribuendis accipitur, à verbo *Mahas*, liquefacit ... enim tributum & liquefacit tributarios.

Tributum à tribus dicitur, quod ea pecunia ... rata erat, tributum ſoluebatur. Liuius tamen ... dicatur à tributo. Tribus autem dicta eſt, quoniam ... in tres partes primo diuiſus fuit, & tres populi par... tienſium, à Tito Tatio rege Sabinorum amico po... lia Ramnium ſiue Ramnienſium à Romulo. Tertia ... cumone. Sed poſtea aliæ quoq; vrbis partes ... tribus appellatæ ſunt.

Tributa dicuntur priuatorum pecuniæ, quæ per ... tribunorum ſanctione in publicum deferebantur. ... *rep. lib. 3. c. 7.*

Neq; quies gentium ſine armis, neq; arma ſine ſti... pendia ſine tributis haberi queunt. *Tacit. hiſt. lib. 4.*

Diſſolutionem imperii doce, ſi fructus, quibus ... tur, deminuantur. *Idem, lib. 13.*

Diſciplina imperandi eſt amare quod multis ... reſpublica nimium ſoliditatis accipit, ſi tributarius ... ſa conſtiterit. *Caſſiod. lib. 9. ep. 9.*

¶ BIBLICI LOCI.

Tributum ſoluendum, *Matt. 17. 24. & 22. 17. Mar... 25. Rom. 13. 7.* tributum in ore piſcis repertum. *Matt...*

¶ SIMILITVDO.

Thriueri. Venter & hepar priuatis particulis ... ditant: Et male agitur cum plebecula, quando è com... primatum alere libidinem aut faſtum. *in apopht. 88.*

Vide, Exactio, Princeps, Magiſtratus, ...

Trinitas.

¶ DEFINITIO ET ETYMOLOG...

TRINITAS, Græce τριὰς, ἁδος, ἡ, & τριάκοντα, ... Trinitatis nomen ſignificat vnitatem ... rum perſonarum in obliquo, quo ad etymologiam ... ficationem eſt è conuerſo. *ex B. Thom. 1. part. quæſt. ...*

¶ LOCI BIBLICI.

Trinitatis opera extrinſeca, quæ vocant, commun... perſonis, vt, Vocatio ad munus aliquod & miſſio ... tri, à quo Chriſtus miſſus dicitur. *Pſalm. 61. 1. Luc. 4. ... ſto, 10. 20. 21. Eph. 4. 11. Gal. 11.* Nunc Spiritu ſancto, ... 20. 28. Trinitatis perſonarum peculiares actiones a... rum ſimul concurrentes, *1. Pet. 1. 2.* Trinitas figurata ... *Gen. 1. 26. & 18. 2. Exod. 3. 6. 6. 15. 16. & 4. 5. Pſalm. 32. 6. ... & 48. 16. 1 16. Matt. 3. 16. & 10. 20. & 16. 5. & 28. 19. Luc. ... 14. v. 16. 26. & 15. 26. & 16. 3. 1. Ioan. 5. 7.* de S. Trinitate ... terum & neotoricorum Theologorum ſcripta ... talogus ingens volumen conficere poſſit. Ex ve... gorius Nazianzenus & Auguſtinus nobis inſtar mul... tiores omittimus.

¶ PATRVM SENTENTIÆ.

Vbi quæritur vnitas Trinitatis, Patris & Filii, & ... nec periculoſius alicubi erratur, nec laborioſius ali... fructuoſius aliquid inuenitur. Non pigebit me, ... rere: nec pudebit, ſicubi erro, diſcere. Quiſquis ... legit, vbi pariter certus eſt, pergat mecum, vbi pari... rat mecum, vbi errorem ſuum cognoſcit, redeat ... cum, reuocet me. Ita ingrediamur ſimul charitatis ... tes ad eum, de quo ſcriptum eſt. Quærite faciem ... *l. 1. de Trinit.*

Qui hoc, id eſt, Trinitatis myſterium, vel ex parte ... lum & in ænigmate videt: gaudeat cognoſcens De... agat: qui vero non videt, tendat per pietatem ad vi... cœcitatem ad calumniandum: quoniam vnus eſt De... Trinitas. *lib. 6. de Trin.*

In ſumma Trinitate tantum eſt vna, quantum ... & ſingula ſunt in ſingulis, & etiam omnia in ſingulis ... omnibus, & omnia in omnibus, & vnum omnia. *Id.*

Videmus ſolem in cœlo currentem, fulgentem, & ... militer ignis tria habet, hoc eſt, motum, lucem, & ... ergo, ſi potes, Ariane, ſolem vel ignem, & tunc ... Trinitatem.

Aperte nunc videbimus, quomodo & vnum in... ſunt, & indiuiſibiliter tria vnum. *Greg. in mor.*

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

...ternitas! O beata & beatificans Trinitas! ad ... miſerabiliter ſuſpirat, quoniam à te infeli-... te, quantis ſe intricauit erroribus, dolori-... ſſime in iudiciis fallitur, voluntas qua-... ctatur, & memoria multiplici obliuione ... huic vanitati nobilis creatura ſubiecta eſt; ... heu qualem pro te commutauimus Tri-... rbatum eſt, & inde dolor; dereliquit me ... & lumen oculorum meorum non eſt me-... quam diſſimilem Trinitatem: ô animæ ... fendiſti. Veruntamen quare triſtis es ani-... turbas me? ſpera in Deo, quoniam adhuc ... videlicet à ratione error, à voluntate dolor, ... r omnis receſſerit: & ſucceſſerit illa, quam ... as, plena ſuauitas, æterna ſecuritas. Primum ... cundum charitas, Deus, tertium ſumma pote-... omnia in nobis, ratione recipiente lucem in-... pacem imperturbabilem, conſequente me-... æternaliter inhærente. *Bernar. ſerm.* 11. *ſu-*

... Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus, ex qua ... memoria, ratio, & voluntas. Et eſt Trini-... videlicet per ſuggeſtionem, delectationem & ... Trinitas, in quam cecidit, videlicet, impoten-... Rurſus Trinitas, quæ cecidit, id eſt, me-... Singulæ cuiuſq; tripartitus excidit caſus. Me-... ſpecies cogitationum: affectuoſas, oneroſas, o-... ſcem ignorantiam, boni & mali, veri & falſi. ... modi. Voluntas in concupiſcentiam carnis, ... lorum, ambitionem ſeculi. Eſt Trinitas, per ... ſpes, charitas. Quæ trimembres habent ſubdiui-... fides præceptorum, ſignorum, promiſſorum. Eſt ... gloriæ. Eſt & charitas de corde puro, & con-... non ficta. *Ber. in ſeparat. ſerm.* 1.

... peruerſa curioſitas eſt, & credere, & tene-... tenet, fides & ſecuritas eſt. Videre autem ... & ſumma felicitas eſt. *ibid.*

... diuinitatis eſt verbum, quod tempore non ... dit & ibi aliud ſacramentum, quod vna ſylla-... tur, vt ſancta Trinitas in cœlis vnus Deus eſſe ... 49.

Poetarvm Dicta.

In Deitate Trinitas.
Iacob. Bill. Antholog. Sacr.

...potens vna eſt, quæ cuncta creauit,
...quod ſunt, omnib. eſſe dedit.
...minus eſt, non eſt Deus, à Patre natum
& qui amborum Spiritus eſt, Deus eſt.
...inum quoniam eſt eſſentia, quæ ſe
...vel maior, vel minor eſſe poteſt.

In Deo Trinitas & Vnitas.

...Deus eſt, de ſe valet, & manet in ſe,
...& proprium eſt, ſemper id eſſe, quod eſt.
...verum vero de lumine lumen,
...agnoſcens nouerit ingenitum.
...Deitas, vna eſt ſententia, ab vno
& Verbi Spiritus atq; Patris.
...abiunctum, nulla eſt non æqua poteſtas:
...vnum ſunt tria principium.
...in Verbo ſit ſemper, & in Patre Verbum,
...Verbi Spiritus atq; Patris.
...trib. eſt tibi non dubitandum,
...docta fides, confiteare Deum.
...genitum, creat & regit omnia Verbum,
...eſt aliquid, quod ſine Patre gerat.
...amborum motus, ratio vna volenti,
...idem Spiritus, vnus amor.

...ntentiae Philosoph.

... deitate, bonitate ſuperior, diuinæ Chriſtiano-... dirigit nos in ipſum ſuperignotum & præful-... ſtenorum eloquiorum culmen, vbi ſimplicia & ... atq; Theologiæ myſteria latent adoperta præ-... clam ſacram docentis caligine, quæ vbi ... ibi ſupra modum lucem profert exuberan-... gi & videri non poteſt, ſplendoribus pluſquam ... implet omnes quaſi captos oculis intelle-... *de Trin.*

...ſimam ratione naturali cognoſcere impoſſibi-... tatib. probari poteſt. *Beſſ. Daod. in cælũ Plat.*

...ianæ ſecretum in ipſis Platonis libris nunquam ... *Fic. in ep. l.* 12.

Trinitas diuina non eſt numerus aliquis in quantitatis genere collocatus, nec in ſubſtantiæ genere collocatus, nec in eſſentiæ ordine computatus. *Idem Dionyſ. Areop. de Trin.*

Trinitatem Pythagorici Philoſophi rerum omnium menſuram eſſe voluerunt, quia Deus ternario numero res gubernat, & res ipſæ ternario numero terminantur, primo enim Deus ſingula creat, ſecundo rapit, tertio perficit, ſingula item ab illo perenni fonte effluunt, dum naſcuntur, deinde in eundem refluunt, dum illam originem repetunt, tertio perficiuntur, dum in ſuum principium redierunt. Hoc vaticinatus Orpheus, Iouem principium, medium, & finem, vniuerſi vocauit: principium vt producit, medium vt producta retrahit ad ſeipſum, finem prout redeuntia perficit. Hinc regem vniuerſorum bonum pulchrum: vbi pro cuiuſque merito perficit iuſtum: pulchritudo igitur, cuius allicere proprium eſt, inter bonitatem & iuſtitiam locatur, à bonitate effluit, & profluit ad iuſtitiam. *Idem in Platon. con. or.* 2. *cap.* 1.

Trinitas ſignificat regreſſum animæ ad vnitatem tam propriam quam diuinam. *Idem in Plat. Tim. c.* 33.

ꝗ Similitvdines.

Nazianzeni, Quemadmodum cum humor nectareus, à fonte aliquo aquarum copioſe ſcaturiens, profluuio ſuo abundantiam oſtendit, inde lapſu perenni in flumina duo inciditur: vnicam ex vno fontis ortu vini à principio continens, bifariam autem fluminum formatur ſpecie, ſine nocumento tamen eſſentiæ flumen illud diuiditur: humorum enim poſitione tantum fluor ille diſcriminatur, at humoris qualitatem vnam & eandem continet, etiamſi flumen vtrumque, vt dictum eſt, quam longe diſtare, & multum à fonte abeſſe videatur: principium enim ad continuitatem fontis communem cum ſua habet matre. Similiter etiam omnium bonorum Deus, veritatis ille adminiſtrator, & Saluatoris Pater, prima vitæ cauſa, ac immortalitatis planta, fons vitæ ſempiternæ, bifluam quandam Filii & Spiritus ſancti cognoſcibilem ad nos demiſit gratiam, ipſe vero nullum propterea nocumentum in eſſentia eſt perpeſſus. Nullam enim imminutionem propter iſtorum ad nos vſque acceſſum ſuſtinuit, nec illi propterea à Patre ſeparationem vllam ſuſtinuerunt: indiuiſibilis enim, quemadmodum ſub initium diximus, meliorum eſt natura. *Ad Euagrium de Deitate.*

Crede Trinitatem margaritam eſſe vnam, vndique ſimilem, æqualiter ſplendentem: margarita enim, ſi in aliqua parte deturpetur, tota eius gratia euaneſcit: Ita quum Filium ignominia afficis, quo Patrem venereris, nequaquam honorem tuum ſuſcipit, ob Filii dehoneſtationem. Pater minime glorificatur, ſi ſapiens filius lætificat patrem, quanto magis filii honor, honor erit patris? *In orat. in dictum Euangelii.*

Damaſceni, Sicut ſimul ignis, & ſimul ab ipſo lux, neque prius eſt ignis, & poſterior lux, ſed ſimul ſunt: & quemadmodum lux ab igne ſemper gignitur, & nequaquam ſeparatur ab eo: Sic & Filius à Patre gignitur, nequaquam ab eo ſeparatur, ſed ſemper in eo. Sed lux, quæ ab igne inſeparabiliter gignitur, in ipſo ſemper manens, non habet propriam ſubſiſtentiam præter ignem. Nam natiua qualitas ignis eſt. Verum filius Dei vnigenitus à Patre inſeparabiliter genitus, & indiuiſibiliter, & in eo ſemper manens, propriam habet ſubſiſtentiam, præter eam, quæ Patris eſt. Et quemadmodum non dicimus alterius ſubſtantiæ ignem, & alterius lucem: Hunc in modum fieri non poteſt, vt recte dicamus Patrem & Filium alterius & alterius ſubſtantiæ, ſed vnius & eiuſdem: & quo pacto dicimus per eam lucem, quæ ab ipſo eſt, ignem illucere, & non ponimus organum adminiſtratorium ignis eſſe lucem, quæ ex ipſo eſt, ſed potius virtutem naturalem: Sic dicimus Patrem quæcunque facit per vnigenitum Filium eius, non vt per inſtrumentum ſeruile, ſed vt per virtutem naturalem & ſubſtantiam. Et vt dicimus ignem illuminare. Et rurſus dicimus lucem illuminare: Sic omnia, quæcunque facit Pater, ſimiliter & Filius facit. Sed lux quidem propriam ſubſiſtentiam præter ignem non poſſidet: filius autem perfecta ſubſtantia eſt à paterna diſcreta. *Lib.* 1. *Orthod. fid. c.* 4.

Non nudam carnem adoramus, ſed counitam diuinitati, vt in vnam perſonam & vnam hypoſtaſin Dei verbi: timeo carbonem tangere, propter ignem ligno coniunctam: adoro Chriſti ſimul vtrumque, propter carni coniunctam counitamq; diuinitatem. *lib.* 3. *cap.* 8. *Orthod. fid.*

Theodoreti Epiſcopi. Sicut mortale eſſe commune eſt hominum: Ita ſanctæ Trinitatis commune eſt eſſe immutabile, vertiq; & variari non poſſe. *Dialog* 1. *fol.* 14.

Theophili Epiſcopi. Quemadmodum filius & pater vnum ſunt: Ita etiam, quam accepit Filius, anima, & ipſe vnum ſunt: neſciens, quod Filius quidem & Pater vnum ſunt, propter vnam ſubſtantiam, & eandem diuinitatem. Anima autem, & Filius altera eſt ab altero, ſubſtantia & natura. Si enim, quemadmodum Pater & filius vnum ſunt, ita etiam anima filii & filius vnum ſunt: erit etiam vnum pater & anima, & dicet etiam aliquando anima filii: Qui vidit me, vidit & Patrem. Sed non ita eſt. Abſit. Filius enim & Pater vnum: quia non ſunt diuerſæ qualitates. Anima autem

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ma autem & filius, eſt & natura, & ſubſtantia alterum: quandoquidem ipſa quoque per ipſum facta eſt, eſtque eiuſdem nobiſcum ſubſtantiæ. *In iis, quæ ſcripſit aduerſus Orig. meminit Theodoret. Dial. 2. fol.* 149.

Iamblichi. Sicut lumen ſolis idem totum continuum eſt vbique, neque poteſt in partes diuidi, neque alicubi claudi, neq; à fonte proprio ſeparari, neque miſcetur aeri, licet adſit: quippe cum nihil relinquit luminis, calore tamen à calefaciente relicta: Ita cuiuſque Dei lumen totum indiuidue, toti mundo penitus adeſt, licet parti cuidam præcipue vim ſuam maxime ſibi accommodatæ concedat. *De myſter fol.* 187.

Procli. Sicut rationes quidem virtutum ſunt differentes, vnum vero compos eſt cunctarum: neque fieri poteſt, vt ſis iuſtitiæ particeps & temperantiæ vacuus: vel duo hæc quidem habeas, cætera vero non habeas: Sic & huiuſmodi Trinitas ſibiipſi connectitur. Et omne quidem bonum ſimul & pulchri compos eſt, & iuſti, ſimiliterq; de cæteris. *De anima & dæmone,*

Auguſtini. Attende candorem lucis, in cœlo eſt, & expandit candorem per terras omnes, per maria omnia, & vtique corporis lux eſt. Si ſeparas candorem ſolis à ſole, ſepara Verbum à Patre. De ſole loquor, lucernæ vna flammula tenuis, quæ non flatu poſſit extingui, ſpargit lucem ſuam ſuper cuncta, quæ ſubiacent, vides lucem ſparſam à flammula generatam: emiſſionem vides, ſeparationem non vides. Intelligite fratres ſic Trinitatem, Patrem, Filium, Spiritum ſanctum, ſibi cohærere, & omnia opera vnius Dei eſſe hæc Patris, hæc Filii, hæc eſſe Spiritus ſancti. *In Ioan. tract.* 20.

Cum de fonte interrogati, non poſſumus dicere, quod ipſe ſit fluuius: nec de fluuio interrogati, poſſumus dicere, quod ſit fons, & rurſum potionem, quæ de fonte vel fluuio eſt, nec fluuium nec fontem poſſumus appellare, tamen in hac Trinitate, aquam nominamus. Nam ſi quæro, vtrum in fonte aqua ſit? reſpondetur, aqua. Et ſi quærimus, vtrum aqua in fluuio? nihil aliud reſpondetur, & in illa potione non potuit eſſe alia reſponſio: nec tamen eas tres aquas, ſed vnam dicimus. Sicut in arbore radix non eſt niſi radix, nec robur niſi robur, nec ramos niſi ramos, poſſumus dicere. Non enim id, quod dicitur radix, poteſt dici robur & rami: nec lignum, quod pertinet ad radicem, poteſt alio enim tranſitu, nunc in radice eſſe, nunc in robore, nunc in ramis: ſed tantummodo in radice, cum illa regula nominis maneat, vt radix lignum ſit, & robur lignum, & rami lignum, nec tamen tria ligna dicantur, ſed vnum: Aut ſi hæc habeat aliquam diſſimilitudinem, non poſſit non abſurde tria ligna dici propter firmitatis diuerſitatem. Illud certe omnes concedunt: ſi ex fonte tria pocula repleantur, poſſe dici tria pocula: tres autem aquas non poſſe dici, ſed omnino vnam aquam, quanquam de ſingulis poculis interrogatus, in quolibet horum aquam eſſe reſpondeas, quamuis nullus hic tranſitus fiat ſicut de fonte: in flumina dicebamus. Hæc autem propter viſibilium vnitatem, corporalia exempla data: vt intelligatur fieri poſſe, vt aliqua tria non tamen ſingillatim, ſed etiam ſimul, vnum ſingulare nomen obtineant. *Lib. de fide & ſymbolo, c.* 9.

Citharam reſpice, vt muſicum melos ſonis dulcibus reddat, tria pariter adeſſe videntur: ars, manus, chorda: & tamen vnus ſonus auditur. Ars dictat, manus tangit, chorda reſonat. Nec ars, nec manus ſonum reddunt: ſed cum chorda pariter operantur: Sic nec Pater, nec Spiritus ſanctus ſuſceperunt carnem, & tamen cum Filio pariter operantur. Sonum ſola chorda excutit, carnem ſolus Chriſtus accepit. Operatio in tribus conſtat: Sed quomodo pertinet ad ſolam chordam ſoni redditio: Sic pertinet ad ſolū Chriſtum carnis humanæ ſuſceptio. *De Domini incarnatione contra Iudæos.*

Gregorii. Eſt in arcturo, quod conſiderantius poſſumus intueri: in ſeptem quidem voluitur, & modo quidem tres ad ſumma eleuat, atque ad ima quatuor ſuperius erigit, & tres inferius premit: Sic ſancta Eccleſia modo cum infidelibus Trinitatis notitiam, modo vero fidelibus quatuor virtutes quaſi rotatu prædicationis, ſtatus ſui ſpeciem quodammodo repræſentat. *l.* 23. *mor. c.* 29.

Lactantii. Cum & pater filium ſuum faciat, & filius patrem vna vtrique mens, vnus ſpiritus, vna ſubſtantia eſt: ſed ille quaſi exuberans fons eſt hic tanquam defluens ex eo riuus: ille tanquam ſol hic tanquam radius ex ſole porrectus: qui quoniam ſummo Patri & fidelis & charus eſt, non ſeparatur, ſicut nec riuus à fonte, nec radius à ſole: quia & aqua fontis in riuo eſt, & ſolis lumen in radio æque: neque vox ab ore ſeiungi, nec virtus aut manus à corpore diuelli poteſt. Cum igitur à Prophetis idem manus Dei, & virtus & ſermo dicatur: vtique nulla diſcretio eſt, quia & lingua ſermonis miniſtra eſt, & manus, in qua eſt virtus, indiuiduæ ſunt corporis portiones. Propriore exemplo vti libet; Cum quis habet filium, quem vnice diligit, tamen ſit in domo & manu patris, licet ei nomen domini poteſtatemque concedat, ciuili tamen iure, & domus vna, & vnus dominus nominatur: Sic hic mundus vna Dei domus, & Filius, & Pater, quia vnanimes incolunt mundum: Deus vnus, quia & vnus eſt, tanquam duo, & duo tanquam vnus. *Lib.* 4. *c.* 24. *de ſapientia.*

Triſtitia.

¶ DEFINITIO: ET ET[...]

TRISTITIA, Græce λύπη, ης ἡ, & λυπέομαι, triſtor dicitur. Triſtitia, Hebr. [...] & *hotſeb.* à verbo *Hatſab*, dolore & triſtitia af[...] turbauit, mœrore affecit. Cognationem habe[...] uit, vulnerauit: nam triſtitia vulnerat & trans[...] autem triſtitia, apprehenſio diſconuenientis [...] vel volitiuo, nobis nolentibus euenientis.

Triſtitia eſt paſſio animalis, media inter [...] quia ſequitur timorem; & prior eſt ira, quam [...] *Thom.* 1. 2. *q.* 26. *art.* 1. *c.*

Triſtitia inter omnes animæ paſſiones ma[...] *cund. eundem* 1. 2. *q.* 37. *art.* 4.

Triſtitiæ ſpecies ſunt, acedia, achos & miſer[...] *an. Damaſc. lib.* 2.

Triſtitia mœſtum ſignificat: diciturq; à [...] Triſtis quaſi tritis, hinc triſtitia, hoc eſt, mœſ[...] capitur etiam pro docto, vt triſtis philoſophus [...] tum. Virg. *Triſteſq; lupini.*

¶ BIBLICI LOC[...]

Triſtari immoderate propter temporalia [...] 12. *v.* 25. & 15 *v.* 13. & 17. *v.* 22. *Eccl.* 30. *v.* 21. & [...] 2. *Cor.* 7. *v.* 10.

Triſtis Chriſtus ob Iudæorum cœcitatem [...] nis diues, *Luc.* 18. *v.* 23. triſtis oret, *Iacob.* 5. *v.* [...] que ad mortem: *Matth.* 29. *v.* 38. triſtes ſola[...] noxia, 1. *Theſſ.* 4. 13.

Triſtitia duplex. 2. *Cor.* 7. 10.

¶ SENTENTIAE BI[...]

Quaſi triſtes ſemper gaudentes, 2. *Cor.* 6.

Quoniam & ſi contriſtaui vos in epiſtola [...] gaudeo, non quia contriſtati eſtis, ſed quia [...] tentiam 7.

Contriſtati eſtis ſecundum Deum. Quæ [...] eſt triſtitia, pœnitentiam ad ſalutem ſtabilem [...]

Inordinata bonum imped[...]

Nam contriſtabit iuſtum, quicquid ei acciderit [...]

In mœrore cordis langueſcit ſpiritus. 15.

Noli eſſe puſillanimis in animo tuo. *Eccl.* 7.

Felix qui non habuit animi ſui triſtitiam. 14.

Triſtitiam non des animæ tuæ, & non a[...] conſilio tuo. 30.

Triſtatur aliquis veſtrum? oret, æquo a[...] *Iacob.* 5.

Malum inducit.

Mœror in corde viri humiliabit illum, & [...] bitur. *Prov.* 12.

Spiritus triſtis exiccat oſſa. 17.

Sicut tinea veſtimento, & vermis ligno [...] di. 25.

Date ſiceram mœrentibus, & vinum [...] mo. 31.

Summa plaga eſt mœror animi. *Eccl.* 25.

Triſtitiam longe expelle à te. Multos e[...] eſt vtilitas in illa. 30.

A triſtitia feſtinat mors, cooperit virtutem [...] ctit ceruicem. In abductione permanet tr[...]

Ne dederis triſtitiæ cor tuum, ſed repelle [...]

¶ PATRVM SENTE[...]

Memoria quaſi venter eſt animi, lætitia [...] cibus dulcis & amarus. *Auguſt in lib. confeſ.*

Nulla res ita inebriat, vt animi perturba[...] cit hominem ad mortem, hæc abominanda [...] *per Ioan.*

Vis nunquam eſſe triſtis? bene viue, bona [...] bet. *Hugo. lib.* 3. *de animo.*

¶ POETARVM SENTE[...]

Menandr. alias Philem[...]

Πολλῶν φύσει τοῖς πᾶσιν αἴτια κακῶν
Λύπη· διὰ λύπην καὶ μανία γὰρ γίνεται
Πολλοῖσι, καὶ νοσήματ᾽ οὐκ ἰάσιμα.
Αὐτοὺς τ᾽ ἀνῃρήκασι διὰ λύπην τινές.
Ἐπὰν τὸν λυπῶν πλεῖον, ἢ τὸ σώζον [...]
Multorum malorum cauſa omnib[...]
Triſtitia, propter hanc etiam inſania [...]
Multis & ægritudines incurabiles
Interficiunt etiam aliqui ſeipſos pr[...]

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

…quod infert mœrorem maius eſt, quam vnde ſpe-
…r ſalus.

Menander.

…ἐκ τοῦ βίου.
…quod triſtitiam adfert, ex vita exturba.
…ές τι λύπη καὶ βίος.
…conſanguineum qu d triſtitia & vita.
…θνητὸν ὄντ' οὐ ῥᾴδιον.
…triſtitia mortali exiſtenti non facile.
…ἀνθρώποισι τίκτουσιν νόσον.
…hominibus pariunt morbos.
…ἀνθρώποις κακόν.
…triſtitia peius hominib. malum.
…ἀνδρὸς εὐτυχοῦς.
…triſtitia viri eſt fortunati.

Ibidem.

…λύπης ἐὰν περὶ ὀρθῶς τις σκοπῇ,
…ἐν τῇ ἀνθρώποις φύσει.
…ſi quis recte conſideret, quam triſtitia,
…ægritudo ſuapte natura inter humanas res.

Antiphanes.

…ὁμότοιχος εἶναί μοι δοκεῖ.
…inſania vicina mihi eſſe videtur.

Alexis.

…αἱ μείζονες λῦπαι.
…τὰς φρένας μεθιστᾶσιν.
…plusquam mediocres
…turbare mentem ſolent.

Poſidippus in ſimilibus.

…λύπην ἐκφυγεῖν, ἡ δ' ἡμέρα
…τι φροντίζειν φέρει.
…cile eſt triſtitiam effugere, dies autem
…ſecum nouas curas adfert.

Antiphanes.

…λύπη ἐστὶν ἀνθρώποις νόσος,
…ἔχουσα πολλά.
…triſtificum morbus eſt homini.
…autem variisq; nominibus appellatur.

Cleantus poeta, qui ſcripſit Argonautica.

…ὀργή τ' εἰς ἕνα ψυχῆς τόπον.
…μανία τοῖς ἔχουσι γίνεται.
…& ira vbi in vnum animæ locum
…uenerunt, furorem ſibi obnoxiis pariunt.

Philemon Syracuſanus poeta.

…κρεῖττον ἐστιν, ἢ λύπην φέρειν.
…ium ferre, multo ſatius eſt, quam triſtitiam.

Alexis poeta.

…μανίας κοινωνίαν ἔχει τινά.
…ia nonnihil cum inſania commune habet.

Euripides in Oreſte.

…ἡ διαφθείρουσά με.
…ἡ θεός, ἀλλ' ὅμως ἰάσιμος.
…potiſſimum perdor:
…enim dea eſt, veruntamen curabilis.

Apollodorus in Paralogizomenis.

…λέγειν μακάριον τὸν χρήματα
…πλεῖστα, τὸν δὲ μὴ λυπούμενον.
…appellandus eſt felix, qui pecunias
…habet plurimas, ſed qui non triſtatur.

Menander Comicus.

…φύσει τοῖς πᾶσιν ἀνθρώποις κακῶν
…μέγιστόν ἐστιν ἡ λύπη κακόν.
…uum natura cunctis hominib. mala multa
…ant, maximum triſtitia malum.

Philemon poeta.

…γὰρ ἡ λύπη καθ' αὑτῆς ἀναπλάσαι
…διπλάσια τῆς ἀληθείας κακά.
Triſtitia per ſe reddere poteſt
Duplo ſane maiora, quam reuera ſint mala.

Amphis.

…γὰρ λυπουμένοις τε καὶ μεριμνῶσιν
…νὺξ ἔοικε φαίνεσθαι μακρά.
Triſtantibus enim & ſollicitis hominibus
Quælibet nox videtur diu durare.

Martialis.

…tare velis acerba quædam
…triſtes animi cauere morſus,
…te facias nimis ſodalem.
…debis minus, & minus dolebis.

§ PH…OSOPHICÆ SENTENTIÆ.

…iam ſi po…, non admiſeris, ſed nec omnib. oſtenderis, Se-
…moribus.

…tristis … ſi tibi ipſi incommodo videris. Ibidem.
…em partem …enua ſuſpicio. Ibidem.

Sine triſtitia viues, ſi neminem læſeris, omneſque iuues, iuſtitia vnumquemq; proſequens: ab ea huiuſmodi iucunditatis fructus colligitur. Sed implorandus eſt Deus, ne ea nos lædant, quæ præter opinionem noſtram acciditur, vt ſunt mortes, morbi, ægritudines, & cætera huiuſmodi. *Ariſtotel. in quæſt.*

Socrates virtutem ſic coluit, vt nunquam vultum eius lætitiæ blanda vanitas exhilararet, nec triſtitia vlla contraheret. *Senec. de ſen. orat.*

Triſtitia ſiue mœror eſt animi de malo præſenti contractio: vel de eo, quod iam habetur, præſenti perturbatio: eſt hæc omnino lætitiæ contraria, eadem à Cicerone ægritudo nominatur: comites mœroris ſeu triſtitiæ ſunt: fletus, planctus, gemitus. Affectio hæc frigida eſt & ſicca, idcirco inualeſcit in frigidis temporib. & locis, omniumque in iis, quæ ingenium obtinent melancholicum, vt in autumno & hyeme, & tempore nubilo, & de nocte, tum ad ſeptentrionem, in quib. regionib. plures abſumit mœſtitia, quam in Hiſpania, vel Italia: tollitur mœror vel triſtitia, vel malo ſublato, vel reddito amiſſo bono, aut rebus lætis maiorib. affluentibus, quas non pluris æſtimemus, quam illas, quarum abſentia dolebamus. Diluitur iis etiam, quæ tepefaciunt atram bilem, vt cibis calidis & humentibus, vino potiſſimum, de quo eſt in ſacris literis, da vinum mœſtis. Item, oblectamentis quoque vis vel auditus, vt cœlo aperto, campis & pratis parentibus, muſica, item, auerſione cogitationis, vt in negotiis & narratiunculis lepidis, tecto iudicio, nempe reputatione, non eſſe tantum malum, nec tanti eſſe, vt ſic nos affligamus. *Viues lib. 3. de anima.*

De triſtitia & miſeria. DIAL. CXIII.

Franciſci Petrarchæ.

DOL.

Triſtis ſum. R. Refert, qua ex cauſa triſtis ſis aut lætus. Iſta enim vt alia multa indifferentia dixerim, quæ leui momento poſſunt eſſe bona, vel mala. Triſtitia nempe de peccato vtilis, modo ne deſperationi ſurrepenti clanculum manum det. At gaudium de virtute, deque memoria bonorum operum honeſtum, modo ne ingerenti ſe ſuperbiæ fores pandat. Harum igitur paſſionum præmittentur cauſæ, vituperatio illic locum laudis inuaſerit nunc, tu quid ſis triſtis cogita. D. Huius vitæ miſeria mœſtus ſum. R. Felicitas te lætificet alterius vitæ. Neque enim tam hæc miſera, etſi profecto miſerrima ſit, quam illa eſt felix. D. Mœſtus ſum. R. Mali huius tot radices, quot ſunt, quæ vno nomine, Aduerſa dicitis, de quib. & multa iam diximus. Et vt te pronum in querelas video, multa nunc etiam ſunt dicenda. Eſt autem, quando nulla prorſus apparens cauſa, non morbi, non damni, non iniuriæ, non ignominiæ, non errorum mores, neque vllus omnino rerum talium & inopinus tumor, ſed dolendi voluptas quædam, quæ mœſtam animam facit. Peſtis eo funeſtior, quo ignotior cauſa, atque ita difficilior cura eſt. Itaque hanc ceu animæ ſcopulum, omni bellorum, vt dici ſolet, ac remorum auxilio fugiendam cenſet Cicero. Cui in hoc quidem, vt in multis aſſentior. D. Præſentis me miſeriæ cogitatio mœſtum facit. R. Miſeriam conditionis humanæ magnam multiplicemque non nego, quam quidam integris voluminibus defleuere. Sed in diuerſum aſpicias, multa itidem, quæ felicem vitam ac iucundam faciant, videbis. Etſi de hoc nemo hactenus (niſi fallor) ſcripſerit, aggreſſique aliquid deſtiterint, quod difficilem & conſtantiam ſcribentibus, ſteriliorem longeque imparem materiam ſe ſortitos intelligerent, eo quod humana miſeria nimis multa prorſus euidenter emineat. Felicitas parua & latens ſtylo altius fodienda ſit, vt oſtendi poſſit incredulis. An autem, vt ex multis ſummam delibem, parua vobis gaudii cauſa eſt? Imago illa ſimilitudo Dei Creatoris, humana intus in anima, ingenium, memoria; prouidentia, eloquium, tot inuenta, tot artes huius animo fabulantes, huic corpori, quibus neceſſitates veſtræ omnes diuino beneficio comprehenſæ ſunt, tantæ quoque oportunitates, neceſſitates, & tam variæ rerum ſpecies non neceſſitati tantum veſtræ, ſed oblectationi ſeruiendum miris & ineffabilis modis, tanta vis radicum, tot herbarum ſucci, tot florum tam iucunda varietas, tot odorum, & colorum, & ſaporum, ex contrariis orta concordia, tot animalia cœlo, terris ac pelago, non niſi veſtris vſib. dedita, hominiſque ſolius ad obſequium creata. Niſi enim peccati iugum ſponte ſubiiſſetis, omnium, quæ ſub cœlo ſunt, dominium haberetis. Adde collium proſpectus, apricationes vallium, vmbroſos ſaltus, algenteſque Alpes, & tepentia littora. Adde tot ſalubres ſcatebras aquarum, tot ſulphureos fumanteſque, tot nitidos & gelidos fontes, tot infuſa & circumfuſa terris maria, tot amnes aſſidue mobiles, & immobili ſtabilitate certiſſimos regnorum fines. Adde lacus maris æmulos, & ſtagna iacentia, & riuos inter montium conuexa præcipites, & floreas ripas, riparumque thoros & prata recentia riuis, vt Virgilius ait. Quid ſonoris littorib. ſpumantes ſcopulos, antraque roſida, & flaueſcentes agros, & vineta gemmantia, & commoditates vrbium, & ruris otia, & ſolitudinum libertatem. Quid ſpectaculorum omnium lucidiſſimum, & anguſtiſ-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ſimum ſtellantis cœli ambitum incomprehenſibili celeritate volubilem. Inque illo fixæ & errantes, quas dicitis ſeu vagantes ſtellas, ſolem imprimis, ac lunam clariſſima mundi lumina (vt Maro ait) ſeu hic lucidum cœli decus (vt Flaccus ait) hunc terræ fruges, hinc vigor animantium, hinc varietas tempeſtatum, hinc nos annum, hinc menſes, & dies & noctes & momenta metimur, ſine quibus vita faſtidio non careret. His accedit corpus licet caducum & fragile, imperioſum tamen aſpectu, ſerenumque erectum, aptumque cœleſtibus contemplandis. Accedit immortalitas animæ, & ad cœlum iter, ac pretio exiguo merces inextimabilis, & quæ in finem ſciens diſtuli, quia tam magna erant, vt per me illa non capere, niſi fidei magiſterio didiciſſem, & reſurgendi ſpes, & hoc ipſum corpus poſt interitum, agile quidem lucidumque & inuiolabile multa cum gloria reaſſumendi, & quod omnem non humanam modo, ſed angelicam dignitatem ſupereminet: ipſa humanitas ſic coniuncta diuinitati, vt qui Deus erat, homo fieret. Idemque vnus numero perfecte duas in ſe vniens naturas inciperet Deus & homo, vt hominem Deum faceret factus homo: ineffabilis Dei pietas atque humilitas, ſumma hominis felicitas ac gloria, altum vndique occultumque myſterium, mirum & ſalutare commercium, quod, neſcio, an cœleſtis, ſed profecto mortalis lingua non æquat. Parum ne tibi autem vel hoc vno nobilitata conditio humana, parumque expurgata miſeria videtur? ſeu quid oro altius, non dicam ſperare ſed optare, ſed cogitare homo potuit quam vt eſſet Deus? ecce iam Deus eſt. Quid ia restat, oro, quo vota veſtra ſuſpirent? nedum reperire quidem, ſed nec fingere mauis aliquid relictum? Certe quum ad salut veſtram ſe diuinitas inclinaret, non aliud cum poſſet, niſi humanum corpus, humanamque animam aſſumpſit, nec angelicæ ſpeciei adſcribi voluit, ſed humanæ, vt ſic quantum te Dominus tuus amet, agnoſcas & gaudeas. Ita enim vt præclare ait Auguſtinus, demonſtrauit carnalibus & non valentibus intueri mente. Virtutem, corporeiſque ſenſibus deditis, quam excelſum locum inter creaturas habeat humana natura. Quid, quod idem ipſe vos, qui hac ſua dignatione tam mirifica Angelis quoque prætulerat, ipſos vobis Angelos cuſtodes adhibuit, vt modis omnibus veſtram inter creaturas excellentiam demonſtraret? Ait nempe Hieronymus, tantam dignitatem eſſe animarum, vt vnaquæque ab ortu ſuo habeat Angelum ſibi ad cuſtodiam deputatum. Paterna vere & pluſquam paterna de vobis Deo cura eſt. Et vt dictum Satyrici parumper inflectam: Vere charior eſt illi homo: quam ſibi. Quis hæc inter triſtitiæ locus aut querelæ? non natura igitur veſtra, ſed culpa mœſtos vos, & querulos facit. D. Mœſtum me originis vilitas, & naturæ fragilitas, nuditaſque & inopia, & fortunæ aſperitas, & vitæ breuitas, & finis incertus facit. R. Multa ſtudio conquiris, vt mœſtus ſis, contrario inſtandum erat, vt honeſto gaudio lætus eſſes. Noui autem mores, cupide malis veſtris incumbitis, proinde quod ad vtilitatem originis attinet, aut corporis fœditatem, quicquid quorumlibet ingeniis aceruatum eſt, non ſolum admota reſurrectione illa, quam vera mortalium fides ſperat, & glorificandorum corporum nobilitate delinitur, ſed præſenti etiam decore minuitur, interque omnia diuinæ manus opera ſingulari quadam hominis maieſtate. Nam quid ortus obſcœnitas humanæ detrahit dignitati? nonne fœda è radice proceræ frondenteſque arbores, herboſum ſolum gratis vmbris veſtiunt? Nonne fœdiſſimo fimo ſegetes lætæ fiunt? nec faſtiditur origo viliſſima rei optimæ, vos ſegetes Dei eſtis in area iudicii ventilandæ, ſummique patrisfamilias in horreo reponendæ, terreſtris fuerit origo, quanquam nobilis ac cœleſtis ex parte ſit, ſed fuerit qualiſcunque ortus, quantumlibet difficile incrementum, ſedes vltima cœlum ſit. Quid illa nuditas imbecilliaſque corporea, multarumque rerum grauis indigentia, quæ humanæ conditionis infamiæ aſſcribuntur: Variarum nonne artium, ac multiplici remediorum ſupplentur auxilio, vt magis ad gloriam hominis, quam miſeriam trahi poſſit, quod amantibus cæteris ratione carentibus præualidam cutim, vngueſque & villos mater natura prouiderit, homini vnum repertorum omnium contulerit intellectum, vt illa ſcilicet alieno, hic ſuo quodam proprio & interno præſidio tutus eſſet, cætera quantum naſcentibus obtigiſſet, & non amplius vnus hic tantum haberet, quantum videndo, meditandoque ſagaci aſſequi poſſit ingenio. Sic ſeruis dominus, ac bubulcis ſi quid forte cibi nobilis largiatur, ſuam cuique portiunculam aſſignat, vxori nihil aut filio, vt illi hoc tantum, hi pro eorum plus minuſue percipiant, ſic illis frænum præponitur, his libertas. Animantibus igitur, quæ vel ſenio, vel ſcabie depilata, aut caligantia oculis, aut pede clauda conſpicimus remedii nihil eſt, niſi ab homine conferatur. Homo autem per ſe nudus ingenio vertitur atque ornatur. Et ſi res poſcat, armatur claudus atque debilitates equo aut naui fertur, aut vehiculo, aut auxiliantibus bacillis innititur. Denique modis ſeſe omnibus adiuuat attollitque, quin amiſſis artubus pedes ligneos, manus ferreas, naſo certos fabricari didicit, & fortuitis caſibus obſtare. Valetudinem fatiſcentem medicaminibus erigit, guſtumque torpentem saporibus excitat, viſum languidum ocularibus refouet, qua te in maioribus veſtris acutius cogitaſtis, qui vaſculis vitreis aqua plenis (vt Seneca meminit) vtebantur, prope delectabilis naturæ ludus blanda parens ac benigna, quod hunc filio ... cum triſtem fecerit, conſolatur. Quid quo camelus, leo, tigris, pardus, & ſimilia qu cum ſenuerint, contemnentur, cum obiern nio, ſuccumbunt morti, ſolum hominem hominis ſolius eſt propria, & venerabilem riosum ac felicem facit, transferens, non mam animalia quædam robuſtiora ſunt ho ciora, quædam ſenſibus vegetiora, nullum Nullum cuius par cura creatori fuerit. De figuram, effigiemque ſydeream. *Pronaque lia catera terram: Os homini ſublime dedit, Iuſſit & erectos ad ſydera tollere vultus* (vt pr dictum prius à Tullio. Dedit oculos, de ſecreta animi relucerent, dedit rationem, de lachrymas, dedit riſum, affectuum ſigna la uis ad argumentum miſeriæ quidam trahit, ſus ſeruus ſit. Ortus enim ſtatim flet, an non ridet, id vel maxime prudens animal ar ſcium, non quidem finis, quem virtutis co, ſed difficile, quod ingreſſus eſt ſtadii, rum. Denique quod quodcunque robur locitas, quæcunque opportunitas, quæcunque homini deſeruit. Ille indomitos boues ad quos ad frænum cogit. Vrſos vnguibus, cornibus metuendos decus fecit ille menſarum & infinita id genus, quia eſui non erant, uauit, retibus maria, canibus ſyluas, volucr ſtrauit, & quibus cum nullum erat homini nas voces intelligere; & humanis nutibus o mni naturæ parte partum aliquid. Non eſt ti bi bos arat. Non eſt tibi equi celeritas, tibi lat. Non eſt tibi herodii volatus, ſed herodius eſt tibi elephantis, aut cameli moles, ſed ille tibi ſarcinam. Non eſt tibi cerui corium, non ag læ, ſed illi hæc tuo nomine poſſident. An ne inopes talium dicunt, haud inelegans reſpon ducis, habere iſta hominem nolle, ſed hæc habe & hæc quidem modo breuiter, partim philoſoph licè dixerim. Ad ægritudinem vero animi (ſophi appellant) & depellendam, & tranqu prodeſit noſſe, quid de primo Cicero in Tuſculan diſſeruit, quid de ſecundo Seneca in eo libro, qu quillitate compoſuit. Feſtinanti quidem ad alia tam non vacat vniuerſa complecti. Pro tempore vulnus, oſtenſique medici animorum, quibus, ſi unt, vti queas. Iam tria illa, quæ vltimo quidem digna credidi, quando & aſperitas qua magna pars huius ſecundi colloquii noſtri & aſperitatem ipſam breuitas lenire debet, ac tum vitæ finem ſtatuit natura, vt præſens ſem crederetur.

§ Apophthegmata.

Socrates rogatus, quomodo quis vitam ... reſpondit, fieri non poſſe, vt qui in ciuitate ... hominibus conuerſatur, non aliquando triſtetur ... *ſerm. de dolore & triſtitia.*

Plutarchus. Vt thoraci tunicam, ita triſtitiæ ... nem inducendam eſſe dicebat. Item: Viam ... dam, vitam vero tranquillam. *eod. ſerm.*

Choricus, immoderatum gaudium ſæpius ... bat: & immodica voluptas (inquit) accerſitam ... cit. *ibid.*

Epictetus, Si vis, inquit, triſtitia vacare, quæ ... ma, veluti iam accidiſſent. Item, Sapit qui ... abſentia, ſed gaudet præſentibus. Item, Pei... quis hoſti triſtitiam excitare poſſet? reſpondit: ... paret, vnquam optime viuat. *In enchir & diſſert.*

Poſidippus nullus hominum (inquit) ſine ... git, neq; fortunatus ad finem vſq; manſit. *Ant. & ... ſtitia.*

§ Similitudines.

Salomonis regis. Vt veſtem tinea, & lignum ... triſtitia lædit. *Prou. 25.*

Chryſoſtomi. Quemadmodum vermis in ligno ... minuit: Sic triſtitia de peccato nata (eſt enim pœ... Deo mulieri: In dolore paries filios) peccatum ... tiam inducta. *Homil. 7. tom. 7.*

Sicut nubes quædam condenſata, & ſub... rens, omnem retrorſum ſplendorem auert... Sic & ...

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

animum noſtrum ſteterit, non ſinit facilem eſſe oratio … ſuffocat, & cum multa neceſſitate intus reprimit. … quod non ſolum nebulæ natura radii in anteriora pro… ſed & contrarium ipſi ſæpe patitur: nam cum ſol … illapſus nubem contriuerit, medium ipſius ſæpe, … ſimul elucens, ſplendidus cernentium obtutibus … & mihi futurum ſpero, ſermone in animis veſtris … & amplius immorante fractam iri ſpero triſtitiæ … mentem veſtram ſolita rurſum doctrina micaturam.

… Vt muſcæ à ſeuib. locis, veluti ſpecialis, dilabuntur, a… inſident; Sic quidam bonorum obliti, triſtium memo… premunt. *in Moral.*

… amara, his admixtis quibuſdam dulcib. gratiam … ſe triſtes ratione ſunt alleuandæ. *ibid.*

Quemadmodum omnia vitia penitus inſident, niſi, dum … ſint: Ita quoq; triſtitia & miſera, & in ſe ſæuitia i… acerbitate paſcuntur, & fit infelicis animi, praua volu… *ad Martiam de conſolatione.*

… Veſtimentum tinearum eſu attractum, nullius pretii v… habere commercium. Itidemq; lignum vermib. … ad ornatum vel mediocris ædificii, ſed ad com… merebitur deputari: Ita & anima, quæ edaciſſimis … deuoratur, inutilis erit vel veſtimento illi pontifica… Spiritus ſancti de cœlo deſcendens, prius in bar… deinde in oram ſuam ſolere ſuſcipere, ſancti Dauid va… Sicut vnguentum in capite, &c. *lib. 9. c. 3. inſtitut.*

… *pœnitentiæ*, ſicut vinum aceto mixtum eandem … non habet: Sic & triſtitia ſpiritui ſancto nexa, eandem o… mundam non habet.

… *Gregor.* Sol cum moderatos radios emittit, multos … & humores: in immodicos, conſumit illos priuſquā … Eodem modo & modici animorum affectus dolorem … & lachrymis non recuſant: qui verò motum ex… tumultuantem quaſi de gradu deiiciunt, efficere … nihil dicas, aut quiduis potius quam oportet, aut nihil … quod oportet. *hiſt. lib. 9.*

… Vt roſa, flos vnus omnium longe gratiſſi… naſcitur: Sic è triſtib. & aſperis laboris fructus capitur … *In Simil.*

❡ Adagia.

… lapis. ἀγέλαςος πέτρα.

… *vehementer acerba triſtiq;. Quod rabit in ſeueros ac tetri…* ἀγέλαςοι.

… ſtare.

… *ſupra modum tetrici ſinapi victitare dicuntur, quod … tritum eſt.* Germani quoq;. Er hat Senff geſſen.

… Trophonii vaticinatus. ἐν Τροφωνίου μεμαντεύσται.

… *vehementer triſti tetricoq;: propterea quod olim cre… tum qui in Trophonii ſpecum deſcendiſſet, poſtea nun…* …

… cant lena. Ἁρμοδίου μέλος.

… *ac triſtibus dicebatur. Simillimum illud. Admeti* …

… Ἀργείως ὁρᾷς.

… *ſtupidis & attonitis oculis: Sumptum, opinor, ab Oreſte,* …

… carmen. Ἀδμήτου μέλος.

… *lugubrique cantione. Accommodari poteſt ad orationem … & miſerabilem.*

… annulum ne geſtato. μὴ φορεῖς ςενὸν δακτύλιον.

… *Ne vixeris anxie & ne temet in ſeruitutem conicias, aut … vitæ inſtitutum, vnde te non queas extricare.*

… μὴ ἐσθίειν τὴν καρδίαν.

… *tuum ipſius animum excrucies, aut ne ſollicitudinibus … breuiorem.* Laß ein Hundt ſorgen/ der bedarff vier …

… vestem.

… *veſtem à M. Tullio dicuntur, qui lugent mortuum, aut* …

… Iouis quidem aulam.

… *malum, ad aſylum, ad arcem, ad aram, ad colum… ad diuorum phana, tanquam tutiſsimum refugium … Verum à morte nullum eſt effugium.*

… de Telamone. αἰδώ τα Τελαμῶνος.

… *ſermone dictum prouerbium, quod Telamon impoten… Aiacem filium.*

… cantionem canis. Λιτυέρσαν ᾄδεις.

… *erat nothus Midæ regis. Hic inſtituit, vt in hono… id eſt, æſtiuus aut meſſorius hymnus caneretur, … prouerbium, vt qui non ex animo canerent, aut qui … erent, hi Lithyerſam cantionem canere dicerentur.*

Tragicum tueri. τραγῳδικὸν βλέπειν.

Quadrabit vel in faſtuoſos, vel in triſtes ac luctuoſos.

Tauricum tueri. βλέπειν ταυρηδόν.

Pro eo, quod eſt, torue.

Atrei oculi. Ἀτρέως ὄμματα.

De toruo truculentoq; aſpectu dicebatur.

Cepas edere aut olfacere. κρόμμυα ὀσφρᾶσθαι.

Dicebantur ioco prouerbiali, qui lacrymari viderentur. Germani eadem metaphora dicunt: Er hat Zwibeln geſſen.

Superatus es à gallo quopiam. ἡττηθεὶς τινὸς ἀλεκτρυόνος.

Iocus prouerbialis in ſeruos, qui dominos à tergo ſequuntur, … plices videlicet & abiecti, cuiuſmodi ſolent eſſe galli ſuperati in pugna.

Triſtis ſcytale. ἀχνυμένη σκυτάλη.

De re triſti ſeriaque dicebatur, au de nuntio, qui dolorem afferret.*

Frontem exporrigere. Frontem contrahere.

Frontem explicare, cum hilareſcimus: contrahere, cum ringimur, hoc eſt, vbi quid moleſtum eſt, dicimur. Horat. Deme ſupercilio nubem. Exporrecta fronte, hilariter, Obducta fronte, Contracta Caperata fronte. Plaut. Caperata frons ſeueritudine. Et nubila frons, ſerena frons, explicata frons.

Sanguine flere. αἵματι κλαίειν.

Prouerbialis hyperbole, ſignificans, nihil non fieri, quo inflectatur aliquis.

Lapides flere.

De re vehementer miſeranda, prouerbiali hyperbole dici ſolet, eam eſſe tam lamentabilem, vt vel lapides cogantur ad fletum.

Erinnys ex Tragœdia. Ἐρινὺς ἐκ τραγῳδίας.

De fœdis aniculis. Ariſtophan.

Sarone magis nauticus. Σάρωνος ναυτικώτερος.

Congruet in horrido cultu hominem, & morib. feris, quodq; genus nautas pleroſq; videmus eſſe. Aut in negotiatorem per omnia maria volitantem.

❡ Biblica Exempla.

Triſtitiæ *exempla*: In Iſaaco & Rebecca, *Geneſ.* 26. v. 35. Eſau, 27. v. 34. Rebecca, v. 26. Iacobo, 37. v. 34. Piſtore & Pincerna, 40. *verſic.* 7. Ioſepho, 42. v. 24. Iacobo, 43. v. 7. Ioſepho, v. 30. Samuele, 1. *Samuel* 15. v. 35. Ionatha 20. v. 34. Dauide, 2. *Sam.* 1. v. 11. & 6. v. 8. *Pſal.* 35. v. 13. & 38. v. 7. & 42. v. 6. & 43. v. 2. & 55. v. 3. Thamar ſorore Abſolonis, 2. *Sam.* 13. *ver.* 19. Achab, 1. *Reg.* 21. v. 5. Eſdra, 1. *Eſd.* 9. v. 3. Nehemia, *Nehem.* 2. v. 1. 2. Iudæis, *Eſth.* 3. v. 15. *Nehem.* 8. v. 9. Eſdra, 3. *Eſd.* 8. v. 72. Tobia & vxore, *Tob.* 10. v. 7. Mardochæo, *Eſth.* 4. v. 1. Iobo, 1. v. 20. Ieremia, *Ierem.* 8. *verſ.* 21. Dario, *Daniel.* 6. v. 14. Antiocho, 1. *Macch.* 6. v. 8. 2. *Macc.* 4. v. 37. Demetrio, 10. 22. Alexandro, v. 68. Romanis, 14. v. 16. Herode, *Matthæi* 14. v. 9. Diſcipulis, 17. *ver.* 23. & 26. v. 22. *Ioan.* 16. 22. Conſeruis, *Matth.* 18. v. 31. Diuite adoleſcente, 19. v. 22. Chriſto, *Matth.* 26. v. 37. Petro, *Ioan.* 21. v. 17. Paulo, *Rom.* 9. v. 2. 2. *Cor.* 2. v. 3. *Philip.* 2. v. 27.

❡ Profana Exempla.

Cn. Pompeius ex acie Pharſalica fugiens, ad Ptolemæum AEgypti regem confugit: hunc Cornelia vxor comitata, in nauicula à Septimio, & Achilla AEgyptio miſere trucidari vidit. *Plut. in Pompeio.*

Philoxenus poeta Dithyrambicus, cum Dionyſii tyranni poemata non probaret, vtpote indocta, in lapidicinas ab eo detruſus eſt: deinde reuocatus illinc amicorum precibus, vbi denuo Dionyſium ſua carmina pronuntiantem audiſſet, ſurrexit: & rogatus à Dionyſio, quid eſſet rei? reſpondit: ſatius ac potius eſſe in lapidicinis vitam degere, quam illius audire poemata. *Eraſm. in adagiis.*

❡ Fabula.

Vicini duo.

Quidam videbat aberraſſe de armento bouem vicini, & non procul abeſſe, quin deueniret in loca infeſta lupis. Venit paulo poſt, cum adhuc ſuccurri potuiſſet boui, ad vicinum ſuum, & nunquid noui audire geſtiat, quærit. Bonine, inquit ille, aliquid affers? Negante hoc: ne audire quidem igitur libet, ille inquit. Abeo igitur, inquit alter. Poſtridie amiſſam bouem, cognouerat enim à lupis laceratam eſſe, deplorans ille, qui nihil triſte audire voluerat, audiente etiam vicino, qui nuntiaturus damnum impendens fuerat: Ego quidem, inquit hic, vidi illam ante ſyluam oberrantem ſolam, & cogitaui futurum eſſe, id, quod narras accidiſſe. Cur ergo non indicaſſet expoſtulanti grauiſſime: Quia, inquit, tu refutaſti, neque admittere nuntium voluiſti.

Docet fabula, caſtigationes non refugiendas, & triſtitiam dictorum ſæpe eſſe fructuoſam, notatque aurium delicias, quæ nihil, niſi quod iucundum ſit, admittere velint.

Vide, Dolor; Luctus, Mœror, Moleſtia.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Tyrannis, Tyrannus.

¶ DEFINITIO: ET ETYMOLOG.

TYrãnis, Græca dictio eſt, τυραννὶς,ίδος,ἡ. Et eſt dominatus vnius ad proprium commodum *ſecundum Ariſtot. l. 4. Politicorum.*

Tyrannus eſt, qui, quod ſibi conferens eſt, intendit, Rex vero, quod eſt vtile ſubditorum. *ex Ariſt. 1. Ethic.*

Tyrannus apud antiquos etiam pro bono principe accipiebatur. Virgil. *Pars mihi pacis erit dextram tetigiſſe tyranni.* Vnde deinde obtinuit, vt pro eo demum poneretur, qui dominatu crudeliter abuteretur. A tyranno fit tyrannicida, qui tyrannum interficit.

Tyrannis & tyrannus, Hebr. eſt vox media, quæ pro ratione dominationis & dominantis in bonam vel in malam partem ſumi poteſt. *Moſchel, Mimſchal, Memſchalah, Memſcheleth*, idem eſt ac Latinis Dominium, Dominatio, imperium, poteſtas; à verbo *Maſchal*, Imperauit, dominatus eſt, dominium habuit, & vt plurimum intelligitur de imperio monarchico, aut de Dominatione præpotentis hominis. Tribuitur quoque ſermoni, ſignificatque ſententias authenticas & graues dicere, vt ſunt adagia, apophthegmata, prouerbia, parabolæ, quæ cum moleſta re quadam & imperiose proferuntur, atque vulgari modo loquendi præpollent. Hinc Græci euphoniæ cauſa mutantes mem. Hebr. in beta, literam eiuſdem inſtrumenti, dicunt βασιλεύω, id eſt, regno, dominor, βασιλεὺς, rex, &c.

¶ BIBLICI LOCI.

Tyranni imago, *Prou.* 28.11. tyranni Dei voluntate præſunt, *Ierem* 27.8. tyranni arguuntur, *Pſalm.* 14.4. tyranni metui volunt, *Eſa.* 19. 13. aliquando ſubditos timent *Matth.* 14.5. tyrannorum furorem fugere licet, *Exod.* 1.25. tyrannorum merces, *Eſa.* 33.1.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

Cunctis diebus ſuis impius ſuperbit, & numerus annorum incertus eſt tyrannidis eius. Sonitus terroris ſemper in auribus illius: & cum pax ſit, ille ſemper inſidias ſuſpicatur. Non credit, quod reuerti poſſit de tenebris ad lucem, circumſpectans vndique gladium. Cum ſe mouerit ad quærendum panem, nouit, quod paratus ſit in manu eius tenebrarum dies. Terrebit eum tribulatio, & anguſtia vallabit eum. *Iob.* 15.

Aufer rubiginem de argento, & egredietur vas puriſſimum. Aufer impietatem de vultu regis, & firmabitur iuſtitia thronus eius. *Prou.* 25.

Leo rugiens, & vrſus eſuriens, princeps impius ſuper populum pauperem. *ibid.* 28.

In multiplicatione iuſtorum lætabitur vulgus, cum impii ſumpſerint principatum, gemet populus. *ibid.* 29.

Oportet enim illis ſine excuſatione quidem ſuperuenire interitum exercentibus tyrannidem. *Sap.* 16.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Claud. Bello Gild.

Inſtat terribilis viuis, morientibus heres,
Virginibus raptor, thalamis obſcœnus adulter,
Nulla quies: oritur præda ceſſante libido,
Diuitibuſq; dies, & non metuenda maritis,
Quiſquis vel locuples, pulchra vel coniuge notus;
Crimine pulſatur falſo: ſi crimina deſunt.
Accitus conuiua perit, mors nulla refugit
Artificem, varios ſuccos ſpumaſq; requirit
Serpentum virides, & adhuc ignota nouercis
Gramina, ſi quiſquam vultu præſentia damnet;
Liberiuſue gemat, dapibus crudelis in ipſis
Emicat ad nutum ſtricto mucrone miniſter.
Fixus quiſq; toro tacita formidine libat
Carnifices epulas, incertaq; pocula pallens
Haurit & intentos capiti circumſpicit enſes:
Splendet Tartareolo furialis menſa paratu,
Cæde madens, atrox gladio ſuſpecta veneno,
Vt vino calefacta Venus, tum ſæuior ardet
Luxuries, mixtis redolent vnguenta coronis.
Crinitos inter famulos, pubemq; canoram
Ornatas iubet ire nurus, nuperq; peremptis
Arridere viris, Phalarim, tormentaq; flamma
Profuit, & Siculi mugitus ferre iuuenci,
Quam tales audire choros.

Sen. Oed. Act. 3.

Qui ſceptra duro ſæuus imperio regit,
Timet timentes, metus in auctorem redit;

Sen. Herc. fur. act. 2.

Qui morte cunctos luere ſupplicium iubet
Neſcit tyrannus eſſe, diuerſa irroga.
Miſerum vita priue, felicem iube.

Iuuen. 10.

Ad generum Cereris ſine cæde & vulnere
Deſcendunt reges & ſicca morte Tyranni.

Sen. Herc. fur. act. 3.

Vidi cruentos carcere includi Duces,
Et impotentis terga plebeia manu
Scindi Tyranni.

Val. Flaccus.

Nec vulgi cura Ty[...]
Dum ſuaſit modo t[...]

Claud. 4. Honor.

Qui terret, plus iſte timet, ſors iſta Tyra[...]
Conuenit, inuideant claris, fortesq; [...]
Muniti gladiis viuant, ſeptiq; vene[...]
Ancipites habeant arces, trepidiq; [...]

Sophocles in Aiace fur[...]

Τὸν τύραννον εὐσεβεῖν οὐ ῥᾴδιον.
Tyrannum bene colere non facile.

Iuuen. Sat. 4.

Sed quid violentius aure tyranni?
Cum quo de pluuiis aut æſtibus, aut [...]
Vere locuturi fatum pendebat amici.
Quicquid conſpicuum pulchrumq; [...]
Res fiſci eſt, vbicunq; natat.

Boet. de philoſ. conſol. l. 1. m[...]

Quid tantum miſeri feros tyrannos
Mirantur ſine virib. furentes?
Nec ſperes aliquid, ne extimeſcas.
Exarmaueris impotentis iram.
Ac quiſquis trepidus pauet vel optat,
Quod non ſit ſtabilis, ſuiq; iuris
Abiecit clypeum locoq; motus
Nectit, qua valeas trahi catenam.

Ex Græco quodam [...]

Τυραννίδος δ' ἐστὶ τῆς πάλαι θρυλλουμένης
Τὸ μὲν πρόσωπον ἡδὺ, τὰν δ' ὁμοιοι [...]
Vultu tyrannis eſt quidem latiſſim[...]
Intus dolores ſed fouet grauiſſim[...]

¶ PHILOSOPHICAE ET H[...] Sententiæ.

In vita tyrannorum nulla fides. *Cic. lib. de a[...]*

Nulla nobis eſt ſocietas cum tyrannis, [...]ctio. Neque contra naturam eſt ſpoliare eu[...] honeſtum eſt necare: Atq; hoc genus peſtifer[...] minum communitate exterminandum. [...] dam amputantur, ſi ipſa ſanguine & tanqu[...] runt, & nocent reliquis partibus corporis: Sic [...] feritas, & immanitas beluæ à communitate [...] corporis ſegreganda eſt. *idem l. 3. Offic.*

Tyrannus ſibiipſi conferens intendit, rex a[...] uitas monarchiæ tyrannis. In tyrannide nihil [...] eſt. *Idem.*

Ciues cuſtodiunt armis reges, tyrannos ha[...]

Nullæ leges tyrannis ſecuritatem præſtan[...] *Græc. lib. 7.*

Qui vi obtinere poſſunt quod volunt, non p[...] dum eſſe. *Tuc. l. 1.*

Iis qui tyrannicam adepti ſunt potentiam [...] vtile eſt, nihil amicum quod metuendum: [...] poris opportunitate amicos aut hoſtes eſſe [...] *bro 6.*

In tyrannidis nulla eſt fides. *Dionyſ. Halic.* [...]

Tyrannorum cupiditates ſunt infinitæ vt [...] quæ metu non cohibentur. *Idem, l. b. 2.*

Quiuis tyrannus eos ſibi ducit inimiciſſim[...] cinantur. *Polyb. hiſt. lib. 8.*

Atrocitas ipſorum vitæ piſcium commod[...] fertur, quod cum eiuſdem generis ſint, nihil [...] rum perditio maiorum ſit cibus & vita. *Idem* [...]

Immerito populum culpant tyranni, ſi v[...] huic, modo alteri pareat: ipſos enim imitatur, [...] ditionis eoſdem habet magiſtros, qui plurim[...] eum, qui quam minime ius ſequatur. *Plutarch.* [...]

Quemuis potius quam tyrannum Plato fo[...] ac ſermonem ad iuſtitiam conuerſo, beatam [...] iniuſtorum & tyrannorum eſſe vitam [...] *Dione.*

Qui immodice ſua in omnibus rebus po[...] que beneuolentiam veram, neque ſecurita[...] quantumuis palam ficto ſtudio homines e[...]

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

...in eos ſummam potentiam obtinet, iiſq; præſertim ...negotium eſt, in ſuſpicione habetur, timeturq;. *Dion.*

...ſatellites commune maleficium communiſq; me... *Appian. lib.2. de bell. ciuil.*

...Tyrannis, vt ex contextu liquet eo loco) boni quam ...res ſunt, ſemperq; his aliena virtus formidoloſa eſt. ...*Catilin.*

...flagitia ſua ipſi in ſupplicium vertunt. Neq; fruſtra ...ſapientiæ firmare ſolitus eſt, ſi recludantur tyranno... ...poſſe aſpici laniatus & ictus: quando vt corpora verbe... ...libidine, malis conſultis animus dilac[e]retur. Nec eos ...ſolitudines prote... quin tormenta pectoris ſuaſq; ipſi ... *Tacitus, A*

...plus aduerſus ſubiectos quam armis valent. *Id hiſt.*

...ſanguine prouincias vincunt. *ibid.*

...animo ferre ſolent plebeios homines libere loquentes ...aliqua dignitate. *Xiphilin. Caligul.*

...videri ſolent ſui Æſopicæ tyranni, qui ſemper in ...& metu verſantur: cum ſciant, ſicut ſues, ſuam vitam o... *Aelian. var. hiſt. l.10.c.5.*

...cogitationes & conſpirationes! Si nonnullis principib. ...multa piorum millia, ob qualecunq; in eos delictum, ...gentib. ouium inſtar ad cædem & internecionem dedi. ...*Angel l.3.*

...habentur & dicuntur Tyranni, qui poteſtate ſunt perpe... ...quæ libertate vſus eſt. *Æmyl. Prob. in Miltiade.*

...ſingularis potentia & miſeranda vita eorum, qui ſe me... ...ari malunt. *Idem, in Dione.*

...de licet pro libidine agere omnia impune. Hæc virum, ...omnium fuerit, tamen, quam in ea poſitus eſt, ex... ...abiicit, ſenſus. Quippe quum præter inuidiam ab initio ...homini, ingeneretur ex præſentib. bonis inſolentia. Hæc ...habens, omne vitium habet tum per inſolentiam, quod ...rebus eſt, tum per inuidiam multa facinora admit... ...tyrannus, vt qui omnis bona obtineat, debet eſſe ſi... ...ita natura comparatum eſt, vt is ſit aduerſarius po... ...ſiquidem eorum optimis quibuſq; qui ſuperſtites ſunt ...inuidet, deterrimis delectatur: & quod indecentiſſimum ...admittere optimum putat. Nam ſiue admireris ...offenditur quod non effuſe hoc facias, offenditur, ...aſſenteris. Et vt exequat dicendo quæ maxima ſunt, iura ...fœminis vim adfert, indemnatos interimit. *He-*

...nihil eſt in rebus humanis neq; iniuſtius, neq; magis ... *Idem, lib.3.*

...tyrannidem ferunt, tribus maximis malis vexantur, nempe ...mollitie & ignauia. *Thucyd. l.1.*

...cum multorum ſit malorum plena, nullum tamen in ſe ...malum habet, quam quod nemo eorum qui amici no... ...libere cum tyranno loquitur. *Plut. in Timoleonte.*

...omnibus ſtudioſis libertatis eſt inuiſa. *Dionyſ. Halic.*

...inconſtantia, vel victus inopia, vel deſiderium licentiæ & ...tyrannidem com tari ſolent. *Idem lib.5.*

...viri dominatus ſi fuerit crudelis & inſolens, & tyrannica ...cœperit à paucis iiſq; bonis viris euertitur: at pauco... ...qui ex optimis quibuſq; viris conſtat, quum diuitiis ...clarus iuſtitiam cæteraſq; virtutes contemnit, à prudenti ...tollitur: populus vero quum a modeſtia recedere & ad iniu... ...incipit, ab optimo viro ad ſuum officium vi retrahitur.

...tyrannis naſci ſolet. *lib.9.*

...eorum irridere libet, qui præſenti potentia credunt ex... ...etiam ſequentis æui memoriam. Nam contra punitis ...auctoritas, neq; aliud externi reges, aut qui in ſcripto ...vſi ſunt, niſi dedecus ſibi atq; illis gloriam peperere. *Tacit.* ...*l.14.*

...facinorum miniſtri quaſi exprobantes aſpiciuntur. *Annal. l.14.*

...ab eo qui iubere poteſt, vim neceſſitatis adfert. *Idem An-*...

...à diis immortalib. comparatum eſt, vt nullam tyrã... ...ad tertiam generationem propagent: ſed aut confeſtim ...tanquam proceras piceas perdant & exſtirpent, aut liberos ...denudent, ac ſpolient. *Aelia. Var. hiſt. l.6.c.13.*

...nemo, niſi celeriter maturatam ſecreto inuadit, & ...huius ſumma eſt, aſſumpto diademate & purpura, vi... ...quam ſciri. *P. Oroſius, hiſt. l.7.c.40.*

...tyrannide ſunt elapſi, ſeſe (niſi retineantur) in effrænatam ...præcipitant, quæ quidem & ipſa iure tyrannis poteſt p... ...& populus, cum indignis dat quod dignis adimit, cum ...& merita ciuium confundit, tyranno eſt ſimilis: cuius ty... ...forte, pernicioſior eſt, quo periculoſior ignorantia, quæ ...nec menſuram, nec legem habet, quam malitia, quæ tamen ipſa aliqua regula, aliquo fræno, aliquo termino gubernatur. *F. Guicciard. hiſt. l.2.*

Acceptius præſtantiuſq; tyrann... depulſorib. nihil eſt: quorũ gratia eo demum auctior erit, ſi modeſti ipſi atq; abſtinentes ſint. Quippe humanæ mentes, fruſtratæ boni ſpe, aſperius offenduntur, cum mutato rectore flagitioſo ærumnarum vis manet. *Aurel. Vict. lib. de Cæſarib.*

Accidere plerunq; ſolet, vt imperia non diu maneant apud illos qui ea rapuerunt: ſed auolent cito, quaſique aufugiant, tanquam ſi paulatim dominos ipſos incipiant agnoſcere. *Conſtant. Manaſs. Annal. pag.79.*

Tyrannus quaſi ſeminarium in ſe continet crudelitatis, & o... hominum iniurias ſceleraq; complectitur. *Polyb. l.2.*

Tyrannum etiam tempore pacis capere & ſummis afficere cruciatib. optimum ſimul atq; honorificum eſt. *Id eod. lib.*

Nullam ſpem ſalutis niſi in ſubditorum diſſidio inter ſe ac mutu... diffidentia habet tyrannus. *Plutarch. in Dione.*

Nihil timidius eſt tyranno. *Idem, in Arato.*

Nullus eſt qui non videat manifeſte ex plebis adulatione omnem tyrannum fieri: & compendioſiſſimam eſſe viam iis qui ciuitatis libertatem opprimere volunt, eam quæ per fauorem peſſimorum ciuium ducit ad potentiam. *Dionyſ. Halic. lib.6.*

Vt faciendis ſcelerib. promptus, ita audiens quæ facit inſolens eſt. *Tacit. Annal. l.15.*

Tyrannum longa prædeceſſorum ſerie tumentum non manus ſubditorum, ſed ſua immanitas, ſua luxuria ceruicib. publicis depellunt. *Idem hiſt. lib.1.*

Sub tyranno inertia pro ſapientia eſt. *Idem, in vita Agric.*

Optat mundi generale habere ſeruitium: cauſas prælii non requirit, ſed quicquid commiſerit, hoc putat eſſe legitimum. Ambitum ſuũ brachio metitur, ſuperbia licentiam ſatiat. Ius faſq; contemnens ho... ſtem ſe exhibet naturæ cunctorum. Omnium meretur hic odium, qui in commune omnium ſe approbat inimicum. *Iorn... ...de reb. Getic.*

Ego felicem non exiſtimo eum qui populi ſui facultates diripit, eam ad rem ſemper ſycophantas ſubornat: & ipſe eos accuſat, ſi aliũ non inuenerit: & aurum ex vniuerſo terrarum orbe coactum ſibi ſoli recondit: & vrbes ſpoliatas eo redigit, vt conſtituta tributa haud facile pendere poſſint. *Suidas, in Leone Macell.*

Modico is imperio non contentus erit, qui ampliſſimum audacia ac ſcelere parari poſſe confidit. *P. Iouius, hiſt. lib.13.*

Tyranni opus eſt ſuis malefaciendo, cum terrore imperium exercere in inuitos, & mutuo odio cum ſubditis indeſinenter verſari: contra, Regis proprium eſt, omnib. benefaciendo, cum illiberalitate atq; clementia ſponte ſubiectos gubernare, in mutua mutue ſemper beneuolentia ac charitate viuere cum ciuibus. *Polyb. lib.5.*

De occupata tyrannide. DIAL. XCV.
Franciſci Petrarchæ.

GAV.

Inuaſi tyrannidem in ciues meos. R. Rependiſti dignam vicem ſtultis animantibus, illi te æquo altius extulerunt, illo tu iniquo iugo ſeruitii depreſſiſti. G. Tyrannidem arripui. A. Abſtuliſti libertatem aliis, ſecuritatem tibi, requiem vtriſq;. G. Tyrannidem conſecutus ſum. R. Statum certi laboris: euentus ambigui, ſed vt plurimum infelicis. Non te ad hiſtorias veteres atq; externas mittam. Quis Phæræi Alexandri exitus neſciat? Quis Dionyſii Syracuſii? Quis Agrigentini Phalaridis? Quis Hannonis Pœni? Quis Elearci Heracleenſis? Quis Ephimenſis Ariſtonymi? Quis Calcedonii Nabidis? Quis Hipparchi deniq; Athenienſis, quem occidiſſe immortalis gloria interfectoribus fuit, Non ad recentiores atque domeſticos. Caſſium Meliumque, & Manlium Romanos ciues, Catilinam quoque, & Gracchos; & Apuleium, non tyrannos quidem, ſed tyrannidem affectantes, inque impiis conatibus deprehenſos, cœptoque prohibitos atque oppreſſos. Non poſtremo ad illos, qui maiores non meliores, iuſti vero imperii, trucem texere tyrannidem atq; iniuſtam, Caium ſcilicet ac Neronem, Domitianum, & Commodum, ac Baſſianum, reliquoſque eius ordinis ſolo nomine principes, quorum mens tyrannica, ac tyrannicus finis fuit, ſed ad alios, quos auorum patrumque memoria, ſeu etiam quos ætas ac regio præſens videt. Hos ego, ne diſtantibus te fatigem, circumſpicere & contemplari iubeo, videbis, vſitatum & communem tyrannorum exitum, aut gladium, aut venenum, vereque illud à Satyrico dictum dices: *Ad generum Cereris ſine cæde & vulnere pauci Deſcendunt reges & ſicca morte tyranni.* G. Tyrannidem in ciues exerceo. R. Prædam atque carnificam auro implendus & ſanguine, auri ſitiens monedula, tenaxque, *nec miſſura cutem niſi plena cruoris hirudo,* ſed qua fronte, quoue animo, ſeu ſanguine illum fundis pro quo ſeruando, ſi homo eſſes, ſanguis tuus vltro tibi fundendus erat, ſeu ciuibus tuis aurum rapis, quod diris prædonibus largiaris, ſpolians, qui tuis paſcendi opibus fuiſſent, ditanſque, à quibus omni ingenio extorquendum legis; ſic maiorum vel exempla vel monita viluerunt. Sed hoc peſſimum habet tyrannorum vita: vt quibus fidendum eſt, metuant ſemper, fidantque, quibus fidei nihil eſt, totumque hoc malum hinc immeritis irrogatæ iniuriæ faciunt, hinc indignis erogata beneficia, & am-

bitio ne turbatus odo rerum, amici ex hoſtibus, hoſtes ex ciuibus. G. Tyrannus patriæ meæ ſum. R. Nunquam id eſſes, ſi illam tuam eſſe patriam meminiſſes. ... ætſaretur animo publicæ matris effigies, nunquam fratres lacerares tuos, cum quibus æquam pueritiam atque adoleſcentiam egiſſes, eodem cœlo vſus, iiſdem aquis, iiſdem atq; ſacris, iiſdem feſtis diebus, iiſdem ludis & luctibus, quia nunc mente de illorum tergo potes ludere, atque illis flentibus gaudere, qua poſtremo impudentia in ea vrbe viuis, in qua vitam tuam omnibus ſcis inuiſam, mortem cunctis optabilem? vbi eſſe neminem certus es, qui non male perditum te velit lupum miti de grege ſæuiſſimum? G. Tyrannidem accepi. R. Si præterito præſens ... s confers, duram re ac miſeram ſubiiſſe ſarcinam intelliges, tutam agebas & quietam vitam dehinc niſi ſceleri iungis amentiam. Nulla tibi ſine metu ac tumultu animi dies, nulla nox ibit, nullus non ſuſpectus cibus, nullus ſopor imperterritus, dum vbique in ceruicibus impendentem videris mucronem, quem amico opes ... ſque ſuas miranti non inepte monſtraſſe traditur Dionyſius tyrannus quidem, ſed tyrannidis æſtimator acutiſſimus. G. Ferro mihi tyrannidem acquiſiui. R. Ferro quæſitam, ferro etiam ſerro etiam ſeruaturus, ferro forſitan amiſſurus. Præclaras plane diuitias comparaſti, eſſe omnibus odioſum atque terrificum, quodque hinc ſequitur, tibi te perpetuo grauem metu: vt enim periculi nihil ſit, quod in quibuſdam vrbibus natura ciuium præſtat apta ſeruitio, quando tamen pauor aberit animo recolenti. quid ille huius, quod legitimi nomen habet imperii mercator, ac fundator primus audiuit à Laberio Romano equite: Neceſſe eſt, inquit, multos timeat, quem multi timent: cuius dicti ratio illi eſt, quam poſuit Naſo: Quia *quem metuit quiſque perire cupit*. poſitam prius ab Ennio, vbi ait: *Quem metuunt, oderunt. Quem quiſque odit periiſſe expetit*: vt tamen & periculum & metus etiam omnis ceſſet, quod nonnullis tyrannorum vel iniuria publicis malis audacia, vel nota ciuium ... ondet ignauia, an non ſaltem vllus eſt pudor his præeſſe, quibus te ... dignius? præter iniuſtam vim rebus omnibus imparem. G. Tyrannidem indui. R. Humanitatem ergo & iuſtitiam exuiſti, ſimul & procelloſam vitam & cruentem, aut certe dubiam mortem elegiſti infelix, de quo ſola patria, quæ te genuit atque aluit, mortem ſperet. An vero non ille ſat miſer eſt, quem miſerum volunt omnes? An non ille miſerrimus, qui tam miſer eſſe non poſſit, quin ſit dignus eſſe miſerior? G. Habeo ſummum inter ciues locum. R. Habes in ciuibus tyrannidem, in arenis domum, in vepribus ſtratum, in prærupto ſedem, in rapinis inopiam, in miſeriis inuidiam.

§ Apophthegmata.

Bias rogatus, quodnam eſſet ex animalibus pernicioſiſſimum; Syluestrium, inquit, tyrannus: domeſticorum, adulator. *Plutarchus.*

Thales ſciſcitatus, quid difficile vnquam vidiſſet? Tyrannum, inquit, ſenem. *Plut.*

Democritus, cum apud Dionyſium quæreretur, quod æris genus eſſet optimum? Ex quo, inquit, Athenienſes ſtatuas fecerunt Harmodio & Ariſtogitoni. Quo oſtendere voluit, tyrannos è medio tollendos eſſe: & his, qui fecissent ex ære ſtatuas erigendas eſſe more Athenienſium, *Laert. lib. 9. idem tribuitur Diogeni à Laertio lib. 6. & Antiphonti oratori à Plutarcho.*

Diogenes, percontanti, quo pacto Dionyſius vteretur amicis? Vt vtribus, inquit: plenos ſuſpendit, inanes abiicit, ſignificans, à tyranno diuites occidi, pauperes negligi. *Laert. l. 6.*

Idem dicebat, Cæteris mortalibus, quibus res ſunt proſperæ, vita iucunda eſt, mors odioſior: curſus infelicibus vita grauis eſt, mors optabilis, at horum vtrunque tyrannis eſt moleſtius. Siquidem vt viuunt inſanius ii, qui mortem vehementer optant, ita mortem perinde metuunt, quaſi vitam ſuauiſſime degant.

Anaximenes interrogatus, quid ad familiaritatem difficile eſſet? Tyrannus, dixit. *Stob. ſerm. 47.*

Antiſthenes carnifices tyrannis longe præferebat. Cuius cauſam interroganti cuidam, reſpondit: A carnifice quidem homines iniuſti interimuntur, à tyranno autem etiam inſontes. *Ibidem.*

Timon Alcibiadis crudelitatem notans, redeunti à concione, ait: Macte virtute adoleſcens! authoritate tua potentiam auge, magnam enim huic Reip. perniciem augebis. *Plut.*

Demoſthenes audiens quorundam improbari tyrannidem: Rex, inquit, malus, & tyrannus, res eſt inimica bonis ciuibus, & legibus contraria. *Phauorinus.*

Argeus, iter aliquando faciens per Siciliæ Selinuntem, cum in ſepulchro quodam hoc elegiacum legiſſet:

> *Hoſte Selinuntis quicunq; tyrannida Mauors*
> *Extinxere, ferus perdidit in foribus, &c.*

Iure periiſtis, inquit, qui ardentem tyrannidem extinguere conati eſtis. Nam permittendum potius fuit totam cremari. *Plut. in apoph. Lacon.*

Demochares, apud Athenienſes cum decretum eſſe, ne Demetrii quædam epiſtolæ ad populum afferrentur, A... pœnitentia acti, authores eius decreti in exilium mi... uerunt, vt ea omnia, quæ à Demetrio iuberētur, ſa... iuſtaque apud homines eſſent. Verum, Democh... ad tyranni potentiam alludens: Inſaniter (inquit) ... ſi hoc pacto inſaniret. Etenim plurimum ob h... tiones pretii ferebat ſycophanta Stratocles. *Plut... trio.*

Xerxes Græciæ bellum inducturus: conuocatis ... principibus, dixit: Ne viderer meo tantum conſilio ... contraxi vos: cæterum mementote, mihi parendum ... ſuadendum. Vox bis tyrannica: & quod prin... pro fuco abuteretur, & quod negotium multo p... ſua vnius cupiditate verius quam conſilio ſuſcipere... *apoph.*

Ariſtippus, cum Dionyſius exprobaret Ariſtippo ... tilitatis ab eo accepiſſet. Verum ait, dixit. Si ... fuiſſem, non ſecus à tyrannide, quam à comi... voluiſſes. *Stob. ſer. 47.*

Idem regnum à tyrannide tantum differre dixit ... Reipublicæ ſtatu, abſque legibus, & libertas à ſeru... *ſer.*

Himera. Dionyſii tyranni mortem cum om... appeterent, ſola Himera mulier Deos orabat, vt D... perſtes eſſet. Quod vbi reſciuit tyrannus, rogauit ... ob cauſam Deos oraret, vt longam ſibi largirentur ... illa: Puella cum eſſem, ait, grauemque tyrann... occidi illum cupiebam. Eo mortuo, aliquanto ... dem occupauit: ei quoque mortem imprecata ſu... tia euenit. Te vero longe deteriorem nunc ha... gitur, ne te abſumpto deterrimus in locum ... te diu incolumem nobiſcum eſſe vnice cupio. ... *pit. 21.*

Phalaris dicere ſolebat: Ego qui expertus ... nidi malim ſubeſſe, quam præeſſe. Subditus enim ... ſecurus, vnum tyrannum metuit: tyrannus autem ... inſidiantur, & illos, per quos ſeruatur. *Stob. ſerm. 4...*

Ptolemæus, cui cognomen fuit Philadelphus, ... nide cum alia multa eſſe grauia, tum illud maxime ... tos occidere cogatur, vtilitatis ſuæ gratia. *ibid.*

Anonymus quidam Bruti ſtatuæ ſubſcripſit, ... quod opera Bruti Tarquinius ex vrbe depulſus eſſet. ... ſubſcripſerant hos verſiculos:

> *Brutus, quia reges eiecit, conſul primus fact...*
> *Hic quia conſules eiecit, rex poſtremus fact...*

Eraſ. lib. 4. apoph.

T. Quintius contra Philippum Macedonem ... colloquium veniſſet, & Philippus obſides poſtular... Romanos multi eſſent duces, ipſe autem ſolus ... ſcito ſcommate illius tyrannidem taxans. Qu... ait, te ſolum effeciſti, quippe qui amicos & co... *Plut.*

M. Antonius quum Rhodum inſulam vi cepiſſet ... ſalutaretur rex atq; dominus: Nec rex ſum, inquit ... regis ac Domini interfector. *Plut. in Ant.*

Pompeius poſt prælium in Pharſalicis campis ... ptum profugit, cumque è triremi deſcenſurus eſſet ... torium ab AEgypti rege miſſum, conuerſus ad ... hil aliud dixit, quam illum Sophocleum:

> Πρὸς τὸν τύραννον ὅστις ἐμπορεύεται,
> Κείνου ἐστὶ δοῦλος, κἂν ἐλεύθερος μόλῃ.
> *Quiſquis tyranni ad tecta demigrauerit,*
> *Fit ſeruus illi, liber etſi venerit.*

præſagiſſe videtur imminens exitium. Vbi enim ... pham, ictus gladio, ſemel tantum emiſit ſuſpirium ... pite præbuit ſe occidendum. *Plut. in apoph.*

Nero, cum nihil flagitiorum ſibi non permitteret ... rum ſucceſſu, dicebat neminem principum ante ... & quantum ſibi liceret. Verum qui hoc dixit, ... quid viciſſim liceret populo in malum principem ... *vita.*

Anonymi, noctu quidam ſimulabant ſe ſæuire ... que vindicem. Vindex autem erat defectionis ... Et hoc ioco notabatur, iam non ferenda Cæſaris ... *eius vita.*

Nero, deſperatis rebus noctu adiit hoſpitia ſing... conſulturus: quumq; fores omnium occluſas reperi... cubiculum, comperit & cuſtodes diffugiſſe, dir... & amota veneni pyxide, quam in extremum ca... Mirmilonem nomine Spiculum re ... ſiuit, vel alium ... ius manu periret: ac nemine reperto: Ergo ego, inquit ... habeo, nec inimicum? Decretum erat, eam belluam ... dio immolare. *Suet.*

Batto Dalmata à Tiberio interrogatus, cur ... defeciſſet, & Romanis tantam cladem intuliſſet: ...

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

...qui ad greges veſtros cuſtodiendos non canes dediſtis,
...ſed lupos. Sentiens, gubernatorum aut Cæſaris tyran-
...ionis cauſam fuiſſe. *Dion in Auguſto.*
...um audiret forte reges, qui officii cauſa in turbam ad-
...er ſe ſuper cœnam de nobilitate generis concertantes,
...: De cœlo venit nobis rex, & adiecit carmen Homeri-

...*ανος ἔστω, εἷς βασιλεύς.*
...*Dominus ſit, vnus rex.*

...abfuit, quin ſtatim diadema ſumeret, ſpeciemq; prin-
...regni formam conuerteret. *Suet.*
...aui pro ſua authoritate momenti, vt quædam
...Memento, ait, mihi omnia in omnes licere. Talia por-
...principum titulo pertulit mundus, quæ non commemo-
...ex his principibus prodigioſæ feritatis horror incutia-
...*Suet.*
...Scurra quidam ad Claudii tyrannidem alludens, ait, in
...bonos principes poſſe ſcribi atq; depingi omnes. *Bruſ.*

...*XII. Galliæ rex*, plebem & ruſticos dicebat eſſe paſcua
...& militum: tyrannos autem & milites paſcua eſſe dia-
...*Annal. Francia.*

§ Similitvdines.

...Sicut beſtia, quamuis ſit naturaliter ſæua, tamen ſi
...fuerit, non ſe facile ſuper hominem iactat: Si autem ho-
...vel aliqua beſtia, ſanguinis acceperit guſtum, iam ſi vi-
...nem, ſine mora aliqua irruit ſuper eum: Sic & Herodes,
...alio erat iniquus, tamen poſtquam propter correptionem
...exaſperatus, opus peſſimum auſus eſt facere, & Ioannem
...carcerem, ſeipſo iniquior, & audacior quidem fuerat ſe-
...ſtus, cum omnibus Iudæis in mortem Ioannis conſenti-
...*c. 4. Matth.*
...*admodum* prædo aliquis domum cunctis dormientibus in-
...auferat omnia, ſi quem viderit accendere candelam, illum
...& lumen extinguit, vt auferre & rapere alia abſque
...? Ita & Nero tunc latronem & furem quendam agens,
...omnibus, profundoq; ſomno grauatis, omnium bona
...nuptias inuadebat, domos ſubuertebat, nullumq; malitiæ
...mittebat. *Hom. de profectu Euangelii.*
...: ideo Deus Pharaoni varias pœnas intulit, non vt il-
...rem efficeret (nouit eius duriſſimam mentem non poſſe
...ſed vt ea quæ olim de ipſo prædicanda erant, peritilia cun-
...ificerent. Sicut enim ciuitates, iuſtitiæ miniſtros & car-
...per quos & parricidas & latrones pœna afficiunt, non
...eadem quæ ſibi carnifices peragenda munia deſumpſe-
...neceſſarios tamen vſus eorum miniſteria tolerantes: Ita
...præſul ac Deus patitur tyrannos eſſe, ceu quoſdam
...vt per eos ab impiis hominibus pœnas exigat: mox eos
...ſupplicio tradițurus: ita puniuit filios Iſrael per Aſſyrios.
...*curat ſermone 6.*
... Quemadmodum feræ retia declinantes, in angu-
...locum ſe recipiunt: Ita & tyrannos eſt videre recedentes ex
...ciuitatem, ex ciuitate in arcem, deinde in domum, poſtre-
...cubiculum. *Apud Stob. ſerm. 47.*
... Quemadmodum ſus, cum neq; lanam portet, neq;
...aliud eius generis, quam primum deprehenditur mani-
...rem auguratur; ſciens poſt mortem demum ſe vſui eſſe ho-
...Sic etiam tyranni ſemper in metu verſantur, enim ſciant ſe
...plane eſſe inutiles, ſuam autem ſolam vitam omnibus
...*lib. 10. de var. hiſt.*
...*admodum*, ſi etiam ſummam diligentiam adhibeas, tamen
...ſine ſpinis non inuenias: Sic neq; hominem inuenire licet,
...doloſum ſpinoſumq; quiddam habeat admixtum. *Apud*
...*lib. 10. de var. hiſt.*
...*archi.* Vt hyenæ fel, & phocæ coagulum, atq; aliæ peſſima-
...rum partes, aduerſus magnos morbos efficax habent re-
...Sic Deus peſſimis tyrannis vtitur nonnunquam ad corre-
...vitiorum. *In Moral.*
..., vt ſi gladium paruo puero, aut ſi imbelli ſeni, aut debili
..., ipſe impetu ſuo nemini noceat, ſin ad nudum vel fortiſſimi
...accesserit, poſſit acie ipſa vel ferri viribus vulnerare: Ita
...minibus eneruatis atq; exanguibus, magiſtratus tanquam
...datus, qui per ſe pungere hominem nunquam potuiſſent,
...ratus nomine armati Rempubl. trucidauerunt. *Pro*

...*ciſci Patricii Senenſis.* Quemadmodum ludi literarii ma-
...quum nimis ac verberibus nimis in pueros ſæuiunt, hebetiores
...rioreſque reddunt, & in odium diſciplinarum, bonarum-
...eos compellunt, quos nimia formidine coercent, ver-
...ac verberibus obdurant: vt peſſima quædam mancipia,
...conſueſcunt, ingenia quoque puerorum omnia ſeueri-
...ndationis deficiunt, maluntque ignorare, quam tanta
...difficultate perdiſcedere: Eodem pacto vecordes & ignaui

fiunt ciues, qui tyranni ſæuitiam ſemper formidant. *lib. 2. c. 1. de Regis inſtit.*

Plinii, cerui cum arrexere aures, acerrimi auditus ſunt: cum remiſere, ſurdi. Ita principes ſi quid eſt quod placeat, id procul etiam percipiunt: ſi quid ſecus, quantumuis clames non intelligunt. *Lib 8. cap. 33.*

Formicæ triticum arrodunt ea parte, qua germinare incipit, ne ſibi reddatur inutile: Sic potentes quo miniſtris perpetuo ...antur, premunt: ne ſi emerſerint, tædio ſeruitutis relinquant aulam. *Lib. 11. cap. 30.*

Crocodilus, inuictum alioqui & pernicioſum animal, tamen Tentyritas adeo metuit, vt ad vocem etiam expaueſcat: Ita tyranni cum omnes contemnant, tamen eruditorum literas ſubtiment. *Lib. 8. cap. 25.*

Aſpis, peſtilentiſſimum malum, non vagatur, niſi cum compare: ea interfectorem pertinaciſſime perſequitur. Ita tyranni filium aut alium tyrannidis ſucceſſorem adiungunt, ne deſit vltor, ſi quid acciderit. *Lib. 8. c. 23.*

Catoblepas & baſiliſcus ſolo aſpectu necant, maxime ſi oculos intueare: Ita tyranni nonnulli ſolo oculorum coniectu nonnullos ad laqueum adigunt: at formoſa mulier, & impudica, perimit intuitu. *Lib. 8. c. 21.*

Aquilarum pennæ quoque aliarum auium pennis admixtæ, eas deuorant: Ita tyrannis penitus inſita vis eſt ſpoliandæ plebis, vt mortui quoq; aliquid auferant. *Lib. 10. c. 3.*

Quemadmodum agricola non incidit ſpinam, priuſquam aſparagum inde ceperit: & Libyes non ante incendunt ſarmentum, quam thus collegerint: Ita Deus non excidit genus regum peſtilens, priuſquam hinc fructus aliquis bonus conugerit. *Lib. 28. c. 8. & Plut.*

Crocodilus patitur trochilum auiculam carpere eſcam è faucibus ſuis non illius amore, ſed ſua ipſius cauſa: repurgat enim roſtro ſuo os illius: Ita tyranni, etiamſi quid alicui concedunt, ſemper ad ſuum referunt commodum. *Lib. 8. c. 25.*

Eraſmi Roterodami. Si tyranni quæris imaginem, leonem, vrſum, lupum, aut aquilam cogita, quæ laniatu viuunt, ac præda: vt quoniam intelligunt ſeſe omnium odiis obnoxia: omnium inſidiis peti, præruptis locis ſe continent, aut ſpecubus, & ſolitudinibus abdunt ſeſe. Niſi quod horum quoque ſæuitiam ſuperat tyrannus. Dracones, pardi, leones, cæteraque immanitatis damnata crimine animantia, à ſuo genere temperant, & tuta eſt inter feras ſimilitudo morum. At tyrannus homo in homines, ciuis in ciues potiſſimum feritatem ſuam exercet. *De inſtitut. Principis.*

§ Biblica Exempla.

Tyrannorum nequitia & crudelitas. *Exempla:* Gigantes, *Gen.* 6.4. Nemrod, 20. v. 8. Nouus Pharao, *Exod.* 1. v. 10. 11. 16. 12. & 5. v. 2. 6. 7. Adonibezec, *Iud.* 1. 7. Abimelech, 9. 5. & 22. verſ. 17. & 27 verſ. 1. 2. Ieſbi de Nob, 2. *Sam.* 21. 16. Ieroboam, 1. *Reg.* 13. 4. Iezabel, 10. 1. Achab, 22. 26. Manaſſes, 2. Reg. 21. 16. Sennacherib, Tob. 1. 21. Nabuchodonoſor, *Iudit.* 2. 5. *Dan.* 2. *ver.* 11. 12. & 3, 19. Holofernus, *Iud.* 3. 8. *&c.* Aman, *Eſth.* 3. 6. Hoſtes Dauidis & Eccleſiæ, *Pſalm.* 2. 2. & 32. 14. & 69. 13. & 80. 14. & 119. 2. 3. Sedechias & Principes eius, *Ierem.* 38. v. c. 6. Rex Babylonis, 39. 6. Antiochus, 1. *Macchab.* 1. verſ. 25. 26. 63. 2. *Macch.* 6. verſ. 29. 30. & 7. 1. Demetrius, 7. 1. & 9. Tryphon, 13 verſ. 15. 16. Andronicus, 2. *Macc.* 4. 34. Rex Ptolomæus, v. 46, 47. Herodes Aſcalonita, *Matt.* 2. 16. & 14. v. 9. 10. *Marc.* 6. *v.* 26. 27. Pilatus, *Matt.* 27. 18. Herodes tetrarcha, *Luc.* 23. 8. Herodes Agrippa, *Actor.* 12. v. 1. 2. Magiſtratus impius, 16. v. 22. 23. Feſtus, 24. 27. & 25. *v.* 9. 12.

§ Profana Exempla.

Perſide liberata à fœda Magnorum tyrannide, cum inter ſeptem tyrannicidas de rerum ſumma conſultaretur: & Otanes quidem democratiam: Megabyzus ariſtocratiam, Darius vero Hyſtaſpis F. regium ſtatum amplectendum cenſuiſſet: Dario reliqui quatuor aſſenſerunt: qui paulo poſt aſtu equiſonis Oebaris Perſarum rex fuit electus. *Herod. lib. 3.*

Cum *Hyperion Agamemnonis filius*, qui poſtremus Megaris regnauit, propter ſuperbiam & crudelitatem à Sandione occiſus fuiſſet: non eſſe amplius vni parendum, Megarenſes cenſuerunt, ſed annuos magiſtratus, qui viciſſim ſummæ rerum præeſſent, creandos. *Pauſanias in Atticis.*

Mardonius Gobryæ F. Darii gener, in Siciliam cum exercitu profectus, eiectis tyrannis, popularem ibi ſtatum in ciuitatibus conſtituit. *Herod. l. 6.*

Viguit in Rom. ciuitate *Tiberii & Caii Gracchorum* ſumma nobilitas, ac ſpes ampliſſima: ſed quia ſtatum ciuitatis conati erant conuellere, inſepulta cadauera iacuerunt, ſupremuſque humanæ conditionis honos filiis Gracchi, & nepotibus Africani defuit. Quinetiam familiares eorum, ne quis Reipublicæ inimicis

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

amicus eſſe vellet, de robore præcipitati ſunt. *Val.Max.lib.6.3.ex Plut.*

P. Mutius Tribunus plebis [illegible] collegas ſuos; qui duce Spurio Caſſio id egerant: vt magiſtratibus non ſubrogatis communis libertatis in dubium vocaretur, viuos cremauit: vnus tribunus eam pœnam nouem collegis inferre auſus eſt, quam nouem tribuni ab vno collega exigere exhorruiſſent. *Theat.Zvving.fol.*3413.

Seianus, homo potens apud Tiberium Cæſarem & ſuperbus, cum Druſo aliquando alapam dediſſet, eaq; de cauſa, & Druſum & ipſum Tiberium ſibi magis oportunum fore: per quoſdam miniſtros & vxorem Iuliam ſtupro ſibi cognitam, venenum ei propinauit. Eum [illegible] tandem Tiberius ad magnam auctoritatem euectum, deſponſaque Iulia Druſi filia, curauit à Senatu capitis condemnandum: eiuſq; cadaueri per triduum proiecto vulgus inſultauit: deinde in Tiberim proiecit. *Zonaras.*

¶ Hieroglyphica.

Nycticorax: Tyrannidis eſt hieroglyphicum, ob occultationem, ſcilicet conſiliorum quæ diſſimulare potentiores p[...] bent negotio. *Pier.Val.lib.20.pag.190.D.*

Quod ſi hominem Ægyptii municipii ſui longe [...] Tyrennica in ciues dominatione vtentem notare v[...] & *locuſtam* appingebant. Locuſtæ ſiquidem domin[...] tur exercere in Polypodes, primaſque inter eas obtin[...] *lib.27.p.256.E.*

¶ Emblema.

In eum qui truculentia ſuorum perier[...]

Emblema CLXVI. Andr. Alciat.

Delphinem inuitum me in littora compulit [...]
Exemplum infido quanta pericla mari.
Nam ſi nec propriis Neptunus parcit alumnis,
Quis tutos homines nauibus eſſe putet?

Vide, Regnum, Rex, Princeps, Magiſtratus.

FINIS LIBRI DECIMIOCTAVI.

Tyrannis, Tyrannus.

¶ DEFINITIO: ET ETYMOLOG.

TYrannis, Græca dictio eſt, τυραννὶς, ίδος, ἡ. Et eſt dominatus vnius ad proprium commodum *ſecundum Ariſtot. l. 4. Politicorum.*

Tyrannus eſt, qui, quod ſibi conferens eſt, intendit, Rex vero, quod eſt vtile ſubditorum. *ex Ariſt. 1. Ethic.*

Tyrannus apud antiquos etiam pro bono principe accipiebatur. Virgil. *Pars mihi pacis erit dextram tetigiſſe tyranni.* Vnde deinde obtinuit, vt pro eo demum poneretur, qui dominatu crudeliter abuteretur. A tyrannus fit tyrannicida, qui tyrannum interficit.

Tyrannis & tyrannus, Hebr. eſt vox media, quæ pro ratione dominationis & dominantis in bonam vel in malam partem ſumi poteſt. *Moſchel, Mimſchal, Memſchalah, Memſcheleth*, idem eſt ac Latinis Dominium, Dominatio, imperium, poteſtas; à verbo *Maſchal*, Imperauit, dominatus eſt, dominium habuit, & vt plurimum intelligitur de imperio monarchico, aut de Dominatione præpotentis hominis. Tribuitur quoque ſermoni, ſignificatque ſententias authenticas & graues dicere, vt ſunt adagia, apophthegmata, prouerbia, parabolæ, quæ cum moleſta re quadam & imperioſe proferuntur, atque vulgari modo loquendi præpollent. Hinc Græci euphoniæ cauſa mutantes mem. Hebr. in beta, literam eiuſdem inſtrumenti, dicunt βασιλεύω, id eſt, regno, dominor, βασιλεὺς, rex, &c.

¶ BIBLICI LOCI.

Tyranni imago, *Prou.* 28. 11. tyranni Dei voluntate præſunt, *Ierem* 27. 8. tyranni arguuntur, *Pſalm.* 14. 4. tyranni metui volunt, *Eſa.* 19. 13. aliquando ſubditos timent *Matth.* 14. 5. tyrannorum furorem fugere licet, *Exod.* 1. 25. tyrannorum merces, *Eſa.* 33. 1.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

Cunctis diebus ſuis impius ſuperbit, & numerus annorum incertus eſt tyrannidis eius. Sonitus terroris ſemper in auribus illius: & cum pax ſit, ille ſemper inſidias ſuſpicatur. Non credit, quod reuerti poſſit de tenebris ad lucem, circumſpectans vndique gladium. Cum ſe mouerit ad quærendum panem, nouit, quod paratus ſit in manu eius tenebrarum dies. Terrebit eum tribulatio, & anguſtia vallabit eum. *Iob.* 15.

Aufer rubiginem de argento, & egredietur vas puriſſimum. Aufer impietatem de vultu regis, & firmabitur iuſtitia thronus eius. *Prou.* 25.

Leo rugiens, & vrſus eſuriens, princeps impius ſuper populum pauperem. *ibid.* 28.

In multiplicatione iuſtorum lætabitur vulgus, cum impii ſumpſerint principatum, gemet populus. *ibid.* 29.

Oportet enim illis ſine excuſatione quidem ſuperuenire interitum exercentibus tyrannidem. *Sap.* 16.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Claud. Bello Gild.

Inſtat terribilis viuis, morientibus heres,
Virginibus raptor, thalamis obſcœnus adulter,
Nulla quies: oritur præda ceſſante libido,
Diuitibuſq; dies, & non metuenda maritis,
Quiſquis vel locuples, pulchra vel coniuge notus;
Crimine pulſatur falſo: ſi crimina deſunt.
Accitus conuiua perit, mors nulla refugit
Artificem, varios ſuccos ſpumaſq; requirit
Serpentum virides, & adhuc ignota nouercis
Gramina. ſi quiſquam vultu præſentia damnet,
Liberiuſue gemat, dapibus crudelis in ipſis
Emicat ad nutum ſtricto mucrone miniſter.
Fixus quiſq; toro tacita formidine libat
Carnifices epulas, incertaq; pocula pallens
Haurit & intentos capiti circumſpicit enſes:
Splendet Tartareolo furialis menſa paratu,
Cæde madens, atrox gladio ſuſpecta veneno,
Vt vino calefacta Venus, tum ſæuior ardet
Luxuries, mixtis redolent vnguenta coronis.
Crinitos inter famulos, pubemq; canoram
Ornatas iubet ire nurus, nuperq; peremptis
Arridere viris, Phalarim, tormentaq; flamma
Profuit, & Siculi mugitus ferre iuuenci,
Quam tales audire choros.

Sen. Oed. Act. 3.

Qui ſceptra duro ſæuus imperio regit,
Timet timentes, metus in auctorem redit;

Sen. Herc. fur. act. 2.

Qui morte cunctos luere ſupplicium iube[t]
Neſcit tyrannus eſſe, diuerſa irroga.
Miſerum vita priuare, felicem iube.

Iuuen. 10.

Ad generum Cereris ſine cæde & vulner[e]
Deſcendunt reges & ſicca morte Tyra[nni.]

Sen. Herc. fur. act. 3.

Vidi cruentos carcere includi Duces,
Et impotentis terga plebeia manu
Scindi Tyranni.

Val. Flaccus.

Nec vulgi cura Tyr[anno]
Dum ſuaſit modo t[…]

Claud. 4. Honor.

Qui terret, plus iſte timet, ſors iſta Tyra[nnis]
Conuenit, inuideant claris, fortesq; [...]
Muniti gladiis viuant, ſeptiq; vene[no]
Ancipites habeant arces, trepidiq; [...]

Sophocles in Aiace furent[e.]

Τὸν τύραννον εὐσεβεῖν οὐ ῥᾴδιον.
Tyrannum bene colere non facile.

Iuuen. Sat. 4.

Sed quid violentius aure tyranni?
Cum quo de pluuiis aut æſtibus, aut [...]
Vere locuturi fatum pendebat amici.
Quicquid conſpicuum pulchrumq; [...]
Res fiſci eſt, vbicunq; natat.

Boet. de philoſ. conſol. l. 1. m[...]

Quid tantum miſeri feros tyrannos
Mirantur ſine viribus furentes?
Nec ſperes aliquid, ne extimeſcas.
Exarmaueris impotentis iram.
Ac quiſquis trepidus pauet vel optat,
Quod non ſit ſtabilis, ſuiq; iuris
Abiecit clypeum locoq; motus
Nectit, qua valeas trahi catenam.

Ex Græco quodam [...]

Τυραννίδος δ' ἐν τῆς πάλαι θρυλλουμ[ένης]
Τὸ μὲν πρόσωπον ἡδὺ, τὰν δ' ὁμοιοι [...]
Vultu tyrannis eſt quidem latiſſim[a]
Intus dolores ſed fouet grauiſſim[os.]

¶ PHILOSOPHICAE ET H[...] Sententiæ.

In vita tyrannorum nulla fides. *Cic. lib. de a[...]*

Nulla nobis eſt ſocietas cum tyrannis, [...] ctio. Neque contra naturam eſt ſpoliare eum [...] honeſtum eſt necare: Atq; hoc genus peſtifer[um ...] minum communitate exterminandum. [...] dam amputantur, ſi ipſa ſanguine & tanqu[am ...] runt, & nocent reliquis partibus corporis: Sic [...] feritas, & immanitas beluæ à communitate [...] corporis ſegreganda eſt. *idem l. 3. Offic.*

Tyrannus ſibiipſi conferens intendit, rex a[...] uitas monarchiæ tyrannis. In tyrannide nihil [...] eſt. *Idem.*

Ciues cuſtodiunt armis reges, tyrannos h[...]

Nullæ leges tyrannis ſecuritatem præſtan[t ...] *Græc. lib. 7.*

Qui vi obtinere poſſunt quod volunt, non [...] dum eſſe. *Tuc. l. 1.*

Iis qui tyrannicam adepti ſunt potentiam [...] vtile eſt, nihil amicum quod metuendum [...] poris opportunitate amicos aut hoſtes eſſe [...] *bro 6.*

In tyrannidis nulla eſt fides. *Dionyſ. Halic.* [...]

Tyrannorum cupiditates ſunt infinitæ [...] quæ metu non cohibentur. *Idem, l. b. 2.*

Quiuis tyrannus eos ſibi ducit inimiciſſ[imos ...] cinantur. *Polyb. hiſt. lib. 8.*

Atrocitas ipſorum vitæ piſcium commod[e ...] fertur, quod cum eiuſdem generis ſint, nihil[o ...] rum perditio maiorum ſit cibus & vita. *Idem* [...]

Immerito populum culpant tyranni, ſi [...] huic, modo alteri pareat: ipſos enim imitantur [...] ditionis eoſdem habet magiſtros, qui plurim[...] eum, qui quam minime ius ſequatur. *Plutarch.* [...]

Quemuis potius quam tyrannum Plato [...] ac ſermonem ad iuſtitiam conuerſo, beatam [...] iniuſtorum & tyrannorum eſſe vitam [...] *Dione.*

Qui immodice ſua in omnibus rebus po[...] que beneuolentiam veram, neque ſecurita[tem ...] quantumuis palam ficto ſtudio homines e[...]

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

...in eos ſummam potentiam obtinet, iiſq; præſertim ...negotium eſt, in ſuſpicione habetur, timeturq;. *Dion.*

...ſatellites commune maleficium communiſq; me... *Appian. lib. 2. de bell. ciuil.*

...Tyrannis, vt ex contextu liquet eo loco) boni quam ...ſunt, ſemperq; his aliena virtus formidoloſa eſt. ...*rat. Catilin.*

...flagitia ſua ipſi in ſupplicium vertunt. Neq; fruſtra ...ſapientiæ firmare ſolitus eſt, ſi recludantur tyranno... poſſe aſpici laniatus & ictus: quando vt corpora verbe... libidine, malis conſultis animus dilac...retur. Nec eos ...ſolitudines prote...quin tormenta pectoris ſuaſq; ipſi ... *Tacitus, A*

...plus aduerſus ſubiectos quam armis valent. *Id hiſt.*

...ſanguine prouincias vincunt. *ibid.*

...ferre ſolent plebeios homines libere loquentes ...aliqua dignitate. *Xiphilin. Caligul.*

...videri ſolent ſui AEſopicæ tyranni, qui ſemper in ...metu verſantur: cum ſciant, ſicut ſues, ſuam vitam o... *Aelian. var. hiſt. l. 10. c. 5.*

...cogitationes & conſpirationes! Si nonnullis principib. ...multa piorum millia, ob qualecunq; in eos delictum, ...gentib. ouium inſtar ad cædem & internecionem dedi. ...*Angel l. 3.*

...habentur & dicuntur Tyranni, qui poteſtate ſunt perpe... quæ libertate vſus eſt. AE*myl. Prob. in Miltiade.*

...ſingularis potentia & miſeranda vita eorum, qui ſe me... ...malunt. *Idem, in Dione.*

...licet pro libidine agere omnia impune. Hæc virum, ...omnium fuerit, tamen, quam in ea poſitus eſt, ex... ...abiicit, ſenſus. Quippe quum præter inuidiam ab initio ...homini, ingeneretur ex præſentib. bonis inſolentia. Hæc ...habens, omne vitium habet tum per inſolentiam, quod ...rebus eſt, tum per inuidiam multa facinora admit... ...tyrannus; vt qui omnis bona obtineat, debet eſſe fi... ...ita natura comparatum eſt, vt is ſit aduerſarius po... ...ſiquidem eorum optimis quibuſq; qui ſuperſtites ſunt ...inuidet, deterrimis delectatur: & quod indecentiſſimum ...admittere optimum putat. Nam ſiue admireris ...offenditur quod non effuſe hoc facias, offenditur, ...Et vt exequat dicendo quæ maxima ſunt, iura ...facit, fœminis vim adfert, indemnatos interimit. *He...*

...nihil eſt in rebus humanis neq; iniuſtius, neq; magis ... *Idem, lib. 3.*

...tyrannidem ferunt, tribus maximis malis vexantur, nempe ...mollitie & ignauia. *Thucyd. l. 1.*

...cum multorum ſit malorum plena, nullum tamen in ſe ...malum habet, quam quod nemo eorum qui amici no... ...libere cum tyranno loquitur. *Plut. in Timoleonte.*

...omnibus ſtudioſis libertatis eſt inuiſa. *Dionyſ. Halic.*

...inconſtantia, vel victus inopia, vel deſiderium licentiæ & ...tyrannidem com...tari ſolent. *Idem lib. 5.*

...viri dominatus ſi fuerit crudelis & inſolens. & tyrannica ...cœperit à paucis uſq; bonis viris euertitur: at pauco... ...qui ex optimis quibuſq; viris conſtat, quum diuitiis ...elatus iuſtitiam cæteraſq; virtutes contemnit, à prudenti ...tollitur: populus vero quum a modeſtia recedere & ad iniu... ...incipit, ab optimo viro ad ſuum officium vi retrahitur.

...tyrannis naſci ſolet. *lib. 9.*

...eorum irridere libet, qui præſenti potentia credunt ex... etiam ſequentis æui memoriam. Nam contra punitis ...auctoritas, neq; aliud externi reges, aut qui in ſcripto ...vſi ſunt, niſi dedecus ſibi atq; illis gloriam peperere. *Tacit.* ...*l. 14.*

...facinorum miniſtri quaſi exprobantes aſpiciuntur. ...*Annal. l. 14.*

...ab eo qui iubere poteſt, vim neceſſitatis adfert. *Idem An...*

...à diis immortalib. comparatum eſt, vt nullam tyrã... ad tertiam generationem propagent: ſed aut confeſtim ...tanquam proceras piceas perdant & exſtirpent, aut liberos ...denudent, ac ſpolient. *Aelia. Var. hiſt. l. 6. c. 13.*

...nemo, niſi celeriter maturatam ſecreto inuadit, & ...huius ſumma eſt, aſſumpto diademate & purpura, vi... ...quam ſciri. *P. Oroſius, hiſt. l. 7. c. 40.*

...tyrannide ſunt elapſi, ſeſe (niſi retineantur) in effrænatam ...præcipitant, quæ quidem & ipſa iure tyrannis poteſt p... ...& populus, cum indignis dat quod dignis adimit, cum ...& merita ciuium confundit, tyranno eſt ſimilis: cuius ty... ...forte, pernicioſior eſt, quo periculoſior ignorantia, quæ ...nec menſuram, nec legem habet, quam malitia, quæ tamen ipſa aliqua regula, aliquo fræno, aliquo termino gubernatur. *F. Guicciard. hiſt l. 2.*

Acceptius præſtantiuſq; tyra... depulſorib. nihil eſt: quorũ gratia eo demum auctior erit, ſi modeſti ipſi atq; abſtinentes ſint. Quippe humanæ mentes, fruſtratæ boni ſpe, aſperius offenduntur, cum mutato rectore flagitioſo ærumnarum vis manet. *Aurel. Vict. lib. de Cæſarib.*

Accidere plerunq; ſolet, vt imperia non diu maneant apud illos qui ea rapuerunt: ſed auolent cito, quaſique aufugiant, tanquam ſi paulatim dominos ipſos incipiant agnoſcere. *Conſtant. Manaſs. Annal. pag. 79.*

Tyrannus quaſi ſeminarium in ſe continet crudelitatis, & o... hominum iniurias ſceleraq; complectitur. *Polyb. l. 2.*

Tyrannum etiam tempore pacis capere & ſummis afficere cruciatib. optimum ſimul atq; honorificum eſt. *Id eod. lib.*

Nullam ſpem ſalutis niſi in ſubditorum diſſidio inter ſe ac mutua diffidentia habet tyrannus. *Plutarch. in Dione.*

Nihil timidius eſt tyranno. *Idem, in Arato.*

Nullus eſt qui non videat manifeſte ex plebis adulatione omnem tyrannum fieri: & compendioſiſſimam eſſe viam iis qui ciuitatis libertatem opprimere volunt, eam quæ per fauorem peſſimorum ciuium ducit ad potentiam. *Dionyſ. Halic. lib. 6.*

Vt faciendis ſcelerib. promptus, ita audiens quæ facit inſolens eſt. *Tacit. Annal. l. 15.*

Tyrannum longa prædeceſſorum ſerie tumentum non manus ſubditorum, ſed ſua immanitas, ſua luxuria ceruicib. publicis depellunt. *Idem hiſt. lib. 1.*

Sub tyranno inertia pro ſapientia eſt. *Idem, in vita Agric.*

Optat mundi generale habere ſeruitium: cauſas prælii non requirit, ſed quicquid commiſerit, hoc putat eſſe legitimum. Ambitum ſuũ brachio metitur, ſuperbia licentiam ſatiat. Ius faſq; contemnens ho... ſtem ſe exhibet naturæ cunctorum. Omnium meretur hic odium, qui in commune omnium ſe approbat inimicum. *Iorn... de reb. Getic.*

Ego felicem non exiſtimo eum qui populi ſui facultates diripit, eam ad rem ſemper ſycophantas ſubornat: & ipſe eos accuſat, ſi aliũ non inuenerit: & aurum ex vniuerſo terrarum orbe coactum ſibi ſoli recondit: & vrbes ſpoliatas eo redigit, vt conſtituta tributa haud facile pendere poſſint. *Suidas, in Leone Macell.*

Modico is imperio non contentus erit, qui ampliſſimum audacia ac ſcelere parari poſſe confidit. *P. Iouius, hiſt lib. 13.*

Tyranni opus eſt ſuis malefaciendo, cum terrore imperium exercere in inuitos, & mutuo odio cum ſubditis indeſinenter verſari: contra, Regis proprium eſt, omnib. benefaciendo, cum illiberalitate atq; clementia ſponte ſubiectos gubernare, in mutua mutue ſemper beneuolentia ac charitate viuere cum ciuibus. *Polyb. lib. 5.*

De occupata tyrannide. DIAL. XCV.
Franciſci Petrarchæ.
GAV.

Inuaſi tyrannidem in ciues meos. R. Rependiſti dignam vicem ſtultis animantibus, illi te æquo altius extulerunt, illo tu iniquo iugo ſeruitii depreſſiſti. G. Tyrannidem arripui. A. Abſtuliſti libertatem aliis, ſecuritatem tibi, requiem vtriſq;. G. Tyrannidem conſecutus ſum. R. Statum certi laboris: euentus ambigui, ſed vt plurimum infelicis. Non te ad hiſtorias veteres atq; externas mittam. Quis Phæræi Alexandri exitus neſciat? Quis Dionyſii Syracuſii? Quis Agrigentini Phalaridis? Quis Hannonis Pœni? Quis Elearci Heracleenſis? Quis Ephimenſis Ariſtonymi? Quis Calcedonii Nabidis? Quis Hipparchi deniq; Athenienſis, quem occidiſſe immortalis gloria interfectoribus fuit, Non ad recentiores atque domeſticos. Caſſium Meliumque, & Manlium Romanos ciues, Catilinam quoque, & Gracchos; & Apuleium, non tyrannos quidem, ſed tyrannidem affectantes, inque impiis conatibus deprehenſos, cœptoque prohibitos atque oppreſſos. Non poſtremo ad illos, qui maiores non meliores, iuſti vero imperii, trucem texere tyrannidem atq; iniuſtam, Caium ſcilicet ac Neronem, Domitianum, & Commodum, ac Baſſianum, reliquoſque eius ordinis ſolo nomine principes, quorum mens tyrannica, ac tyrannicus finis fuit, ſed ad alios, quos auorum patrumque memoria, ſeu etiam quos ætas ac regio præſens videt. Hos ego, ne diſtantibus te fatigem, circumſpicere & contemplari iubeo, videbis, vſitatum & communem tyrannorum exitum, aut gladium, aut venenum, vereque illud a Satyrico dictum dices: *Ad generum Cereris ſine cæde & vulnere pauci Deſcendunt reges & ſicca morte tyranni.* G. Tyrannidem in ciues exerceo. R. Prædam atque carnificam auro implendus & ſanguine, auri ſitiens monedula, tenaxque, *nec miſſura cutem niſi plena cruoris hirudo*, ſed qua fronte, quoue animo, ſeu ſanguine illum fundis pro quo ſeruando, ſi homo eſſes, ſanguis tuus vltro tibi fundendus erat, ſeu ciuibus tuis aurum rapis, quod diris prædonibus largiaris, ſpolians, qui tuis paſcendi opibus fuiſſent, ditanſque, à quibus omni ingenio extorquendum legis; ſic maiorum vel exempla vel monita viluerunt. Sed hoc peſſimum habet tyrannorum vita: vt quibus fidendum eſt, metuant ſemper, fidantque, quibus fidei nihil eſt, totumque hoc malum hinc immeritis irrogatæ iniuriæ faciunt, hinc indignis erogata beneficia, & ambitione

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

bitio ne turbatus odo rerum, amici ex hoſtibus, hoſtes ex ciuibus. G. Tyrannus patriæ meæ ſum. R. Nunquam id eſſes, ſi illam tuam eſſe patriam meminiſſes. ... ætſaretur animo publicæ matris effigies, nunquam fratres lacerares tuos, cum quibus æquam pueritiam atque adoleſcentiam egiſſes, eodem cœlo vſus, iiſdem aquis, iiſdem atq; ſacris, iiſdem feſtis diebus, iiſdem ludis & luctibus, quia nunc mente de illorum tergo potes ludere, atque illis flentibus gaudere, qua poſtremo impudentia in ea vrbe viuis, in qua vitam tuam omnibus ſcis inuiſam, mortem cunctis optabilem? vbi eſſe neminem certus es, qui non male perditum te velit lupum miti de grege ſæuiſſimum? G. Tyrannidem accepi. R. Si præterito præſens ... confers, duram re ac miſeram ſubiiſſe ſarcinam intelliges, tutam agebas & quietam vitam dehinc niſi ſceleri iungis amentiam. Nulla tibi ſine metu ac tumultu animi dies, nulla nox ibit, nullus non ſuſpectus cibus, nullus ſopor imperterritus, dum vbique in ceruicibus impendentem videris mucronem, quem amico opes ...que ſuas miranti non inepte monſtraſſe traditur Dionyſius tyrannus quidem, ſed tyrannidis æſtimator acutiſſimus. G. Ferro mihi tyrannidem acquiſiui. R. Ferro quæſitam, ferro etiam ſerro etiam ſeruaturus, ferro forſitan amiſſurus. Præclaras plane diuitias comparaſti, eſſe omnibus odioſum atque terrificum, quodque hinc ſequitur, tibi te perpetuo grauem metu: vt enim periculi nihil ſit, quod in quibuſdam vrbibus natura ciuium præſtat apta ſeruitio, quando tamen pauor aberit animo recolenti. quid ille huius, quod legitimi nomen habet imperii mercator, ac fundator primus audiuit à Laberio Romano equite: Neceſſe eſt, inquit, multos timeat, quem multi timent: cuius dicti ratio illi eſt, quam poſuit Naſo: *Quia quem metuit quiſque perire cupit.* poſitam prius ab Ennio, vbi ait: *Quem metuunt, oderunt. Quem quiſque odit periiſſe expetit*: vt tamen & periculum & metus etiam omnis ceſſet, quod nonnullis tyrannorum vel iniuria publicis malis audacia, vel nota ciuium spondet ignauia, an non ſaltem vllus eſt pudor his præeſſe, quibus te ... dignius? præter iniuſtam vim rebus omnibus imparem. G. Tyrannidem indui. R. Humanitatem ergo & iuſtitiam exuiſti, ſimul & procelloſam vitam & cruentem, aut certe dubiam mortem elegiſti infelix, de quo ſola patria, quæ te genuit atque aluit, mortem ſperet. An vero non ille ſat miſer eſt, quem miſerum volunt omnes? An non ille miſerrimus, qui tam miſer eſſe non poſſit, quin ſit dignus eſſe miſerior? G. Habeo ſummum inter ciues locum. R. Habes in ciuibus tyrannidem, in arenis domum, in vepribus ſtratum, in prærupto ſedem, in rapinis inopiam, in miſeriis inuidiam.

§ Apophthegmata.

Bias rogatus, quodnam eſſet ex animalibus pernicioſiſſimum; Syluestrium, inquit, tyrannus: domeſticorum, adulator. *Plutarchus.*

Thales ſciſcitatus, quid difficile vnquam vidiſſet? Tyrannum, inquit, ſenem. *Plut.*

Democritus, cum apud Dionyſium quæreretur, quod æris genus eſſet optimum? Ex quo, inquit, Athenienſes ſtatuas fecerunt Harmodio & Ariſtogitoni. Quo oſtendere voluit, tyrannos è medio tollendos eſſe: & his, qui fecissent ex ære ſtatuas erigendas eſſe more Athenienſium, *Laert. lib. 9. idem tribuitur Diogeni a Laertio lib. 6. & Antiphonti oratori a Plutarcho.*

Diogenes, percontanti, quo pacto Dionyſius vteretur amicis? Vt vtribus, inquit: plenos ſuſpendit, inanes abiicit, ſignificans, à tyranno diuites occidi, pauperes negligi. *Laert. l. 6.*

Idem dicebat, Cæteris mortalibus, quibus res ſunt proſperæ, vita iucunda eſt, mors odioſior: curſus infelicibus vita grauis eſt, mors optabilis, at horum vtrunque tyrannis eſt moleſtius. Siquidem vt viuunt inſanius ii, qui mortem vehementer optant, ita mortem perinde metuunt, quaſi vitam ſuauiſſime degant.

Anaximenes interrogatus, quid ad familiaritatem difficile eſſet? Tyrannus, dixit. *Stob. ſerm. 47.*

Antiſthenes carnifices tyrannis longe præferebat. Cuius cauſam interroganti cuidam, reſpondit: A carnifice quidem homines iniuſti interimuntur, à tyranno autem etiam inſontes. *Ibidem.*

Timon Alcibiadis crudelitatem notans, redeunti à concione, ait: Macte virtute adoleſcens! authoritate tua potentiam auge, magnam enim huic Reip. perniciem augebis. *Plut.*

Demoſthenes audiens quorundam improbari tyrannidem: Rex, inquit, malus, & tyrannus, res eſt inimica bonis ciuibus, & legibus contraria. *Phauorinus.*

Argeus, iter aliquando faciens per Siciliæ Selinuntem, cum in ſepulchro quodam hoc elegiacum legiſſet:

Hoſte Selinuntis quicunq; tyrannida Mauors
Extinxere, ferus perdidit in foribus, &c.

Iure periiſtis, inquit, qui ardentem tyrannidem extinguere conati eſtis. Nam permittendum potius fuit totam cremari. *Plut. in apoph. Lacon.*

Demochares, apud Athenienſes cum decretum eſſe, ne Demetrii quædam epiſtolæ ad populum afferrentur, At... pœnitentia acti, authores eius decreti in exilium ... uerunt, vt ea omnia, quæ à Demetrio iuberētur, ... iuſtaque apud homines eſſent. Verum, Demochares ad tyranni potentiam alludens: Inſaniter (inquit) ... ſi hoc pacto inſaniret. Etenim plurimum ob ... tiones pretii ferebat ſycophanta Stratocles. *Plut. ... trio.*

Xerxes Græciæ bellum inducturus: conuocatis ... principibus, dixit: Ne viderer meo tantum conſilio ... contraxi vos: cæterum mementote, mihi parendum ... ſuadendum. Vox bis tyrannica: & quod princip... pro fiſco abuteretur, & quod negotium multo ... ſua vnius cupiditate verius quam conſilio ſuſcipere... *apoph.*

Ariſtippus, cum Dionyſius exprobaret Ariſtippo ... tilitatis ab eo accepiſſet. Verum ait, dixit. Si ... fuiſſem, non ſecus à tyrannide, quam à comm... voluiſſes. *Stob. ſer. 47.*

Idem regnum à tyrannide tantum differre dixit, ... Reipublicæ ſtatu, abſque legibus, & libertas à ſeru... *ſer.*

Himera. Dionyſii tyranni mortem cum om... appeterent, ſola Himera mulier Deos orabat, vt D... perſtes eſſet. Quod vbi reſciuit tyrannus, rogauit ... ob cauſam Deos oraret, vt longam ſibi largirentur ... illa: Puella cum eſſem, ait, grauemque tyrannum ... occidi illum cupiebam. Eo mortuo, aliquanto ... dem occupauit: ei quoque mortem imprecata ... tia euenit. Te vero longe deteriorem nunc ha... gitur, ne te abſumpto deterrimus in locum ... te diu incolumem nobiſcum eſſe vnice cupio. ... *pit. 21.*

Phalaris dicere ſolebat: Ego qui expertus ... nidi malim ſubeſſe, quam præeſſe. Subditus enim ... ſecurus, vnum tyrannum metuit: tyrannus autem ... inſidiantur, & illos, per quos ſeruatur. *Stob. ſerm. 4...*

Ptolemæus, cui cognomen fuit Philadelphus, ... nide cum alia multa eſſe grauia, tum illud maxime, ... tos occidere cogatur, vtilitatis ſuæ gratia. *ibid.*

Anonymus quidam Bruti ſtatuæ ſubſcripſit, ... quod opera Bruti Tarquinius ex vrbe depulſus eſſet. ... ſubſcripſerant hos verſiculos:

Brutus, quia reges eiecit, conſul primus fa...
Hic quia conſules eiecit, rex poſtremus fa...

Eraſ. lib. 4. apoph.

T. Quintius contra Philippum Macedonem ... colloquium veniſſet, & Philippus obſides poſtularet ... Romanos multi eſſent duces, ipſe autem ſolus ... ſcito ſcommate illius tyrannidem taxans. Q... ait, te ſolum effeciſti, quippe qui amicos & ... *Plut.*

M. Antonius quum Rhodum inſulam vi cep... ſalutaretur rex atq; dominus: Nec rex ſum, inquit, ... regis ac Domini interfector. *Plut. in Ant.*

Pompeius poſt prælium in Pharſalicis campis ... ptum profugit, cumque è triremi deſcenſurus eſſet ... torium ab AEgypti rege miſſum, conuerſus ad ... hil aliud dixit, quam illum Sophocleum:

Πρὸς τὸν τύραννον ὅστις ἐμπορεύεται,
Κείνου ἐστὶ δοῦλος, κἂν ἐλεύθερος μόλῃ.
Quiſquis tyranni ad tecta demigrauerit,
Fit ſeruus illi, liber etſi venerit.

præſagiſſe videtur imminens exitium. Vbi enim ... pham, ictus gladio, ſemel tantum emiſit ſuſpirium ... pite præbuit ſe occidendum. *Plut. in apoph.*

Nero, cum nihil flagitiorum ſibi non permitteret ... rum ſucceſſu, dicebat neminem principum ante ... & quantum ſibi liceret. Verum qui hoc dixit, ... quid viciſſim liceret populo in malum principem ... *vita.*

Anonymi, noctu quidam ſimulabant ſe ſæuire ... que vindicem. Vindex autem erat defectionis ... Et hoc ioco notabatur, iam non ferenda Cæſaris ... *eius vita.*

Nero, deſperatis rebus noctu adiit hoſpitia ſing... conſulturus: quumq; fores omnium occluſas reperi... cubiculum, comperit & cuſtodes diffugiſſe, direptis ... & amota veneni pyxide, quam in extremum caſum ... Mirmilonem nomine Spiculum re uiſiuit, vel alium ... ius manu periret: ac nemine reperto: Ergo ego, inquit, ... habeo, nec inimicum? Decretum erat, eam belluam ... dio immolare. *Suet.*

Batto Dalmata à Tiberio interrogatus, cur ... defeciſſet, & Romanis tantam cladem intuliſſet ...

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

qui ad greges veſtros cuſtodiendos non canes dediſtis, ſed lupos. Sentiens, gubernatorum aut Cæſaris tyran- nicis cauſam fuiſſe. *Dion in Auguſto.*

cum audiret forte reges, qui officii cauſa in turbam ad- ter ſe ſuper cœnam de nobilitate generis concertantes, : De cœlo venit nobis rex, & adiecit carmen Homeri-

... ἔϛω, εἷς βασιλεύς.

... Dominus ſit, Vnus rex.

abfuit, quin ſtatim diadema ſumeret, ſpeciemq; prin- regni formam converteret. *Suet.*

auiæ pro ſua authoritate momenti, vt quædam Memento; ait, mihi omnia in omnes licere. Talia por- principum titulo pertulit mundus, quæ non commemo- ex his principibus prodigioſæ feritatis horror incutia- *ex Suet.*

Scurra quidam ad Claudii tyrannidem alludens, ait, in bonos principes poſſe ſcribi atq; depingi omnes. *Bruſ.*

... XII. Galliæ rex, plebem & ruſticos dicebat eſſe paſcua & militum: tyrannos autem & milites paſcua eſſe dia- *Annal. Franciæ.*

§ Similitvdines.

Sicut beſtia, quamuis ſit naturaliter ſæua, tamen ſi fuerit, non ſe facile ſuper hominem iactat: Si autem ho- vel aliqua beſtia, ſanguinis acceperit guſtum, iam ſi vi- nem, ſine mora aliqua irruit ſuper eum: Sic & Herodes, erat iniquus, tamen poſtquam propter correptionem exaſperatus, opus peſſimum auſus eſt facere, & Ioannem in carcerem, ſeipſo iniquior, & audacior quidem fuerat ſe- cum omnibus Iudæis in mortem Ioannis conſenti- *... 4. Matth.*

...admodum prædo aliquis domum cunctis dormientibus in- auferat omnia, ſi quem viderit accendere candelam, illum , & lumen extinguit, vt auferre & rapere alia abſque ? Ita & Nero tunc latronem & furem quendam agens, omnibus, profundoq; ſomno grauatis, omnium bona nuptias inuadebat, domos ſubuertebat, nullumq; malitiæ ermittebat. *Hom. de profectu Euangelii.*

...res: ideo Deus Pharaoni varias pœnas intulit, non vt il- rem efficeret (nouit eius duriſſimam mentem non poſſe ſed vt ea quæ olim de ipſo prædicanda erant, perutilia cun- aſficerent. Sicut enim ciuitates, iuſtitiæ miniſtros & car- per quos & parricidas & latrones pœna afficiunt, non quidem quæ ſibi carnifices peragenda munia deſumpſe- neceſſarios tamen vſus eorum miniſteria tolerantes: Ita præſul ac Deus patitur tyrannos eſſe, ceu quoſdam vt per eos ab impiis hominibus pœnas exigat: mox eos ſupplicio traditurus: ita puniuit filios Iſrael per Aſſyrios. *...curat ſermone 6.*

Quemadmodum feræ retia declinantes, in angu- locum ſe recipiunt: Ita & tyrannos eſt videre recedentes ex ciuitatem, ex ciuitate in arcem, deinde in domum, poſtre- cubiculum. *Apud Stob. ſerm. 47.*

Quemadmodum ſus, cum neq; lanam portet, neq; aliud eius generis, quam primum deprehenditur mani- mortem auguratur; ſciens poſt mortem demum ſe vſui eſſe ho- Sic etiam tyranni ſemper in metu verſantur, cum ſciant ſe plane eſſe inutiles, ſuam autem ſolam vitam omnibus *Lib. 10. de var. hiſt.*

...admodum, ſi etiam ſummam diligentiam adhibeas, tamen ſine ſpinis non inuenias: Sic neq; hominem inuenire licet, dolorum ſpinoſumq; quiddam habeat admixtum. *Apud lib. 10. de var. hiſt.*

...archi. Vt hyenæ fel, & phocæ coagulum, atq; aliæ peſſima- rum partes, aduerſus magnos morbos efficax habent re- Sic Deus peſſimis tyrannis vtitur nonnunquam ad corre- vitiorum. *In Moral.*

vt ſi gladium paruo puero, aut ſi imbelli ſeni, aut debili ipſe impetu ſuo nemini noceat, ſin ad nudum vel fortiſſimi accesſerit, poſſit acie ipſa vel ferri viribus vulnerare: Ita hominibus eneruatis atq; exanguibus, magiſtratus tanquam eſt datus, qui per ſe pungere hominem nunquam potuiſſent, ſtratus nomine armati Rempubl. trucidauerunt. *Pro*

...ciſci Patricii Senenſis. Quemadmodum ludi literarii ma- quiminis ac verberibus nimis in pueros ſæuiunt, hebetiores tioreſque reddunt, & in odium diſciplinarum, bonarum- eos compellunt, quos nimia formidine coercent, ver- ac verberibus obdurant: vt peſſima quædam mancipia, conſueſcunt, ingenia quoque puerorum omnia ſeueri- ndationis deficiunt, maluntque ignorare, quam tanta difficultate perdiſcedere: Eodem pacto vecordes & ignaui ſiunt ciues, qui tyranni ſæuitiam ſemper formidant. *lib. 2. c. 1. de Regis inſtit.*

Plinii, cerui cum arrexere aures, acerrimi auditus ſunt: cum remiſere, ſurdi. Ita principes ſi quid eſt quod placeat, id procul etiam percipiunt: ſi quid ſecus, quantumuis clames non intelligunt. *Lib* 8. *cap.* 33.

Formicæ triticum arrodunt ea parte, qua germinare incipit, ne ſibi reddatur inutile: Sic potentes quos miniſtris perpetuo [illegible]tantur, premunt: ne ſi emerſerint, tædio ſeruitutis relinquant aulam. *Lib.* 11. *cap.* 30.

Crocodilus, inuictum alioqui & pernicioſum animal, tamen Tentyritas adeo metuit, vt ad vocem etiam expaueſcat: Ita tyranni cum omnes contemnant, tamen eruditorum literas ſubtiment. *Lib.* 8. *cap.* 25.

Aſpis, peſtilentiſſimum malum, non vagatur, niſi cum compare: ea interfectorem pertinaciſſime perſequitur: Ita tyranni filium aut alium tyrannidis ſucceſſorem adiungunt, ne deſit vltor, ſi quid acciderit. *Lib.* 8. *c.* 23.

Catoblepas & baſiliſcus ſolo aſpectu necant, maxime ſi oculos intueare: Ita tyranni nonnulli ſolo oculorum coniectu nonnullos ad laqueum adigunt: at formoſa mulier, & impudica, perimit intuitu. *Lib.* 8. *c.* 21.

Aquilarum pennæ quoque aliarum auium pennis admixtæ, eas deuorant: Ita tyrannis penitus inſita vis eſt ſpoliandæ plebis, vt mortui quoq; aliquid auferant. *Lib.* 10. *c.* 3.

Quemadmodum agricola non incidit ſpinam, priuſquam aſparagum inde ceperit: & Libyes non ante incendunt ſarmentum, quam thus collegerint: Ita Deus non excidit genus regum peſtilens, priuſquam hinc fructus aliquis bonus contigerit. *Lib.* 28. *c.* 8. *& Plut.*

Crocodilus patitur trochilum auiculam carpere eſcam è faucibus ſuis non illius amore, ſed ſua ipſius cauſa: repurgat enim roſtro ſuo os illius: Ita tyranni, etiamſi quid alicui concedunt, ſemper ad ſuum referunt commodum. *Lib.* 8. *c.* 25.

Eraſmi Roterodami. Si tyranni quæris imaginem, leonem, vrſum, lupum, aut aquilam cogita, quæ laniatu viuunt, ac præda: vt quoniam intelligunt ſeſe omnium odiis obnoxia: omnium inſidiis peti, præruptis locis ſe continent, aut ſpecubus, & ſolitudinibus abdunt ſeſe. Niſi quod horum quoque ſæuitiam ſuperat tyrannus. Dracones, pardi, leones, cæteraque immanitatis damnata crimine animantia, à ſuo genere temperant, & tuta eſt inter feras ſimilitudo morum. At tyrannus homo in homines, quis in ciues potiſſimum feritatem ſuam exercet. *De inſtitut. Principis.*

§ Biblica Exempla.

Tyrannorum nequitia & crudelitas. *Exempla:* Gigantes, *Gen.* 6.4. Nemrod, 20. v. 8. Nouus Pharao, *Exod.* 1. v. 10. 11. 16. 12. *&* 5. v. 2. 5. 6 7. Adonibezec, *Iud.* 1. 7. Abimelech, 9. 5. *&* 22. verſ. 17. *&* 27 verſ. 1. 2. Ieſbi de Nob, 2. *Sam.* 21. 16. Ieroboam, 1. *Reg.* 13. 4. Iezabel, 10. 1. Achab, 22. 26. Manaſſes, 2. Reg. 21. 16. Sennacherib, Tob. 1. 21. Nabuchodonoſor, *Iudit.* 2. 5. *Dan.* 2. *ver.* 11. 12. *&* 3, 19. Holofernus, *Iud.* 3. 8. *&c.* Aman, *Eſth.* 3. 6. Hoſtes Dauidis & Eccleſiæ, *Pſalm.* 2. 2. *&* 32. 14. *&* 69. 13. *&* 80. 14. *&* 119. 2. 3. Sedechias & Principes eius, *Ierem.* 38. & c. 6. Rex Babylonis, 39. 6. Antiochus, 1. *Macchab.* 1. verſ. 25. 26. 63. 2. *Macch.* 6. verſ. 29. 30. & 7. 1. Demetrius, 7. 1. *& c.* Tryphon, 13 verſ. 15. 16. Andronicus, 2. *Macc.* 4. 34. Rex Ptolomæus, v. 46, 47. Herodes Aſcalonita, *Matt.* 2. 16. *&* 14. v. 9. 10. *Marc.* 6. *v.* 26. 27. Pilatus, *Matt.* 27. 18. Herodes tetrarcha, *Luc.* 23. 8. Herodes Agrippa, *Actor.* 12. v. 1. 2. Magiſtratus impius, 16. v. 22. 23. Feſtus, 24. 27. *&* 25. *v.* 9. 12.

§ Profana Exempla.

Perſide liberata à fœda Magnorum tyrannide, cum inter ſeptem tyrannicidas de rerum ſumma conſultaretur: & Otanes quidem democratiam: Megabyzus ariſtocratiam, Darius vero Hyſtaſpis F. regium ſtatum amplectendum cenſuiſſet: Dario reliqui quatuor aſſenſerunt: qui paulo poſt aſtu equiſonis Oebaris Perſarum rex fuit electus. *Herod. lib.* 3.

Cum *Hyperion Agamemnonis filius*, qui poſtremus Megaris regnauit, propter ſuperbiam & crudelitatem à Sandione occiſus fuiſſet: non eſſe amplius vni parendum, Megarenſes cenſuerunt, ſed annuos magiſtratus, qui viciſſim ſummæ rerum præeſſent, creandos. *Pauſanias in Atticis.*

Mardonius Gobryæ F. Darii gener, in Siciliam cum exercitu profectus, eiectis tyrannis, popularem ibi ſtatum in ciuitatibus conſtituit. *Herod. l.* 6.

Viguit in Rom. ciuitate *Tiberii & Caii Gracchorum* ſumma nobilitas, ac ſpes ampliſſima: ſed quia ſtatum ciuitatis conati erant conuellere, inſepulta cadauera iacuerunt, ſupremuſque humanæ conditionis honos filiis Gracchi, & nepotibus Africani defuit. Quinetiam familiares eorum, ne quis Reipublicæ inimicis

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

amicus eſſe vellet, de robore præcipitati ſunt. *Val. Max. lib. 6. 3. ex Plut.*

P. Mutius Tribunus plebis [illegible] collegas ſuos; qui duce Spurio Caſſio id egerant: vt magiſtratibus non ſubrogatis communis libertatis in dubium vocaretur, viuos cremauit: vnus tribunus eam pœnam nouem collegis inferre auſus eſt, quam nouem tribuni ab vno collega exigere exhorruiſſent. *Theat. Zvving. fol.* 3413.

Seianus, homo potens apud Tiberium Cæſarem & ſuperbus, cum Druſo aliquando alapam dediſſet, eaq; de cauſa, & Druſum & ipſum Tiberium ſibi magis oportunum fore: per quoſdam miniſtros & vxorem Iuliam ſtupro ſibi cognitam, venenum ei propinauit. Eum vero tandem Tiberius ad magnam auctoritatem euectum, deſponſaque Iulia Druſi filia, curauit à Senatu capitis condemnandum: eiuſq; cadaueri per triduum proiecto vulgus inſultauit: deinde in Tiberim proiecit. *Zonaras.*

¶ HIEROGLYPHICA.

Nycticorax: Tyrannidis eſt hieroglyphicum, ob occultationem, ſcilicet conſiliorum quæ diſſimulare potentiores p[...] bent negotio. *Pier. Val. lib. 20. pag. 190. D.*

Quod ſi hominem Ægyptii municipii ſui longe [...] Tyrannica in ciues dominatione vtentem notare v[...] & *locuſtam* appingebant. Locuſtæ ſiquidem domin[...] tur exercere in Polypodes, primaſque inter eas obtin[...] *lib. 27. p. 256. E.*

¶ EMBLEMA.

In eum qui truculentia ſuorum periclit[...]

Emblema CLXVI. Andr. Alciat.

Delphinem inuitum me in littora compulit [...]
Exemplum infido quanta pericla mari.
Nam ſi nec propriis Neptunus parcit alumnis,
Quis tutos homines nauibus eſſe putet?

Vide, Regnum, Rex, Princeps, Magiſtratus.

FINIS LIBRI DECIMIOCTAVI.